

A/W — 1

AW — 2

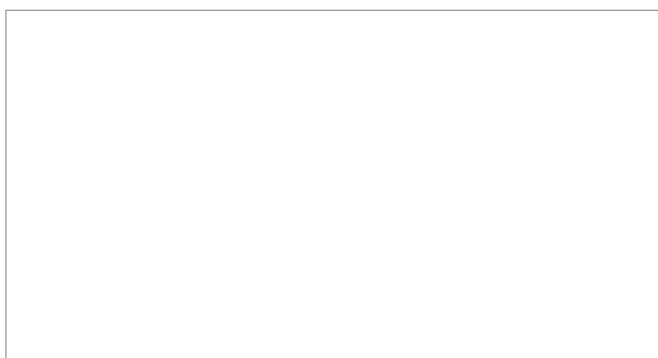
ศาสนากับสังคม

พจนานุกรมสังคมศาสตร์

พุทธทาสธรรม(๔)

ศาสนากับสังคม

พุทธทาสภิกขุ

พิมพ์ครั้งแรก มีนาคม ๒๕๔๖

พิมพ์และจัดจำหน่าย

สำนักพิมพ์สุภาพใจ

๑๔/๓๔๙-๓๕๐ หมู่ ๑๐ ถ.พระราม ๒ (ซอย ๓๘)

แขวงบางมด เขตจอมทอง กทม. ๑๐๑๕๐

โทร. ๐-๒๔๑๕-๒๖๒๑, ๐-๒๔๑๕-๖๕๐๗, ๐-๒๔๑๕-๖๗๙๗

โทรสาร ๐-๒๔๑๖-๗๗๔๔

ราคา ๑๒๐ บาท

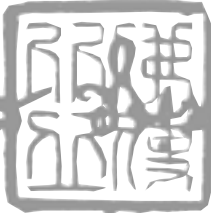
ศาสนากับสังคม

Whom We Serve

สุภาพใจ

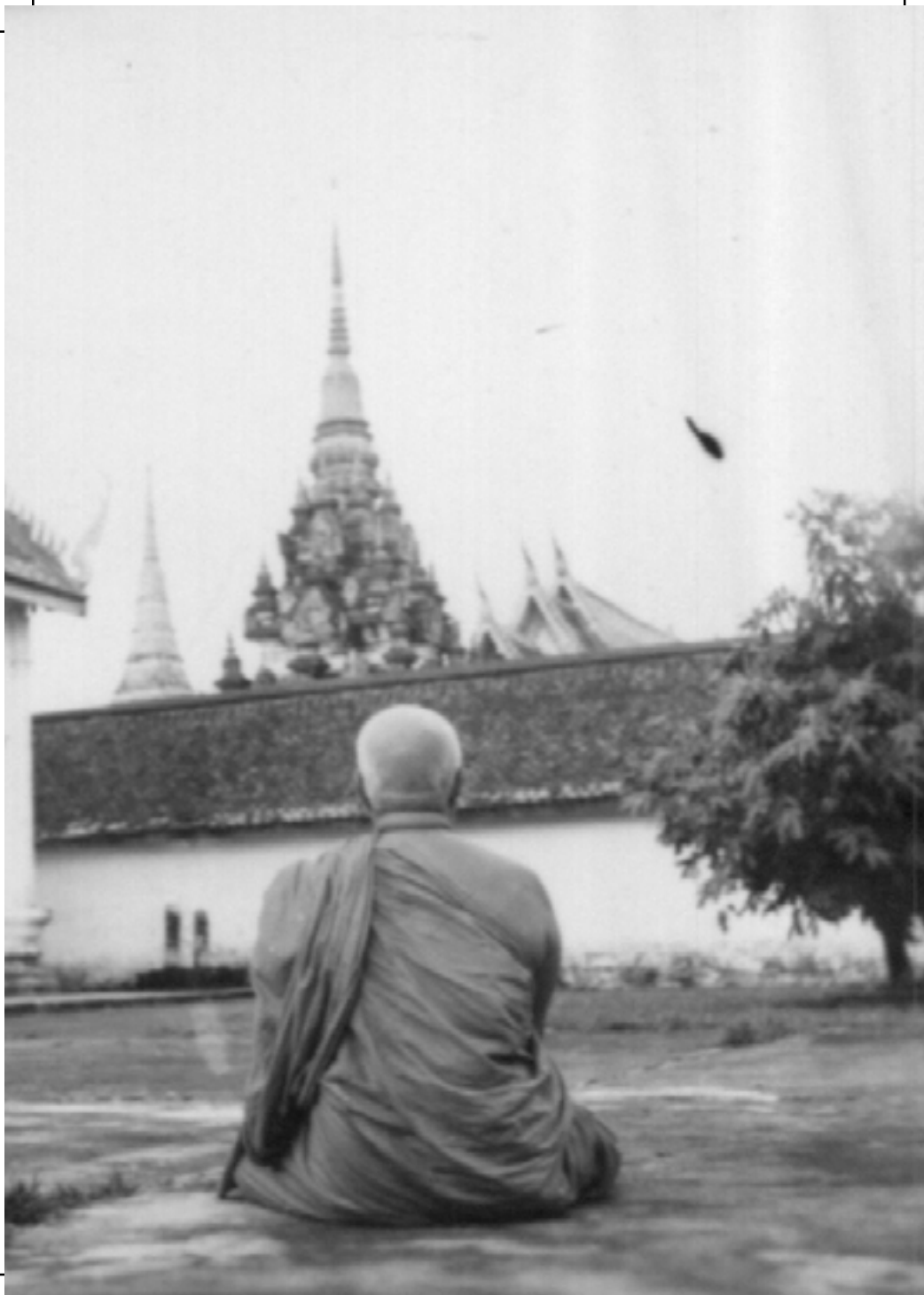
AW — 6

W. J. ...

...

สารบัญ

พุทธศาสนาช่วยเรายุคปัจจุบันได้อย่างไร	๑
พุทธศาสนาระดับที่ทุกคนควรรู้	๖๑
การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า	๙๙
ความต่างระหว่างศีลธรรมกับศาสนา	๑๓๗
ธรรมศาสตร์มีค่าเท่ากับปัญญาวุธ	๑๗๗

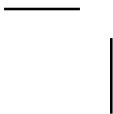
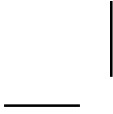
AW — 8

พุทธศาสนา
ช่วยเรายุคปัจจุบัน
ได้อย่างไร

จาก ธรรมโอฆะของพุทธทาส “ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย”
หมวดที่ ๔ ชุมุญมธรรมบรรยาย ชั้นปีที่ ๓๖ บนพื้นแถบสีน้ำเงิน

AW — 10

แสดง ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒ มิถุนายน ๒๕๖๐

เพื่อนร่วมทุกข์ทั้งหลาย,

กอน ที่จะพูดถึง หรือจะกล่าวถึงเรื่องอื่นทั้งหมด ข้าพเจ้าใคร่ขอความเมตตาจากท่านทั้งหลาย ชั่วย ใสใจในถ้อยคำที่ข้าพเจ้าเรียกท่านว่า “เพื่อนร่วม ทุกข์”, โดยขอให้พิจารณาจากเหตุผลดังที่จะกล่าวต่อไป คือว่า ข้าพเจ้าไม่อาจจะใช้คำ “เพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุข”; ใช้แต่เพียงว่า เราเป็นแต่เพื่อนร่วมทุกข์. ทั้งนี้โดยเหตุที่ว่าพวกเรามนุษย์นั้นมีความทุกข์ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์โดยธรรมชาติแท้จริง ไม่ต้องเกี่ยว กับการเมือง หรือเกี่ยวกับอะไรหมด มนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้ตก อยู่ในความทุกข์ การที่มีความสุขเกิดขึ้น หรือที่เรียกชื่อว่า “ความ สุข” ในโลกนี้นั้น เป็นการเรียกชื่ออย่างลวก ๆ ไม่ได้เป็นการเรียก อย่างถูกต้องตามหลักแห่งธรรมทั้งหลาย; กล่าวโดยย่อ ๆ ก็สรุป ได้ว่า : ความสุขที่มนุษย์จะได้รับกันบ้าง, หรือกำลังรับกันอยู่บ้าง,

หรือเคยรับกันมาบ้างแล้วก็ตาม นั้นมันเป็นเพียงเหยื่อล่อของความทุกข์ ให้จมอยู่ในความทุกข์มากเข้าเท่านั้นเอง.

ท่านลองนึกดูให้ดีเถิดว่า ความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินโดยทางใดก็ตาม, จะเป็นทางวัตถุทางอารมณ์ หรือทางจิตใจก็ตาม, ย่อมเป็นไปเพื่อจะให้ฝังตัวลึกเข้าไปในความทุกข์ของโลกมากขึ้นเท่านั้น. เพราะฉะนั้น พวกเราตามธรรมชาติมนุษย์นี้ ก็จมอยู่ในความทุกข์อยู่แล้ว ความสุขหรือความสนุกจึงเป็นของหลอก ๆ เล่น ๆ; ไม่สามารถจะกล่าวได้โดยบริสุทธิ์ใจว่าเรามีความสุข; เว้นเสียแต่ว่าเราจะได้กระทำตัวของเราให้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามกับที่กำลังเป็นอยู่เดี๋ยวนี้; เมื่อนั้นจึงจะเชื่อว่า “มนุษย์ผู้มีความสุข” ซึ่งจะมีบ้างในบัดนี้ก็เป็นส่วนน้อย จึงไม่อาจนำมากล่าวเป็นชื่อเรียกว่าความสุขของพวกเรา.

พวกเรากำลังจมอยู่ในความทุกข์ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้น ก็เป็นส่วนหนึ่งแล้ว, มีหน้าซ้ำในบางครั้งบางสมัยต้องตกอยู่ในห้วงคับขัน และบีบคั้นเป็นพิเศษจากด้านของวัตถุ ซึ่งเกี่ยวกับที่มนุษย์จัดทำขึ้น ไม่เกี่ยวกับธรรมชาติก็มี: โดยเฉพาะก็เช่นภัยสงคราม นับตั้งแต่ความกลัวภัย อันจะเกิดจากการทิ้งระเบิดเป็นต้นมา จนกระทั่งหลังสงคราม ก็ประสบภัยอันเกิดจากความขาดแคลน และความบีบคั้นต่าง ๆ อันเกิดมาจากความขาดแคลนนั่น. นี่จึงกล่าวได้ว่าเรากำลังเป็นเพื่อนร่วมทุกข์กันมากกว่า ไม่อาจจะกล่าวได้โดยบริสุทธิ์ใจว่า เรามีทั้งความสุขและความ

ทุกข์ปนกัน จนเรียกว่า “ร่วมสุขร่วมทุกข์”. นึกดูให้ดีแล้ว เรา กำลังเป็นเพื่อนร่วมทุกข์กันอย่างเดียวเท่านั้น; แต่อย่างไรก็ตาม ความทุกข์นี้เป็นสิ่งที่จะแก้ไขได้ แม้ว่าจะไม่ใช่ทั้งหมดก็เป็น เฉพาะคน ๆ ไป.

เราจะพิจารณากันตามหลักของพระธรรมคำสอนของพระ- สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นส่วนใหญ่ คือว่าพระธรรมคำสอนของ พระพุทธเจ้านั้นว่าไว้เป็นของกลาง, ไม่จำกัดเวลาจะเป็นเวลา ไหนก็ได้, ใช้บำบัดความทุกข์ได้เสมอทั้งหมด. และไม่ว่าจะเป็ นความทุกข์โดยธรรมชาติ หรือเป็นความทุกข์ที่มนุษย์สร้างสรรค์ ขึ้นเป็นพิเศษเองก็ตาม พระธรรมคำสอนนั้นจะช่วยขจัดปัดเป่า ความทุกข์เหล่านั้นได้; แต่ในกรณีที่เกี่ยวข้องกันเป็นส่วนรวม เรา ไม่สามารถที่จะทำประชาคมจำนวนมากให้หมุนมาตามหลัก- เกณฑ์ของเรา หรือของพระธรรมได้

กล่าวเช่นนี้ดูคล้ายกับว่า เมื่อมนุษย์ในโลกไม่พากัน ประพฤติธรรมแล้ว คนในโลกจะหมดหวังที่จะมีความสุขหรือ ความพ้นทุกข์ได้; แต่อย่างไรก็ตามไม่ต้องวิตกไปในการทำงานนั้น. แม้ว่าคนในโลกตั้ง ๙๐ เปอร์เซ็นต์ เขาจะไม่พยายามกันในทาง ที่จะประพฤติตามคำสอนนี้; เหลืออีก ๑๐ เปอร์เซ็นต์ก็ยัง สามารถที่จะทำตนของตนเองให้มีความสุข หรือพ้นทุกข์ได้.

ลองพิจารณากันดู; ในโลกนี้มีหลาย ๆ ประเทศที่ต่างคน ต่างมีอิสระ มีกำลังของตนเอง; เราจะไปตั้งประเทศทั้งหมดเหล่านั้ นทุก ๆ ประเทศให้มาประพฤติธรรมคำสอนเหมือนกันหมดนี้

ยอมเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้. เลยเป็นเหตุให้เกิดปัญหาขึ้นมา ถ้าอย่างนั้นจะทำโลกให้สุขได้อย่างไร? หรือจะทำส่วนแห่งความทุกข์ให้น้อยลงมาได้อย่างไร?

สมมุติว่าในประเทศไทยเราโดยเฉพาะ เมื่อประชาชนส่วนมากพากันละเลยต่อธรรมแล้ว ประชาชนส่วนน้อยจะมีหวังในการที่จะพ้นทุกข์ได้อย่างไร? อันาจพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา จักแก้ความวิตกในเรื่องนี้ได้โดยเด็ดขาด, คือแม้ที่สุดจะเหลือแม้แต่สักคนหนึ่งเพียงคนเดียวเท่านั้นในการที่จะเข้าดำรงอยู่ในศาสนา ก็ยังมีช่องทางที่จะทำความสุขให้แก่ตนเองได้; และสามารถที่จะแบ่งความสุขที่ตนกระทำ หรือที่ตนประพฤติให้แพร่หลายออกไปถึงคนอื่นได้เป็นจำนวนมากทีเดียว; โดยเหตุที่ว่า สิ่งที่ดีที่ถูกที่บริสุทธิ์นั้นยอมมีอำนาจมาก.

จึงเป็นอันกล่าวได้โดยสรุปทีเดียวว่า พวกเรามีความหวัง, หวังโดยทุกวิถีทาง ทั้ง ๆ ที่กำลังเป็นผู้มีความทุกข์ ก็มีหวังจะพ้นทุกข์; โดยเหตุว่าพระธรรมคำสอนของพระศาสดานี้มีลักษณะอยู่อย่างหนึ่ง ที่เป็นของประหลาดมหัศจรรย์ที่สุด : คือว่าเมื่อไม่สามารถจะทำให้ทุกคนประพฤติตามพระธรรมคำสอนได้, ก็ยังสามารถจะทำให้คนที่เหลืออยู่ได้รับความสุขได้, ไม่เป็นเครื่องกีดขวางแก่กันและกันแต่อย่างใด. แต่เมื่อประชาชนในโลก จะทวีจำนวนประพฤติตามพระธรรมคำสอนมากขึ้นเพียงใด ก็ยังเป็นผลดีแก่โลกโดยรวมรวดเร็ว และกว้างขวางมากขึ้นเพียงนั้น.

ในการกล่าวปรารภเบื้องต้นนี้ ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า เรากำลังเป็นผู้ตกอยู่ในห่วงแห่งความทุกข์ด้วยกันแทบทั้งโลก. และถ้าหากว่ามีใครสักจำนวนหนึ่ง แม้เป็นจำนวนน้อย หรือแม้แต่เพียงคนเดียว มีความปรารถนาที่จะถอนตนออกจากทุกข์ ก็มีหนทางที่จะทำได้, โดยไม่ต้องเป็นห่วงว่า คนที่เหลืออีกตั้ง ๘๐ เปอร์เซนต์นั้นจะไม่ทำกัน. เพราะฉะนั้นเราจึงมาเป็นเพื่อนร่วมทุกข์กันโดยปริยายอันนี้ หรือในแง่นี้แล้วสนใจในการที่จะพิจารณาพิจารณาพระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระบรมศาสดา เท่าที่จะเป็นประโยชน์แก่เราให้เต็มความสามารถของตน.

ปาฐกถาในวันนี้ ข้าพเจ้าให้หัวข้อว่า **“พระพุทธศาสนาจะช่วยพวกเราในปัจจุบันนี้ ให้มีความสุขได้อย่างไร”**. คำว่า **“พวกเรา”** ในที่นี้ ขอให้เป็นที่เข้าใจกว้างสักหน่อย, คือว่าพวกเราทั้งหมด คือมนุษยชาติทั้งหมด ไม่เฉพาะประชาชนของชาติไหน ประเทศไหน, และก็ยอมไม่หมายเฉพาะพวกพุทธบริษัทเราเท่านั้น. เพื่อที่จะให้เข้าใจข้อความที่จะได้บรรยายต่อไปนี้ได้ง่าย ๆ จะขอแบ่งหัวข้อเป็น ๓ ตอนคือ : **“พุทธศาสนา”** ในที่นี้คืออะไร ตอนหนึ่ง; **“พวกเรา”** คืออะไร ตอนหนึ่ง; **“จะช่วยได้อย่างไร”** อีกตอนหนึ่ง. ตอนที่หนึ่ง เราจะทำความเข้าใจหรือรู้จักพุทธศาสนาของเรา ซึ่งเป็นที่พึงแก่เรา ในหัวข้อที่ว่า **พระพุทธศาสนา** คืออะไร

... ..

เมื่อตั้งปัญหาขึ้นเป็นกลาง ๆ ว่า **พุทธศาสนาคืออะไร** เช่นนี้ มีคนเข้าใจผิดบ้างถูกบ้าง ฉะนั้น **อย่า** เพื่อเข้าใจไปว่าเอาเรื่องซึ่งทราบ ๆ กันอยู่แล้วมา กล่าวอีกให้เป็นการเสียเวลา. ในที่นี้ตั้งใจจะกล่าวจำกัดความให้ชัดด้วยว่า **พุทธศาสนาที่จะช่วยเราได้นั้น คือ พุทธศาสนานิดไหน ?** จะกล่าวถึงคำว่า “พุทธศาสนา” โดยทั่วไปเสียก่อน ท่านทั้งหลายก็คงจะได้ยินได้ฟังมากครั้งมาแล้วว่า หลักของพุทธศาสนานั้นท่านสรุปไว้เป็น ๓ ประการ มีหลักเป็นภาษาบาลีเป็นพุทธวจนะว่า : **ไม่ทำบาปหรือทำชั่วช้าประการหนึ่ง, การทำดีทำกุศล ประการหนึ่ง, แล้วก็ ชำระจิตใจให้หมดจด** จากสิ่งที่ไม่ควรจะมาจับเกาะอยู่ที่จิตนี้ประการหนึ่ง, เป็น ๓ ประการด้วยกัน; ซึ่งมีคำบาลีว่า **“สพฺพปาปสฺส อภรณํ กุสลสฺสุปสมฺปทา สจิตฺตปริโยทปนํ”** ซึ่งเคยได้ยินได้ฟังกันมาแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องนำมากล่าวอีก. ลงท้ายว่า **เฮต์ พุทธานศาสน์** – นั่นแหละคือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย; ใช้คำว่า **“พระพุทธเจ้าทั้งหลาย”** หรือ **“พุทธะทั้งหลาย”**.

ถ้าท่านเป็นผู้ที่ชอบใช้ความคิด ในตอนแรกที่สุดท่านคงจะคิดสงสัยขึ้นว่า ก็การที่ห้ามไม่ให้ทำชั่วนั้นมันมีอยู่ตั้งแต่ก่อน พุทธกาล หรือนอกพุทธศาสนา; ในศาสนาอื่น ๆ เขาก็สอนกัน อย่างนั้น. และที่ให้ทำดีทำกุศลให้มาก ๆ ก็มีอยู่ก่อนพุทธกาล; ศาสนาอื่นเขาก็สอนกันอย่างนั้น. และข้อที่ให้ชำระจิตใจให้หมดจด สะอาด จากสิ่งที่ไม่ควรจะมาเกาะอยู่กับจิตโดยทุกปริยาย ก็มี

สอนกันอยู่ก่อนพุทธกาล; แม้นอกศาสนาก็มีสอนอย่างนั้น. แล้วอะไรจะเหลืออยู่เป็นกรรมสิทธิ์ของพระพุทธานุศาสนาล้วน ๆ; นี่จะเกิดความสงสัยขึ้นอย่างนี้.

ข้อที่จะแก้ความสงสัยว่าพุทธศาสนาของเรามีเนื้อที่สาระอย่างไร? เราต้องคิดดูอย่างแยบคายที่สุด เพราะว่าพุทธบริษัทไม่ควรตะกรุมตะกรามไปกว้านเอาของคนอื่นมาเป็นของตัวเอง, ควรจะรู้จักของตัวเองให้ถูกต้อง; และเมื่อถ้ากล่าวว่าเป็นพุทธศาสนา ก็ควรจะกล่าวได้ถูกต้องเต็มปากเต็มคำ. ข้อนี้พิจารณาได้โดยง่ายไม่ยากเลย คือพิจารณาดูคำว่า “เอตํ พุทธานุศาสนํ” นี้เป็นคำสอนของพุทธะทั้งหลาย คำว่า “พุทธะ” นั้นในกรณีทั่วไป แปลว่า “ผู้รู้”, คือผู้รู้ทั่วไป. ในกรณีเฉพาะ หรือที่เป็นศัพท์บัญญัติ หรือที่เป็นศัพท์เทคนิคของพุทธศาสนานั้น คำว่า “พุทธะ” หมายถึง “พระพุทธรเจ้า”.

หลักฐานที่มาแห่งบาลีนี้ มิได้แสดงให้เห็นชัดว่า “พุทธะ” นั้นหมายถึงผู้รู้ทั่วไป, หรือหมายถึงพระพุทธรเจ้าโดยเฉพาะ. เราจึงพิจารณาด้วยความคิดและเหตุผลของตัวเองว่า เมื่อเห็นชัดอยู่แล้วว่าผู้รู้อื่น ๆ ซึ่งไม่ได้มีการขนานนามว่า “พระพุทธรเจ้า” เขาก็สอนอย่างนั้นเหมือนกัน; คือสอนให้ละเว้นความชั่ว ให้ทำดี ฝ่าซำระจิตให้สะอาด อย่างนี้ก็เคยสอนกันมาแล้วก่อนพุทธกาล พระพุทธรเจ้าเมื่อทรงอุบัติขึ้นก่อนเป็นพระพุทธรเจ้านั้น ก็ได้ทรงท่องเทียวรำเรียนในสำนักต่าง ๆ; นี่เป็นหลักอันเชื่อได้ว่า ผู้รู้นั้นมีอยู่ก่อนแล้ว, และได้สอนกันมาก่อนแล้ว ว่าไม่ให้ทำบาป

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๐ ศาสนากับสังคม

ให้ทำบุญ ให้ชำระจิต. การที่พระพุทธเจ้ามาทรงตรัสหลักนี้ซ้ำลงไปอีกก็เป็นการแสดงอยู่ในตัวว่า พระบรมศาสดาของเรา ทรงรับรองบุคคลที่มีความรู้เหล่านั้นไว้ในฐานะที่เป็นพุทธะด้วยกันทั้งสิ้น.

ตามหลักกรรมแห่งพุทธศาสนา ก็แบ่งพุทธะไว้ตั้ง ๔ จำพวก : พวกผู้รู้ทั่ว ๆ ไปก็เรียกว่าพุทธะ; -พระสาวกที่ได้ตรัสรู้ อย่างเดียวกับพระพุทธเจ้า ก็เรียกว่าพุทธะ, -พระปัจเจกพุทธ ที่ตรัสรู้เฉพาะตน ไม่มีสมรรถภาพในทางที่จะสอนผู้อื่น ก็เรียกว่าพุทธะ, -กระทั่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือผู้ที่ตรัสรู้และมีสมรรถภาพในการที่จะสอนคนอื่นโดยทั่วไป ก็เรียกว่าพุทธะ; จึงเป็นอันว่าผู้รู้ทั้ง ๔ จำพวกนี้เองได้แก่คำว่า “พุทธะ” ในหลักที่ว่า “นี่เป็นคำสอนของพุทธะทั้งหลาย”.

เราจึงได้ความในตอนนี้ว่า พุทธศาสนาคือคำสอนของพุทธะนั้นกว้างมาก; กว้างจนไปครอบคลุมทุกคนที่มีความรู้จะเป็นก่อนพุทธกาล ในพุทธกาล หรือหลังพุทธกาล, จะเป็นศาสนาพุทธที่เราสมมติว่า นี่เป็นพุทธศาสนา, หรือจะเป็นนอกศาสนาออกไป เช่นคริสต์ศาสนา หรือศาสนาอิสลามก็ตามใจ, สิ่งใดที่เป็นไปเพื่อให้คนละความชั่ว ทำความดี และเฝ้าชำระจิตใจให้สะอาดแล้ว ก็ถือว่าเป็นคำสอนของพุทธศาสนาทั้งนั้น. นี่เรียกว่าความหมายทั่วไปอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ของคำว่า “พุทธศาสนา”; พอที่จะเป็นเหตุผลไว้ที่หนึ่งก่อน ว่าพุทธศาสนานั้นยังมีอีกมากและ

ลึกซึ้งกว่านี้ เพียงเท่านี้ก็เป็นการแสดงชัดอยู่แล้วไม่น้อยทีเดียว
ว่า พุทธศาสนาเป็นของสากล. นี่เป็นข้อที่ ๑.

บัดนี้ เราตั้งปัญหาเป็นข้อที่ ๒ ขึ้นอีกว่า ถ้าคำสั่งสอนที่มีหลัก ๓ ประการนี้เป็นของสากลทั่วไปแล้ว พระบรมศาสดาของพวกเรา และพระศาสนาของพวกเราคือพุทธศาสนานี้ จะผิดแปลกแตกต่างอะไรไปจากศาสนาของผู้รู้ทั้งหลายได้อย่างไร? นี่คือจุดเฉพาะที่เราต้องทราบไว้ให้ชัดเจน ว่า : พุทธศาสนาของพระศาสดาที่มีพระนามว่า สิทธัตถะ โดยชื่อตัว และ โคตมะ โดยชื่อสกุล เมื่อประมาณ ๒ พันปีมาแล้วนั้น มีหลักอย่างไร? ซึ่งต้องไม่พ้องกับคำสอนของผู้รู้ทั้งหลายทั่วไปในโลก; เพราะถ้า คำสอนของพระศาสดาพระองค์นี้โดยเฉพาะ ไม่มีอะไรแปลกแตกต่างไปจากคำสอนของผู้รู้ทั้งหลาย ที่มีกันอยู่ก่อนแล้ว ก็ไม่ควรกล่าวว่ พระพุทธเจ้าของเราอุบัติขึ้นในโลก. คำกล่าวนั้นจะไม่มี ความหมายอะไรเลย; เมื่อเราเป็นพุทธบริษัทก็จะเป็นอย่างลม ๆ แล้ง ๆ คือกว้างออกไปโดยไม่มีขอบเขตเช่นเดียวกับคำสอนของผู้รู้ทั้งหลาย กว้างจนไม่มีอะไรเป็นขอบเขตและชวนให้เฉื่อยชาได้โดยง่าย.

คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเฉพาะนั้น แม้จะมีหลักเป็น ๓ ประการ : ไม่ทำบาป ทำดี ชำระจิตให้สะอาด เป็นหลักกลาง ๆ เหมือนกันกับคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายก็จริง; แต่ที่เท่านั้นยังมีผิดแผกแตกต่างกันเป็นอย่างมากก็ตรงข้อ ๓ นั้นเอง กล่าวคือข้อที่ชำระจิตให้สะอาด.

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๒ ศาสนากับสังคม

ข้อแรกที่สุด ที่ว่าไม่ทำบาปนั้น ง่ายเกินไปจนคนที่มีความรู้บ้าง ไม่ต้องเป็นถึงพระพุทธเจ้าก็รู้ได้ว่าไม่ดี จะต้องละ.

ข้อที่ ๒ ที่ว่า ให้ทำบุญ หรือทำความดีนั้นก็เหมือนกัน; พอที่คนธรรมดาและความรู้สึกตามธรรมดาจะเข้าใจได้ และชวนกันบัญญัติขึ้นสำหรับใช้ประพฤติ หรือกระทำได้.

แต่พอตกมาถึง ข้อที่ ๓ นี้ ปัญหามากมายหลายปริยาย คือให้ชำระใจให้หมดจดจากสิ่งที่ไม่สมควรมาเกาะมาเกี่ยวข้องกับใจ ซึ่งปัญหานี้ก็ยากมาแต่เดิมแล้วเช่นว่า **ใจนั้นคืออะไร ? อยู่ที่ไหน ?**

ในปัจจุบันนี้แท้ ๆ คนส่วนมากก็ยังไม่ทราบที่จิตใจนั้นคืออะไร และแม้จะทราบได้บ้างว่าจิตใจคืออะไร ก็ไม่อาจทราบได้ว่าจิตใจที่กำลังรู้สึกคิดนึกปรากฏอยู่ในตัวของตัวเองนี้ ตามธรรมชาติปกติของมันเป็นอย่างใดกันแน่; คือเป็นจิตใจชนิดที่ถูกต้องแล้ว หรือว่ายังผิดพลาดอยู่มาก, เป็นจิตใจที่มีอะไรพอกหนา มาก ๆ หรือเป็นจิตใจที่เกลี้ยงเกลาอยู่ตามธรรมดาเสมอในตัว. แล้วการที่จะทราบได้ว่าจิตใจนี้เป็นจิตใจที่มีอะไรพอกหนาอยู่หรือไม่ นั่น เป็นของยากมาก. ไม่ต้องอ้างตำราก็ได้ ท่านลองนึกดูถึงตัวของท่านเองว่า เมื่อท่านกำลังมีจิตใจ ที่มีปัญญา มีความคิดนี้รู้สึกสมปกติ, ลองนึกว่าจิตใจนั้นมีอะไรพอกหรือไม่ ? ท่านก็รู้สึกได้เองอยู่แล้ว ว่าบางครั้งบางครั้งก็ไม่มีการพอกหนากระทบกระทั่งให้เป็นฟืนเป็นไฟ หรือมีดหน้าตาลายได้. จิตใจของเราบางครั้งก็มีอะไรหุ้มอะไรพอกอยู่แล้ว เป็นการยากทำนอง

เดียวกันกับคนที่มียาในตาหรือตาบอดมาแต่กำเนิด ยากที่จะเห็นอะไรตามที่เป็นความจริงได้.

เพราะฉะนั้นพวกที่เป็นผู้รู้ทั้งหลาย เขาก็พยายามจะเป็นผู้รู้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนเป็นอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้า คือรู้ยิ่งไม่มีใครยิ่งไปกว่าแล้ว เขาเรียกว่าอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ หรืออนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้า. พวกผู้รู้ที่พยายามจะรู้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงได้หันมาสนใจในปัญหาข้อ ๓ นี้ คือการชำระจิตใจให้หมดจดจากสิ่งที่ไม่ควรจะมาหุ้มห่ออยู่ที่ใจนี้มากขึ้น ๆ. แต่โดยเหตุที่จิตใจนี้ถูกพอกหุ้มหลายชั้นหลายขนาดด้วยกันเหลือเกิน คืออาจปกกยากยิ่งกว่าการปกกปากกล้วยหรือต้นพลับพลึง; บังเอิญท่านผู้รู้คนใดคนหนึ่งไปปกกไว้หนึ่งชั้น ก็ดีใจมาก ประกาศลัทธิของตัวเอง, ประกาศศาสนาของตัวเองออกมาว่าเป็นอย่างนี้ ได้ความบริสุทธิ์อย่างนี้ บัญญัติเป็นลัทธิหนึ่ง ศาสนาหนึ่ง เป็นพระศาสนาสูงขึ้นมาชั้นหนึ่ง และบัญญัติสิ่งนั้นว่าเป็นที่สุดของความทุกข์ หรือพระนิพพานกันมาแล้วด้วย.

เพราะเหตุฉะนั้นเองเราจึงพบว่า พระศาสนา หรือลัทธิใดๆ คือเจ้าลัทธิหนึ่ง ๆ นั้นมีอยู่มากมาย สูงต่ำกว่ากันเป็นชั้น ๆ จนกว่าจะเกิดพระพุทธเจ้าขึ้นในโลกนี้ เป็นอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นแสนยาก คือเป็นชั้นสุดท้าย เพราะเหตุฉะนั้น คำว่า “นิพพาน” จึงไปมีอยู่ตามลัทธิทั้งหลายทั่ว ๆ ไป โดยที่เขาสนใจในปัญหาข้อที่ ๓ นี้ คือการชำระใจให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง.

ยังมีปรากฏอยู่ใน *พรมชาลสูตร* อย่างชัดเจนที่สุดของ
 ที่สมนิกาย ในพระไตรปิฎกว่า : คนเคยบัญญัติเอาเพียง
 “จตุตถฌาน” เท่านั้นว่าเป็นนิพพานไปแล้ว และหลงกันไป
 พักใหญ่; เพราะเหตุว่าความประณีต ความบริสุทธิ์ และความ
 สะอาด ของจิตใจซึ่งอยู่ในภาวะแห่งจตุตถฌานนั้นก็ประณีต
 ไม่น้อย, ประณีตจนเกินกว่าที่คนธรรมดาจะนึกไปว่า นี่ยังไม่
 ถึงที่สุด; ตกเถียงเอาว่าถึงที่สุดแล้ว. แต่ถ้าเราไปถือเอาความ
 บริสุทธิ์ ที่ยังไม่ีอะไรเป็นหลักเกณฑ์ ว่าใจได้บริสุทธิ์สะอาด
 จากเครื่องเศร้าหมองถึงที่สุดแล้ว ก็ผิดมากทีเดียว; เพราะว่าการ
 ที่จะละทุกข์ได้เด็ดขาดตามแบบของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ยังไปไกลกว่านั้นอีกมาก.

เมื่อเราได้หลักชัดเจนว่า เจ้าลัทธิหรือพุทธะนั้นมีอยู่เป็น
 ชั้น ๆ อย่างนี้ และกว่าจะปกถึงขั้นสุด คือปกให้หมดจริง ๆ
 เหมือนการปกอย่างปกกาบกล้วยหรือพลับพลึงไปจนที่สุด
 จริง ๆ จนไม่มีอะไรจะปกอีกแล้ว จึงจะพบของที่บริสุทธิ์ จึงจะ
 เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ฉะนั้นใจความ หรือความหมาย แห่งความเป็นพระ-
 สัมมาสัมพุทธเจ้าของพระบรมศาสดาของเรา โดยเฉพาะ
 ก็อยู่ที่ตรงนี้ : คือจิตได้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากเครื่อง
 เศร้าหมองถึงที่สุดแล้ว. จึงอยากจะกล่าวว่า นี่คือพระพุทธ-
 ศาสนาของเราโดยเฉพาะ มีแก่นมีความสำคัญอยู่ที่ตรงนี้
 กล่าวคือ หันมาสนใจในปัญหาข้อที่ ๓ นี้ คือการชำระจิตใจให้

หมดจดจากสิ่งที่ไม่ควรจะมาห่อหุ้มอยู่.

ถ้าจะกล่าวว่ คำสั่งสอนไม่ให้ทำบาป ทำชั่ว ให้ทำดี และชำระใจให้สะอาด, กว้าง ๆ อย่างนี้แล้ว คำสั่งสอนของใคร ก็เป็นพุทธศาสนาหมด, ไม่ว่าจะเป็นผู้รู้คนไหนก็เป็นพุทธศาสนาหมด, ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นของพระบรมศาสดาโดยเฉพาะที่เรากำลังสนใจอยู่. แต่ทั้งนี้ขอให้เข้าใจว่าเราไม่ได้ปฏิเสธว่าพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสรู้ถึงที่สุดอย่างนี้มีแต่เพียงพระองค์เดียว, คือเท่าที่เราจับนับถือเป็นพระศาสดาอยู่ในยุค ๒ - ๓ พันปีมานี้ ก็หาไม่; แม้โดยทางพระคัมภีร์ท่านก็กล่าวไว้ว่ามีมากเหมือนกัน เป็นองค์ ๆ ยุค ๆ ไป ต่อไปในอนาคตก็ยังมีอีก. โดยเฉพาะพระคัมภีร์ท่านก็ยืนยันอย่างนั้น และโดยหลักเหตุผลของคณธรรมดา เราก็คิดว่าเมื่อมีขึ้นได้อย่างนี้ ต่อไปก็มีได้อีก; เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าอย่างขนาดนี้ก็ยังมีได้อีกไม่จำกัดจำนวน แม้แต่ว่าพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสรู้ถึงที่สุดเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอนุตตรบุคคล เช่นนี้จะมีมากสักกี่องค์ในกี่ภพกี่ร้อยกัปปี้ก็ตาม ก็จะสั่งสอนเหมือนกันหมดในเรื่องนี้ คือว่าได้แก่การสอนให้รู้จักชำระสิ่งที่ห่อหุ้มจิตใจ ให้หมดจดได้ถึงที่สุดเหมือนกันหมดทุกพระองค์.

เป็นอันว่าพุทธศาสนาโดยแก่น โดยสาระแท้ ๆ อยู่ที่ตรงนี้ ตรงที่สะอาดบริสุทธิ์สิ้นเชิงโดยเด็ดขาด. ถ้าจะกล่าวถึงพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปให้กว้างที่สุด ก็ยึดออกไปได้เป็น ๓ ประการ : ไม่ทำชั่ว ทำดี และชำระจิตใจให้สะอาด. แต่ดังที่

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๖ ศาสนากับสังคม

กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าเขามีมาก่อนพุทธกาล เป็นความรู้สึกของสามัญชนได้ แม้ศาสนาอื่นนอกจากพุทธศาสนาก็ยังมีได้ เราจึงจำกัดความเอาว่าพระศาสดาของเรานี้สอนมีหลักพอประกาศอ้างสิทธิว่า “ของฉันเป็นอย่างนี้ ๆ” ได้ที่ตรงนี้เอง.

เป็นอันว่า ท่านทั้งหลายคงจะเข้าใจได้ต่อไปอีกว่า ในการที่เขากล่าวกันอยู่ทั่ว ๆ ไปในโลกเวลานี้ว่า หลักอนัตตานั้นมีอยู่แต่ในพระพุทธศาสนา; โดยเฉพาะก็หมายถึงสิ่งนี้เอง. พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะและอย่างจำกัด ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ ท่านชี้ถึงความเป็นอนัตตาของสิ่งทั้งปวงแก่สัตว์ ซึ่งไม่เคยมีใครเชื่อมาก่อน. และอันนี้คือการปกกลอกสิ่งหุ้มห่อจิตใจครั้งสุดท้ายทีเดียว เพราะว่าเมื่อได้ปกกลอกสิ่งต่าง ๆ ออกมาเป็นชั้น ๆ หลายชั้นแล้ว ชั้นสุดท้ายก็คือ “ปกกลอกความยึดมั่นว่าตัวตน” คือ อนัตตานั้นเอง. ไม่มีใครกล้าพอที่จะจับตัวตนนี้ขว้างออกไปเพื่อความพ้นทุกข์; เพราะว่คนเหล่านั้นเขาเสียดยอะไร ๆ ที่เขาจะมีจะได้ ในที่สุดเขาจึงไม่พ้นทุกข์ เพราะเขาหวังสิ่งที่เขานึกว่าควรจะมีควรจะได้อยู่เสมอ. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้นที่มีความกล้าพอ เด็ดขาดพอที่จะปกไปได้อีกชั้นหนึ่ง จับเอาความยึดมั่นที่ถือมั่นว่า “ตัวตน” ขว้างห่างออกไป ไม่ให้มีอะไร จึงทำจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดถึงที่สุดโดยสิ้นเชิง ไม่อาจจะปกได้อีกต่อไปแล้ว เป็นการพ้นทุกข์โดยเด็ดขาด.

เพราะฉะนั้นในหัวข้อข้างต้น ที่ข้าพเจ้าได้ให้ไว้ว่า

“พระพุทธศาสนาจะช่วยพวกเราในปัจจุบันนี้ ให้มีความสุขได้อย่างไร” นั้น จึงเพิ่งเล็งถึงพระพุทธศาสนาในขั้นที่ชำระจิตให้บริสุทธิ์สะอาดสิ้นเชิงนี้เป็นส่วนใหญ่. เพราะเหตุอะไร? เพราะเหตุว่าถ้าถือเอาเพียงว่าไม่ทำชั่ว ทำดี ชำระใจให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองโดยวงกว้าง ๆ เช่นนี้แล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นจะต้องชวนให้คนทั้งโลกทำอย่างนั้น; ยิ่งทั่วทั้งโลกก็ย่อมทำไม่ได้ มันเหลือวิสัย. ฉะนั้น จึงตัดทอนลงไปว่าใครทำได้ถึงขนาดบริสุทธิ์สะอาดสิ้นเชิง ก็เป็นผู้ที่จะไปนิพพาน ใครทำไม่ได้ก็พยายามต่อ ๆ ไปก่อน.

การที่จะให้คนทั้งโลกละบาปบำเพ็ญบุญ นั้นก็เหลือวิสัยอยู่แล้ว ยิ่งการที่จะให้โลกทั้งหมด คนทั้งหมดละอุปาทานละกิเลสได้เด็ดขาด ก็ยิ่งเหลือวิสัยยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาส่วนที่มีสรรพภาพ ที่จักช่วยกันได้โดยทั่วไปจริง ๆ นั้นต้องเป็นพระพุทธศาสนาในส่วนที่ไม่ใช่ส่วนสูง ที่จะละตัณหาอุปาทานและกิเลสโดยสิ้นเชิง, และโดยทั่วไปก็คือส่วนกว้าง ๆ ที่กล่าวแล้วว่า ไม่ทำชั่ว ทำดี และชำระใจนั้น, ซึ่งควรจะชักชวนประชาชนในโลกให้ทำกันได้เพียงใด ก็ทำเพียงนั้น.

จริงอยู่พระพุทธศาสนาในส่วนลึกที่จะช่วยทำจิตใจให้บริสุทธิ์ได้โดยเด็ดขาดนี้ ย่อมยากตรงที่เป็นของลึก อย่างที่ท่านเข้าใจกันแล้ว แต่ความลึกของพระพุทธศาสนาเมื่อพิจารณาตัวอย่างผู้ที่อยากรู้ อยากจะช่วยตัวเองจริง ๆ แล้ว ก็ไม่เป็นของลึกหรือเป็นของยากเกินไป จนถึงกับจำต้องไปเรียนพระไตรปิฎก

เสียทุกคน เพราะฉะนั้นก็อยากจะกล่าวขยายออกไปอีกสักหน่อยถึงข้อที่ว่า พุทธศาสนาในส่วนของที่ลึกลงที่นึกว่าเหลือวิสัยนั้น จะกลับเป็นของไม่ลึกลงได้อย่างไร ?

เรามามองกัน เฉพาะในวงพุทธศาสนา ไม่ต้องคิดถึงผู้รู้ทั่ว ๆ ไปนอกพุทธศาสนากันดู. ในพระพุทธานี้ ก็แบ่งแยกเป็นนิกายออกไปเหมือนกัน แต่การแบ่งแยกนิกายนี้ไม่ใช่เรื่องโกรธกัน หรือแตกความสามัคคีในทางตัวคน; เป็นแต่แบ่งแยกในทางที่จะไปเร็ว หรือก้าวไป ๆ ตามลำดับ.

พวกที่อยากจะไปเร็วก็สนใจในทางที่จะทำให้ตนไปได้เร็ว ๆ; เพราะฉะนั้นจึงเกิดมีพวกหนึ่งที่สนใจเรื่องของจิตใจ ขวนขวายแต่ในเรื่องของจิตใจ ปรากฏว่าเป็นพวกนิกาย “ฉาน” หรือ “อุยานะ” ในภาษาสันสกฤต; และต่อมาเมื่อขยายตัวเข้าไปถึงประเทศจีน ก็เกิดนิกาย “อุยานะ” หรือ “ฉาน” หรือ “เสียง” ในภาษาจีนขึ้น; เมื่อไปถึงประเทศญี่ปุ่นก็ออกเสียเป็นนิกาย “เซ็น”. พวกนี้ไม่เอาใจใส่กับหลักถ้อยคำในพระไตรปิฎก โดยเขามุ่งจะทำสิ่งที่ลึกลงให้มาเป็นของตื่นและใช้ประโยชน์ได้. พวกที่เป็นฝ่ายพุทธศาสนาทำนองนี้ ก็เป็นฝ่ายหนึ่ง หรือนิกายหนึ่งที่เดียว.

ส่วนพวกที่ต้องการเป็นนักศึกษา สนใจในหลักวิชาในทางตำหรับตำราอย่างกว้างขวาง เป็นพวกปริยัติ ก็มีอีกจำพวกหนึ่ง. พวกที่ต้องการจะอนุโลมคล้อยตามความต้องการของประชาชน

ที่ต้องการบุญ ต้องการสวรรค์ก็จัดดำเนินการของตนไปอีกพวกหนึ่ง. เมื่อเกิดแยกพวกกันอย่างนี้ ใครจะสมัครพวกไหนก็ไปพวกนั้น; แต่เราทั้งหลายเป็นผู้รักตัวเอง เป็นผู้ต้องการที่จะช่วยตัวเอง เราก็น่าจะสนใจพุทธศาสนาชนิดที่ว่ามันลึกขนาดที่จะช่วยตัวเองได้และไม่เหลือวิสัย. เพราะฉะนั้นเราจึงควรจะสนใจในนิกายพวกนี้ดูบ้าง, จะชื่ออะไรก็ตาม แต่เป็นพวกที่สนใจในเรื่องของจิตใจโดยเฉพาะ, พวกนี้จะพยายามคิดนึกด้วยจิตใจ อาศัยอำนาจความคิดนึกตามหลักเหตุผลธรรมดาไปในทางจิตใจ, ไม่ข้องเกี่ยวกับตำรา, ไม่อาศัยความเชื่อตำราเป็นหลัก ซึ่งเขาถือว่าเป็นเครื่องหุ้มห่อจิตใจเหมือนกัน.

อย่างเช่นจะตั้งปัญหาขึ้นว่า ตรงไหนเป็นที่ที่ดีที่สุด ที่เราจะไปนั่งพักผ่อนให้สบาย ให้เย็นที่สุด? ความรู้สึกของท่านทั้งหลายทั่ว ๆ ไป ก็คงจะบอกว่าตรงที่มีต้นไม้ร่มเย็น ริมสระน้ำ มีลมพัดเอื่อย ๆ คงเย็นที่สุด. แต่ผู้ที่มีความคิดอย่างนักศึกษากลับเห็นไปว่า ที่ตรงนั้นมันก็ยังร้อน เพราะความตรึงตรึงในทางกามคุณยังรบกวนจิตใจ; แม้ที่สุดความรู้สึกพอใจในเรื่องนั้นก็ยิ่งรบกวนจิตใจอยู่ ไม่ฟรี ไม่อิสระ. เขาจึงบัญญัติว่า การที่จะไปอยู่ในภาวะที่ไม่มีอะไรรบกวนจิตใจ คืออยู่ในฌานเป็นต้นเป็นที่ที่เย็น; ถ้าไปเข้าฌานได้ตรงไหน ตรงนั้นก็เย็น. เกิดมีพวกที่อยากจะให้เข้าใจง่าย ๆ ขึ้นไปกว่านั้น อย่างพวกนิกายชยานะ กลับบอกขึ้นมาว่า “ตรงกลางเตาหลอมเหล็กนั้นแหละเย็นที่สุด” พวกแรกนี้ถึง. อย่างเราก็เห็นว่าในฌานก็เย็นมากแล้ว

พุทธทาสธรรม (๔)

๒๐ | ศาสนากับสังคม

คือมันเย็นกว่าจะไปนั่งริมน้ำ ลมพัดได้ร่มไม้ เพราะว่ามันไม่มีความรู้สึกในทางอกุศลและบาปหรือกามคุณอะไรบกวน. แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมิอะไรรบกวน คือความพอใจในตัวเอง หรือความพอใจในรสความเย็นที่ตนได้รับ; และรู้สึกพอใจขึ้นมาแล้ว ก็หวังว่ามันจะหายไปเสีย มีความวิตกกังวลอย่างนี้เป็นอย่างน้อย; อย่างนี้ก็ยิ่งถือว่าไม่เย็นยังร้อนอยู่จึงต้องพยายามต่อไปอีก.

พวก “เซ็น” หรือพวกนิกายธยานะ กล่าวว่า ที่กลางเตาหลอมนั้นเย็น ก็เพราะมีความหมายว่าไม่มีอะไรรบกวน; เมื่อกล่าวโดยวัตถุแล้ว จุดศูนย์กลางของกองไฟในเตาหลอมเหล็กนั้นไม่มีอะไรรบกวนได้ ไฟนั้นมันจึงไม่ร้อน ไม่ใช่ของร้อน; มันเป็นเรื่องร้อนทางร่างกาย. เมื่อเปรียบกับความร้อนของกิเลส เช่น ราคะ โทสะ โมหะ แล้วมันยังไม่ร้อนเท่า หรือเมื่อเอาไปเปรียบกับความเบียดเบียน ความบดขยี้ของความหลงอันเกี่ยวกับอัตตา เกี่ยวกับตัวตนแล้ว จะเห็นว่ายังร้อนกว่ากันมาก; เพราะฉะนั้น จะต้องเป็นที่ที่ไม่มีอะไรรบกวน จึงจะเป็นที่ที่เย็นที่สุด.

ใจกลางเตาหลอม จะพบว่าไม่มีอะไรรบกวน, เย็นจริง เพราะไม่มีอะไรรบกวน. นี้พูดอย่างวัตถุ เราก็เข้าใจได้โดยเหตุผล, แต่ถ้าพูดอย่างแปลความหมายของหลักธรรมแท้ๆ แล้ว หมายถึงว่าไม่มีอะไรรบกวนจึงจะเย็น. ถ้าท่านไปนั่งที่ริมสระมีลมพัดเย็นก็ยังมิอะไรรบกวนท่าน; อย่างน้อยก็มีความรู้สึกใน

จิตใจของท่านเองรบกวน หรือมีคนมารบกวนได้; ท่านอยู่ใน
 ฌานก็ยังมีสติในรสของฌานความอาลัยในฌาน และ
 ความห่วงใยรบกวนอยู่; เพราะฉะนั้นท่านจะต้องอยู่ในที่ที่ไม่มี
 อะไรรบกวน; พวกนี้จึงเปรียบว่าเย็นอย่างเดียวกับตรงกลางของ
 เต้าหลอมเหล็ก คือ ไม่มีอะไรรบกวน. ที่ยกตัวอย่างนี้ก็เพื่อจะ
 แสดงว่า พุทธศาสนานั้นไปไกลเพียงไร? จะช่วยเราจริง ๆ ได้
 อย่างไร? ขนาดที่จะช่วยเราได้จริง ๆ นั้นมีอยู่อย่างไร?

ที่นี่จะกล่าวถึงลักษณะพิเศษอีกอันหนึ่งของพระพุทธรูป
 ศาสนา เพื่อจะได้เข้าใจในพุทธศาสนาของเรายิ่งขึ้น; คือว่า
**พุทธศาสนาของเรานั้นมีลักษณะในการที่จะพุ่งเข้าไปหา
 ปัญหาเฉพาะหน้า. “ปัญหาเฉพาะหน้า” ในที่นี้ก็คือว่า เรา
 จะเอาความทุกข์ออกไปเสียจากจิตใจของเราได้อย่างไร?
 คือเราจะปอกสิ่งที่หุ้มห่อจิตใจได้อย่างไร? นี้เรียกว่าปัญหา
 เฉพาะหน้า. เราไม่เอาปัญหาที่ไม่ใช่เฉพาะหน้า เช่นเราเกิดมา
 จากไหน? ใครสร้างโลกนี้เป็นต้น? หรือปัญหาอนาคต ที่เรา
 จะไปข้างหน้าอย่างไร? ตายแล้วจะเกิดเป็นอะไร? อย่างนี้ยัง
 ไม่ใช่ลักษณะของพุทธศาสนาอันแท้จริง และไม่ใช่ว่าเป็นความ
 มุ่งหมายของพุทธศาสนา; เพราะเหตุว่าถ้าแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
 คือเอาความทุกข์ออกไปจากจิตใจหรือปอกลอกเอาสิ่งที่หุ้มห่อ
 จิตใจไปเสียหมด จนเหลือแต่ความบริสุทธิ์ได้แล้ว ปัญหาอดีต
 อนาคตก็หมดไป ไม่มีความจำเป็น.**

เพราะฉะนั้น พุทธศาสนาของเราจึงมีลักษณะตายตัวที่ว่า

พุทธทาสธรรม (๔)

๒๒ ศาสนากับสังคม

: อย่าไปห่วงข้างหน้า ข้างหลังเลย รีบเข้าไปปัญหาเฉพาะหน้า
 ที่ว่าจิตใจเดียวนี้เป็นอย่างไร; มีอะไรหุ้มห่อเราอยู่หรือไม่. เมื่อ
 ปอกชั้นหนึ่งแล้วยังไม่พอใจยังมีอะไรหุ้มห่ออยู่อีก, ยังมีของ-
 หุ้มห่อ ซึ่งมีน้ำหนักกดอยู่ในจิตใจอีก; ปอกอีก ๆ จนถึงสิ่งนั้น.
 กิจอย่างนี้เรียกว่า “การแก้ปัญหาคณะเฉพาะหน้า” พุทธศาสนา
 มีหลักเพียงเท่านั้น จึงไม่เป็นของยากเกินไปที่จะต้องวิตกกังวลว่า
 จะต้องมีความรู้ มีอาจารย์ อย่างนั้นอย่างนี้ และจะต้องอาศัย
 พระไตรปิฎกมากมาย นี่เป็นลักษณะที่คู่กันกับพุทธศาสนาใน
 ส่วนลึก. พระพุทธเจ้าโดยเฉพาะของพระองค์นี้ ท่านตรัสตำหนิ
 ตีเตียนผู้ที่สนใจในปัญหาอดีตอนาคตเป็นอย่างยิ่ง.

ไหน ๆ ก็ได้พูดถึงหลักพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรมามาก
 แล้ว ก็อยากขอกล่าวแถมถึงหลักพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งมี
 คนเข้าใจผิดกันอยู่มาก ข้อนี้ก็คือเรื่อง “กรรม”; มีปัญหาว่า
**คนที่ทำดีอยู่เสมอกลับไม่ได้รับความสุข คนที่ทำชั่วกลับ
 ได้รับผลเป็นที่พอใจ** อย่างนี้จะถือว่าเรื่องกรรมเป็นของ
 เหลวไหล เป็นคำที่กล่าวผิดในพุทธศาสนาไม่ได้. ข้อไข
 เรื่องนี้มีไม่มาก ขอแต่ท่านทำความเข้าใจคำว่า “กรรม” ให้ดี ๆ;
 “กรรม” ของพระพุทธศาสนานั้น หมายรวมทั้งผลที่เป็นปฏิริยา
 ของการกระทำอีกด้วย; คือว่า อย่างคนคนหนึ่งไปขโมย ได้ของ
 ของเขามาบริโภคใช้สอย ยังความไม่สบายใจแก่ตัว อย่างนี้ก็
 ต้องนับว่าการขโมยและการได้ของมาบริโภคนั้นรวมกันเข้าแล้ว
 เรียกว่ากรรม. และลำดับต่อจากนั้นจึงจะเป็น ผลของกรรม

ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น. เช่นขโมยคนหนึ่งขโมยเขาแล้ว ถูกจับไปลงโทษ อย่างนี้ก็ต้องรวมทั้งการขโมยและทั้งการถูกจับไปลงโทษนั้นเข้าเป็นกรรม แล้วจึงคอยฟังผลของกรรมต่อไปข้างหน้าอีก เรื่องก็มีเท่านั้นเอง.

ถ้าท่านเข้าใจอย่างนี้แล้ว ก็จะไม่เป็นการเข้าใจผิดในเรื่องกรรมของพุทธศาสนา; เหมือนอย่างว่าแมวตัวหนึ่งขโมยปลาของเรา ถ้าเราจับไม่ได้เดี๋ยวนั้นก็ยังมีหวังว่าจะจับวันหลังแล้วลงโทษ แมวในขณะนั้นยังไม่ได้ชื่อว่าได้รับผลของกรรม. แต่หลังจากนั้น ถ้าหากว่าหลายวันแล้วยังจับแมวตัวนั้นไม่ได้ ในระหว่างนั้นแมวอุตุส่าห์กระทำความดี ความงาม ปฏิบัติหน้าที่ของแมวทุกอย่าง จนเป็นที่พอใจของเจ้าของ เจ้าของเกิดเปลี่ยนใจไม่ลงโทษแมวก็ได้. นี่จึงถือว่าผลกรรมในทำนองที่เราทำดี แล้วจะเอาผลดีกันทีเดียวเท่านั้น ถือเอาเป็นผลของกรรมอย่างนี้ไม่ถูก ยังไม่ถูก, หรือถ้าจะเอาผลสั้น ๆ ในทางวัตถุในขณะนั้นก็ยัง ไม่ถูก ต้องเอาทั้งกิริยาและปฏิกริยารวมกันเป็นกรรมเสียก่อน แล้วคอยฟังผลต่อไปข้างหน้า. เมื่อเป็นอย่างนี้แล้วเรื่องกรรมจึงไม่ขัดกับหลักกรรมตา พระศาสนาจะมั่นคงในจิตใจของเราที่เป็นพุทธบริษัทมากขึ้น.

สรุปความในตอนนี้เป็นว่า พุทธศาสนาโดยความหมายทั่วไปนี้เราจะเอาการไม่ทำชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องแผ้วมาช่วยพวกเรา.

... ..

พุทธทาสธรรม (๔)

๒๔ | ศาสนากับสังคม

ตอนที่ ๒ เป็นปัญหาตอนที่ว่า พวกเราถ้าไม่รู้จักตัวเรา เราก็ไม่สามารถที่จะช่วยตัวเองได้ หรือไม่สามารถที่จะรู้ว่า ตัวเรานี่เองกำลังเป็นอย่างไร ?

คำว่า “ตัวเรา” นี้ คนมักจะนึกถึงสภาพปัจจุบันกันเสียหมด. ที่ว่าพุทธศาสนาจะช่วยพวกเราในทุกวันนี้ได้อย่างไรนั้น คนมักจะนึกถึงเฉพาะปัจจุบันวันนี้เสียหมด เลยเป็นเหตุให้ไม่เข้าใจตัวเราอย่างถูกต้อง. เราจะต้องนึกโดยวงกว้าง ๆ ว่าตัวเราหรือพวกเรานั้นคือใคร ? โดยนัยนี้ต้องมองกว้างถึงว่า เรา ก็คือสัตว์ที่มีจิตใจรู้สึกนึกอะไรได้สูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย มีร่างกาย มีจิตใจ ใช้เพื่อการศึกษาได้ทุกวัน ๆ แล้วแต่จะมีอะไรมากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย เหมือนกันหมด. ส่วนเรา, ปัจจุบันคือเวลานี้หรือยุคนั้น ก็คือตัวเราที่ถูกหุ้มห่อหรือเรียกว่า ถูกกลืนมากขึ้น; ถูกกลืนโดยสิ่งที่เราหลงสร้างกันมาเอง. อย่างเช่นวันวิสาขบูชา แทนที่จะช่วยกันมาประกอบพิธีทางศาสนา คนก็นึกถึงเรื่องไปตากอากาศหรือไปเดินรำมากกว่า; นี่เพราะเหตุอะไร ? ก็เพราะเหตุว่าถูกกลืนโดยสิ่งเหล่านั้น, คือว่าสิ่งต่าง ๆ ที่โลกได้ช่วยกันสร้างขึ้นมาให้ตรงกับความต้องการของกิเลสและตัณหามีมากขึ้น. ยิ่งสร้างมากขึ้นเท่าใด มันก็ยิ่งกลับพอกตัวมนุษย์ผู้สร้างมากขึ้นเท่านั้น. นี้เรียกว่าถูกกลืนจนกระทั่งว่าแม้การหยุดวันวิสาขะเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา คนก็อยากจะไปเดินรำ ไปยิมนกตกปลา มากกว่าไปประกอบพิธีทางศาสนา. นี้เรียกว่าเราถูกกลืน.

ผลของการถูกกลืนนี้เองที่ทำให้ความวุ่นวายโกลาหล, เป็นความทุกข์อันใหญ่หลวงซึ่งครอบงำโลกอยู่ในเวลานี้. ในสมัยนี้เท่าที่ธรรมชาติมีให้ นั้น ไม่ช่วยอะไรมากนัก. ท่านลองพิจารณาสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ เช่นความต้องการในทางสืบพันธุ์ของสัตว์ อะไรเหล่านี้เป็นต้น ตามธรรมชาตินั้น มันไม่มากมายเหมือนกับสัตว์ที่รู้จักปรุงแต่งไม่สิ้นสุด; เพราะฉะนั้นสัตว์เหล่านี้จึงถูกกลืนน้อยกว่าสัตว์ที่มีความคิดมีปัญญา รู้จักปรุงแต่งอะไรขึ้นไม่รู้จักสิ้นสุดสักที.

ความช่วยวนซึ่งตรงกับความต้องการของกิเลสและตัณหา นั้น เรารวมเรียกกันสั้น ๆ ว่า “กามคุณ”. กามคุณ แปลว่าสมบัติของกาม หรือคุณสมบัติของสิ่งที่มีความใคร่ของความใคร่. กามคุณนี้เองเป็นต้นเหตุ ของความเดือดร้อนยากเข็ญทุกหัวระแหงของโลก. มนุษย์ทำสงครามก็เพราะต้องการสิ่งที่เขาอยากจะได้; พอหลังจากสงครามแล้ว มนุษย์สิ่งเดียวกันนี้อีก, เมื่อมีโอกาสที่จะกอบโกยเอาประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง ก็ถือโอกาสนั้นทันที พระศาสนาจึงล้มหายไปเพราะมนุษย์ถูกกลืน.

ตามธรรมดาความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มากมาย จนถึงกับทำให้เกิดความเดือดร้อนอันนี้ขึ้น; ถ้าหากว่าเราจะต้องการแต่เพียงเท่าที่ธรรมชาติให้ก็ จะไม่มีความเดือดร้อนอย่างทุกวันนี้ ไม่มีพวกที่เข็งลี้, ขอรภัยที่จะต้องพูดอย่างนี้, พวกที่เข็งลี้ก็เพราะมีความต้องการเกินขนาด ไม่ยอมลดความต้องการในเมื่อมี

พุทธทาสธรรม (๔)

๒๖ ศาสนากับสังคม

ความขาดแคลน กลับทวีความต้องการขึ้น คอยจ้องหาโอกาส ก็พบโอกาส; จะเป็นพ่อค้า หรือเป็นนักการเมือง หรือจะเป็นคนสื่อข่าว หรือเป็นอะไรก็ตาม พอมีโอกาสนี้ก็ขยายความต้องการและทำทุกอย่างที่จะได้มาตามที่ต้องการ เพราะฉะนั้นเรื่องมันจึงยุ่ง. เมื่อความต้องการในทางกามคุณของคนหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นหมู่ที่มีอิทธิพลกุมอำนาจไว้มาก เขาต้องการในทางกามคุณขึ้นมาแล้ว จะระลึกระบายไปทั่วทั้งประเทศ; คือความต้องการจะให้ได้อะไรตามความสบายใจของตัวในทางกามคุณของคนเพียง ๙ คน ๑๐ คนเท่านั้น จะทำความเดือดร้อนให้คนทั้งประเทศ และหลายประเทศได้.

พวกเราถูกกลืนอย่างนี้ จึงมีสภาพเป็นอย่างที่กำลังเป็นอยู่ นี้ เป็นอย่างอื่นไม่ได้. นี้เราจะโทษใคร เราจะไปโทษพระเป็นเจ้าหรือจะไปโทษใครก็ตาม ผลสุดท้ายก็อยู่ที่ว่าเราถูกกลืนเข้าไปลึกแล้ว; มันก็ต้องเป็นอย่างนี้ ช่วยให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้. ทางเอาตัวรอดก็มีอยู่ว่าเราจะต้องรีบ รีบรู้จักตัวเองและเปลี่ยนแปลงแก้ไขเสียใหม่ ให้เป็นตรงกันข้าม.

คำสั่งสอนของพระเถระฝ่ายนิกายธยานะ เมื่อจะตัดพ้อต่อว่าบริษัทของตน คนหนึ่งท่านกล่าวว่า : “ท่านเดินมาจนถึงประตูของโพธิ์ ตั้งนมตั้งนานแล้ว ท่านก็หาได้ก้าวขาเข้าไปในประตูนั้นไม่” การที่จะเสาะแสวงหาพระนิพพาน หรือความดับทุกข์โดยทำนองของท่านนั้นมันเป็นไปได้, มันไม่มีทางจะสำเร็จ; นี้ก็เหมือนกับพวกเราที่เป็นพุทธบริษัทกันมาตั้งแต่

บรรพบุรุษหลายชั่วบรรพบุรุษแล้ว อุตสาหกรรมมาถึง
ประตูของความรู้; ศึกษาที่ศึกษา ประกอบพิธีทางศาสนา
บำเพ็ญบุญ บำเพ็ญทาน บำเพ็ญศีล บำเพ็ญศาสนวิธี
ทุกสิ่งทุกอย่าง; ผลสุดท้ายมาอยู่แต่เพียงแค่ประตูของ
ความรู้ของการตรัสรู้ เข้าไปไม่ได้. ทั้งนี้มีมูลมาจากความ
ที่ไม่รู้จักตัวเราเอง ว่าเรากำลังอยู่ในสถานะเช่นไร. เพราะ
ฉะนั้นพวกเราในสมัยปัจจุบัน จึงจำเป็นที่จะต้องรู้จักว่าเราถูก
กลืนเข้าไปเพียงไร? และตามธรรมดาเราก็จมอยู่ในความทุกข์
นี้แล้วอย่างไร?

เพื่อให้เข้าใจความข้อนี้ง่าย ๆ ข้าพเจ้าอยากจะเล่า
นิทาน คือนิทานซึ่งเล่าอยู่บ่อย ๆ ไม่ใช่ของประหลาดอะไร แต่
อยากจะฟื้นความคิด ความนึกของท่านทั้งหลายหรือพวกเราอยู่
เสมอเท่านั้นเอง.

นิทานนั้นมีอยู่ว่า : เมื่อโลกนี้สร้างขึ้นแล้วโดยอำนาจของ
สิ่งที่มีหน้าที่สร้างโลก ซึ่งถ้าจะกล่าวตามทางวิทยาศาสตร์ ก็ว่า
อำนาจอะไรก็ตามซึ่งทำให้หมอกเพลิงนั้นรวมกันแข็งเป็นโลก
ขึ้นมา; หรือจะกล่าวตามลัทธิศาสนาว่า พระเจ้าสร้างขึ้นมา
ก็ได้. เมื่อมีโลกอันว่างเปล่าขึ้นมาแล้ว สิ่งที่มีอำนาจในการสร้าง
โลก ก็ได้บันดาลสิ่งทั้งหลายให้เป็นไป ซึ่งเรียกกันว่าพระเจ้ายก
ได้. พระเจ้ามีความคิดว่าโลกเปล่า ๆ เช่นนี้ไม่ดี ไม่มีประโยชน์
ควรจะมีมนุษย์หรือสัตว์เป็นผู้อยู่ในโลกนี้. พระเป็นเจ้าก็สร้าง
สัตว์ชนิดนั้นขึ้นมา. สัตว์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ ๆ นั้นก็งเหมือน

พุทธทาสธรรม (๔)

๒๘ ศาสนากับสังคม

กับคนที่เขาเอาผ้าผูกตาทิ้งไว้ในความมืดนาน ๆ แล้วจับมาทิ้ง
 หายอยู่กลางแสงแดด ไม่รู้จักอะไรเลยแม้อย่างเดียว กระทั่ง
 มองดูเนื้อตัวของตัวแล้ว ก็ไม่รู้จักอะไร เขานั้นคืออะไร. พระ-
 เป็นเจ้าก็บอกว่าจะสมมุติให้เรียกว่า “มนุษย์”. ถามว่ามีหน้าที่
 ทำอะไร? ก็บอกว่าสำหรับจะเป็นผู้อยู่ในโลกนี้ เพื่อจะมีความ
 สนุกสนานอยู่ในโลกนี้. ถามว่าจะให้อยู่ยาวนานสักเท่าไร. บอกว่า
 ๓๐ ปี. มนุษย์นั้นเสียใจมาก เพราะว่าถ้ามีความสุขสนุกสนาน
 แล้ว ๓๐ ปีก็ชั่วพริบตาเดียว แต่ก็ไม่ทราบว่าจะทำอะไรอย่างไร
 ก็เลยนั่งอยู่.

ต่อมา พระเป็นเจ้าครั้นเห็นว่ามนุษย์มีแล้ว ก็ควรจะ
 เครื่องมือให้มนุษย์ประกอบกิจการงานด้วย; สมควรสร้างสัตว์
 ประเภทที่จะเป็นเครื่องมือของมนุษย์. ในที่สุดก็สร้างสัตว์ประ-
 เภทตัวขึ้นมา ตัวก็ไม่รู้จักตัวเองเหมือนกับมนุษย์. พระเป็นเจ้า
 ก็บอกตัวให้อยู่ ๓๐ ปี จะให้มีหน้าที่รับใช้มนุษย์. ตัวก็ร้องทุกข์
 ว่า ๓๐ ปีนั้นมากเกินไปสำหรับที่จะอยู่รับใช้คนอื่น เพราะ
 ไม่ได้เกิดมาเพื่อสำหรับสนุกสนาน, ถือว่าไม่เป็นการยุติธรรม.
 พระเป็นเจ้าก็บอกว่าจะลดให้ ๒๐ ปี. คนก็เลยกระวีกระวาด
 เข้าไปพินอบพิเทากล่าวขอว่า ๒๐ ปีนั้น ขอเอามาต่อให้คนเกิด.
 พระเป็นเจ้าซึ่งรู้ดีว่า ๒๐ ปีนั้นหมายความว่าอะไร เลยมอบให้.

ต่อมา พระเป็นเจ้าเห็นว่า สัตว์ที่จะช่วยประกอบกิจการงาน
 ให้คนก็มีแล้วฉะนั้นควรจะสร้างสัตว์ประเภทที่รักษาทรัพย์สมบัติ
 ที่คนหาได้ไว้บ้าง; จึงสร้างสัตว์ประเภทสุนัขขึ้น สุนัขก็งั้นเช่น

เดียวกัน. พระเป็นเจ้าก็บอกว่า สุนัขมีหน้าที่เฝ้าบ้านรักษาข้าวของ; ให้อยู่ ๓๐ ปีเหมือนกัน. สุนัขก็อุทธรณ์ว่า ๓๐ ปี มากเกินไปสำหรับการรับใช้คนอื่น; ไม่ยุติธรรม. พระเป็นเจ้าก็ลดให้ ๒๐ ปี ทำนองเดียวกัน. มนุษย์เห็นดังนั้นก็แข็งใจจะวิ-
 ญะวาทเข้าไปหาพระเป็นเจ้าอีกครั้งหนึ่งกล่าวว่า ๒๐ ปีนั้นขอเพิ่มให้มนุษย์เถิด. พระเจ้าก็แสนที่จะชงน้ำหน้ามากขึ้น แต่ก็
 ไม่รู้ว่าทางไหนจะดีกว่าทางนั้น ก็มอบให้ไป; รวมแล้วได้เพิ่ม ๒๐ ปี ๒ ครั้ง ก็กลายเป็นมนุษย์มีเกณฑ์อายุ ๗๐ ปี.

ครั้นต่อมาพระเป็นเจ้าเห็นว่า สิ่งที่จะช่วยให้เกิดความ
 ครึกครื้นทางอารมณียังไม่มีแก่มนุษย์ ก็สร้างสัตว์ประเภทนั้นขึ้น
 ตัวอย่างเช่นลิง มีหน้าที่ทำให้คนขบขันหรือมีความครึกครื้นทาง
 อารมณ. แต่ครั้นบอกว่าให้มีอายุ ๓๐ ปี ลิงก็อุทธรณ์ว่ามาก
 เกินไปอย่างเดียวกัน. พระเป็นเจ้าก็ลดให้ ๒๐ ปีอีก. มนุษย์ก็
 แข็งใจเป็นครั้งที่สามเข้าไปบอกว่า ๒๐ ปีนั้นขอมาเพิ่มให้มนุษย์
 อีกเถิด. ผลสุดท้ายก็ได้เพิ่มขึ้นอีก ๒๐ ปี รวมเป็น ๙๐ ปี แล้ว
 พระเป็นเจ้าก็ปล่อยให้สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามที่ได้จัดระเบียบไว้
 แล้ว.

ด้วยเหตุดังกล่าว : คนเราในระหว่าง ๑ ปี ถึง ๓๐ ปี นั้น
 จึงมีความเป็นตัวของตัวเอง อยู่มาก, เช่นมีความเป็นเด็ก ร่าเริง
 จนกระทั่งความเป็นหนุ่มเป็นสาว, แต่พอถึงระยะที่ต้องรับภาระ
 มาถึง คือ ๒๐ ปีที่เอามาจากวันนั้น ก็ลองนึกดูที่ว่ามันเป็น
 อย่างไร. คือตั้งแต่อายุ ๓๐ ปี ถึง ๕๐ ปีนั้น มีความหนักอก

หนักใจเรื่องธุระการงานอย่างไร. ครั้นล่วงสมัยนั้นไปถึง ๒๐ ปีที่สอง คนเรานอนไม่หลับเหมือนสุนัขอย่างไรบ้าง; คือว่าความวิตกกังวลนั้นมีมาก, มากจนนอนไม่หลับ, จึงกลายเป็นนอนไม่หลับเหมือนเป็นคนเฝ้าบ้านไป. ครั้นต่อมาถึง ๒๐ ปีหลัง ความวิปริตของสังขารร่างกายเป็นตัวตลกหรือตัวโจ๊กของพวกเขาเด็ก ๆ, ความบ้ำเปื้อนของคนแก่เหล่านั้นต้องทรมานตัวเองเป็นผู้ที่ให้เราหัวเราะขบขัน มีความคึกครื้นไปโน่นทำนองนั้นจนกว่าจะเข้าโลง.

นิทานเรื่องนี้ใคร ๆ ก็พอจะเห็นได้ว่า เป็นนิทานเรื่องด่ามนุษย์ แต่ข้าพเจ้าไม่ได้เจตนาที่จะนำมาด่าพวกเราในที่นี้ เพียงเพื่อจะแสดงว่าสภาพปกติ หรือทั่วไปของมนุษย์นั้น เป็นอย่างไรอยู่แล้ว; ครั้นตกล่วงมาถึงสมัยนี้โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ ความที่ถูกกลั่นก็ยังมีมากขึ้น แต่ความเป็นมนุษย์หรือความเป็นวัว หรือความเป็นสุนัข หรือความเป็นวานรนั้น มันก็มียิ่งขึ้นไปอีก นี่คือภาวะของตัวเราในปัจจุบัน.

พุทธศาสนาจะช่วยพวกเราในภาวะปัจจุบันนี้ได้อย่างไร ? เราจะต้องพิจารณาในส่วน “ตัวเรา” นี้ต่อไปอีก : อย่างน้อยถึงข้อที่ว่าเหมือนคนที่กำลังมองดูที่เนื้อที่ตัวของเราเอง ปรากฏว่าตามธรรมชาติมันเป็นอย่างนั้น ๆ คือเป็นมนุษย์ก่อนแล้วจึงเป็นมนุษย์วัว มนุษย์สุนัข และมนุษย์วานร ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันและอนาคต ตามธรรมชาติแล้ว มันเป็นพื้นฐานอย่างนั้น. และมายุคใหม่ ของใหม่นี้มนุษย์ถูกกลั่น หรือถูกห่อหุ้ม

อันเกิดมาจากความหลงใหลที่มนุษย์สร้างขึ้นเองมากขึ้น.

มนุษย์สมัยนี้เราเชื่อกันว่าฉลาดกว่ามนุษย์สมัยก่อน แต่มนุษย์สมัยก่อนก็ยิ่งถูกกลืนน้อยกว่าสมัยที่พากันฉลาดแล้วนี้ เพราะว่าความฉลาดนั่นเอง ยิ่งทำให้รู้สึกคับใจตนเองมากขึ้น แปลว่าแทนที่ความคิด ความฉลาดนั้น จะช่วยให้มนุษย์ได้รับความสงบหรือความสุขอย่างมนุษย์สมัยก่อน; มันกลับตรงกันข้าม คือมนุษย์ยิ่งตกลึกลงไปในความพอใจของสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง, เรียกว่าตกบ่อตัวเอง หรือชกไข่ผูกพันตัวเอง. มนุษย์ในสมัยก่อนตกบ่อตัวเองน้อยเท่า ๆ กับมนุษย์สมัยนี้ตกบ่อตัวเองมาก และยิ่งมากขึ้น ๆ ตามลำดับ. การตกบ่อนี้มีไฉ่ว่าตกรวดเดียวถึงก้นบ่อลึกจมหายไป; มันค่อย ๆ ตกไป ทุกคราวที่มนุษย์รู้จักสร้าง สิ่งที่เรียกว่า กามคุณให้ประณีตให้ดียิ่งขึ้นไป. กามคุณนั้น มีได้ทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย แม้กระทั่งทางอารมณ์ คือ ทางใจโดยเฉพาะ. เรียกว่ามนุษย์รู้จักสร้าง ฉลาดประดิษฐ์ วัตถุแห่งกามารมณ์ และกามคุณนี้; ยิ่งทำได้ลึกซึ้งเพียงไรก็เท่ากับเพิ่มการชกไข่พันตัวเอง หรือขุดบ่อฝังตัวเองมากขึ้นเพียงนั้น; ความยุ่งยากที่ต้องเป็นวัว เป็นสุนัข ยิ่งทวีมากขึ้นตามนั้น.

การที่มนุษย์ ค่อย ๆ ตกบ่อตัวเองมากขึ้นตามลำดับนั้น จึงเกิดมีปัญหาคือว่า ทำไมมนุษย์ไม่รู้จักคิด? ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่าจิตใจพอกหนาไป, เมื่อหนาขึ้นทุกทีมันก็คือความมืดยิ่งขึ้นทุกที. ความเห็นแก่ตัวของฝ่ายต่ำ หรือธรรมชาติฝ่ายต่ำที่ตกอยู่

พุทธทาสธรรม (๔)

๓๒ ศาสนากับสังคม

ภายใต้ความเหลวแหลกนั้น มันมีข้อแก้ตัวมากขึ้นทุกที เท่ากับที่มนุษย์ฉลาดหลอกตัวเองมากขึ้นทุกที; เพราะฉะนั้น จึงตกหลุมลึกลงไปทุกที ๆ หรือโยที่พันตัวเองหนาขึ้นทุกที หนายิ่งกว่าใยของตัวไหมที่พันตัวไหม; เพราะความเจริญของมนุษย์ในด้านกามคุณมันทำให้มีการเจริญที่จะหลอกตัวเองนั่นเอง.

ในเรื่องจิตใจของมนุษย์นี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงทราบได้ดี พระองค์จึงได้ตรัสถึงเรื่องนี้กับพระสาวกอยู่บ่อย ๆ ว่า “เธอต้องระวังในการขุดหลุมฝังตัวเองหรือตกบ่อตัวเองให้มาก” เพราะฝ่ายความชั่ว หรือฝ่ายอธรรมนั้นย่อมมีข้อแก้ตัวมากเหมือนกัน และมากพอที่จะให้ลุล่วงไปได้ทุกครั้งเหมือนกัน; เช่นเดียวกับคนโง่ที่ฉลาด สามารถที่จะกลับความเท็จจริงอะไรได้ทั้งนั้น. กิเลสของมนุษย์ก็เป็นเช่นนี้ สามารถที่จะแก้ตัวได้ทุกเมื่อ เพราะฉะนั้นจึงอยากจะนำมาเล่าถึงข้อที่ว่า ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้เคยตรัสไว้อย่างไรบ้าง.

เมื่อจะกล่าวถึงเรื่องนี้ พระองค์ก็ได้ตรัสเป็นทำนองนิทานธรรม กับ อธรรม ธรรมชาติฝ่ายสูงกับธรรมชาติฝ่ายต่ำมาพบกันเข้า มันมีการโต้วาที่กันอย่างไร เนื้อเรื่องมีกล่าวไว้ว่า :-

อธรรมนั้นมีปีก มีหาง บินว่อนไปในโลก เทียวผุดขึ้นในจิตใจของสัตว์ทั้งหลาย ก่อให้เกิดความคิดนึกที่จะทำตามใจตัวเองในด้านกามคุณ. เมื่อไม่ได้ก็ฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ กระทำกาเมสุมิจฉาจาร ไม่ต้องนึกถึงอะไรหมด. ความรู้สึกที่ไปผุดไปเกิดขึ้นในจิตใจของสัตว์ทั้งหลายนั้น ก็คืออธรรมผู้มีกายสีดำซึ่รด

ดำ ๆ เวียนโลกไปทางซ้ายมีพลโยธาถ้วนแต่ดำมืดทั้งนั้น.

แต่บางครั้งในจิตใจของมนุษย์มีธรรมชาติฝ่ายสูงปรากฏขึ้น คือมีความรู้สึกตรงกันข้ามคัดค้านว่า อย่าทำอย่างนั้นซิ; ได้แก่ ความยับยั้งใจที่เป็นฝ่ายสูงของคนเราในบางครั้งบางสมัยนั่นเอง. มีบุคคลลาภฐานที่ท่านเคยกล่าวว่า เป็นเทวดาสีขาว ซีรธสีขาว เวียนโลกไปทางเบื้องขวา เทียวพุดชักชวนคนให้ให้ทาน รักษา ศิล เจริญความเมตตาภาวนา.

คราวหนึ่ง ธรรมชาติฝ่ายต่ำกับธรรมชาติฝ่ายสูงเกิดมาพบกันเข้า ปัญหาก็คือขึ้นว่าใครควรจะหลีกทางไป เหมือนพ่อค้า หรือนักการเมือง หรือคนสื่อข่าวอะไรก็ตามสักคนหนึ่ง เกิดความรู้สึกว่าจะเชิงลี้ดีหรือไม่ดี. ความรู้สึกฝ่ายหนึ่งว่าดี และอีกฝ่ายหนึ่งว่าไม่ดี จะเกิดความต้านทานขึ้นว่า ดีฝ่ายหนึ่งไม่ดีฝ่ายหนึ่ง; ลักษณะอาการอย่างนี้ ฝ่ายไหนควรจะหลีกออกไปจากจิตใจ คือออกไปเสียให้พ้นจากจิตใจ ศิลธรรมซึ่งเคยได้ยินได้ฟัง ได้เคยบูชา ได้เคยเป็นมา กล่าวคือธรรมชาติฝ่ายสูงก็บอกรั่วไป ตามเหตุผลของฝ่ายสูง, ฝ่ายต่ำก็แย้งตามเหตุผลของฝ่ายต่ำ ธรรมชาติฝ่ายสูงมันท้วงแก่นุคคนนั้นขึ้นว่า :-

- “ท่านคิดดูเถิดว่า การที่ท่านเข้าใจว่าท่านได้เข้ามานั่งในสมาคมอันสูงนี้เพราะฉนั้น กล่าวคือฝ่ายธรรมหรือฝ่ายสูง ได้ทำความดีความงามเป็นฝ่ายบุญ. การที่เป็นผู้มีเกียรติอย่างนี้ ได้มาก็เพราะธรรม.

- เพราะสมณพราหมณ์ คือผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ

พุทธทาสธรรม (๔)

๓๔ ศาสนากับสังคม

เขาเคยฟังเสียงแต่ฝ่ายนี้ของฉัน เขาคอยสั่งสอนฝ่ายนี้ให้ท่าน.

– อย่าว่าแต่มนุษย์เลย เทวดาเองก็ยอมไหว้คุณธรรมที่มีอยู่ในตัวท่าน อันนี้คือธรรม ท่านควรจะตรองด้วยจิตใจของท่าน จงหลีกเลี่ยงไปเสียดีกว่า. ดูกร ธรรม เราเป็นธรรม! เราเป็นธรรม! ท่านจงหลีกเลี่ยงไปเสียดีกว่าคือเลื่อนหายไปจากจิตใจดีกว่า.

พระศาสดาได้ตรัสพระคาถาที่สอง เป็นคำโต้แย้งของฝ่ายธรรม ให้ภิกษุทั้งหลายฟัง เป็นใจความว่า :-

– “แกไม่ต้องกลัว คือพวกเรากำลัง มีเครื่องมืออันแข็งแรงเหมือนกัน เมื่อเราต้องการอย่างนี้ เรามีเครื่องมืออันเข้มแข็ง.

– เส้นประสาทของเราแข็งแรงไม่สะดุ้งสะเทือน เราจะไม่เกิดความร้อนรนทางประสาทเรามีกำลัง.

– เราไม่หลีก! เพราะฉะนั้น เราไม่หลีกหรือ คือเราเชื่อมั่นว่า ด้วยการทำอย่างนี้เราสามารถจะอยู่ได้.

นี้หมายถึงธรรมชาติฝ่ายต่ำ ก็มีข้อโต้แย้งในบางครั้งบางคราว. ธรรมชาติฝ่ายสูงก็ยังพยายามพูดขึ้นอีกว่า : “ท่านคิดดูให้ดีเสียก่อน เมื่อก่อนนี้ท่านเป็นเด็กท่านมีความบริสุทธิ์อย่างเด็ก; นอกจากนั้นเมื่อโลกนี้เกิดขึ้น ความชั่วยังไม่มี มีแต่ความดี; ความชั่วของดำ ๆ มีด ๆ คือธรรมเพิ่งมาทีหลัง. เพราะฉะนั้น ควรให้ถือว่าธรรมเป็นฝ่ายพี หรือฝ่ายประเสริฐกว่า หรือฝ่ายผู้เฒ่ากว่า เธอเป็นผู้น้องก็จงหลีกไปเสียดีกว่า”.

นี้แหละเรียกว่าเป็นการอ้างเหตุผล ซึ่งในบางครั้งบางคราว

เราได้พยายามปลอบตัวเองเป็นอันมาก ในการที่เราจะไป ประกอบกรรมอันชั่วช้าลงไป. แต่ว่าเหตุผลของฝ่ายธรรมก็ยัง มีอยู่ตามเคย เพราะฉะนั้นพระศาสดา จึงได้ตรัสคาถาให้ฟังเป็น คำแย้งของฝ่ายต่ำ เป็นใจความว่า :-

“ด้วยการที่ท่านจะมาอ้อนวอนนี้ก็ตาม ว่าไม่สมควรอย่าง นั้นอย่างนี้ก็ตาม เราก็ยังนึกว่าเรายังไม่ควรจะให้หนทางแก่ท่าน ซึ่งมีลักษณะเป็นคนขลาด และเราจะเอาแต่ความเข้มแข็ง ของเรา และตามใจเราเท่าที่เห็นอยู่เฉพาะหน้าเป็นดีกว่า; หรือ ไม่อย่างนั้นลองปล่อยให้รบกันดู”.

ดังนั้น สองคนมาลองรบกันดู ใครชนะคนนั้นได้แทน คือได้ ที่นั่น. ฝ่ายธรรม ความรู้สึกฝ่ายสูงก็ยังคงพิจารณาสอดส่องหา ลู่ทางต่อไปอีก พระศาสดาจึงได้ตรัสคาถาเป็นใจความว่า :-

- “ถ้ากล่าวโดยทั่วไป โดยทุกทิศทุกทาง แล้วทั่วโลกเขา ชอบฝ่ายสูงกันทั้งนั้น และพวกเราก็มีกำลังพร้อมอยู่แล้ว.

- เมื่อพูดถึงเกียรติยศแล้ว ความดีความจริงความยุติธรรม มีกำลังมาก; ว่าถึงน้ำหนักรที่จะสามารถชั่งวัดกันแล้ว ธรรมหรือ ความดีความจริงนี้มีน้ำหนักมาก; อธรรมแทบจะไม่มีเลย เบาล ียงกว่าสำลี.

- ขึ้นชื่อว่าธรรมแล้ว ย่อมประกอบด้วยคุณธรรมทุกอย่าง ทุกทาง.

- จงพิจารณาดูให้ดีเถิด ว่าเมื่อทั้งโลกเขาเห็นฝ่ายธรรม อย่างนี้แล้ว เธอกับฉันจะมารบกันนั้น จะชนะฉันได้อย่างไร ?

เพราะเหตุว่าส่วนใหญ่ของโลกเทวดาและมนุษย์เขาอยู่เป็นฝ่าย
ฉันทั้งนั้นแหละ”.

ธรรมหรือธรรมชาติฝ่ายต่ำซึ่งยังไม่ยอมแพ้ก็มีเหตุผลตาม
เคย จะว่ากันสักกี่ชั่วโมงก็ได้ เพราะฉะนั้นพระศาสดาจึงได้ตรัส
คาถามีใจความว่า :-

“แกคิดดูซิว่าในการตีทอง เขาเอาเหล็กตีทองกันให้งาม
ทั้งนั้น ไม่เคยมีใครเอาทองตีเหล็ก และมันก็เป็นไปได้เหมือน
กันที่ว่าธรรม หรือธรรมชาติฝ่ายต่ำจะชนะได้ และยิ่งกว่านั้น
มันจะทำให้เหล็กนี้เป็นของงามเหมือนกันกับทองด้วย”.

นี่จะเห็นได้ว่ามันเริ่มจะดูไปข้าง ๆ คู ๆ แล้ว ซึ่งเป็นปกติ
วิสัยของฝ่ายต่ำ; แปลว่าอย่างไรเสียฝ่ายต่ำก็ต้องหาทางออก
ของตัวเองได้ จนกระทั่งไปทำเชิงลี้หรืออะไรอย่างหนึ่งจนได้;
พระบรมศาสดาจึงตรัสสรุปเป็นคาถาสุดท้ายเป็นข้ออ้างของฝ่าย
ธรรมอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีใจความว่า :-

“เมื่อพูดอย่างไรท่านก็ไม่ฟังเสียงธรรม จะให้ดูอนาคตหรือ
รบกัน และรบกันให้ดูทำเดี๋ยว; ก็และอีกอย่างหนึ่งคนแก่คนเฒ่า
ครูบาอาจารย์ของท่านก็ไม่มี คือหมายความว่า เมื่อท่านมุ่งขึ้น
มาปะทะอยู่อย่างนี้ คนแก่คนเฒ่ามาห้ามท่าน ท่านก็ไม่เชื่อฟัง,
ครูบาอาจารย์ที่เคยเคารพ เป็นอุปัชฌาย์ เป็นอาจารย์ ท่าน
ก็ไม่ยอมฟังเสียง. เมื่อท่านเข้ามาถึงขนาดที่ไม่มีครู ไม่มีคนแก่
คนเฒ่าอย่างนี้แล้ว ฉะนั้น ใครจะเห็นว่าถูกหรือผิดก็ตามใจ
ฉันยอมให้ท่านเป็นฝ่ายถูกแล้ว. ยิ่งกว่านั้นฉันจะต้องขอโทษท่าน

ที่ได้สั่งสอนอะไรมาบ้าง”.

ในที่สุดธรรมก็เป็นไปอย่างธรรม ธรรมก็เป็นไปอย่างธรรม. ทรงกล่าวเป็นอุทาหรณ์สืบไปว่า : “แผ่นดินนั้นอยู่ต่อไปไม่ได้; พวกดำ ๆ คือธรรมนั้นก็จะจมดิ่งลงไปใต้แผ่นดิน สู่วะจี”

นี่เป็นเรื่องที่แสดงว่า ในครั้งโบราณกาลนานมาแล้ว; ความรู้สึกซึ่งเป็นการต่อสู้ ระหว่างธรรมชาติฝ่ายสูง กับธรรมชาติฝ่ายต่ำเป็นของธรรมดา; และเป็นธรรมดาที่ฝ่ายต่ำย่อมมีข้อแก้ตัวอย่างนี้เรื่อย ๆ มา.

มนุษย์ในโลกหรือในสากล ได้ขุดบ่อฝังตัวเอง และชักใยหุ้มตัวเอง; คือทำตัวเองให้ถูกกลืนเข้ามาถึงขนาดที่เห็นอยู่เดี๋ยวนี้ จนเกือบจะมีศาสนาประจำใจถือลัทธิเอาให้ได้ตามต้องการ ในทาง รูป รส กลิ่น เสียง ให้แก่ฝ่ายร่างกายทางอารมณ์. เมื่อถูกกลืนมาถึงอย่างนี้แล้ว ก็แปลว่าพวกเราผู้เป็นคนใช้ของสมัยนี้นั้น ไม่สู้เหมือนกับคนใช้ในสมัยโบราณ หรือดึกดำบรรพ์ ซึ่งยังไม่ถูกกลืนมากถึงอย่างนี้.

ตามที่กล่าวนี้ ก็คือการประกาศวิธีปฏิบัติ “เพื่อการถอนตน” อยู่ในตัวแล้วด้วยการที่มองเห็นความทุกข์ – ก็จะพบความพ้นทุกข์; หรือในการที่มีแสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว ความมืดก็จะหายไป; เพื่อเราทั้งหลายจะได้พิจารณาดูอย่างละเอียดว่า แต่เดิมนั้นคนเราไม่ได้เป็นอย่างนี้ คนเก่า ๆ ไม่ได้เป็นอย่างนี้, หรือจะกล่าวให้ชัด ให้แคบลงไปอีก คือจิตใจเดิมนั้นไม่ได้เป็นอย่างนี้. เมื่อมาเกิดความแตกต่างจนถึงกับจะตรงกันข้ามอย่างนี้แล้ว ก็ต้อง

พุทธทาสธรรม (๔)

๓๘ ศาสนากับสังคม

คิดต่อไป อันไหนเป็นคนเราแน่, อันไหนเป็น “ตัว” พวกเรา. ความแตกต่างอันนี้เนื่องมาจากเพียงความชั่วเข้ามาหุ้มห่อ; ต่อเมื่อเอาความชั่วเหล่านี้ออกเสีย จึงจะพบตัวเรา.

ถ้าเราพบ “ตัว” พวกเราจะพบความพันทุกข์ เพราะฉะนั้น การที่เราจะให้พุทธศาสนาช่วยเรา ก็มีอยู่นิดเดียวคือว่า เราจะต้องรู้จักตัวเรา. ดังนั้นจึงได้กล่าวถึงตัวเราอย่างยืดยาวพอใช้ เพื่อที่จะได้ให้รู้จักตัวเรา. ถ้าท่านพยายามมองตัวเราอยู่เสมอ ๆ เราก็จะพบความพันทุกข์, และพระพุทเจ้าก็สอนอย่างนั้น.

นี่เป็นตอนที่สองซึ่งเป็นการกล่าวที่จะชี้ให้เห็นตัวเรา หรือพวกเราเองนั้นมากพอสมควรแล้ว สรุปความได้ว่า พวกเราเต็ม ๆ ก็เป็นไปตามธรรมชาติ, มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตามธรรมชาติ, มีลักษณะอย่างมนุษย์ อย่างวัว อย่างสุนัข อย่างวานร ก็เป็นไปอย่างธรรมชาติ, แต่ครั้งในสมัยนี้กลับหนาเปอะไปด้วยโคลน.

... ..

๑ อนที่ ๓ หรือตอนสุดท้ายมีปัญหาวว่า พระพุทธศาสนา จะช่วยได้อย่างไร, **พุทธศาสนาจะช่วยให้เราได้อย่างไร ?**

ถ้าจะให้กล่าวกันตรง ๆ คือ กล่าวอย่างถูกต้องแล้ว ก็บอก ว่าช่วยไม่ได้; พุทธศาสนาช่วยไม่ได้แน่ เราจะต้องช่วยตัวเอง. ข้อนี้เป็นอันกล่าวตามพุทธภาษิตและทั้งกล่าวตามเหตุผล สำหรับพุทธบริษัท อย่างที่พระคัมภีร์พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “**อุกขาตาโร ตถาคตา – พระตถาคตทั้งหลาย เป็นผู้ชี้ทาง การเดินทางนั้นท่านต้องเดินเอง**”.

สมมติว่าเราจะไม่เชื่อพระพุทธเจ้าขึ้นมาละ เราก็พิจารณา ดูได้โดยไม่ยากนัก ว่า “พุทธศาสนาช่วยไม่ได้ เว้นไว้แต่เราจะ ช่วยตัวเอง”. เพราะว่าสิ่งที่เราตกหล่มลึกของความชั่วหรือของ กิเลสตอนหลัง ๆ นี้ เรามันสร้างขึ้นเอง, เราอุปถัมภ์ขึ้นมาได้ ตัวเราเอง, ดังนั้นเราจะต้องพยายามรู้จักตัวเราเอง. เมื่อเรา มองเห็นสภาพตัวเราเองอย่างเหลือเกินนี้แล้ว เกิดความสลัดใจ เบื่อหน่าย สังเวช, เมื่อเกิดความเบื่อหน่ายสังเวชแล้ว ก็จะมี ทางที่จะเกิดความอยากในการที่จะช่วยตัวเองขึ้นมาอย่าง แน่วแน่.

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสธรรมเทศนาชุดหนึ่ง ซึ่งกล่าวได้ว่าพระองค์ตรัสมากที่สุด คือพระธรรมที่เรียกว่า “**อนุปฺพฬิกถา**” ได้แก่เรื่องที่พระองค์ตรัสตามลำดับ. ลำดับแรก พระองค์ตรัสถึงเรื่องการสงเคราะห์เผื่อแผ่กัน คือทำตนให้

กว้างขวางเป็นประโยชน์ต่อกันในสมาคม. ลำดับที่สอง ตรัสเรื่องศีล คือให้เป็นผู้มีกิริยามารยาททางกายวาจา ให้เรียบร้อยไม่มีโทษ. ลำดับที่สาม ตรัสเรื่องสวรรค์ กล่าวคือผลที่จะได้ตามใจหวังของมนุษย์ปุถุชนธรรมดา เรียกว่าสวรรค์คืออกามคุณนั่นเอง. ในลำดับที่สี่ พระองค์ตรัสถึงกามาทีนพ แปลว่าโทษของกาม หรือพิษสงอันร้ายกาจของสวรรค์ และ ลำดับที่ห้า พระองค์ตรัสเนกขัมมานิสังสะกถา คือเรื่องผลดีที่ออกจากกามเหล่านั้น คือ ออกมาเสียจากสวรรค์เหล่านั้น.

ขอสรุปสั้น ๆ ใหม่อีกก็คือว่าเรื่องการให้ทาน เรื่องรักษาศีล เรื่องสวรรค์ เรื่องพิษสงของสวรรค์ แล้วก็ทำความดีชนิดจะได้ ออกมาเสียจากสวรรค์; ทั้งนี้ก็เพื่อจะแสดงให้เห็นว่า สวรรค์แม้ได้มาจากสิ่งที่มีลักษณะอันบริสุทธิ คือได้มาจากทานและศีลแล้ว พระองค์ก็ยังปฏิเสธว่าเป็นของไม่มีสาระ กลับเป็นของที่เป็นพิษเป็นโทษ. ยิ่งเรานำมาเปรียบกับสวรรค์ที่เราสร้างขึ้นด้วยการแข็งใจ หรือคอร์รัปชันอะไรเหล่านี้ มันจะเป็นสวรรค์ไปในรูปไหน; และจะเป็นสวรรค์ที่ถูกปฏิเสธกันอีกสักกี่เท่า. จึงเป็นอันว่าเราจะต้องพิจารณาจนเกิดการรู้จักตัวเอง มองเห็น และเป้าหมายต่อการกระทำอย่างหละหลวมนั้น ให้เป้าหมายจนเพียงพอเสียก่อน เราจึงจะช่วยตัวเองได้. เราจะให้พระศาสนาช่วยโดยอุ้มยกขึ้นจากหล่มนั้นไม่ได้แล้ว, เราจะต้องรู้จักตัวเองให้ถูกต้องจนเกิดความรู้ความฉลาดในการที่จะออกไปด้วยตัวเอง.

รวมความสั้น ๆ ว่า ในการที่เราจะสร้างประเทศชาติหรือ
 อำนาถบันดาลมนุษยทั้งโลก ให้มีความสุขความเจริญนั้นต้อง
 สร้างที่ดวงใจ, จะต้องจัดการสะสางปัญหาในทางด้านจิตใจ
 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น. แม้เราจะไม่สามารถทำให้ทุกคนเป็น
 อย่างนั้นได้ ก็ยังมีทางที่จะทำได้ในส่วนตัวเราคนหนึ่งเป็นอย่าง
 น้อย และมีหลายคนทีเดียวที่จะทำได้; ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะจน
 ปัญญา เหมือนเรื่องที่จะเอาลูกพรวนไปผูกคอแมวอย่างนั้น.
 เมื่อคนพวกหนึ่งนิยมการเบียดเบียน นิยมการมักได้หรือการ
 เห็นแก่ตัวก็ตามใจเขา เรามีหวังในการที่จะออกไปได้ ไม่ว่า
 พวกนั้นจะมาร่วมมือกับเราหรือไม่มา, ไม่ว่าพวกนั้นจะขัดคอ
 เราหรือสนับสนุนเรา เราก็มียหวัง และจะเป็นไปของเราได้;
 เพราะนี่มันเป็นเรื่องของจิตล้วน ๆ.

อย่างไรก็ดี ในที่นี้ยังอยากที่จะทำความเข้าใจให้ชัด เพื่อ
 ให้เกิดความปรารถนาดีแก่โลกขึ้นในจิตใจของท่านทั้งหลายอยู่
 บ้างเหมือนกัน กล่าวคือถ้ามีพวกหนึ่งแม้แต่สักคนเดียวพยายาม
 ที่จะประกอบทำความดี มันก็ยังมีน้ำหนักรวมพอที่จะถ่วงโลก
 ที่กำลังหมุนไปในทางชั่วทางร้าย ให้มันช้าลงไปได้มากทีเดียว;
 ถ้าหากว่าไม่มีคนดีในโลกนี้แม้แต่สักคนเดียว โลกนี้จะหมุนไป
 สู่อุบัติพิภพที่เลวร้ายเร็วกว่านี้มาก. อย่างที่เห็นได้แล้วว่าแม้แต่
 จะมีพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว และจำนวนอรหันต์มีเพียง
 เลขหลังจุดของทศนิยมเปอร์เซ็นต์ ของคนทั้งโลกก็ตาม ก็ยังทำ
 โลกให้เย็นได้ เพราะความดีหรือความถูกต้องนั้นมันมีน้ำหนัก

พุทธทาสธรรม (๔)

๔๒ | ศาสนากับสังคม

มากกว่าความชั่ว ถึงแม้จะมีปริมาณมาก.

เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก ถ้าท่านทั้งหลายคิดไม่ดี ท่านก็จะหมดกำลังใจในการที่จะฟื้นฟูกระแส. จะต้องคิดให้เห็นว่าการที่โลกเราเป็นมาได้โดยไม่ล่มจม หรือถูกเป็นไฟไปเลยนั้นก็เพราะมีธรรมอยู่ในโลกนี้บ้าง ได้แก่ธรรมะซึ่งอยู่ในจิตใจของบุคคลผู้ที่มีธรรมนั่นเอง. แม้จะมีฝ่ายเห็นแก่ตัวมากมายตั้ง ๙๙ เปอร์เซนต์ก็ตาม พวกเหล่านี้ก็ยังไม่ยอม; ธรรมยังคงมีอยู่ในโลก อย่าเพื่อหมดหวังในโลกนี้. เพราะฉะนั้น การช่วยตัวเอง-ให้รอดพ้นไปสักคนหนึ่ง ก็เท่ากับเป็นการช่วยส่วนรวม; เพราะน้ำหนักรัศมีของธรรมะที่ตัวเอง. เมื่อเราพิจารณาในเรื่องรายตัวบุคคล ก็ยังเป็นการปฏิบัติในเรื่องส่วนรวมได้แบบนี้, นี่ก็เพื่อให้ธรรมมีอยู่คู่กับโลกเสียบ้างเท่านั้น.

เราต้องสร้างจิตใจกันเสียใหม่ เพื่อให้เกิดความกล้าขึ้นในเบื้องต้น คือคิดอย่างที่ว่ามาแล้วว่า อย่างไรเสีย ธรรมก็จะต้องเป็นฝ่ายชนะเสมอ; เพราะเหตุว่าธรรมนั้นคือตัวเดิมของโลกและคือตัวโลกนั่นเอง. ถ้าหากว่าโลกนี้บริสุทธิ์เหลือแต่ธรรมแล้ว ก็ไม่มีข้อสงสัย. แต่การที่โลกยังไม่บริสุทธิ์ มีรูปร่างอันพิกลพิการอย่างที่เห็นอยู่เดี๋ยวนี้ ก็เพราะมีอะไรมาคลุ้มคลั่งโลกอยู่ เราเอาอำนาจนั้นออกไปเสียก็จะพบของที่เป็นพื้นฐานเดิม เรียกว่าสร้างกันเสียใหม่ เรียกเอาดวงใจอันเดิมกลับมา. ฉะนั้น การช่วยตัวเอง หรือช่วยโลกซึ่งเป็นอันเดียวกันนั้น ไม่มีอะไรมาไปกว่าไปเปลี่ยนจิตใจของเราเสียใหม่. จิตใจซึ่งท่านจะถือว่ามั่นคง

เล็ก ๆ ธิบหรืออย่างไกรก็ตามที, หรือท่านจะมีความเข้าใจว่าจิตใจ
นี้มันใหญ่โตกว่าโลกก็ตาม จะต้องสร้างจิตใจเสียใหม่ คือใคร
จะรู้จักจิตใจของตัวเองเพียงไหนก็ตาม จะต้องสะสางหรือจัดเสีย
ใหม่จนกว่าจะได้จิตใจดวงเดิมมา.

ทั้ง ๆ ที่พระพุทธศาสนา ไม่อาจจะช่วยเราได้ เราต้องช่วย
ตัวเราเองนั่น เราก็ยังต้องหวังพึ่งพาพระศาสนา คือ เราจำต้อง
ช่วยตัวเองไปตามหลักของพระศาสนา. วิธีการเอาจิตใจดวงเดิม
กลับคืนมา นั่นคือหลักของพระศาสนา. แต่ถ้าจะกล่าวกันใน
รูปนี้แล้ว ชวนให้เกิดปัญหาที่ยืดยาว เป็นปัญหาข้างหน้าข้างหลัง
พระว่าพะวัง. พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงจัดระเบียบในคำสอนของ
พระองค์ ตรัสประกาศออกมา เป็นไปในรูปของอริยสัจ ๔
ประการ คือ ทุกข์ เหตุแห่งการเกิดทุกข์ ความดับสนิทของทุกข์
และวิธีที่จะให้ถึงความดับสนิทของทุกข์นั้น.

ทุกข์ ก็คือโลกที่กำลังเป็นไปตามอำนาจของความผิดพลาด
หรือของธรรมชาติฝ่ายต่ำ หรือของกิเลสตัณหานั่นเอง. มูลเหตุ
แห่งการเกิดทุกข์ในโลกก็คือธรรมชาติฝ่ายต่ำและความชั่วเหล่านี้.
ภาวะหรือสภาพที่เกลี้ยเกลียดจากความทุกข์ ก็คือความ-
ไม่มีกิเลส ไม่มี ความชั่ว ความทุกข์นั่นเอง. และวิธีที่จะทำให้
จิตใจของคนแต่ละคนเข้าถึงภาวะที่เกลี้ยเกลียด ไม่มี ความทุกข์
เลยนั่นก็คือได้แก่การปฏิบัติที่ใจของตัวเอง คือจัดการกับจิตใจของ
ตัวเสียใหม่ และพยายามที่จะรู้จักตัวนั่นเอง. กล่าวคือ ถ้าถือ
ว่าจิตใจเป็นตัวเรา ก็ให้พยายามรู้จักตัวเรา; หรือถ้าจะถือว่า

ตัวเราเป็นทั้งหมด ก็ให้พยายามรู้จักทั้งหมด คือ พยายามรู้จักโลก แล้วปฏิบัติไปให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ, หรือกฎความจริงที่เกี่ยวกับตัวเราหรือจิตใจนั้น เมื่อนั้นก็จะถึงภาวะที่จะเป็นความดับทุกข์ได้อย่างเกลี้ยงเกลา.

เรื่องนี้เป็นเรื่องธรรมดาสามัญที่สุด ไม่ใช่จะเป็นของเฉพาะพวกนักปราชญ์ เพราะว่าเราอาจจะพิจารณาได้ทุกคนโดยเอาปัจจุบันเป็นเกณฑ์ สัมกับที่พุทธศาสนาปริเข้าหาปัญหาเฉพาะหน้า.

การที่คน ๆ หนึ่งจะมีความเดือดร้อนอะไรในใจขึ้นมาเป็นความทุกข์ มันจะต้องมีความอยากอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นเหตุเสมอไป; คืออันที่ ๑ อยากได้ คือ อยากได้กามคุณอย่างใดอย่างหนึ่ง. อันที่ ๒ อยากเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามที่นิยมกัน. อันที่ ๓ อยากให้ไม่มี อยากไม่ให้มี ไม่ให้เป็น ตามที่เขาไม่นิยมกัน.

ความอยากทั้ง ๓ นี้เองที่บันดาลให้เกิดความเดือดร้อนในเบื้องต้น เมื่อลงมือกระทำไปตามความอยากนั้น ก็เดือดร้อนไปตามลำดับ. ผลที่ได้มาด้วยอำนาจของความอยากก็คือความรุ่มร้อนในกามคุณ. ถ้าคนบริโภคกามคุณนั้น ๆ แล้วในขณะที่กำลังบริโภคนั้น เขารู้สึกว่าเป็นความเย็น; ในเมื่อคนอื่นอีกพวกหนึ่งบอกว่าที่จุดกลางเตาหลอมนั้นเย็น จิตใจที่อยู่ท่ามกลางกามคุณเป็นของร้อน; นี่ก็เป็นของที่พอจะหยั่งได้ไม่ต้องอธิบายในที่นี้. อันนี้เป็นเพียงจะชี้ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้อย่างถูกต้อง

เพียงไรว่า ความทุกข์และความร้อนใจนั้นมาจากความอยาก
อยากได้กามคุณ อยากมี อยากเป็น คืออยากมี อยากเป็นใน
ตำแหน่ง หรือในสถานะที่เขานิยามยกย่องกัน จนถึงกับลงทุน
ด้วยการเปลี่ยนจากคุณงามความดีหมดมาเป็นความตลบตลวง
ประจบประแจงหรืออะไร สุดท้ายจนกระทั่งธรรมะก็ละลาย
สูญหายไปหมด.

ความร้อนอันนี้เปรียบเหมือนกับน้ำร้อน แต่ว่าร้อนเพราะ
เหตุว่าเป็นไปในทางความเขลา ร้อนตั้งแต่ก่อนจะได้ กำลังได้
และได้แล้วเหมือนกันหมด; เหมือนกันกับความอยาก,
ความอยาก นี้หมายได้กว้างมาก เช่นอยากไม่ให้หลุดไปจาก
ตำแหน่ง หรือสถานะอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือกระทั่งอยากไม่ให้
เป็นสัตว์นรก หรือสัตว์ประเภทที่ไม่ต้องการ อย่างนี้เป็นต้น
ก็เป็นความดิ้นรนอย่างหนึ่งเหมือนกัน. ขึ้นชื่อว่าความอยากแล้ว
ไม่ว่าจะเป็นความอยากประเภทไหน ก็ทำให้เกิดความร้อน
ทั้งนั้น.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้อย่างนี้ เป็นประการหนึ่งว่า **ทุกข์
หรือความร้อนนั้น มาจากความอยาก. จิตใจเดิม ๆ ก่อน
ที่จะมีความอยากและความร้อนนั้นมันไม่อยากและร้อน
มากมายเหมือนอย่างนี้ หรือถ้าจะเอาดั้งเดิมกันจริง ๆ แล้ว
มันยัง อยากไม่เป็น ร้อนไม่เป็น. เพราะฉะนั้นเมื่อรู้กันแน่นอน
เช่นนี้ ก็จงรู้จักปฏิบัติอันที่ ๒ นี้ได้โดยง่าย คือ ความดับร้อน
หรือดับความอยาก. และวิธีดับความร้อน ก็ได้แก่การปฏิบัติตน**

ให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของจิตใจ, รู้เท่าจิตใจว่า ถ้าปล่อย
แล้วจะเป็นไปอย่างนี้; เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ปล่อย เราพยายาม
จะเอาไว้อย่างนี้.

การที่พุทธศาสนาจำแนกออกเป็นกายบ้าง วาจาบ้าง
และใจบ้างนั้น ก็เพื่อจะศึกษากันในส่วนเบื้องต้น ๆ เป็นส่วน
ศีลธรรมสำหรับผู้มีปัญญาน้อย; แต่สำหรับผู้ที่มีปัญญาแล้ว
พูดถึงแต่เรื่องจิตใจและปัญญาอย่างเดียว เพื่อสร้างความเห็น
อันถูกต้องขึ้นมา. มักจะมีคนเข้าใจผิดบ่อย ๆ ว่าทางมีตั้งแต่
ที่จริงมรรคคือทางนั้นมีอยู่ว่า ความรู้ที่ถูกต้องตรงตามจริงเรียก
ว่าอริยมรรคญาณ ที่จำแนกเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา. แต่อาจ
สรุปรวมเป็นผลสั้น ๆ ได้ว่า สิ่งที่เราต้องการนั้น คือความรู้อัน
ถูกต้อง, รู้จักสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง เพราะฉะนั้นจึงมีวิธีลัดที่
จะปฏิบัติมรรคมีองค์แปดนี้ให้เร็วได้เพียงไรตามความสามารถ
ของตนที่จะลัดได้. บางคนก็บรรลุมรรคผลได้ในขณะนั้น บางคน
ก็ต่อมา บางคนจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ก็ยังไม่ได้; นั่นเกี่ยวกับวิธีลัด.

เพราะมีผู้เสาะแสวงหาวิธีลัดเช่นนี้อยู่เสมอ จึงทำให้มี
นิกายต่าง ๆ เกิดขึ้นแล้วแต่ว่าจะลัดให้เร็วได้. แต่อย่างไรก็ตาม
มีทางที่จะอุ้มใจอยู่อย่างหนึ่งว่าสิ่งเหล่านี้มีสำหรับทุกคนไม่เว้น
ใคร คนจะฉลาดมาก หรือฉลาดน้อย หรือคนไม่ฉลาดก็มีวิธีที่
จะทำให้ลุล่วงไปได้ทั้งนั้น. คนฉลาดก็มักน้อย มีอะไรให้ใฝ่ใจ
แต่น้อย ไม่มากเรื่อง, คนไม่สู้ฉลาดก็มีน้อยลงมา คนที่ไม่ฉลาด
ก็มีเฉพาะ ๆ เท่าที่จำเป็น. เพราะฉะนั้น คำสอนบางลัทธิจึงมี

สอนแต่เพียงว่า เผ่าดูจิตใจของตัวเอง ซึ่งข้าพเจ้ายอมรับและยืนยันว่า นี่เป็นคำสอนที่ถูกต้องมาก ที่จะเป็นประโยชน์แก่พวกเราทั้งหลายดังกล่าวมาแล้ว.

บัดนี้ เราประสงค์ที่จะสร้างจิตใจเสียใหม่ หรือเปลี่ยนโลกกันเสียบ้าง; พยายามเผ่าดูจิตใจของตัวเอง ให้รู้แจ้งตามที่เป็นจริง. เมื่อไหน ๆ ก็ได้กล่าวมามากพอแล้วถึงนิกายของพวกหนึ่ง ที่พยายามจะมุ่งลัดตัดตรงไปยังเรื่องของปัญญา ความรู้อย่างที่เรียกว่านิกายธยานะ อันสอนให้เอาใจใส่แต่เรื่องจิตใจ ไม่เอาใจใส่เรื่องพระคัมภีร์ ก็อยากจะยกอุทาหรณ์ในนิกายนี้เรื่องหนึ่ง คือกล่าวถึงเรื่องว่าให้คนทั่วไปสามารถที่จะบรรลุถึงพุทธธรรมอันล้ำลึก หรือถึงภาวะที่เรียกว่า จิตใจพ้นไปจากความทุกข์ทั้งหลายได้อย่างไร; เพราะว่ามันก็เป็นที่พอใจแล้วถ้าได้อย่างนั้น.

เรื่องมีว่า ในบรรดานิกายธยานะ นิกายที่เอาใจใส่กับจิตใจ โดยเฉพาะในพระศาสนาของเรานี้ท่านสังฆปริณายกองค์ที่ ๖ ของนิกายนี้ ถือว่าได้ทำไว้เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดจะเป็นประโยชน์แก่ชนชั้นหลัง เพราะฉะนั้น เราควรจะเล่าเรื่องของท่านดูสักนิดหนึ่งว่า ท่านองค์นี้เป็นคนตัดฟันขาย ไม่รู้หนังสือ แต่อย่างน้อยก็ต้องมีอุปนิสัยของการมองดูจิตใจของตัวเองอยู่ วันหนึ่งเอาฟันไปขาย ได้ยินคนข้างถนนเขาบริกรรมบทสวดมนต์ข้อความในสูตรหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงจิตใจที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น ความรู้สึกของท่านก็โพล่งแจ่มแจ้ง ท่านจึงสืบหาต้นตอว่าจะไปศึกษา

ได้ที่ไหน.

ในที่สุดท่านก็สืบหาไปจนพบว่ามีย่านกอยู่ที่นั่น ๆ จึงไปหา. ส่วนพระสังฆปริณายกองค์ที่ห้าเจ้าสำนัก เมื่อยังไม่รู้จักท่าน หรือไม่เข้าใจท่านดีก็ถือว่าเป็นคนธรรมดา ครั้นได้ฟังคำที่ ท่านกล่าวตอบสั้น ๆ ว่า “ใต้เท้าไม่ควรจะกล่าวว่าพวกที่มาจาก ทางใต้นั้นเป็นชาวป่าชาวดง. แม้ว่าจะมีแบ่งกันเป็นพวกชาว-เหนือชาวใต้ มีทิศเหนือทิศใต้ก็จริง แต่ทิศเหนือทิศใต้นั้น มัน ไม่มีอำนาจอะไรเปลี่ยนแปลงภาวะจิตเดิม ๆ ของคนเราให้ผิดไป คนละอย่าง. จากธรรมชาติในตัวมนุษย์ที่อาจจะรู้ความจริงเรื่อง ความพันทุกข์เด็ดขาดใต้นั้น ทิศเหนือทิศใต้จะมาเปลี่ยนให้ คนชาวเหนือไปเป็นอย่างหนึ่งและชาวใต้ให้เป็นอีกอย่างหนึ่งนั้น ไม่ได้ เพราะฉะนั้นกรรมทั้ง ๆ ที่ไม่รู้จักหนังสือทั้งที่เป็นคน-ตัดฟันขาย ก็ไม่มีอะไรแตกต่างไปจากใต้เท้า ซึ่งเป็นพระสังฆ-ปริณายก”. นี่เป็นอันว่า ท่านสังฆปริณายกก็เห็นแนวแห่งปัญญา ของท่านผู้นี้ แต่โดยเหตุที่ว่าถ้าจะไปยกย่องคนตัดฟันขายซึ่ง ไม่รู้หนังสือขึ้นมา ก็จะทำให้เกิดความในสำนักนั้น ท่านจึงทำเป็น ไม่รู้ไม่ชี้ไว้ หาโอกาสสังเกตดูคนนี่ต่อไปอีก.

แต่เพื่อทดลองว่า รวมทั้งคนนี้และหมู่ศิษย์ของท่าน ทั้งหลาย ใครคนไหนจะเป็นคนรู้อะไรกันเท่าไร ท่านจึงมีบัญชา ขึ้นว่า ภายในสองวันนี้จะต้องแต่งข้อความเป็นคาถาหรือโคลง บทหนึ่งมาให้; ทุกคนจะต้องแต่ง ไม่ยกเว้นใคร ไม่ยอมให้ ตริกีตรองมากมายอะไร; เพราะเหตุว่าผู้ที่เห็นความจริงอันนี้แล้ว

จะต้องตอบได้ทันทีเขียนได้ทันที, เมื่อมีใครพูดถึงเรื่องนี้ต้องตอบได้ทันที ต้องตอบได้โดยตรง เพราะเหตุว่าความรู้หรือความจริงนั้นมันซึมซาบในจิตใจอย่างไร ความแจ่มแจ้งอย่างนั้นก็แจ่มแจ้งอยู่ในใจเสมอ. อย่าว่าแต่เขาจะคลุกเคล้าอยู่แต่เรื่องโลก เรื่องงานการค้าอะไร แม้เขากำลังถือดาบฟาดฟันกันอยู่ในสนามรบ แปรเป็นไปด้วยโลหิต คลั่งเคล้าอยู่ด้วยความเจ็บปวด ล้มตายในสนามรบนั้น ความสว่างแจ่มแจ้งในสิ่งนี้ก็แจ่มแจ้งอยู่เป็นอย่างดีเช่นนั้น เหมือนกันคนที่ไปนั่งเสียบ ๆ อยู่โคนต้นไม้ริมสระเหมือนกัน. เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ยอมให้ท่านมีเวลาตรึกตรอง ถ้าท่านรู้ท่านก็ต้องเขียนเรื่องนี้และเขียนได้เดี๋ยวนี้.

ศิษย์ทั้งหลายงกกันหมด ไม่อาจจะเขียนได้; แต่หัวหน้าศิษย์คนหนึ่งผู้ถูกยกย่องเป็นเชษฐสุนเดวาลิกก็มาคิดว่าเราถูกยกย่องเป็นหัวหน้า สุนะอันนี้มันบังคับเราให้แต่งให้ได้ ฉะนั้นจึงพยายามดิ้นรนในการที่จะเขียนส่ง แต่เขียนส่งให้ตรง ๆ ไม่ได้ดังนั้น จึงไปเขียนไว้ที่กำแพงโบสถ์เป็นใจความว่า “ร่างกายนี้คือต้นโพธิ์, จิตใจคือกระจกเงาที่ใสสะอาด, เราจะต้องเช็ดกระจกเงาอยู่ทุก ๆ ชั่วโมง เพื่อว่าอย่าให้ฝุ่นละอองใฝ่เข้ามาจับกระจกเงาได้”.

การเขียนอย่างนี้ท่านทั้งหลายที่ติดตำราติดพระคัมภีร์ก็จะยกนิ้วเป็นอันเดียวกันหมด ว่าถูกต้องถึงที่สุด : ร่างกายนี้เหมือนกับต้นโพธิ์. อย่าเข้าใจว่ามีความหมายว่าต้นโพธิ์ที่ตรัสรู้ หมายถึง

พุทธทาสธรรม (๔)

๕๐ ศาสนากับสังคม

แต่เพียงว่าเป็นไม้ชั้นตระกูลมะเดื่อ หรือตระกูล Ficus เช่นต้นโพธิ์ หรือต้นไทร หรือต้นมะเดื่อประเภทต่าง ๆ; มันไม่มีแก่น มันเป็นไม้เนื้อนุ่มยุ่ยไปหมด ร่างกายเหมือนกับต้นโพธิ์ซึ่งไม่มีแก่นสาร และจิตใจนั้นเหมือนกับกระจกเงาที่ใสสะอาด. อย่าไปยึดถือที่ร่างกาย มาระวังกันที่จิตใจดีกว่า เหมือนกับกระจกเงาที่ขีดทุก ๆ ชั่วโมง ให้มันใสเห็นความจริงสองได้ ไม่มีใครจะมาแย้งได้ว่าผิดหลักพระพุทธวจนะ หรือผิดหลักเหตุผล.

ครั้นคานานี้ได้เขียนทิ้งไว้แล้ว เขาก็คอยแอบซุ่มดู ว่าเมื่อไรพระสังฆปริณายกจะมาเห็นด้วยตนเอง. ครั้นพระสังฆปริณายกมาเห็น ท่านก็บอกให้คนเอาเครื่องสักการบูชามาจุดเพื่อบูชา และให้คนทั้งหลายออกไปท่องจำไว้เพื่อเป็นประโยชน์แก่คนผู้นั้น; คือ มีใจความว่า เมื่อกายไม่มีแก่นสาร ใจก็ใสสะอาด แล้วช่วยกันอย่าให้มีใฝ่ฝ้าได้.

ครั้นต่อมาชายที่ไม่รู้หนังสือเป็นคนตัดฟันขายนั้น แกมาได้ยินโคลงคาถาที่เขียนไว้นั้น, คือได้ยินคนที่เขาเอาไปท่องให้ฟัง เพราะพระสังฆปริณายกสั่งให้ไปท่องให้จำได้. แกก็มาดูที่เขียนโคลงนี้ ให้คนอื่นอ่านให้ฟัง แกก็บอกว่ามันผิด แล้วแกก็มีความรู้สึกในใจที่จะเขียนโคลงนี้ใหม่. เมื่อคนเหล่านั้นได้ยินก็พากันงงและหัวเราะอยู่ในใจว่า คนไม่รู้หนังสือ คนตัดฟันขาย มาอยู่ที่วัดนี้มีหน้าที่ตำข้าวตักน้ำเท่านั้นจะเขียนโคลงในลักษณะเช่นนี้ได้อย่างไร? แกก็บอกว่า การดูถูกกันอย่างนั้นไม่สมควร, เป็นบาป. การที่ความจริงมันปรากฏได้เพียงพริบตาเดียว เมื่อ

ปรากฏแล้วก็รู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้; เพราะฉะนั้นไม่ควรมาพูด
กีดกัน ขอช่วยเขียนโคลงให้ข้าพเจ้าดีกว่า. คนเหล่านั้นก็ยอม
ช่วยเขียนให้ จึงได้ลบโคลงนั้นแล้วเขียนใหม่ ที่นี้กลายเป็นเขียน
ว่า “ไม่มีต้นโพธิ์ ไม่มีกระจกเงา; เมื่อทุกสิ่งว่าง คือไม่มีทั้งต้น
โพธิ์และกระจกเงาแล้ว จะไปมัวมาขัดมาขัดอะไรกันอีกเล่า”.

นี่เราจะเห็นได้ว่าวิธีมันลัดอย่างไร : เมื่อคนพวกหนึ่งมี
เรื่องมาก ต้องสนใจอะไรมาก คนอีกพวกหนึ่งกลับปิดทั้งหมด.
ร่างกายนี้มันไม่มี เพราะเหตุว่ามันมีแต่สภาพธรรมชาติ ซึ่งเป็น
แต่รูปวัตถุ; จิตใจนั้นมันไม่มี มันมีแต่สภาพธรรมชาติซึ่งเป็น
ฝ่ายธาตุจิตไม่ใช่ตัวเรา. พอเราปล่อยทั้งกายและทั้งจิตใจนี้ออก
ไปเสียให้หมดไม่ใช่ตัวเราแล้ว การที่จะไปคอยปิดขัดชำระล้าง
มันก็ไม่มี; แทนที่จะปฏิบัติต่อร่างกายอย่างไร ปฏิบัติต่อจิตใจ
อย่างไร มันกลับเททั้งทั้งกะบะ ทั้งร่างกายและจิตใจ มันกลับ
เป็นการปฏิบัติตนอย่างสิ้นและลัดที่สุด.

ในขณะที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา” สิ่ง
ทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน” นั้น. มันก็หมายถึงเรื่องนี้ คือไม่มี
ทั้งต้นโพธิ์ไม่มีทั้งกระจกเงา. คือไม่มีทั้งกายและไม่มีทั้งใจ
แล้วจะไปมัวปิดมัวปฏิบัติอย่างไรกัน. นี่ก็เป็นเหตุอันสรุปได้ว่า
หลัก *สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา* - สิ่งทั้งปวงทำนถือเป็นของที่ไม่ใช่
ตัวเราไม่ใช่ของเรา.

... ..

พุทธทาสธรรม (๔)

๕๒ ศาสนากับสังคม

ปัญหาต่อไปก็มีว่า มันจะพ้นทุกข์ได้อย่างไร? มันจะแก้ความทุกข์ของพวกเราในสมัยนี้ ในปัจจุบันนี้ได้อย่างไร? เราก็จะพิจารณากันได้โดยลำดับว่า ทั้งร่างกายและจิตใจ คือทั้งโลกและทั้งจิตใจนี้ไม่ใช่ตัวเรา แล้วความอยากความต้องการก็ไม่มี. เมื่อความอยากความต้องการนี้ไม่มี การประกอบกรทุจริตก็ไม่มี, ความคิดที่จะทำปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร เหล่านี้ก็ไม่มี, และความหนักใจอันเกี่ยวกับอยากนั้นอยากนี้ เสียดยนั้นเสียดยนี้ อาลัยนั้นอาลัยนี้ก็ไม่มี เป็นอันว่าอริยสัจข้อที่ ๒ ทุกขสมุทัยที่เป็นสมุฏฐานแห่งทุกข์ก็มีขึ้นไม่ได้; เพราะเหตุว่าไม่มีตัวอยากเป็นอันว่า นิโรธะ ความดับทุกข์ทั้งหลายนั้น เป็นของปรากฏได้ง่าย ๆ.

ผู้ที่ประกอบกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นภัยแก่มนุษยโลกในเวลานี้ ก็เพราะเหตุความเข้าใจผิด อย่างว่ามีตัวตนซึ่งเป็นของเรา. เมื่อรู้สึกว่าเป็นของเราอย่างนี้ ก็อยากจะให้ได้มาเป็นของเราอยู่เสมอ จึงพยายามขวนขวาย เป็นความร้อนตามธรรมชาติ. เมื่อไม่ได้มาในทางสุจริตก็ขวนขวายในทางทุจริต เป็นความร้อนเกิดขึ้นตามธรรมชาติเพิ่มขึ้นมาใหม่ เป็นอันว่าโลกได้ร้อน และมีความทุกข์ ก็เพราะเหตุนี้ คือเพราะเหตุที่ไม่รู้จักตัวเราเอง.

เพราะฉะนั้นจึงขอให้พวกเราทุกคนพยายามที่จะดับไฟภายในของโลก คือ ต้องพยายามที่จะรู้จักตัวเองเท่านั้น

ให้เป็นอย่างดีโดยเด็ดขาด การกระทำอย่างนี้ย่อมเป็นการกระทำที่ดีกว่าอย่างอื่นหมด, คือการที่จัดการด้วยตัวเองอย่างเดียวนั้นจะเป็นการแผ่ศาสนาไปด้วย. เพราะว่าการแผ่ศาสนานั้น มันมีความสำคัญอยู่ที่ตัวเองจะ**ทำได้** เห็นกันง่าย ๆ ว่า ถ้ามีแต่คนมุ่งสอนคนอื่นแล้ว ก็จะไม่มีการประพฤติธรรม, เพราะ ต่างก็มุ่งจะสอนกัน ผลก็คือว่าไม่มีใครประพฤติธรรม มีแต่การสอน. ในทางตรงกันข้าม ถ้ามีแต่ผู้ประพฤติด้วยตนเอง ด้วยความเชื่อมั่นด้วยตนเองแล้ว โลกนี้ก็เต็มไปด้วยผู้ปฏิบัติและไม่ต้องมีผู้สอน.

เพราะฉะนั้นการทำดีของตัวเองนั่นแหละ คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง; และเป็นการได้ผลพร้อมกันไปถึง ๒ อย่าง คือตัวเองได้บรรลุผลมนุษย์โลกก็ได้บรรลุผล. เพราะศาสนาในส่วนตัว สอนกันด้วยปากไม่ได้; และสอนกันด้วยตัวหนังสือก็ไม่อาจจะทำความเข้าใจกันได้ แต่มีการสอนง่าย ๆ ด้วยการทำด้วยตนเอง เผื่อจิตใจของตัวเองที่กำลังหลงอยู่อย่างไรนั้น. คอยปกคอดอกความหลงลอกออกทีละชั้น ๆ. เมื่อปกคได้ชั้นหนึ่งก็พอ; ชั้นที่ ๒ ไม่ต้องสงสัย เพราะว่าเมื่อความทุกข์ในใจยังมีอยู่ ก็เป็นการเชื่อได้ว่ายังมีอยู่อีกชั้นหนึ่ง แต่มันละเอียดประณีตเข้าก็ให้ปกคเรื่อย ๆ ไป. เมื่อพยายามปกคหรือพยายามลอกได้ คนอื่นก็พลอยเป็นสุขด้วย. และเขาก็พลอยปกคตามไปด้วย. นี่เป็นการแผ่พระศาสนาของพระพุทธเจ้าที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “เธอทั้งหลายจงไป

เพื่อความสุข เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายทั้งเทวดา และมนุษย์” ก็หมายถึงไปทำการปกนี้ให้ดู; แม้แต่การปกให้ดูบ้าง โลกก็ได้รับประโยชน์จากพระพุทธศาสนา อย่างนี้.

เพราะฉะนั้นเราจึงควรภูมิใจที่ว่าพระพุทธศาสนานี้เป็นของแปลก ในเมื่อท่านทำด้วยตนเองก็กลายเป็นการแผ่พระศาสนา แก่ผู้อื่นไปในตัวด้วย; ส่วนที่สอนกันด้วยปากนั้นช่วยได้บ้างเป็น ส่วนน้อยในภายนอก; และความช่วยเหลือกันด้วยเรี่ยวแรงบ้าง ก็เป็นการช่วยได้บ้างในภายนอก. ส่วนใหญ่ที่สุดที่เราจะช่วย ตัวเราเอง ช่วยศาสนาของเรา คือเราจะต้องลงมือด้วยกันแต่ละคน ด้วยการชำระล้างจิตใจของเราให้สะอาด คือปกกลอก สิ่งที่หุ้มห่อ.

สำหรับวิธีการบำเพ็ญทางจิตใจ ซึ่งมีการเขียนกันอยู่มาก ไม่น้อยแล้ว และได้เคยแสดงปาฐกถาเทศนากันอยู่ตามทีต่าง ๆ ทั่วไปแล้ว ยังเหลืออยู่บัดนี้ก็แต่เพียงว่า เมื่อเราจะลงมือปกกัน เท่านั้น. เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ส่วนใหญ่จึงแสดงไปในทางที่ เราไม่ได้ทำกันอยู่ ยังขัดข้องกันอยู่ กล่าวคือขาดความเชื่อถือ หรือความกล้าหาญเท่านั้น.

ขอจงยับยั้งการชักใยพันตัวเอง ขุดหลุมฝังตัวเอง และ ย้อนกลับเข้ามาปกสิ่งที่หุ้มห่อจิตใจ คือ “เรา” ที่ถูกห่อหุ้มนี้. ขอให้ย้อนกลับมา คือ อย่างวันหยุดวิสาขะ ซึ่งเป็นวันเทศกาล พิเศษของศาสนาอย่างนี้ แทนที่จะไป ยิงนก ตกปลา หรือเดินรำ

มันควรจะอย่างน้อยก็ร่วมประกอบพิธีทางศาสนา; อย่างสูงสุดก็คือให้เฝ้าดูจิตใจของตัวเอง ให้รู้จักจิตใจที่ค่อย ๆ หมดจากความเศร้าหมอง จนกระทั่งรู้จักจิตที่หมดจดสะอาดอย่างเดียวกับจิตใจของพระพุทธเจ้า, หรืออย่างเดียวกับที่มีอยู่ในจิตใจดั้งเดิมเริ่มแรกของพวกเรา ซึ่งมันก็เป็นอันเดียวกัน ต่างกันก็แต่ว่าเวลานี้พวกเรายังถูกหุ้มห่ออยู่หลายชั้น, ของพระพุทธเจ้านั้นไม่มีอะไรหุ้มแล้ว. ครั้นเราปอกของเราออกได้หมดนั้นก็เป็นการสะอาดบริสุทธิ์เป็นความสว่าง และเป็นความสงบอย่างเดียวกัน.

นี่คือพระพุทธศาสนาซึ่งมีความมุ่งหมายจะสอนแต่เรื่องนี้โดยเฉพาะ และเป็นพุทธศาสนาของเราจริง ๆ ไม่ใช่กล่าวอ้างสิทธิ์ คือเป็น authority ของพุทธศาสนาเต็มที่; ไม่ใช่กล่าวกว้าง ๆ ไปถึงว่า ใครสอนให้เว้นชั่ว แล้วทำดี ก็เป็นพุทธศาสนาหมด; มันน่าอัปอายขายหน้าที่จะไปกว้านเอาศาสนาอื่นมาเป็นพุทธศาสนาของเราไปหมด. เราเป็นพุทธบริษัท รู้จักพุทธศาสนาของเราในส่วนตัวใจแท้ ๆ ได้แก่การที่จะชำระใจให้บริสุทธิ์อย่างที่ว่ามีมาแล้ว; หยุดชักใยหุ้มห่อตัวเอง อย่าซุกซนหลุมฝังตัวเอง แล้วพยายามปอกสิ่งที่หุ้มห่อออกมาเป็นชั้น ๆ โดยลำดับไป ก็พบว่ามันเป็นความเย็น เป็นความเปล็ดเปล็นอันแท้จริงที่พบได้ด้วยตนเอง. ท่านจะเห็นด้วยในข้อที่ว่า ไปนั่งอยู่ที่กลางเตาหลอม นั้นมันเป็นที่ยืนที่สุด ไม่ใช่ไปนั่งกับคนรักตามชายทะเล มันจะเป็นที่ยืนที่สุด. นี่หมายถึงพุทธศาสนา ที่เป็นแก่นนั้นมีอยู่

อย่างนี้.

ขอจงพยายามที่จะพุ่งเข้าไปสู่ปัญหาเฉพาะหน้า คืออย่าทำ
 ห่วงหน้าห่วงหลัง ห่วงเรื่องพระไตรปิฎก ห่วงเรื่องครู ห่วงเรื่อง
 อาจารย์. มีหลักอยู่ว่า ใจเดิมของเรามันไม่เป็นอย่างนี้ มันเป็น
 ของที่พอจะเข้าใจอะไรได้ แล้วมันมาถูกหุ้มห่อเสีย; และภาวะ
 ของมนุษย์เรามีลักษณะอย่างนิทานที่นักปราชญ์ท่านว่าไว้ ว่า
 เป็นมนุษย์วัว เป็นมนุษย์สุนัข เป็นมนุษย์วานร เป็นของหลัก
 ไม่ได้ตามธรรมชาติเดิม. **การปฏิบัติธรรมของเรา คือเผ่าดู
 จิตใจของเราจนมองเห็นว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้จริงแล้ว
 เราก็ก็นั่งออกมาเสียได้จากความเป็นมนุษย์วัว เป็น
 มนุษย์สุนัข เป็นมนุษย์วานร; เมื่อเป็นตัวเดิมแท้จริงแล้ว
 ต้นโพธิ์ก็ไม่มี กระเจ๊กงาก็ไม่มี. นี่พุทธศาสนาไปได้ไกลอย่างนี้.**

ขอวิงวอนในส่วนตัวว่า จะพยายามหาความเย็นในท่าม-
 กลางเตาหลอมนี้ดูบ้าง อย่าเพิ่งไปแน่ใจเสียว่า ที่อื่นไม่มีนอก-
 จากที่ใกล้ต้นไม้ล้มพดริ่มสระน้ำ; ถ้ามีความคิดเห็นอย่างนั้น
 แล้วจะช่วยอะไรไม่ได้ ตัวเองก็ช่วยไม่ได้ พุทธศาสนาก็ช่วย
 ไม่ได้; และจะนับประสาอะไรกับข้าพเจ้า ซึ่งเป็นมนุษย์อย่าง
 ท่านจะช่วยท่านได้. ที่ว่าพุทธศาสนาจะช่วยพวกเราในปัจจุบัน
 นี้ให้มีความสุขได้อย่างไรนั้น มันหมายแต่เพียงว่าเราจะช่วย
 ตัวเราหรือพวกเราได้ โดยอาศัยแนวของพระพุทธศาสนา มันก็
 มีอยู่อย่างชัดเจนอย่างที่ว่ามา; และแม้ที่สุดสรุปความอย่าง
 ง่าย ๆ ว่า จงพิจารณาดู “ตัว” หรือจะเรียกว่าอะไรก็ตามที่ ให้

รู้สึกว่ามันเป็น “ตัว” เพราะความนึกคิดรู้สึกที่มีเมฆมาหลงไหล เว่าร้อน ให้รู้สึก “ตัว” เช่นนั้นคืออะไร มันกำลังถูกหุ้มจนเกิด ทุกข์อยู่กึ่งนั้น.

ความเมฆมาหลงไหลหุ้มอยู่กึ่งนั้น เหตุไรทั้ง ๆ ที่ของเดิม บริสุทธิ์ จึงมาถูกพัวพันอย่างนี้ และอำนาจของธรรม คือฝ่าย ต่ำ ฝ่ายผิด นั้น มีมากเพียงไร? มันหวาดเสียวอย่างไร? มัน ดึงเอาคนทั้ง ๆ ที่รู้้อย่างนี้ จูงลงไปในการที่เป็นบาปเป็นอกุศล อย่างนั้นได้; ทั้งนี้โดยอาศัยเปรียบเทียบค่านอกจากพุทธทฤษฎี ที่นำมาตอนต้น ซึ่งกล่าวถึง ธรรม กับ อธรรม คือ ฝ่ายต่ำกับ ฝ่ายขาวที่นำมาเป็นตัวอย่างนั้น. และขออย่าถึงเรื่องกรรมว่าจะ เข้าใจให้ดีดังที่กล่าวมาแล้ว ฟังเห็นโดยกว้าง ๆ ให้ถูกต้องตาม ที่เป็นจริง.

พวกเราในปัจจุบันนี้ แม้จะมีความสะดวกสบายในทางวัตถุ แต่ก็ปรากฏชัดแก่พวกเราว่าในทางจิตใจนั้น แย่! เพราะการที่ ถูกกลืน เมื่อเป็นอย่างนี้จึงเป็นอันว่าเราได้ฆ่าธรรมะเสียแล้ว ธรรมะจึงได้ฆ่าเรา; หรือเราเบียดเบียนธรรมะ ธรรมะจึงเบียดเบียนเรา แล้วก็ไปเบียดเบียนมนุษย์ด้วยกันอีก; แต่ถ้าเราไม่ เบียดเบียนธรรมะ ธรรมะก็จะมิอะไรให้เราได้โดยแน่นอน. เป็น อันว่า วิธีที่จะช่วยกันได้ก็คือ รัก “ตัว” ให้มาก ๆ.

ถ้าไม่มีความรักตัว มันสุดวิสัยที่จะช่วยกันได้; ไม่ได้ขอ มากมายไปถึงว่ารักคนอื่น แต่ขอให้รักตัวก่อน; และพยายาม คิดต่อไปว่า การรักเขานั้นจะทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าความรักที่

แท้จริง. ถ้าเรารู้จักเข้าใจรักตัว คือรู้จักเคารพตัว รักตัว รักเกียรติยศของตัว อย่างนี้แล้ว ก็นับว่าเป็นผู้มีการศึกษา; เกิดมาในโลกนี้ก็ในโลกที่มีความดีมีค่า เราเป็นผู้ที่จะเอาของดี ๆ ในโลกนี้มาเป็นของเราได้. มีทางเดียวเท่านั้นที่จะช่วยเราได้ทั้งหมด คือรีบออกเสียจากความชั่วที่หุ้มห่ออยู่ แล้วจะเป็นการช่วยตัวเองได้สำเร็จ.

การช่วยตัวเองสำเร็จของแต่ละคน มันเท่ากับเป็นการช่วยคนทั้งหมด หรือช่วยได้แม้บางคนก็เท่ากับช่วยคนหมู่มากอีกนั่นเอง. ดังที่กล่าวมาแล้ว สรุปว่าพุทธศาสนาช่วยเราไม่ได้ เราต้องช่วยตัวเอง ด้วยการเฝ้าดูจิตใจของตัวเองอยู่เสมอ; และเป็นการแน่นอนว่าในระหว่างนั้นเราจะได้รับความรู้สึกใหม่ ๆ เกิดขึ้นเอง ไม่ต้องสงสัยไม่ต้องกลัว ในการที่จะปอกเปลือกออกไปเป็นชั้น ๆ. นายฮัมเฟรย์ เขายังสรุปได้สั้น ๆ ว่าเราควรจะทำทันที ไม่ต้องรอเรียนจบพระไตรปิฎกเป็นต้น.

ในที่สุดแห่งปาสูกถานี้ ขอวิงวอนอย่างสุภาพเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ด้วยกัน คือไม่กล่าวว่าเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ จะขอกล่าวแต่เพียงว่าเพื่อนร่วมทุกข์ด้วยกัน. เพราะเหตุว่า ความสุขนั้นเป็นเพียงเหยื่อของธรรมชาติ เพื่อล่อให้เราชักใยพันตัวเอง, หรือขุดบ่อฝังตัวเองมากขึ้นไปเท่านั้น. เพราะฉะนั้นขอเพื่อนร่วมทุกข์ทั้งหลายจงสำนึกความช้อนี้ เพื่อเอาไปคิดไปตรอง ไม่ใช่จะเกณฑ์ให้เชื่อกันเดี๋ยวนี้นี้ หรือไม่ใช่จะเกณฑ์ให้เชื่อกันโดยลำพังความเชื่อ; ให้เอาไปคิดไปตรองว่าเราเป็นเพื่อนร่วมทุกข์เท่านั้น

พุทธศาสนาช่วยเรายุคปัจจุบันได้อย่างไร | ๕๗

อุทฺตม

ไม่ได้ร่วมสุขเลย. เพราะตามธรรมดาพวกเราในภาวะเช่นปุถุชน
อย่างนี้ หรือในขณะที่ยังไม่บรรลุถึงนิพพานอันเด็ดขาด เรามี
แต่ความทุกข์ไม่มีความพ้นทุกข์,

ขอจงช่วยกันพยายามเห็นอกเห็นใจกัน เพราะเหตุว่าเรา
เป็นเพื่อนร่วมทุกข์กัน. ขอรับรองว่าเราจะพยายามเห็นอกเห็นใจ
แก่กันและกัน. จงเห็นอกเห็นใจกัน ถึงกับว่าเรายอมเสียสละ
ความสุขซึ่งเป็นทางกามคุณ หรือจะเป็นอะไรก็ตามที่ ซึ่งเรา
กำลังมีอยู่หรือได้รับมาก ๆ หรือกำลังจะได้รับต่อไปข้างหน้า.

ขออ้อางพระคุณแห่งธรรม จงดลบันดาลให้พวกเราทั้งหลาย
ซึ่งเป็นพุทธบริษัท ที่มีความซื่อตรงต่อตัวเอง และมนุษยชาตินี้
จงได้รับความสุขความเจริญ ตามความมุ่งหมายของปาฐกถา
วันนี้เทอญ.

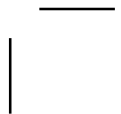
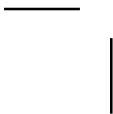
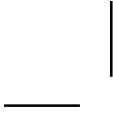

พุทธศาสนา ระดับที่ทุกคนควรรู้

จาก ธรรมโอฆะของพุทธทาส “ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย”
หมวดที่ ๔ ชุมุญมธรรมบรรยาย ชั้นปีที่ ๓๖ บนพื้นแถบสีน้ำเงิน

AW — 70

แสดง ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๔ ธันวาคม ๒๕๐๓

ด้วยพระมหากษัตริย์คุณ

เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๐๓ เวลา ๑๕.๐๐ น. สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ประทานพระกรุณาต่อกลุ่มนักศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้ได้มีโอกาสสวดพระธรรมเทศนาจากพระภิกษุผู้ทรงคุณความรู้เยี่ยมในทางธรรม, ทรงนิมนต์พระราชชัชวารี (พุทธทาสภิกขุ) มาแสดงธรรมแก่นิสิต และพระองค์ท่านเองก็เสด็จมาทรงเป็นประธานของการแสดงธรรมปาฐกถาในครั้งนี้ด้วย ปรากฏว่ามีอาจารย์และนิสิต ร่วมโดยเสด็จศึกษาพุทธธรรมจากพระราชชัชวารี ที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์ ประมาณ ๓,๐๐๐ คน และนับเป็นครั้งแรกที่พระราชชัชวารี (พุทธทาสภิกขุ) ได้มาแสดงธรรมปาฐกถาในกลุ่มศึกษาพุทธศาสตร์.

อาตมาภาพขอรับพระราชทานพระราชวโรกาส เพื่อกล่าวธรรมกถาในรูปและวิธีของปาฐกถาอย่างธรรมดาสามัญ เพื่อสำเร็จประโยชน์แก่นิสิตทั้งหลายเท่าที่จะมากที่สุดได้เพียงใด ขอถวายพระพร.

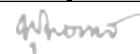
พุทธทาสธรรม (๔)

๖๔ ศาสนากับสังคม

นิสิต, ท่านสุภาพชน และสาธุชนทั้งหลาย,

โอกาสแห่งการบรรยายธรรมกถาในวันนี้ อาตมา
มุ่งหมายจะกล่าวถึง “ส่วนสำคัญ ๆ เท่าที่นิสิตจะพึง
ทราบเกี่ยวกับพุทธศาสนา” เพราะฉะนั้นท่านสาธุชน
ทั้งหลายได้โปรดให้อภัย ถ้าหากคำกล่าวทั้งหมดมุ่งหมายเพื่อ
ประโยชน์แก่นิสิตเป็นส่วนใหญ่, เพราะว่าการกล่าวอย่างกำกวม
หรือกำกึ่งกันระหว่าง ความมุ่งหมายสำหรับนิสิต กับสาธุชน
ทั่วไปนั้น ย่อมจะตัดทอนความแจ่มกระจ่างลงไปเป็นอันมาก,
ฉะนั้นให้ถือว่าความมุ่งหมายส่วนใหญ่นั้นกล่าวเพื่อประโยชน์แก่น
นิสิต; ถ้าตรงกันกับความประสงค์ของท่านสาธุชนทั่วไป ก็เป็น
อันว่าเป็นผลพลอยได้.

ที่ว่าส่วนสำคัญ ๆ นั้น หมายถึงส่วนสำคัญที่เรียกว่าธรรมะ
หรือศาสนา, เพราะคำว่าธรรมะและคำว่าศาสนาหรือพุทธ-
ศาสนานี้ใช้แทนกันได้ และที่เรียกว่า “ส่วนสำคัญ ๆ” นั้น อาตมา
ขอตั้งเป็นหัวข้อว่า **ทำไมเราต้องมาเกี่ยวข้องกับธรรมะหรือ
ศาสนา และจะเกี่ยวข้องด้วยวิธีอย่างไร และสิ่งที่เรียกว่า
ธรรมะหรือศาสนานั้นคืออะไร ?** และในที่สุดก็มีข้อเบ็ดเตล็ด
เช่นว่า **อุปสรรค หรืออุปสรรคที่เกี่ยวกับการเข้ามาเกี่ยว-
ข้องกับพุทธศาสนานี้ มีอะไรบ้าง ?** นี่เป็นข้อสำคัญ ซึ่ง
อาตมาจะได้กล่าวถึงข้อที่ว่า **ทำไมเราจึงต้องเกี่ยวข้องกับธรรมะ
หรือศาสนา ?** เป็นข้อแรก.

ถ้าทุกคนมีความคิดว่า เมื่อมีทรัพย์สมบัติ เกียรติยศ ชื่อเสียง มีมิตรสหายพร้อมหน้าเพียงเท่านั้นเป็นการพอแล้ว ก็ นับว่าเป็นเรื่องของพวกวัตถุนิยมจัด ไม่มีอะไรที่จะพูดอีกแล้ว เกี่ยวกับพุทธบริษัทเรา แต่เนื่องจากพุทธบริษัทเราไม่ได้เป็นพวก วัตถุนิยมจัดหรือวัตถุนิยมโดยส่วนเดียว ย่อมมีความคิดสูงไป กว่านั้น คือต้องการจะถือเอาประโยชน์จากสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุนั้นได้ อีกด้วย จึงมีเรื่องทางฝ่ายที่เรียกว่า “จิตนิยม” หรือ “อุดมคติ” หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือว่าไม่ใช่วัตถุนิยมก็แล้วกัน นั่นอีกส่วนหนึ่ง; แปลว่า เรามีความมุ่งหมายเพื่อจะให้ได้ดีที่สุดที่มนุษย์ควร จะได้ ซึ่งจะเรียกกันง่าย ๆ เหมือนที่ใช้เรียกกันเป็นคำกลาง ระหว่างวิชาธรรมะหรือปรัชญา คือคำสากลที่ใช้สั้น ๆ ว่า Summum Bonum หรือที่ขยายให้ชัดว่า The utmost goodness that man can get in this very life. ขอให้ท่านนิสิตทั้งหลายเปิดดู Dictionary ที่เป็นคำอธิบายของคำว่า Summum Bonum ก็จะพบว่าได้แก่ **สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์จะต้องถึงให้ได้ ชั่วชาตินี้ในชีวิตนี้เอง.** เราพุทธบริษัททั้งหลายมีความมุ่งหมาย ที่จะให้ได้สิ่งนี้, เราจึงรู้สึกว่เพียงแต่ได้ความสมบูรณ์ในทางวัตถุ นั้นมันไม่พอ เพราะว่ามันยังไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์ควรจะได้.

ลองเปรียบเทียบดู ขอภัยในการที่ต้องใช้อุทาหรณ์; เช่น ว่า เราอยากจะมีชีวิตเหมือนผีเสื้อที่สวยงาม ๆ บินลอยไปมา ไม่ ชั่วก็วันก็ตาย อย่างนี้เอาไหม; ก็คงจะสิ้นหัวแม่ที่สุดคนที่รักสวย รักงามอย่างยิ่ง. หรือถ้าว่าเราจะมีชีวิตอยู่อย่างงู ไม่ก็วันก็ตาย

พุทธทาสธรรม (๔)

๖๖ ศาสนากับสังคม

โดยเกิดมาสูบลีือดคน อีกไม่กี่วันก็ตาย; คงจะไม่มีคนเอา. หรือถ้าตรงกันข้ามกับยุ่ง เราจะเป็นสัตว์ที่แข็งแรง เช่นช้าง หรือสัตว์ที่มีประโยชน์อย่างอื่น ทำงานอย่างเหน็ดเหนื่อย จะเอาไหม? มากเกินไปก็ไม่มีใครเอา. หรือจะเกิดมาเหมือนลิง-ตะโมนายฟุ้ง ซึ่งมีลิงเพศตรงกันข้ามเป็นบริวารมากมาย เป็นจอมโจกของฟุ้งเอาไหม? พวกที่วัตถุนิยมจัดเกินไปเท่านั้น ที่จะพอใจ. แต่ในที่สุดก็จะสอดส่องหาสิ่งที่ดีที่สุด วนไปวนมาจนกว่าจะพบ ก็พบว่าสิ่งที่ดีที่สุดในนั้นไม่ใช่เรื่องที่ดีติดเนื่องกับวัตถุอย่างเดียว; หรือว่าลำพังวัตถุอย่างเดียว เราไม่สามารถจะได้รับสิ่งที่ดีที่สุด.

เราจะต้องพิจารณาดูให้ดี ว่าคนเราไม่ได้ประกอบด้วยวัตถุ หรือร่างกายอย่างเดียว ย่อมจะมีจิตใจอยู่ด้วย. ถ้าหากว่าไม่มีความเต็มเปี่ยมทั้งทางกายและทางใจ ความเป็นมนุษย์ของเรา ก็จะต้องกลวงเป็นโพรง คือว่าเป็นมนุษย์เต็มเปี่ยมแต่ทางกาย หรือทางวัตถุ แต่ทางใจนั้นว่างกลวงเป็นโพรง. ความเป็นมนุษย์ที่กลวงเป็นโพรง อย่างนี้เป็นอันตรายอย่างยิ่ง คิดดูสักหน่อยก็จะเห็นได้ และปัญหายุ่งยากในโลกนี้หรือโลกอื่นก็ตาม ถ้าจะมีย่อมจะเกิดมาจากมนุษย์ที่กลวงเป็นโพรงเช่นนี้ทั้งนั้น; คือมี ความเป็นมนุษย์สมบูรณ์แต่ทางวัตถุหรือทางร่างกาย ส่วนทางจิตใจนั้นกลวงเป็นโพรง เพราะไร้ความเป็นมนุษย์ในทางจิตใจ.

ที่นี้ เรามาพิจารณาดูว่า ทำไมคนจึงสนใจและลุ่มหลงแต่เรื่องทางวัตถุ ส่วนทางเรื่องจิตใจนั้นไม่ค่อยจะเหลียวแล และ

ยิ่งกว่านั้น บางคนก็คัดค้านขัดขวาง บางคนก็ดูหมิ่นดูถูกเรื่อง
ในทางจิตใจ นี่ก็เพราะมีสิ่งอยู่เหนือความเข้าใจของบุคคล
ประเภทนั้น. แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะได้มีอยู่จริงและจริงอย่างยิ่งกว่า
ทางวัตถุเสียอีก คนเหล่านั้นก็ไม่เข้าใจและไม่คิดว่ามี. เกี่ยวกับ
เรื่องนี้อยากจะขออธิบายด้วยตัวอย่าง, ขออภัยที่จะยกตัวอย่าง
ด้วยเรื่อง “อ้ายฮือด” :

ท่านที่เป็นนักเรียน ย่อมเคยอ่านหนังสือแบบเรียนชั้น
ประถมต้น ๆ เรื่องลูกสัตว์ คำว่า “อ้ายฮือด” หมายถึงลูกกบ
ในระยาะที่มันยังว่ายอยู่ในน้ำ ถ้าเพชฌัญแม่กบบอกว่า “บกมี”
เพราะว่าแม่กบเคยขึ้นไปบนบก แม่กบก็บอกว่ามีและมีลักษณะ
เป็นอย่างนั้น ๆ น่าดูกว่าในน้ำ อ้ายฮือดมันก็จะไม่ยอมเชื่อว่า
มี. ถ้าแม่ขึ้นพูดมากไปอ้ายลูกนั่นเองจะด่าว่าแม่พูดเท็จพูด
ไม่จริง พูดอย่างไร มันก็ไม่อาจรู้กันได้ จนกว่าอ้ายฮือดนั้นจะ
ได้โตเป็นกบขึ้นไปดูบกได้ด้วยตนเอง.

แต่ที่ท่านนิสิตทั้งหลายลองพิจารณาดูเถิดว่า มันมีลูกฮือด
ก็เปอร์เซ็นต์ที่กลายเป็นกบขึ้นไปได้ มันน้อยเต็มที เพราะ
มันไม่รู้เรื่องบกแล้วมันยังดื้อ อ้ายฮือดย่อมจะดื้อต่อคำแนะนำ
สั่งสอนของพ่อ มันจึงตายเสียเป็นส่วนมาก ก่อนแต่ที่จะได้
ขึ้นบก. ถ้าท่านเข้าใจความข้อนี้ ท่านก็จะพบมูลเหตุของการที่-
เราไม่ประสบความสำเร็จแม้ในการศึกษาเล่าเรียน แล้วจะ
ประสบความสำเร็จในการเข้าถึงชีวิตในด้านจิต ด้านอุดมธรรม
อันสูงสุดอย่างไรได้ ฉะนั้น เราจะต้องระมัดระวัง “ความเป็น

อ้ายฮ้อด” นี้ให้มากอย่างยิ่ง เพราะว่าเป็นอุปสรรคเป็นศัตรูอย่างยิ่งทีเดียว.

นี่ท่านจะเห็นได้ทันทีว่า เรื่องบกนั้นเข้าใจยากสำหรับสัตว์ที่เรียกว่าอ้ายฮ้อดฉันใด เรื่องฝ่ายจิตนิยมหรืออุดมคติที่ไม่ใช่วัตถุนิยมนั้น ย่อมเข้าใจยากสำหรับผู้ที่กำลังลุ่มหลงในฝ่ายวัตถุนิยมฉันนั้น. เพราะฉะนั้นเราต้องรู้จักแยกกันออกไปให้เป็น ๒ ส่วน หรือ ๒ ฝ่าย และระมัดระวังให้ดี ทำให้เต็มที่สมบูรณ์ทั้งฝ่ายจิตใจ ไม่เป็นมนุษย์ที่กลวงเป็นโพรงดังที่กล่าวมาแล้ว.

เพราะฉะนั้น ท่านนิสิตทั้งหลายควรจะได้กำหนดจดจำความข้อนี้ไว้โดยสรุปสั้น ๆ ว่า มันมีอยู่ ๒ อย่าง เช่นว่าถ้าจะพูดถึงความตาย ก็ต้องมีความตาย ๒ อย่าง คือความตายทางร่างกายอย่างหนึ่ง และความตายทางวิญญาณอย่างหนึ่ง. หรือถ้าจะพูดถึงความเป็นอยู่ มันก็มีความเป็นอยู่ ๒ อย่าง คือความเป็นอยู่ทางร่างกาย และความเป็นอยู่ในทางจิตหรือวิญญาณ. หรือจะพูดถึงการได้ คือได้สิ่งที่ดีที่สุด มันก็ต้องแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือได้สิ่งที่ดีที่สุดในทางร่างกาย และได้สิ่งที่ดีที่สุดในทางฝ่ายจิตหรือฝ่ายวิญญาณ.

เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาในด้านคำพูด ขอให้ท่านนิสิตได้ทราบว่า เรามีคำ ๒ คำนี้ คือคำว่า ทางวัตถุ ทางกาย กับทางจิต ทางวิญญาณ เราใช้คำว่า physical เหมือนที่ใช้กันทั่วไปสำหรับทางวัตถุหรือทางกาย แต่ส่วนทางจิตหรือทางวิญญาณ เราไม่ใช้คำว่า mental แต่เราใช้คำว่า spiritual. ที่นี้

เผชิญคำว่า spiritual นี้ มักจะมองไปในแง่เป็นผี ปีศาจ หรือ วิญญาณชนิดเป็นผีเป็นสางทำนองนั้น, ไม่ใช่เลย! เราหมายถึงในด้านจิตใจที่เป็นเรื่องที่ละเอียดที่มองด้วยตาเห็นไม่ได้ แต่เป็นส่วนสำคัญ.

เพราะฉะนั้น เรื่องทางฝ่าย mental ที่เนื่องอยู่ด้วยมันสมองนี้ เราเอามาไว้ฝ่าย physical คือทางฝ่ายกาย ฝายวัตถุหมด; เหลือที่ตรงกันข้ามที่คู่กันคือฝายวิญญาณหรือ spiritual และเราต้องการมากสำหรับการศึกษารธรรมะ หรือพระพุทธศาสนา คือเราต้องการสิ่งที่เรียกว่า spiritual experience หมายถึงความแจ่มชัดประจักษ์ด้วยใจเองในเรื่องทางฝ่ายจิตหรือทางฝายวิญญาณ, ไม่เกี่ยวกับวัตถุร่างกาย. สิ่งของ ได้แก่การที่เราเคยผ่านสิ่งต่าง ๆ ปัญหายุ่งยากต่าง ๆ ทางใจมาแล้วอย่างมากมายเพียงพอ อันนี้จะเป็นมูลฐานอันสำคัญที่สุด สำหรับศึกษาเรื่องพระธรรมหรือพระศาสนา.

การที่เราไม่มีสิ่งเหล่านี้เพียงพอ นั้นแหละเป็นมูลเหตุให้เราเข้าใจพระพุทธศาสนาไม่ได้ แม้ว่าเราจะไปทำกรรมฐานหรือวิปัสสนาหรืออะไรก็ตามแต่ ถ้าเป็นบุคคลที่ไม่เคยผ่านสิ่งที่เรียกว่า spiritual experience มาอย่างเพียงพอแล้ว ก็ไม่สามารถจะทำได้สำเร็จ มันเป็นกรรมฐานท่องบ่น หรือกรรมฐานพิธีรีตองอะไรไปทำนองนั้น; จบหรือสำเร็จที่เขาเรียกหรือตั้งให้ ไม่สามารถจะทำลายกิเลสอันแท้จริงได้ ฉะนั้นให้ทุกคนที่สนใจจะศึกษา จงได้เฝ้าสนใจศึกษาในด้านที่เกี่ยวกับจิต หรือวิญญาณ

พุทธทาสธรรม (๔)

๗๐ | ศาสนากับสังคม

นี้ให้มากด้วยส่วนหนึ่ง.

ทำไมเราจึงต้องสนใจหรือศึกษาส่วนที่เกี่ยวกับจิตใจ หรือวิญญาณนี้ ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวกับธรรมะโดยเฉพาะ ? ทั้งนี้เพราะเหตุว่าถ้าทางฝ่ายวัตถุนี้ไม่ได้รับความควบคุม ด้วยธรรมะแล้ว จะเป็นไปได้เพื่อความทุกข์ทั้งนั้น เราจะมี ทรัพย์มากมายเท่าใด เราจะมีอำนาจวาสนาเกียรติยศชื่อเสียง เท่าใดก็ตาม ถ้าไม่ได้รับการควบคุมที่ถูกต้องโดยทางธรรมะ หรือทางจิตใจทางวิญญาณแล้ว แทนที่ทรัพย์สมบัติ เกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจวาสนาเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ มันจะกลายเป็น โทษและนำมาซึ่งทุกข์.

อาตมาชอบชี้ชัด ๆ ด้วยตัวอย่างว่า : สมมุติว่ามีเงินล้าน หนึ่ง ถ้าผู้มีเงินนั้นไม่ประกอบด้วยธรรมะ เขาจะมีความทุกข์ล้าน หนึ่งเท่ากับจำนวนเงิน แต่ถ้าเขามีธรรมะเขาก็จะมีความสุขล้าน หนึ่งเท่ากับจำนวนเงิน, ฉะนั้นจึงเป็นอันว่า สุข และ ทุกข์ ไม่ได้ อยู่ที่เงินอย่างเดียว มันอยู่ที่ว่ามีธรรมะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย หรือไม่; ถ้าธรรมะเข้าไปเกี่ยวข้อง เงินหรืออะไรเหล่านี้ ก็จะ อำนวยความสะดวก ไม่ทำความลำบากเดือดร้อนใจหรือทำ อันตรายอันใดให้เกิดขึ้น; แต่ถ้าธรรมะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องแล้วมัน จะเป็นอันตรายจนหาความสุขไม่ได้เลย. ฉะนั้นการที่มีเงินอย่าง เดียวโดยไม่มีธรรมะนั้น จะเป็นอันตรายหรือเป็นสิ่งที่นำไปเพื่อ ความทุกข์มากกว่าความสุข. นี่แหละจึงเป็นความจำเป็นที่จะต้อง มีธรรมะสำหรับจัดให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปในทางที่จะไม่ให้

เป็นทุกข์.

เราจะมีทรัพย์ มีชื่อเสียง มีอำนาจวาสนา มีพวกพ้อง บริวาร สังคมสมาคมอะไรก็ตาม ถ้ากรรมไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยแล้ว ไม่มีทางที่จะเป็นอย่างอื่นได้; ประโยชน์อันแท้จริงของ กรรมอยู่อย่างนี้ในส่วนปัจเจกชน.

ส่วนสังคมที่ขยายออกเป็นวงกว้าง เช่น โลก หรือทั่วโลก มันก็อย่างเดียวกันเพราะเหตุว่าสังคมมันก็คือส่วนรวมของ ปัจเจกชน : ถ้าปัจเจกชนเป็นอย่างใดสังคมก็เป็นอย่างนั้น, ถ้าเป็นสังคมของคนไม่ฉลาด มันก็หมายความว่าทุกคนในสังคม นั้นไม่ฉลาดอย่างนี้เป็นต้น. เพราะฉะนั้นจึงเป็นอันว่ากรรมหรือ พระศาสนาซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาทางจิตใจ วิญญูณโดยเฉพาะ นี้ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ความเป็นมนุษย์นี้เป็น มนุษย์ครบทั้ง ๒ ซีก ทั้งภายนอกและภายใน และโดยผลที่ ประสงค์อย่างยิ่งก็คือไม่ทำให้ความทุกข์เกิดขึ้น แต่ทำให้ทุกสิ่ง เป็นไปในลักษณะที่น่าปรารถนา; ผิดจากนี้แล้วก็เข้าไปเพื่อความยุ่งยากโกลาหลวุ่นวายเป็นความทุกข์ในที่สุด โดยส่วน เดียว.

เราจะเห็นได้ว่า แม้คนที่ฉลาดมีการศึกษาอย่างที่เรียกกันว่า อย่างโลก ๆ นี้ดีแต่ในที่สุดก็ยังไม่มีความสุข ยังอยู่ในสภาพที่ เรียกว่า มีความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด ในที่สุดก็ต้องฆ่าตัวตาย อย่างนี้เป็นต้น. แต่ถ้าว่ากรรมเข้ามาเกี่ยวข้องแล้ว สิ่งที่ไม่น่า ดูน่าปรารถนาเหล่านี้จะไม่มี ไม่เกิดขึ้นได้เลย. เพราะฉะนั้น

ธรรมะไม่ใช่ยาขม ไม่ใช่เป็นเหมือนยาขมที่ทุก ๆ คนเบื่อ ธรรมะไม่ใช่เหมือนกับของกินที่ไม่จำเป็น แต่ว่าเป็นอาหารที่จำเป็นสำหรับความเป็นมนุษย์ ธรรมะจึงไม่ใช่ของครีหรือพินสมัย เพราะว่าแม้มนุษย์ในสมัยนี้ หรือปัจจุบันนี้ ถ้าปราศจากธรรมะแล้ว จะไม่มีความเป็นมนุษย์ หรืออย่างมากที่สุดก็จะเป็นมนุษย์ที่กลวงเป็นโพรงอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น. จึงกล่าวได้ในที่สุดว่า **ธรรมะนี่ก็คือ เครื่องมือที่จำเป็นที่สุดในการที่จะทำให้เราได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้รับให้ทันในชีวิตนี้** ไม่ใช่ผิดไว้ชาติหน้า คือให้ได้สิ่งที่เรียกว่าอุดมธรรมหรือ Summum Bonum เรียกสั้น ๆ อย่างนี้จำง่ายดี. นี่เป็นอันกล่าวสรุปสั้น ๆ ว่าทำไมเราจึงเกี่ยวข้องกับธรรมะหรือศาสนา.

ต่อแต่นี้ อาตมาจะขอข้ามไปกล่าวถึงหัวข้อที่ว่า **ธรรมะคืออะไร ?** ขอให้ท่านนิสิตทั้งหลายสนใจจดจำคำแม่โดยพยัญชนะ ไม่เฉพาะแต่โดยความหมายหรือเรื่องราวโดยส่วนเดียว.

ในชั้นแรกเราจะได้นิฉัยถึง คำว่า “ธรรม” นี้ โดยตัวหนังสือ คือ โดยพยัญชนะ นั้น มันหมายถึงอะไร? โดยพยัญชนะมันแปลว่า สิ่งซึ่งทรงตัวอยู่ได้. สิ่งซึ่งมีการทรงตัวอยู่ได้. ที่นี้มันมีแง่ที่จะอธิบายหรือดูกันให้เข้าใจว่า สิ่งซึ่งทรงตัวอยู่ได้นี้ได้แก่สิ่งทุกสิ่ง เพราะว่า บรรดาสิ่งที่ไม่เที่ยงและไหลเวียนเปลี่ยนแปลงเรื่อนั้น มันก็เอาการไหลเวียนนั้นเองเป็นการทรงตัวมันเอง, กระแสแห่งการไหลเวียนนั้นเองคือตัวมันเอง,

หรือการที่ทรงตัวมันเองอยู่ก็ด้วยความเปลี่ยนแปลงหรือไหลเวียน. ส่วนที่สิ่งตรงกันข้ามไม่เปลี่ยนแปลงไม่ไหลเวียนนั้นแหละก็เป็นตัวมันเอง.

ฉะนั้น จึงเป็นอันว่าไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรม โดยหลักของภาษาบาลีเป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ทราบว่าจะใช้คำว่าอะไรดีในภาษาไทย จึงต้องใช้คำว่า “ธรรม” ไปตามเดิม. ส่วนฝรั่งเขาพยายามที่จะแปลคำว่าธรรมะนี้ออกไปเป็นภาษาอังกฤษ เป็นต้น. ที่แรกเขาคิดว่ามันแปลได้ เขาก็แปลเป็นคำต่าง ๆ ตามที่เขาเห็นว่าสมควร เช่นแปลคำว่าธรรมะว่า Truth คือความจริงบ้าง แปลว่า Law คือกฎบ้าง, แปลว่า Norm คือหลักสำหรับยึดถือบ้าง ทำนองนี้; ผลสุดท้ายมันไม่พอทั้งนั้น มันใช้ได้แก่กรณีหนึ่ง ๆ เท่านั้นเอง ไม่อาจจะตรงกับความหมายของคำ ๆ นี้ทุกกรณี.

เดี๋ยวนี้เขาจึงเลิกแปลธรรมคำนี้กันหมด นักศึกษาที่เป็นชาวต่างประเทศไม่อุตริไปแปลคำว่าธรรมเข้าอีกแล้ว คงใช้ทับศัพท์ว่า Dhamma ไปตามเดิม เช่นเดียวกับภาษาไทยเรา ปู่ย่า ตา ยาย บรรพบุรุษของเราไม่เคยแปลคำ ๆ นี้ว่าอะไร จึงต้องใช้คำว่าธรรมะ – ธรรม – ธรรมไปตามเดิม เพราะมันแปลไม่ได้. นี่เป็นหลักที่สำคัญอย่างยิ่ง ภาษาอื่นก็เหมือนกันอีก ฉะนั้นท่านจะต้องทราบไว้ว่าที่เรียกว่าธรรมะนั้นต้องใช้คำนี้ไปตามเดิม แปลไม่ได้; นี้โดยพยัญชนะ.

ที่นี้โดยอรรถะ คือโดยความหมาย อันนี้หมายความว่า

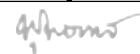

หลายอย่าง แล้วแต่เราจะให้หมายถึงอะไร จัดเป็นฝ่าย ๆ พวก ๆ เป็นเรื่อง ๆ แต่ละกรณีไปทีเดียว แคบบ้างกว้างบ้าง แล้วแต่เราจะใช้คำว่า “ธรรม” นั้นในกรณีเช่นไร แต่ในกรณีที่สำคัญที่สุดที่ควรจะทราบก่อนอันอื่นก็ คือว่า :

คำว่า “ธรรม” นี้ หมายความว่าถึงเหตุ หรืออำนาจ คืออำนาจที่บันดาลให้อะไรเป็นไปได้ ตามที่เราเห็น ๆ กันอยู่ ในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติหรืออะไรทำนองนี้. เมื่อถามว่าอะไรเป็นเหตุ ก็ตอบได้สั้น ๆ ว่าสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” นั้นแหละเป็นต้นเหตุ.

ถ้าท่านถูกชาวต่างประเทศถามว่า **ในพระพุทธศาสนา มีพระเป็นเจ้าหรือ God ไหม ? ก็ต้องตอบได้ว่ามี.** ถ้าเขาถามว่าอะไร ? ก็คือธรรม. แต่เราต้องทราบไว้ว่าการกล่าวเช่นนั้นเพียงแต่เรามีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ไม่จำเป็นต้องมีรูปร่างอย่างเดียวกัน. God หรือพระเจ้านั้นมันสำคัญอยู่ที่ความหมาย. เช่น อย่างว่า God the Creator พระเจ้าผู้สร้าง อย่างนี้เราก็มี คือ “ธรรม” นั่นเอง “ธรรม” เป็นสิ่งที่สร้างสิ่งทั้งหลาย บันดาลให้สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นและเป็นไป โดยอาการอย่างเดียวกันกับที่พระผู้เป็นเจ้าหรือ God สร้างโลกตามลัทธิของศาสนา. นี่คือพระเป็นเจ้าสร้างโลก และเราก็มีสิ่งสร้างโลก คือ “ธรรม”

ต่อไปถึง God the Preserver คือ พระเป็นเจ้าที่ควบคุมโลกให้อยู่ในสภาพปัจจุบันอย่างนี้ เช่น ไม่ให้พระอาทิตย์กับพระจันทร์ชนกันอย่างนี้เป็นต้น หรือทุก ๆ อย่างต้องเป็นไปตาม

กฎอย่างนี้ preserve สิ่งต่าง ๆ ไว้แบบนี้. เราก็มีสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” อีกนั่นเอง, ธรรมในลักษณะที่ควบคุมโลกนี้ขออย่าเพิ่งเข้าใจเป็นอย่างอื่น ขอให้ท่านฟังเสียงถึงว่า มันมีอำนาจอันหนึ่ง ซึ่งเป็นมูลเหตุที่ควบคุมโลกให้เป็นอย่างนี้ได้ แต่เราเรียกว่า “ธรรม” พระพุทธเจ้าก็เรียกมันว่า “ธรรม”.

ถ้ากล่าวถึง God the Destroyer คือพระเจ้าที่จะทำลายโลกให้สิ้นสุดลงเป็นคราว ๆ มันก็คือ “ธรรม” อีกนั่นเอง. เมื่อโลกนี้หมุนเวียนไปถึงรอบที่จะต้องสลายไป จะเรียกว่ามันถูกทำลายไปด้วยอำนาจของอะไร ก็ด้วยอำนาจของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” หรือพระเป็นเจ้าในลักษณะเช่นนี้.

ที่นี้พระเป็นเจ้าในลักษณะที่เป็น God the Survivor คือเป็นผู้ช่วยให้รอดพ้น เราก็ไม่มีอะไรนอกจาก “ธรรม”. ธรรมเท่านั้นที่จะช่วยสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์.

ถ้าว่าถึงพระเป็นเจ้า God the Refuge คือเป็นที่พึ่งอาศัยที่ต้านทานต่อความทุกข์ เราก็ไม่มีอะไรนอกจาก “ธรรม”.

ในความหมายอันอื่นที่แปลกออกไป เช่น God the Guide คือ ผู้นำสัตว์ไปให้ถูกทาง เราก็ไม่มีอะไรนอกจาก “ธรรม”.

คำว่า God the Opener คือผู้เปิดสิ่งต่าง ๆ เปิดเผยสิ่งต่าง ๆ ให้เห็นให้ปรากฏออกมา เหมือนกับที่เขาสอนว่า พระเป็นเจ้าเปิดเผยสิ่งต่าง ๆ ให้มนุษย์ทราบ นี้เราก็ไม่มีอะไรนอกจาก “ธรรม” เป็นพระเป็นเจ้าผู้เปิด.

หรือที่จะแยกออกไปถึงกับว่า พระผู้เป็นเจ้ามีในทุกหน

พุทธทาสธรรม (๔)

๗๖ ศาสนากับสังคม

ทุกแห่ง เช่น God the Omnipresent มีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ไม่เว้นที่ไหนเลยไม่ว่าในใต้ทะเลหรือกันเหวที่ไหนก็ตาม มีพระเป็นเจ้าของอยู่ทั้งนั้น คอยดูแลเราอยู่ทั้งนั้น. พระเจ้าอย่างนี้เราก็มี ก็คือ “ธรรม” อีกนั่นเอง. “ธรรม” จะมีอยู่ในทุกหนทุกแห่ง.

หรือถ้าจะว่า God the Omnipotent เป็นผู้สำคัญเป็นใหญ่เหนือสิ่งใดหมด เราก็ไม่มีอะไรนอกจาก “ธรรม”, จนถึงกับพระพุทธรูปเจ้าเองท่านได้ตรัสว่า พระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายทุกพระองค์ ทั้งอดีต อีกทั้งอนาคต และปัจจุบันนั้นย่อมเคารพ “ธรรม” อย่างนี้เป็นต้น. นี่ “ธรรม” ในฐานะเป็น omnipotent

God the Omniscient หรือผู้สารพัดอย่าง เป็นสภาพที่มีความรู้ บรรลุอยู่ในสารพัดอย่าง ครบอย่าง เราก็มีพระเป็นเจ้าของอย่างนั้น และก็คือ “ธรรม” อีกนั่นเอง.

ที่นี้เราเอาความหมายให้มันมากไปกว่านั้นจนถึงกับว่า God the Dictionary นี่ท่านทั้งหลายบางคนจะนึกขำ อาตมาเคยพบเขาใช้คำนี้กับพระเป็นเจ้าของ ในคำอธิบายเรื่องพระเป็นเจ้าของ เพราะว่า Dictionary หรือปทานุกรมนั้น มันมีอะไรไว้หมดหมายความว่า ปทานุกรมที่ดีนั้นเราไปเปิด ค้นอะไรได้ทั้งนั้น. พระเป็นเจ้าของก็เป็นเหมือนกับปทานุกรม คือเปิดดูอะไรก็ได้. พระเจ้าของอย่างนี้ก็มี คือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” อีกเหมือนกัน.

เป็นอันว่า เมื่อกล่าวด้วยความหมายที่ว่าเป็น “เหตุ” ในฐานะอย่างพระเจ้านั้นเราก็มี คือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม”. นี่คือธรรมที่เรียกว่าโดยเหตุหรือโดยอำนาจที่บันดาลให้สิ่งทั้งหลาย

เป็นไป และมีอะไรครบถ้วนเหมือนกับที่เขาเรียกกันว่า “พระ-
เป็นเจ้า” สารพัดอย่าง. ถ้าท่านมองเห็นองค์พระเป็นเจ้าองค์นี้
ละก็ จะเห็นองค์ “ธรรม” ชนิดที่ดูด้วยตาไม่เห็น แต่ต้องดูด้วย
ปัญญา อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า : “ผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้น
เห็นตถาคต; ผู้ใดเห็นตถาคต ผู้นั้นเห็นธรรมะ แต่เห็นเนื้อหนัง
วัตถุร่างกายนี้ไม่ใช่เห็นตถาคต” ดังนี้เป็นต้น ฉะนั้น จึงใช้
สติปัญญาเป็นอย่างมาก จึงจะเห็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ลึกลับเด็ด-
ขาดในทำนองที่เป็นเหตุเช่นนี้. นี้แหละคือ ธรรม.

ท่านลองคิดดูที จะเอาภาษาไทยคำไหนมาใช้กับ
ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ หรือสิ่งเหล่านี้ เราก็ต้องเรียกว่า “ธรรม”
ไปตามเดิม.

ถัดไปอีก คือ “ธรรม” ในฐานะเป็นผล คือเป็นเหตุแล้วก็
เป็นผล. คำว่า “ผล” นี้เราหมายถึงปรากฏการณ์ทั่วไป คือ
phenomena ทั่วไปที่ปรากฏแก่มนุษย์นั้นก็เรียกว่า “ธรรม” อีก
เหมือนกัน ไม่มีอะไรที่จะไม่เรียกว่า “ธรรม” สิ่งที่ดีก็เรียกว่า
“ธรรม”, สิ่งชั่วก็เรียกว่า “ธรรม”, สิ่งที่มีรูปร่างก็เป็น “ธรรม”.

ท่านย่อมเคยฟังพระสวดในที่มีศพว่า กุศล ฐมมา อกุศล
ฐมมา อพยากตา ฐมมา :— ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล, ธรรมทั้ง
หลายที่เป็นอกุศล, ธรรมทั้งหลายที่กล่าวไม่ได้ว่าเป็นกุศลหรือ
อกุศล เพียง ๓ คำนี้เท่านั้นก็หมดแล้ว คือ ดี ชั่ว และกล่าวไม่ได้
ว่าดีหรือชั่ว ๓ คำนั้น ทั้งหมดนี้เป็น “ธรรม” เสมอกันหมด. นี้แปล
ว่าปรากฏการณ์ทั้งหมด ไม่ได้เป็นอะไรนอกจาก “ธรรม” และ

พุทธทาสธรรม (๔)

๗๘ ศาสนากับสังคม

บาลีก็เรียกกันว่า “ธัมม” นี้จะชวนให้คนแรกศึกษาขงไปหมด เพราะอะไร ๆ ก็ “ธรรม” แต่ท่านต้องเข้าใจว่า ธรรมะ คำนี้มี ความหมายอย่างนี้.

ธรรมในความหมายต่อไปคือ ธรรมะในฐานะที่เป็นกฎ คือกฎความจริง กฎธรรมชาติต่าง ๆ ที่เป็นกฎแล้วก็เรียกว่า “ธรรม” ทั้งนั้น กฎธรรมดา หรือกฎธรรมชาติก็ตาม ตรงกับคำ ว่า law แต่มันก็รวมอยู่ในความหมายว่า “กฎ” ทั้งนั้น.

“ธรรม” ในบรรดาที่ออกชื่อมาแล้วนี้ ยังไม่สำเร็จประโยชน์ ต้องมี “ธรรม” อีกความหมายหนึ่ง หรือแขนงหนึ่ง คือ “ธรรม” ที่น่าปรารถนา. ฉะนั้น จึงได้แก่ธรรมที่เป็นไปเพื่อความดี ความงาม ความจริง ความยุติธรรมที่เราปรารถนากันนัก ที่จะใช้เป็น ที่พึ่ง : ความดีก็คือธรรมะ ความถูกต้องก็คือธรรมะ ความจริง ก็คือธรรมะ ความยุติธรรมก็คือธรรมะ. และธรรมะในลักษณะ เช่นนี้ ในความหมายเช่นนี้แหละที่เราประสงค์กันนัก.

แม้ที่เราจัดกลุ่มเพื่อศึกษาพุทธศาสตร์ขึ้นเป็นกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะอย่างนี้ ก็เพราะมุ่งหมายจะเข้าถึงสิ่งนี้คือ “ธรรม” ใน ความหมายที่เป็นความดี ความงาม ความจริง ความยุติธรรม หรืออื่น ๆ ตามที่เราจะเรียก ซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์เราเป็นอยู่ด้วย สันติสุข ทั้งโดยส่วนตัวหรือโดยทางสังคม. ความหมายของ คำว่า “ธรรม” มีอยู่อย่างนี้ โดยอรรถะหรือความหมาย.

เราจะทำการวิภาคคือจำแนก หรือ classify ให้เป็นพวก ๆ นั้นไม่ไหวเพราะมีมากมาย แต่เราอาจจะยกพวกใหญ่ ๆ มา

กล่าวเช่นว่า ธรรมที่เป็นพวกศีลธรรมและสัจธรรม. ที่เป็นพวกศีลธรรมก็คือ ระเบียบวางไว้สำหรับความผาสุกของสังคม สังคมทั่วไปไม่อาจประพฤติธรรมสูงสุดถึงมรรคผลนิพพานได้ แต่สามารถประพฤติเสมอหน้ากันในส่วนศีลธรรมที่ทำความสงบสุขของสังคม นี้เราเรียกว่า “ศีลธรรม”. ส่วนสัจธรรมนั้น ลึกซึ้งลงไปถึง การทำจิตใจให้เข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ไม่เคยนึกเคยฝัน คือสิ่งที่เรียกว่า มรรค ผล นิพพาน, สัจธรรมมีความมุ่งหมายอย่างนี้มีหน้าตาอย่างนี้. นี้แสดงว่าธรรมส่วนที่เป็นศีลธรรมจำเป็นสำหรับสังคม ธรรมที่เป็นสัจธรรมก็มีไว้สำหรับปัจเจกชน. แล้วแต่ใครมีความสามารถแสวงหา และประพฤติปฏิบัติได้เพียงไร. นี้แหละคำตอบของคำถามที่ว่า “ธรรมคืออะไร” พอเป็นตัวอย่าง.

ยังมีคำที่นักศึกษาทั้งหลาย จะผ่านหูผ่านตามากที่สุด คือคำว่าธรรมที่เราได้ยินกันว่า ปรีชาธรรม ปฏิบัติธรรม ปฏิเวธธรรม.

ปรีชาธรรม คือการเล่าเรียน จะเป็นการเล่าเรียนศึกษาอะไร ก็ย่อมสงเคราะห์เข้าในปรีชาธรรม เรียกว่าปรีชาธรรม. ที่นี้พอทำจริง ๆ ไปตามนั้น ไม่หมายถึงการเรียน แต่หมายถึงการทำจริง ๆ ตามนั้น เราเรียกว่า ปฏิบัติธรรม, ที่นี้ถ้าเป็นผลอันใดเกิดขึ้นมาอย่างถูกต้องตามนั้น ก็เรียกว่า ปฏิเวธธรรม. คำว่า “ธรรม” จึงได้เป็น ปรีชาธรรม ปฏิบัติธรรม และ ปฏิเวธธรรม.

พุทธทาสธรรม (๔)

๘๐ ศาสนากับสังคม

ถ้าทางฝ่ายศาสนา คำว่า “ปริยัติธรรม” ก็หมายถึง พระไตรปิฎก และเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระไตรปิฎก. “ปฏิบัติธรรม” ก็หมายถึง ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างที่ได้ยินได้ฟังอยู่ทั่วไปแล้ว. “ปฏิเวธธรรม” หมายถึงมรรค ผล นิพพาน. แต่ว่าทั้งหมดนี้ เมื่อรวมสรุปแล้วจะเป็นเรื่องเรียนก็ดี เรื่องปฏิบัติก็ดี เรื่องได้ผลก็ดี ต้องเป็นไปเพื่อความดับทุกข์. ฉะนั้นเราจึงเรียนเรื่องทุกข์และความดับทุกข์, และปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ ได้ผลมาเป็นความดับทุกข์ ทั้งหมดเป็น “ธรรม” หมด ไม่มีอะไรเหลือ.

สรุปสั้น ๆ ว่าสิ่งซึ่งอำนวยความสะดวกดับทุกข์นี้คือ “ธรรม” ขอให้ทุกท่านมีความมุ่งหมายที่จะเข้าสิ่งนี้ ใจความสำคัญสั้น ๆ ของคำว่า “ธรรม” คือ อะไร? ก็มีอยู่อย่างนี้.

ที่นี่เราจะมาถึงปัญหาข้อที่ ๓ ที่ว่า **เราจะเกี่ยวข้องกับธรรมด้วยอาการอย่างไร?** ขออภัยที่จะขอแทรกคำว่า “เท่าที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า” เสียก่อน เพราะข้อนี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องทราบ เพราะว่าเราได้รับธรรมะจากพระพุทธเจ้า. ถ้าเอาพระพุทธเจ้ามาเป็นหลักสำหรับศึกษาเกี่ยวกับธรรม เราอาจจะแยกธรรมออกเป็น ๓ ฝ่าย คือธรรมะที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้, ธรรมะที่พระพุทธเจ้าท่านนำมาสอน, และธรรมะที่ท่านทรงรับจากภายนอกเข้ามา, จะกล่าวตามลำดับ :

อย่างแรก ธรรมะที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ ควรจะเข้าใจถึงคำว่า “สัมพัญญู”

คำว่า สัพพัญญู แปลว่า รู้ทุกอย่าง, แต่เรามักจะเข้าใจผิด ๆ ท่านที่เป็นนักศึกษาไม่ควรจะเข้าใจผิด, ควรจะเข้าใจให้ถูกว่า คำว่า สัพพัญญู นี้คือรู้ทุกอย่างเฉพาะที่ควรรู้; เท่าที่ควรรู้ก็คือเท่าที่จะดับทุกข์ได้สิ้นเชิง. ไม่ได้หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไปหมด.

ขออภัย ไม่ใช่เราจะลบหลู่พระคุณพระพุทธเจ้า แต่เพื่อนิสัยทั้งหลายจะเข้าใจง่าย แม้ว่าท่านเป็นสัพพัญญู ถ้าว่าให้ท่านตรัสพูดภาษาจีนเดี๋ยวนี้ท่านจะพูดได้ไหม? นี่มันไม่ใช่เรื่องในวงของสัพพัญญู, วงของสัพพัญญูมีอยู่เฉพาะแต่ว่า จะทำ ความดับทุกข์ได้หมดไปอย่างไรเท่านั้น. แต่ที่ท่านยังคงทำให้สำเร็จประโยชน์ในการใช้รถยนต์ หรือท่านสามารถทำให้คนจีนรู้เรื่องของท่านได้ ทั้งที่ท่านไม่ต้องพูดภาษาจีนดังนี้ เป็นต้น.

รวมความแล้วก็คือว่า เรื่องต่าง ๆ ที่จะทำสัตว์ทั้งหลาย ทั้งปวงให้พ้นทุกข์รวมทั้งตัวท่านเองแล้ว ท่านเป็นทราบดีหมด รู้หมด ไม่มีอะไรเหลือเลย. นี้เรียกว่าสัพพัญญู, ไม่มี ความหมาย เหมือนกับรู้ไปหมด รู้อย่างท่วมหัวแล้วเอาตัวไม่รอด ซึ่งเราเป็นกันมากในสมัยนี้ หรือแทบทั้งโลก. อย่างสมมุติว่าเราจะเอา ความรู้ต่าง ๆ ในโลกที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้มารวมเข้ากันหมดแล้ว มันก็ยังไม่ดับทุกข์ให้แก่โลกได้. ความรู้อย่างนั้นไม่อยู่ในวงของ สัพพัญญู, สัพพัญญูจึงหมายถึงรู้ทุกอย่างเท่าที่จะดับทุกข์ให้ สิ้นไปได้ได้อย่างไร.

สัพพัญญูนี้รู้ธรรมะประเภทที่เรียกว่า อริยะ อริยธรรม.

พุทธทาสธรรม (๔)

๘๒ ศาสนากับสังคม

อริยะ แปลว่า *ประเสริฐ* แต่ความหมายตามตัวหนังสือนั้นแปลว่า *ไปจากข้าศึก*. *อริ* แปลว่า *ข้าศึก*, *ยะ* แปลว่า *ไป*, *อริยะ* แปลว่า *ไปจากข้าศึก*. หมายความว่าหมดข้าศึก หมดข้าศึก ก็คือว่าหมดกิเลส และหมดทุกข์ ประเสริฐอยู่ที่หมดกิเลสและหมดทุกข์ ฉะนั้น อริยธรรมหรืออริยธรรม จึงหมายถึงธรรมะที่ทำให้หมดกิเลสและหมดทุกข์ นี่เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้อย่างครบถ้วน อย่างที่เรียกว่าสัมพัญญ.

ถ้าเราจะกล่าวธรรมะในฐานะที่เป็นของจริง หรือเป็นกฎ เรียกว่าสัจจะ truth เราก็ยังต้องเรียกว่า อริยสัจจะ; เราจะพูดว่าสัจจะเฉย ๆ ไม่ได้ ต้องมีคำว่า อริยะ เข้ามาข้างหน้า. ว่าสัจจะเฉย ๆ จริงไปเปล่า ๆ ไม่มีประโยชน์อะไรก็มี แต่ก็ เป็นความจริงหรือของจริงเหมือนกัน. ดังนั้น คำว่าสัจจะจึงกว้างหรือพรวดไป ต้องเอาคำอริยะมาใส่ไว้ข้างหน้าเป็นอริยสัจจะ, จึงเป็นของที่ประเสริฐ ไปจากข้าศึกคือกิเลสและดับทุกข์ได้. นี่คือนี่ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ฉะนั้นเราจะต้องเข้าใจให้ดี ๆ ว่าสิ่งที่เรียกว่าธรรมะหรือสัจจะหรืออะไรก็ตาม จะต้องมีความหมายของคำว่าอริยะ คือการมีค่าในทางดับทุกข์ เข้ามาเป็นความหมายที่สำคัญเสมอ.

เดี๋ยวนี้เราไม่ใช้คำว่า “ธรรม” กัน แต่ใช้คำว่า “ศาสนา” แทน, เช่นว่า “นับถือศาสนาอะไร” “พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา” อย่างนี้เป็นต้น คำว่า “ศาสนา” นี้พระพุทธเจ้าท่านไม่เคยใช้เลย เราใช้กันเองในภายหลัง; ท่านใช้คำว่า ธรรม หรือ

พรหมจรรย์. อย่างในประเทศอินเดียสมัยพุทธกาล ถ้าเราพูดกันเดี๋ยวนี้ว่า ท่านนับถือศาสนาอะไร เขาจะพูดว่า ท่านชอบใจธรรมของใคร คือท่านชอบใจ ธรรมะของพระสมณโคดม หรือ ธรรมะของนิกัณณนาฏบุตร อย่างนี้เป็นต้น; คำว่าศาสนาไม่มีใช้ใช้คำว่าธรรมะ. แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้และทรงยืนยันนั้น คือคำว่า “พรหมจรรย์”. คำว่า **พรหมจรรย์** ไม่ได้แปลว่าเว้นจากการกระทำของบุคคลที่อยู่กันเป็นคู่ระหว่างเพศนั้น ไม่ใช่ นั่นแคบที่สุด; พรหมจรรย์คือการประพฤติอันประเสริฐ จะประเสริฐอย่างใดก็ตาม ที่ยกเป็นข้อประพฤติที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้มันประเสริฐอย่างยิ่งเหนือกว่าความประพฤติทั้งหลายแล้ว เรียกว่า “พรหมจรรย์” ทั้งนี้. ฉะนั้นพรหมจรรย์จึงหมายถึงการปฏิบัติเพื่อทำลายกิเลสให้หมดไป จนเป็นอริยเจ้า. นี้เรียกว่า การประพฤติพรหมจรรย์. ฉะนั้นเมื่อท่านตรัสว่า *เอहि ภิกษุ พรหมจรรย์ จร แปลว่า “มาเป็นภิกษุเถิด จงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดของทุกข์”*. ท่านใช้คำว่าพรหมจรรย์ แทนคำที่เราใช้กันว่า ศาสนา. ขอให้เข้าใจว่า คำว่าธรรมะที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ นั้นหมายถึงสิ่งนี้ หมายถึง อริยสัจจะ อริยธรรม หรือพรหมจรรย์ คือ แบบแห่งการครองชีวิตอยู่อย่างประเสริฐชนิดที่กิเลสและความทุกข์ย้ายไม่ได้ นั่นเรียกว่า “พรหมจรรย์” นี้คือสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ มันต้องเป็นไปเพื่อความดับทุกข์ทั้งนั้น. ที่นี้เราไม่ชอบสิ่งนี้เพราะไม่สนุก เราไปชอบเรื่องนอกเรื่อง

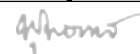
พุทธทาสธรรม (๔)

๘๔ ศาสนากับสังคม

เรียกว่าปัญหาโลกแตก. พออยากจะถามปัญหาทางธรรมะก็ถามว่า ตายแล้วเกิดใหม่ ? อะไรไปเกิด ? เกิดอย่างไร ? ดังนี้ เป็นต้น นี่มันไม่เกี่ยวกับพรหมจรรย์ ไม่เป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์. เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านไม่ทรงยอมตอบคำถามเหล่านี้ ท่านทรงปิดอกไปว่าไม่ใช่เงื่อนไขของพรหมจรรย์. เงื่อนไขของพรหมจรรย์นี้หมายความว่า เรื่องที่ไปจับฉวยเข้าแล้วมันจะนำไปสู่ความดับทุกข์โดยตรง เรียกว่าเงื่อนไขของพรหมจรรย์ เราจะพูดกันแต่เรื่องที่มีมันจะนำไปถึงความดับทุกข์สิ้นเชิงเท่านั้น จึงจะเป็นการพูดกันด้วยเรื่องธรรมะหรือเป็นพระพุทธานุศาสน์. ถ้าถามว่าตายแล้วเกิดใหม่ ? อะไรไปเกิด ? อย่างนี้ขอยืนยันว่าไม่ได้เกี่ยวกับธรรมะในพระพุทธานุศาสน์ ไม่ใช่ปัญหาของพุทธบริษัท ไม่ได้เกี่ยวกับธรรมะเลย. ธรรมะหรือพรหมจรรย์ต้องเป็นไปเพื่อดับทุกข์โดยส่วนเดียว. นี้เรียกว่ามันมีความหมายจำกัดอย่างยิ่งอย่างนี้ คือสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ นั่น หมายถึงธรรมะ หรือสัจจะ หรือพรหมจรรย์ รวมกันเข้าแล้วก็คือแบบแห่งการเป็นอยู่ชนิดที่ความทุกข์และกิเลสจะเข้าครอบงาย่ายยี้ไม่ได้.

ที่นี้ก็มาถึงสิ่งที่เรียกว่า**ธรรมะที่พระองค์ทรงสอน**

ขอให้นักศึกษาทั้งหลายจดจำเอาประโยคข้อความที่สำคัญอย่างยิ่งประโยคหนึ่งว่า “**ภิกษุทั้งหลาย! แต่ก่อนนี้ก็ดี เดี่ยวนี้ก็ดี เราบัญญัติขึ้นสอนเฉพาะเรื่องทุกข์กับความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เท่านั้น**” มันมี ๒ เรื่องเท่านั้น คือ เรื่องทุกข์

กับ เรื่องดับไม่เหลือ เท่านั้น พระพุทธภาษิตยืนยันไว้ชัดเจนว่า เรื่องอื่นเป็นไม่ได้ตรัส และไม่ยอมตรัสถึง เพราะไม่ใช่เงื่อนไขของพรหมจรรย์ดังกล่าวแล้ว.

ถ้าท่านถูกถามโดยชาวต่างประเทศว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้ อะไร สอนอะไรก็ต้องตอบเขาด้วยพระพุทธภาษิตนี้แหละว่า ปุพฺเพ จาหิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ จ ทุกฺขญฺเจว ปญฺญาเปมิ ทุกฺขสฺส จ นิโรธํ แปลอย่างเมื่อตะกี้นั้นเอง ว่า “ภิกษุทั้งหลาย! เดี่ยวนี้ก็ดี ก่อนหน้านี้ก็ดี เราบัญญัติสอนเฉพาะเรื่องทุกข์ และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เท่านั้น” ฉะนั้นจึงให้ถือว่า นี่คือนิยามที่พระพุทธองค์ทรงสอน. แต่สิ่งที่เรียกว่าทุกข์ นั้นอาจขยายออกไปเป็นมูลเหตุของมัน ด้วย และ ความดับทุกข์ นั้นขยายออกไปเป็นวิธีที่จะให้ได้มาซึ่งความดับทุกข์ นั้นด้วย จึงเป็น ๒ คู่ หรือ ๔ อย่าง, นี้เราเรียกว่า อริยสัจสี่ หรือจตุราริยสัจ นิสิตทั้งหลาย จะเห็นได้ทันทีว่า มันไม่ใช่เรื่องครี หรือเรื่องพันสมัย หรือเรื่องของคนอื่น แต่เป็นเรื่องสำหรับมนุษย์ทุกคนจะต้องรู้และปฏิบัติ ให้เด็ดขาดลงไปจนทำลายความทุกข์เสียได้.

ถ้าจะให้สรุปเป็นรูปปรัชญาหรืออะไรทำนองนั้น มันก็มีอยู่ประโยคหนึ่ง : คือเรื่องมีอยู่ว่า เมื่อมีคนไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ในบรรดาคำสอนทั้งหมดที่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนไปนี้ ถ้าจะสรุปให้สั้นเหลือเพียงประโยคเดียวจะได้ไหม ? และว่าอย่างไร ? พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ได้ และท่านตรัสสรุปว่า “สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” เป็นบาลี

พุทธทาสธรรม (๔)

๘๖ ศาสนากับสังคม

ว่า **สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสยา** ธรรมทั้งหลายทั้งปวง ใน
 ที่นี้ หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เข้ามาแล้วข้างต้น โดยไม่ยกเว้น
 อะไร นับตั้งแต่ฝุ่นละเอียดยเม็ดหนึ่ง จนถึงสิ่งที่มีค่าและถึงที่สุด
 ที่พระนิพพาน รวมอยู่ในคำว่า “ธรรม” ต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นใน
 สิ่งทุกสิ่งนี้. แล้วทรงยืนยันต่อไปอีกว่า ถ้าฟังข้อนี้แล้วเป็นได้ฟัง
 ทั้งหมดที่ฉันสอน, ถ้าได้ปฏิบัติข้อนี้แล้ว เป็นได้ปฏิบัติทั้งหมด
 ในพุทธศาสนา, ถ้าได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติในข้อนี้แล้ว
 เป็นอันว่าได้รับประโยชน์ทั้งหมดที่จะได้รับจากพระพุทธศาสนา.
 ทั้งนี้ก็เพราะว่าความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวเรา หรือของเรานั้นแหละ
 เป็นมูลเหตุ ให้เห็นแก่ตัว และผิดศีล ผิดวินัย ผิดอะไรต่าง ๆ
 ที่ไม่ควรจะทำทั้งหมด แล้วก่อให้เกิดกิเลสตัณหาต่าง ๆ นานา
 ชนิด จนกระทั่งเป็นทุกข์สิ้นเชิง มีมูลมาจากความยึดมั่นใน
 สิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า “เรา” หรือว่า “ของเรา” ทั้งนั้น.

ถ้าเข้าใจแจ่มแจ้งจนไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว ก็จะไม่มีความ
 เห็นแก่ตัว, เมื่อไม่มีความเห็นแก่ตัวก็ไม่มีทางผิดศีล ผิดพระวินัย
 ได้. ไปพิจารณาตนเองจะเห็นว่าขาดศีลข้อไหนก็ตาม ผิดกฎข้อ
 ไหนก็ตามเป็นเพราะความเห็นแก่ตัว อยู่ในลักษณะใดลักษณะ
 หนึ่งทั้งนั้น. จึงขอให้จำไว้สำหรับโต้ตอบกับชาวต่างศาสนา
 ต่างชาติ ว่าหัวใจของพุทธศาสนาทั้งหมดอยู่ที่ประโยค ๆ นี้ ใน
 ฐานะที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เอง, นอกนั้นก็เรียกหัวใจพระ-
 พุทธศาสนานั้น พวกเราชั้นหลังว่าเอาเอง พระพุทธเจ้าท่าน
 ไม่ได้ตรัส, สรุปกันอย่างนั้นอย่างนี้ก็มีเยอะแยะไป, แต่ที่

พระพุทธเจ้าท่านตรัสเองมีอย่างนี้.

ถ้าปฏิบัติข้อนี้ก็เป็นการปฏิบัติครบหมดทุก ๆ อย่าง และเพราะว่า ความไม่เห็นแก่ตัว คือความที่ไม่ไปยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด ว่าตัวว่าของตัวนั้นแหละคือความดับทุกข์ วิธีดับทุกข์ทั้งหมดไม่ว่าวิธีไหน จะต้องสรุปลงมาที่นี้ : เรายุติทุกข้อก็เพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว, สมาธิ ก็ระงับความเห็นแก่ตัวให้ระงับไป, ทำวิปัสสนาหรือปัญญา ก็เพื่อให้ถอนทำลายล้างรากเหง้าของความเห็นแก่ตัวให้หมดจากนิสัยสันดาน. การบรรลุมรรคผลนิพพาน ก็คือการหมดความเห็นแก่ตัวตามลำดับ ๆ จนหมดสิ้นเชิง **ไม่มีความยึดถือว่าตัวหรือของตัว**; จึงเป็นที่รวมหมดของใจความที่สำคัญของพระพุทธศาสนาทั้งหมดอย่างนี้, นี้เรียกว่าธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงสอน.

ที่นี้ ก็จะกล่าวถึงธรรมะ ประเภทที่พระพุทธองค์ทรงยอมรับเข้ามาจากภายนอก หมายความว่า แต่ก่อนที่พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติบังเกิดขึ้นก็มีคนที่สอนธรรมะอยู่แล้ว พระพุทธองค์ทรงประสบปัญหาที่ว่า จะทรงปฏิเสธหรือรับรองคำสอนเหล่านั้นอย่างไรดี; ในที่สุดก็เป็นอันยุติว่า สิ่งใดที่เข้ากันได้ กับคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์จะสอน ก็ทรงยอมรับเอามา. ข้อนี้ทำให้เกิดมีคำว่า **สนนฺตฺน** หรือคำสอนที่เป็นของเก่าขึ้นมา เช่น คำสอนที่ว่า :

น ทิ เวรวานิ สมฺมณฺฑิตฺถ กุทาจนํ แปลว่า เวรย่อมไม่ระงับด้วยเวร ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว **อเวเรน จ สมฺมณฺฑิตฺติ** -เวรย่อม

พุทธทาสธรรม (๔)

๘๘ ศาสนากับสังคม

ระจับด้วยความไม่มีเวร. แล้วก็ลงท้ายด้วยคำว่า *เอส ฌโม สนฺนุดโน* –นี่เป็นของเก่าแก่ตั้งแต่ครั้งไหนไม่มีใครทราบมาก่อน พระพุทธเจ้าท่านรับเอามาสอน แล้วยังบอกว่าเป็น *สนฺนุดน* ที่เก่าโบราณ.

หรือคำว่า *อหิสฺสา ปฺรโม ฌโม* ความไม่เบียดเบียนกันเป็น ธรรมะอย่างยิ่ง แม้ี่นี้เป็นของเก่าแก่ เป็น *สนฺนุดน* โบราณ เราไม่อาจจะทักท้วงว่าประโยคนี้เป็นของพระพุทธศาสนา, เราหา ไม่พบว่า เป็นพุทธภาษิตในพระไตรปิฎก. แต่ก็ยอมรับว่านี่เป็น สิ่งที่ถูกต้อง การสอนไม่เบียดเบียนนั้นเป็นธรรมะอย่างยิ่ง และเป็น *สนฺนุดนธรรม* ในส่วนศีลธรรมก็มีอยู่เก่าแก่อย่างนี้.

ในส่วนสังขจะธรรมก็มี เช่นว่า นิพพาน พระอรหันต์ นี้เขา สอนกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้า แต่มีความหมายเป็นอย่างอื่น พระอรหันต์ของเขามีความหมายเป็นอย่างอื่น, นิพพานของเขามีความหมายเป็นอย่างอื่นมาก่อน. พอพระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ แล้ว ท่านทรงสอนเกี่ยวกับพระอรหันต์ เกี่ยวกับพระนิพพาน ท่านบัญญัติความหมายว่าเป็นอย่างนี้ ๆ เช่นว่านิพพานที่จะเป็น ความเพียบพร้อมอิมเอบด้วยกามคุณอย่างที่คุณบางพวกบัญญัติ ดังที่ปรากฏในพรหมชาลสูตร อย่างนี้ไม่ได้; หรือว่านิพพานจะเป็นเพียงสุขที่เกิดจากฌานชั้นลึกอย่าง จตุตถฌาน เป็นต้น เหมือนที่กล่าวไว้ในพรหมชาลสูตรนั้นอีกเหมือนกัน อย่างนั้นก็ ไม่ได้. นิพพานต้องเป็นความสิ้นกิเลสโดยสิ้นเชิงอย่างนี้ ๆ ที่เดียว.

นี่เรียกว่าท่านทรงรับเอาคำ หรือรับหลักเกี่ยวกับคำนั้น ๆ มาใช้ แล้วท่านก็ให้ความหมายใหม่อย่างนี้ก็มี นี่เรียกว่าสิ่งที่ พระพุทธเจ้าท่านทรงรับเข้ามาเป็นคำสอนของท่านด้วย เป็น คำสอนในวงของศาสนาด้วย อย่างนี้ท่านก็ต้องเข้าใจไว้. อย่า ไปดูเขา เพราะพระพุทธเจ้าท่านไม่ทรงประสงค์อย่างยิ่งที่จะ ดูคนอื่น, หรือจะให้สาวกของท่านดูคนอื่น, เพราะฉะนั้น พวกเราที่เป็นสาวกนี้จะต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้ พระพุทธเจ้าท่านถูกกล่าวหาว่าดูคำสอนของลัทธิ หรือของ ศาสนาอื่น.

ท่านจะต้องจำไว้เป็นหลักว่าธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอน และธรรมที่พระพุทธองค์ทรง รับเข้ามาจากภายนอกหรือลัทธิอื่นที่มีอยู่ก่อนแต่ยังใช้ได้ นี้ก็รวม อยู่ในคำอธิบายของคำว่าธรรมะคืออะไร.

ข้อสุดท้ายที่ว่า **เราจะเกี่ยวข้องกับธรรมะด้วยอาการ อย่างไร ?** เราจะต้องรู้สึกสำนึกได้ดีว่า เรา **ในฐานะที่เป็น มนุษย์คนหนึ่ง** ก็มี, พร้อมกันนั้นเรา **ในฐานะที่เป็นคนไทย เป็นพุทธบริษัท** ก็มี, และแคบเข้ามาเราในฐานะที่เป็นนิสิต นักศึกษาที่กำลังเรียนกำลังศึกษาอยู่ก็มี.

เราจะต้องรู้จักเข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมะให้เหมาะสม : ในฐานะที่เป็นมนุษย์ คือมีจิตใจสูงสมค้ำว่ามนุษย์ ที่แปลว่า มีจิตใจสูงจนน้ำท่วมไม่ได้. กิเลส คือความทุกข์ เรียกว่าน้ำ นี้แหละท่วมแล้วก็หมดความเป็นมนุษย์. เราต้องอยู่ในสภาพที่

อย่างน้อยก็อยู่เหนือกิเลสไว้ตามสมควร.

ในฐานะที่เราเป็นคนไทย ความหมายของคำ ๆ นี้ดีที่สุด อยู่แล้ว แปลว่าอิสระ; แต่ที่เราอิสระหรือยัง ก็ต้องวินิจฉัย อะไรเป็นเครื่องทำความอิสระ? ไม่มีอะไรนอกจากธรรมะ! ธรรมะจะทำให้เราเป็นอิสระจากกิเลส เป็นอิสระจากความรู้สึกว่าเป็นทาสทุกอย่าง ไม่ว่าทางไหนหมด.

ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท ก็แปลว่า เราจะต้องเป็นพุทธบริษัทได้ถูกต้องตามความหมาย. พุทธ แปลว่า รู้ ว่าตื่น ว่าเบิกบาน เราจะต้องรู้ว่าอะไรเป็นอะไร; โดยเฉพาะเรื่องความดับทุกข์ เมื่อเรารู้แล้ว ก็เรียกว่า เราตื่นนอน คือตื่นจากหลับ หลับคือไม่รู้ หลับคือกิเลส พอเราตื่นแล้ว เราก็เบิกบาน เหมือนกับดอกไม้มที่กำลังบานอยู่ อย่างนี้.

นิสิต นักศึกษาไม่ว่าใครหมด ถ้าจะเป็นพุทธบริษัทกันให้ถูกต้อง ก็จะต้องทำตนให้เข้าถึงความหมายของคำว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน จึงจะเป็นพุทธบริษัทได้. ทีนี้ถ้าเรายังเป็นเด็กหรือหนุ่มสาวที่กำลังเรียกตัวเองว่านิสิต กำลังอาศัยผู้รู้ทำการศึกษาอยู่ ก็แปลว่า ผู้ที่จะรู้ จะตื่น จะเบิกบาน กำลังจะรู้ จะตื่น จะเบิกบาน. หรือว่าจัก, จักคือแน่นอน : จักรู้, จักตื่น, จักเบิกบาน โดยแน่นอน ขอให้เข้าใจความหมายของคำว่า นิสิตศึกษา หรือนิสิตในฐานะที่เป็นพุทธบริษัทไว้อย่างนี้.

ถ้าหากว่าความรู้อย่างอื่น ที่เราเรียนเราศึกษากันเป็นควันอยู่ นี้ ไม่สามารถทำให้เรารู้ เราตื่น เราเบิกบานได้แล้ว ขอได้

เข้าใจเกิดว่ามันยังไม่พอ ที่จะทำให้เราเป็นนิสิตที่ถูกต้อง หรือ ทำให้เราเป็นพุทธบริษัทที่ดี, ถ้าความรู้ทางโลก ๆ ทั้งหมดให้ได้ แต่เพียงทรัพย์สมบัติ ชื่อเสียง เกียรติยศ ความเด่นในสังคม หรืออะไรทำนองนั้นแล้ว แต่ไม่ทำให้อู ให้ตื่น ให้เบิกบาน เกี่ยวกับความดับทุกข์ได้แล้ว ฟังถือว่ายังไม่พอ ต้องชวนขยายต่อไปจนถึงวัตถุประสงค์ที่ประสงคมุ่งหมายนี้. ขอให้ถือว่า อันนี้แหละ วัตถุประสงค์ของการที่เราตั้งกลุ่มเพื่อจะศึกษาพุทธศาสตร์ เพื่อเป็นพุทธบริษัทขึ้นมา เราจะรู้ จะตื่น จะเบิกบาน, เรากำลังจะรู้ จะตื่น จะเบิกบาน, และเรารู้จักตื่น จักเบิกบานให้จงได้.

เมื่อเราจะดูให้ละเอียดออกไปถึงข้อที่ว่า ในชีวิตประจำวันของเราผู้เป็นนิสิตอย่างนี้ เราใช้ธรรมะได้โดยวิธีไหนกัน? ขอให้ระลึกย้อนกลับไปถึงข้อที่ได้กล่าวเมื่อตะกี้หยก ๆ ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมดรวมอยู่ในประโยคที่ว่า “**สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น**” ข้อนี้อาจเข้าใจผิดกันไปมาก, เช่น เข้าใจไปว่าถ้าไม่ยึดมั่นแล้วจะทำไปทำไม? จะเรียนไปทำไม? แต่ทางที่ถูกนั้นท่านต้องการให้คนเราทุกคนทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น ฉะนั้นจึงเข้าใจยากว่า จิตว่าง หรือจิตไม่ยึดถือมั่นนี้มันเป็นอย่างไร? แล้วทำไมมันจึงทำงานได้ เรียนได้ ทำอะไรก็ได้; ฉะนั้นจะต้องอธิบายคำว่าจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้ตามสมควร และด้วยการเปรียบเทียบ.

เหมือนอย่างว่าคนจะยิงปืน ยกปืนขึ้นมาจะยิง ถ้าเขาจะ

พุทธทาสธรรม (๔)

๙๒ | ศาสนากับสังคม

เป็นนักยิงปืนที่ดี เขาจะต้องมีจิตว่างไม่ยึดมั่นถือมั่น, คือไม่ยึดมั่นถือมั่นในตัวเราหรือตัวกู่นี้ว่ากูจะยิงให้ถูก จะได้รางวัล จะมีชื่อเสียงเป็นต้น. ความคิดที่เป็นความรู้สึกว่ามีตัวเรา หรือมีของเรานี้ต้องเอาออกไปให้หมด; ให้เหลือแต่จิตว่าง เหลือแต่จิตที่ตั้งใจจะยิง และมุ่งหมายที่จะยิงให้ถูกเท่านั้น อย่างนี้จึงจะเรียกว่าสมาธิ.

คำว่าสมาธินั้นเข้าใจกันผิด ๆ เช่นว่าจะต้องมี ambition ของผู้นั้นรุนแรง แล้วก็ลงมือทำไปอย่างรุนแรง; ดั่งนี้แล้วจะยิงไม่ได้ คือจะยิงยิงผิด. เพราะว่าใจมันสั่นระรัวอยู่ โดยที่หวังว่าตัวเราจะยิงไม่ถูกหรืออะไรทำนองนั้น. ความยึดมั่นว่าตัวเราว่าของเรานั้นเข้าไปทำให้วุ่นไม่ว่าง เอา “ตัวเรา” ออกไปเสีย ไม่รู้ไม่ชี้ ไม่มีเราในขณะนี้; นี้มีแต่มือหรืออวัยวะพร้อมด้วยความรู้สึก ที่ตั้งใจจะยิงให้ถูกอย่างเดียวมันก็เลยยิงถูกทุกที. ในนิยายเซ็นของญี่ปุ่นบางแขนง เขาจึงมีพวกที่ฝึกยิงศรอยู่เป็นปี ๆ โดยวิธีนี้แหละ ยิงศรแม่นยำเหมือนกับปาฏิหาริย์อย่างนี้เป็นต้น.

อย่างที่ย่างกว่านั้น ที่ว่าจิตว่างนั้น เช่นว่าเด็กคนหนึ่งร้องเพลงอยู่ตามธรรมดาของเขา ไม่มีความหมายอะไร อย่างที่เราเรียกว่าร้องเพลงหงิง ๆ; นี่ก็เรียกว่าในขณะนั้นเขามีจิตว่างอยู่ไม่มีความทุกข์. ที่นี้ถ้าคนนั้นร้องเพลงด้วยความกำหนดด้วยความรัก หรือด้วยความหมายระหว่างเพศนั้น ไม่ใช่มีจิตว่าง เป็นจิตวุ่น และจะต้องเป็นทุกข์.

อีกตัวอย่างหนึ่งว่า คนแจวเรือจ้างเหงื่อไหลกลางแดดหรือ

ทวนน้ำดั่งนี้ ถ้าเขามีจิตว่าง เขาก็ร้องเพลงได้ และแจวเรือไปด้วยความสบายใจและร้องเพลงได้; แต่เผอิญประเดี๋ยวนั้นก็เกิดความคิดวุ่นขึ้นมา มีตัวกูตัวตนขึ้นมา คิดถึงลูกเมียครอบครัวขึ้นมา จิตเขาวุ่นเขาก็ร้องเพลงไม่ออก แล้วเป็นทุกข์เหมือนกับตคนรกทั้งเป็นขึ้นมาทันที.

ฉะนั้น เป็นอันว่าเราสามารถทำอะไรทุกอย่างด้วยจิตวุ่นหรือจิตว่างแล้วแต่กรณี. และขอให้สังเกตว่าในขณะที่จิตว่างนั้นแหละคือไม่มีความยึดถืออะไร ว่าเป็นเราหรือเป็นของเรา และเรียกว่ามีจิตว่าง.

ในการที่จัดดอกไม้แจกันดั่งนี้ ที่เขาสอนกันมากในประเทศญี่ปุ่นจะต้องทำจิตให้ว่างเสียก่อน แล้วจึงเสียบดอกไม้ลงในที่เสียบ ดั่งนี้ พอเสร็จแล้วจะมีความหมายอย่างหนึ่งที่เดียวในดอกไม้ทั้งกลุ่มนั้น. ถ้าตนมีจิตวุ่นอยู่ด้วยความคิดว่าจะเอาชนะ. วุ่นอยู่ด้วยตัวกูจะเด่นในการจัดดอกไม้นี้ เสียบลงไปแล้วมันจะได้เป็นอีกรูปหนึ่งต่างหาก. ตัวครูบาอาจารย์ที่สอนวิชานี้ พอเขามาดูก็ดูออกหมดว่า แจกันนี้ถูกจัดด้วยคนที่มีจิตวุ่นหรือจิตว่างมากน้อยเท่าใด.

เป็นอันว่าจิตว่างจะทำงานไปได้อย่างหนึ่ง, จิตวุ่นจะทำงานได้อีกอย่างหนึ่ง; นี่เป็นเรื่องที่ขอแก้ปัญหาของผู้ที่เข้าใจว่า จิตว่างแล้วทำอะไรไม่ได้ บางคนมากกว่านั้น คือเข้าใจไปว่าพอจิตว่างก็แข็งเป็นก้อนหินท่อนไม้ไปเลยดั่งนี้.

ในที่สุดเราต้องใช้หัวใจของพุทธศาสนาในประโยคที่ว่า

พุทธทาสธรรม (๔)

๙๔ ศาสนากับสังคม

สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดถือมั่นว่าเราว่าของเรา นั้นแหละเอามาเป็นหลักในการพูด การคิด การทำทุกอย่าง; ก่อนทำงานก็ต้องมีจิตว่าง ทำงานอยู่ก็ต้องมีจิตว่าง ได้รับผลของงานก็ต้องมีจิตว่าง มิฉะนั้นเราจะเป็นทุกข์ตลอดสาย. แต่ถ้าเรามีจิตว่างแล้วเราจะไม่มีทุกข์ตลอดสาย จนถึงกับอาจจะกล่าวได้ว่า ถ้าจิตว่าง งานทุกอย่างจะเป็นสุขแม้แต่งานถูพื้นหรือว่างานโกยท้องร่องที่เหม็น; งานจะเป็นสุขไปหมดถ้าจิตว่าง. พอจิตว่างแล้วงานอะไรก็ตามจะเป็นทุกข์ไปหมด แม้แต่งานที่เราเคยพอใจว่าสนุกน่าทำ มันก็ยิ่งเป็นทุกข์ไปหมด. เป็นอันว่า จงพยายามอยู่ด้วยที่ว่างจากความเห็นแก่ตัว ว่างจากเราว่างจากการยึดถือว่าตัวตนของเรา ก็เป็นอันว่ามีชีวิตประจำวันอยู่ด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์.

ข้อสุดท้าย ที่เป็นปกิณกะก็คือ ข้อที่ว่าท่านจะต้องระวังกิเลสนี้เป็นสิ่งที่ละได้โดยยาก ซึ่งอาตมาจะขอเล่าไว้ในรูปของนิทาน, โดยที่แท้สิ่งที่เรียกว่านิทานหรือนิทานชาดกนั้น มันเป็นเหมือนกับภาชนะที่ใส่ของมีค่า หรือเก็บรักษาของมีค่าให้คงอยู่ได้. ขอท่านอย่าได้เห็นภาชนะเป็นของไม่สำคัญ จนถึงกับไม่สนใจไปเสีย. เหมือนอย่างว่าเราจะหุงอาหาร โดยไม่มีหม้อมีถาดเราจะทำอย่างไร; ฉะนั้นภาชนะจึงเป็นของจำเป็นในกรณีที่จะต้องรักษาสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้ให้สำเร็จประโยชน์; ธรรมะนี้ก็เหมือนกัน สรุปลงไว้ในภาชนะคือ ชาดกหรือนิทาน.

ขอให้ไปอ่านพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุล-

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงวิจารณ์คุณค่าของชาดกไว้ที่เล่มต้น หรือเล่มแรกของหนังสือชุดชาดกที่นิพนธ์ในรัชกาลนั้น, ท่านจะเข้าใจความหมายของคำว่าชาดกหรือนิทาน. แต่เดี๋ยวนี้ก็อีกนั่นแหละ พอเรามีภาชนะแล้วเราก็ตีตออยู่ที่ภาชนะ; เห็นชาดกหรือนิทานเป็นเพียงเรื่องอย่างนั้นอย่างนี้เสีย เข้าถึงความหมายของชาดกไม่ได้; เราจึงเลยดูถูกหมิ่นชาดกหรือนิทานที่มีอยู่ในพระพุทธานุศาสนาดั้งเอยะแยะนั่นแหละ. แต่ให้ลองเอาความจริงของสิ่งนี้ออกมาให้ได้; และอย่างไรไปเข้าใจว่า ความจริงมันอยู่ที่ว่า สัตว์พูดได้ ต้นไม้พูดได้ดังนี้ไม่ใช่ มันอยู่ที่ว่าเขาพูดว่าอย่างไร; นั่นมันสำคัญที่สุดอย่างนั้น อย่างนิทานที่เราชอบเล่ากันมากที่สุดเรื่องหนึ่ง และอาตมาก็อยากจะนำมาฝากนิสิตทั้งหลาย ก็คือนิทานเรื่องตาคะยาย.

ตาคะยายสองคนผิวเมื่อย อยู่ด้วยกันมานานแล้ว, แต่นิสัยตรงกันข้าม ยายเป็นคนกระด้าง ตานั้นเป็นคนอ่อนโยน เพราะมีธรรมะกับไม่มีธรรมะนั้นเอง. ที่นี้นานเข้าก็เหลือวิสัยที่ตาจะทนไหว เพราะยายกระด้างยิ่งขึ้นทุกที ก็ต้องตัดสินใจบริจาค. บริจาคก็คือว่า ห้ามว่าอย่าไปเที่ยวป่า ก็ยิ่งจะไป, ห้ามว่าอย่าเข้าไปใกล้เหวจะตกเหว ก็ยิ่งเข้าไปใกล้, อย่าทูนก้อนหินหนัก ๆ เข้าไปใกล้เหว ก็ยิ่งจะทูน, แล้วยายก็พลัดตกไปจริง ๆ.

ที่นี้เรื่องมันมีต่อไปว่า ปีสาคที่อยู่ในเหวนั้นขึ้นมาได้ เพราะพ้นจากคำสาปที่ว่าพอมีคนตกลงไปแทนแล้ว ให้ขึ้นมาได้; พอขึ้นมาได้แล้วก็อาละวาดคน เทียวสิงคน โลกก็โกลาหล

พุทธทาสธรรม (๔)
๙๖ ศาสนากับสังคม

วุ่นวายใหญ่; เพราะว่าแต่ก่อนนี้ไม่เคยมีผีสิงคน เดี่ยวนี้ผีสิงคน ก็เอะอะกันทั้งบ้าน. ตาก็มาดูกับเขาด้วยเหมือนกัน ที่นี้ผีเห็น ตามาแต่ไกลก็หนี; เพราะผีดัดสัญญาที่สัญญากะตาไว้ ว่าขึ้นมา จากแห้วแล้วอย่าไปเที่ยวยุ่งกับคน. ผีวิ่งหนี ตาไล่ตีในที่สุด ผีล้มลงพาดูเขา น้ำมันในกระโหลกศีรษะกระเด็นไปทั่วโลก ลงไปในสิ่งที่ต่อมมาลวนเกิดเป็นปัญหา เป็นความยุ่งยากของโลก เช่น กัญชา ยาฝิ่น ฯลฯ อย่างนี้. น้ำมันผีลงไปในเรื่องเสพติดของ ละเอียดลงไปบ่อนไป บ่อนไฟก็ละเอียด ลงไปในน้ำซากาแพ แม้แต่บู่หรือที่กำลึงสูบกันอยู่ นี้ก็ยังละเอียด ทำให้เสียเงินไปปีหนึ่ง ไม่รู้ก็ร้อยล้าน หรือว่ามันจะลงไปในที่บางแห่งที่มากขึ้นไปอีก ที่ทำให้นักศึกษาบางคนแอบขายปากกาหมึกซึมปลอกทองไป เสียค่าเดินรำ ฯลฯ อย่างนี้เป็นต้น, แล้วก็ไปบอกพ่อแม่ว่าหาย หรือไปซื้อของพอดิพออรัยมาใช้แทน อย่างนี้คิดดูซิว่ามันเป็น อย่างไร? มันเป็นความละเอียดของอะไร?

ความละเอียดของกิเลสนี้ ขอให้แปลความหมายว่า มันเป็น ความละเอียดอย่างยิ่ง จนถึงกับว่าเหมือนกับน้ำมันผี ไม่มีสิ่งไหนที่จะล้างมันออกได้; ปรากฏอยู่แก่ผู้ที่ได้รับผลร้ายของมันอยู่ทุกคน แล้ว. ว่าแต่ว่านิทานหรือภาชนะนี้ไม่สำคัญ มันสำคัญอยู่ที่ว่า เขาหมายความว่าอย่างไร เขาหมายความว่าก่อนหน้านี้ไม่มีผีอยู่ในโลก; มันเพิ่งมีเมื่อมีกิเลสของคนเรา เจริญตามความเจริญของโลก. ที่นี้มันเหนียวแน่นละเอียด เพราะมันมีความดึงดูด ด้วยการที่มนุษย์นั้นฉลาดแต่ในการที่จะมอมกันด้วยการคิด

ประดิษฐ์ประดอยสิ่งนั้นสิ่งนี้ต่าง ๆ มอมกันให้มันเมาเป็นรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสอย่างยั้ง มันจึงละยาก; จนสภาพการณ์ อย่างนี้มันขึ้นในโลกทั่วไป จนกระทั่งนักศึกษา เช่น ลูกศิษย์ก็ ไม่เคารพครูอย่างนี้เป็นต้น; เพราะตกอยู่ในสิ่งที่ดึงดูดเหล่านี้ ความเป็นอ้ายออดก็ละไม่ได้ คงติดต่อบิตามารดาของมันอยู่ เรื่อยไป. นี่ถ้าไม่ทราบไม่เข้าใจถึงสิ่งนี้จะก็ ไม่มีทางที่จะเข้าถึง สิ่งที่จะพึงได้จากธรรมะแต่อย่างใด.

ฉะนั้น จึงหวังว่าบรรดานิสิต นักศึกษาทั้งหลายจะได้ พิจารณาในสิ่งที่เล่าให้ฟังมาแล้วนี้เป็นอย่างดี จนกระทั่งได้ ทราบว่า ธรรมะคืออะไร; และเราไปเกี่ยวข้องได้อย่างไร โดย ไม่มีอุปสรรค; และให้ประสบความสำเร็จในการมุ่งหวังจากการ ที่สร้างกลุ่มพุทธบริษัท; แม้เพียงในวงนักศึกษาขึ้นมาในสโมสร มหาวิทยาลัยนี้ อย่างสำเร็จประโยชน์ทุกประการเทอญ.

ธรรมกถาที่บันดาลเกิดมีขึ้นได้โดยพระเมตตา สิ้นสุดลง ด้วยเวลาเพียงเท่านี้ขอถวายพระพร.

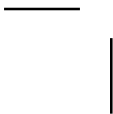
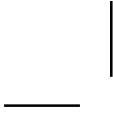

การเกิดของพระคัมภีร์ ในศาสนาที่มีพระเจ้า

จาก ธรรมเนียมของพุทธทาส
“ใจความแห่งศีลธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ”
หมวดที่ ๕ ชุดรวมเรื่องปิกนกะ อันดับที่ ๔๔.ก บนพื้นแถบสีม่วง

AW — 108

๒๗ มกราคม ๒๕๖๒

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๔ ในวันนี้ฉัน อาตมาก็ตั้งใจที่จะบรรยายโดยหัวข้อที่ตั้งไว้ว่า ใจความแห่งศีลธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ และโดยเฉพาะหัวข้อย่อยประจำวันนี้ฉันตั้งใจจะกล่าวว่าการเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า. แต่เนื่องจากได้มาเห็นว่า มีนักเรียนยูวชนทั้งหลายจำนวนมาก เผลอมาพอดีกับเวลาบรรยายนี้ อาตมาจึงเปลี่ยนความตั้งใจในบางประการ ในการที่จะบรรยายในวันนี้ คือจะบรรยายไปในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนและยูวชนทั้งหลาย เหล่านี้ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้, แต่ก็ไม่ต้องเค้าวความเดิมตามที่ตั้งใจไว้.

(ปรารภและทบทวน)

ที่ว่า การเกิดของพระคัมภีร์ของศาสนาที่มีพระเจ้านั้น นักเรียนทั้งหลายอาจจะยังไม่ทราบ ว่ามีการแบ่งศาสนาออกเป็นสองประเภท คือมี พระเจ้าโดยตรง, และไม่มีพระเจ้า หรือมีพระเจ้าโดยอ้อม, แล้วเราก็ได้รับการสั่งสอนมาว่า พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า. เดียวนี้เรามาทำความเข้าใจกันเสียใหม่ ว่าพุทธศาสนาแม้ไม่มีพระเจ้าโดยตรงอย่างศาสนาอื่น ก็มีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสามารถจะทำหน้าที่อย่างเดียวกันกับพระเจ้าบรรดาในศาสนาเหล่านั้น นี่ก็เรียกว่า มีพระเจ้าโดยอ้อม.

ศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง ได้กล่าวลักษณะของพระเจ้าไว้ เหมือนกับว่าเป็นบุคคล ที่มีความรู้สึกคิดนึก, ที่จะลงโทษและโปรดปรานเป็นต้น. ส่วนในพุทธศาสนาได้กล่าวพระเจ้าไว้ ในฐานะที่เป็นกฎ อันลึกซึ้ง อันลึกลับ อันศักดิ์สิทธิ์เหลือที่จะกล่าวได้ เหลือที่จะชี้ให้เห็นได้ง่าย ๆ; แต่ถ้าศึกษาก็อาจจะรู้ได้ด้วยเหมือนกัน.

ในบรรดาศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง โดยเฉพาะศาสนาคริสต์นิกาย ซึ่งเราพยายามศึกษาเพื่อทำความเข้าใจกันนี้ ก็มีกรกล่าวไว้ชัดเจน ว่าพระคัมภีร์ทั้งหลายนั้นให้ถือกันว่า เขียนขึ้นโดยการดลใจของพระจิต, พระจิตคือ พระจิตของพระเจ้า. ดังนั้นจึงถือว่าพระเจ้านั้นเองเป็นผู้ประพันธ์ คือเขียนพระคัมภีร์ขึ้นมา

แล้วก็มอบให้แก่ศาสนจักร, ให้ถือเสมือนหนึ่งว่า พระคัมภีร์นี้เขียนโดยพระเจ้า ซึ่งเรียกว่าพระบิดาในสวรรค์ เป็นการเขียนที่ถ่ายทอดลงมาทางมือของผู้เขียนอัครดิลิถี, แล้วแต่ว่าคัมภีร์ของศาสนาไหน ใครเป็นผู้เขียน. ผู้เขียนนั้นเป็นผู้เขียนอัครดิลิถี, มีมืออัครดิลิถี เขียนโดยการถ่ายทอดมาจากพระเจ้าในสวรรค์ มาถึงมนุษย์ ในลักษณะคล้าย ๆ กับว่า เดินทางมาโดยตรง เห็นได้โดยชัดเจนนี้. ควรจะเข้าใจกันไว้ ในฐานะที่ว่าเราจะต้องทำความเข้าใจแก่กันและกัน เพราะอยู่ร่วมกัน.

ภิกษุสามเณรก็ดี อุบาสกอุบาสิกาที่ดี ควรจะมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอื่นชนิดที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์, ความเข้าใจนี้มันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์. ถ้าเราไม่เข้าใจซึ่งกันและกันในระหว่างศาสนาแล้ว มันจะเป็นโทษแก่มนุษย์, เป็นโทษแก่โลก; ทำให้โลกนี้อยู่กันด้วยความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน มีความรังเกียจกัน, ดุหมั่นดูถูกกัน แม้ในทางศาสนา. ถ้ามีความเข้าใจถูกต้องแล้ว มันก็จะเป็นเหมือนกับว่า คนที่มีความคิดเห็นกลมเกลียวกัน อยู่ร่วมโลกกัน เป็นโลก ๆ เดียวของบุคคลผู้มีความคิดเห็นที่ตรงกัน.

เดี๋ยวนี้ ในโลกนี้มีศาสนาหลายศาสนา กำลังใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในทางการเมืองก็มี, เป็นการกระทบกระทั่งกัน ในระหว่างศาสนากับศาสนาโดยตรง โดยมีได้เกี่ยวกับการเมืองก็มี, ไม่เป็นผลดีที่จะอยู่ร่วมกัน. ฉะนั้นขอให้พิจารณาดูกันให้ดี ๆ ว่า การทำความเข้าใจในระหว่างศาสนานั้นเป็นอย่างไร.

(เริ่มการบรรยายครั้งนี้)

การเกิดของคัมภีร์ไบเบิล

ในวันนี้พูดถึงการเกิดของพระคัมภีร์ ศาสนาคริสต์เขียนก็ถือว่า พระคัมภีร์นั้นเขียนด้วยการดลใจ ของพระจิตของพระเป็นเจ้าเอง; แม้เป็นที่รู้กันอยู่ว่า พระคัมภีร์เกี่ยวกับพระเยซูนี้ ก็เพิ่งจะเขียนเมื่อปีที่ ๔๑ แห่งคริสตศักราช, คือว่าหลังจากพระเยซูสิ้นพระชนม์แล้ว ๙ ปี ก็มีสาวกชื่อมัทธาย มาระโก เป็นต้น เขียนขึ้นมา. ส่วนคัมภีร์เก่าก่อนนั้น คัมภีร์ของพวกยิว ซึ่งเป็นตอนต้นของคัมภีร์ไบเบิลนั้น ก็ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนโดยตรง รวมกันแล้วเป็นคัมภีร์ทั้งหมดของคัมภีร์คริสต์เขียนที่เรียกว่า พระคัมภีร์ไบเบิล.

ถ้าเทียบกับพระไตรปิฎกแล้ว ก็ประมาณ ๑ ส่วนใน ๑๒ ส่วนของพระไตรปิฎก คือน้อยกว่ากันมาก. แต่ตามข้อความที่กล่าวนั้น เขาต้องการให้ถือว่า มิใช่เขียนโดยบุคคลที่มีชื่อปรากฏอยู่นั้น ๆ เช่น คัมภีร์มัทธาย เขียนโดยเซนต์มัทธายเป็นต้น. ให้ถือว่า จะเขียนโดยใครก็ดี มือของคนนั้นเขียนไป โดยความดลใจ ของพระจิตแห่งพระเจ้า.

คำว่าพระจิตนี้ ก็เป็นคำแปลกประหลาดสำหรับเราพุทธบริษัท. แต่ในศาสนาคริสต์เขียน เขามีพระเจ้าซึ่งแบ่งได้เป็น ๓ ภาค : พระบิดา คือพระเจ้าสูงสุด แล้วก็มีพระจิต หรือพระ-

วิญญาณของบิดา ซึ่งสามารถที่จะไปไหน ติดต่อกับไหน ไป
บันดาลอะไรที่ไหนได้ แล้วก็มีพระบุตร คือพระเยซูคริสต์ นั่นเอง,
มีพระบิดา มีพระจิต มีพระบุตร.

พระคัมภีร์นั้นเขียนขึ้นโดยการดลใจของพระจิต มาดลใจ
ให้ผู้เขียน เขียนลงไปว่าอย่างนั้น, เขียนลงไปว่าอย่างนั้น รวม
กันเป็นพระคัมภีร์. คัมภีร์เก่าก็เขียนกันมานาน ก่อนหน้าคัมภีร์
ใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของพระเยซู ซึ่งเพิ่งจะเขียนเมื่อคริสต์ศักราช
๔๑ เป็นต้น.

แต่ข้อที่น่าสนใจนั้น ก็คือข้อที่ว่า ด้วยการดลใจของพระเจ้า
แม้เขียนในโลกนี้ ก็ให้ถือว่าเขียนจากสวรรค์, เพราะเขียนด้วย
อำนาจของพระเจ้าในสวรรค์. แล้วถ่ายทอดมาที่มือของผู้เขียน
ในโลกนี้ รวมกันขึ้นมาเป็นพระคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ราวกับว่า
เดินทางมาจากสวรรค์โดยตรง, มาตั้งอยู่เป็นของศักดิ์สิทธิ์ในโลก
นี้ ประจำศาสนจักร ซึ่งจะต้องยึดถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด
แต่ต้องไม่ได้. นี่คือลักษณะของพระคัมภีร์ฝ่ายคริสเตียน.

แต่เท่าที่นักศึกษาวงประวัติศาสตร์ เขียนหรือยอมรับ
ก็ว่าได้เขียนแล้วก็ได้แปลจากภาษาฮีบรู เป็นภาษาคริสต์ เป็น
ภาษาลาติน เป็นภาษาอะไรต่าง ๆ กระทั่งมาเป็นภาษาอังกฤษ
ถ่ายทอดกันมาหลาย ๆ ภาษา หลายครั้งหลายหน, จะมีการ
ผิดพลาดวิปริตอย่างไรบ้างก็สุดแท้; แต่เมื่อถือว่า เขียนโดย
พระเจ้าเสียแล้ว โดยการควบคุมของพระเจ้าเสียแล้ว ก็ให้ถือ
ว่า ไม่มีการวิปริตผิดเพี้ยนอะไร, เพราะพระเป็นเจ้าควบคุม

ผู้เขียนอยู่ตลอดเวลา. นี่เป็นที่มา หรือการเกิดขึ้นแห่งพระคัมภีร์
ของเพื่อนศาสนาของเรา.

เปรียบเทียบการเขียนคัมภีร์ ฝ่ายพุทธกับคริสต์

ส่วนพุทธศาสนานั้นก็ตามที่รู้อยู่ ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้
ตรัสคำสอนของท่าน เป็นภาษาชาวบ้าน คือ เป็นภาษาปรากฤต
ที่ชาวบ้านเขาพูดกันอยู่ ในท้องถิ่นที่พระองค์ประทับอยู่และ
สั่งสอน, ส่วนมากก็ในแคว้นโกศลและแคว้นมคธ ท่านได้ตรัส
ไว้ด้วยภาษาชาวบ้าน. ครั้นพระองค์ปรินิพพานแล้ว พระสาวก
ทั้งหลายต้องการจะท่องจำกันไว้ ให้เป็นตัวบทที่แน่นอนตายตัว
ก็เรียกประชุมกัน ว่าใครได้ยินมาอย่างไร ก็ให้บอกที่ประชุมที่
ทำสังคายนา, ก็เลือกผู้ที่สามารถบอก ถ้าบอกโดยภาษาชาว-
บ้าน มันก็ท่องไม่ได้, จะท่องพร้อม ๆ กันอย่างที่เราเรียกว่าสังคีติ
นั้นมันไม่ได้ ก็ต้องร้อยกรองคำพูด ให้เปลี่ยนจากภาษาชาวบ้าน
มาเป็นภาษาที่เรียกว่าภาษาหนังสือหรือภาษาวรรณคดี จึงได้
เกิดเป็นบทท่องที่เรียกกันว่าภาษาบาลี ดังที่เป็นตัวพระไตรปิฎก-
อยู่เดี๋ยวนี้.

บทท่องนั้นเป็นการร้อยกรอง ให้มีลักษณะของไวยากรณ์
ที่เป็นระเบียบถ้อยคำที่เหมาะสม, เป็นความเรียงหรือเป็นบทกวี

ที่เหมาะสมที่จะท่องได้ คือสะดวงแก่การท่อง; แล้วก็ท่องกันไว้ด้วยปาก สืบ ๆ กันมา ตั้งแต่การทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ถึงครั้งที่ ๒ ถึงครั้งที่ ๓, เข้ามาตั้ง ๓๐๐ ปี ก็ยังไม่ได้เขียนเป็นตัวหนังสือเลย. ตามตำนานกล่าวไว้ว่า เพิ่งจะเขียนเป็นตัวหนังสือชัดเจนเมื่อราว ๔๐๐ กว่าปีที่ลังกาเป็นต้น. เขาเป็นว่าหลายร้อยปี จึงจะได้เขียนลงเป็นตัวหนังสือ.

ที่นี้ ความแปลกกัน มันอยู่ตรงที่ว่า **พระคัมภีร์ของฝ่ายที่มีพระเจ้าเขียนโดยพระเจ้านั้น ศักดิ์สิทธิ์, อยู่เหนือการวิพากษ์วิจารณ์, ไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือตีความอย่างใด ๆ ให้ผิดไปจากข้อความเหล่านั้น เรียกว่าเป็นคำกล่าวที่เด็ดขาดตายตัวเพียงอย่างนั้น.**

ส่วน พระคัมภีร์ทั้งหมดในพุทธศาสนานี้ พระพุทธเจ้าท่านไม่ตรัสไว้เช่นนั้น; ท่านตรัสว่าถ้าข้อความตอนใด มันไม่เข้ากับข้อความส่วนมากตอนอื่น ๆ คือลงกันไม่ได้ในสูตร, เทียบกันไม่ได้ในวินัยส่วนใหญ่แล้ว ก็ให้ถือว่าข้อความส่วนนั้นมันผิดให้เปลี่ยนไปเสีย ให้ไปเข้ากับข้อความส่วนใหญ่ ซึ่งมันไม่ขัดกัน, แล้วยังมีการตรัสที่ประกาศอิสรภาพเสรีภาพ ในการตีความอย่างยิ่ง คือ**พระบาลีกาลามสูตร** ว่าอย่าถืออย่าอ้างเพราะเหตุว่ามันมีอยู่ในปิฎก, ให้ถือเอาความจริงที่ตนเห็นได้ด้วยตนเองเป็นประมาณ. เมื่อถือหลักอย่างนี้ก็แปลว่า ข้อความในพระไตรปิฎกนั้นวิพากษ์วิจารณ์ได้ ตีความใหม่ได้ แล้วก็เกิดเป็นปัญหายุ่งยากขึ้นด้วยเหมือนกัน ว่าใครจะเป็นผู้ตีความ.

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๐๘ ศาสนากับสังคม

ที่นี้เราก็มีส่วนที่จะเนื่องอยู่กับปัญหายุ่งยากเหล่านี้ ในการที่จะตีความ ว่าอะไรผิดอะไรถูก. อาตมาก็อยากจะบอกกล่าวท่านทั้งหลายเสียเลยว่า การที่จะตีความพระคัมภีร์ หรือตีความเรื่องสำคัญใด ๆ ก็ตาม ว่าผิดหรือถูกนั้น ขอให้ตีความในลักษณะที่ว่า ถ้ามันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ หรือเป็นประโยชน์แก่บุคคลคนหนึ่งหรือบุคคลทั้งหมดก็ตาม เห็นอยู่ชัดว่า กระทำลงไปอย่างนั้นแล้ว มันเป็นประโยชน์แล้ว ก็ให้ถือว่าการตีความนั้นถูกต้อง. ถ้าตีความลงไปแล้ว ความหมายนั้นไม่แสดงว่าเป็นประโยชน์, หรือประพฤติตามเข้าแล้ว ไม่เป็นประโยชน์แก่ใครเลย ก็ให้ถือว่ามันไม่ถูกต้อง.

หมายความว่าอย่าเอาถูกต้องตามตัวหนังสือ, อย่าเอาถูกต้องตามคำพูด, อย่าเอาตามเหตุผล ของคนที่มีเหตุผลจัดจ้าน หรืออะไรก็ตาม, ให้เอาตามที่มองเห็นชัดอยู่ ว่ากระทำตามนั้นแล้ว มันเป็นประโยชน์ที่พึงปรารถนาจริง ๆ แล้วก็นั่นแหละคือการตีความที่ถูกต้อง. แม้ที่สุดบัดนี้เราจะตีความอะไรก็ตาม, แม้แต่จะแปลหนังสือก็ตาม, เมื่อมันเกิดปัญหาขึ้นมาว่าผิดหรือถูกอย่างไรกันแน่แล้ว ก็ต้องถือหลักอย่างนี้ทั้งนั้น. แปลความอย่างไร, ตีความอย่างไร, ทำลงไปแล้ว มันเป็นประโยชน์เห็นอยู่ชัด ๆ ก็ให้ถือว่านั่นเป็นความถูก, อย่างน้อยมันก็เป็นความถูกอย่างหนึ่ง ในหลาย ๆ อย่าง; แม้ว่าความเป็นประโยชน์มันจะมีหลายอย่าง มันก็ถูกด้วยกันทุกอย่าง.

แต่ถ้ามันเป็นประโยชน์ได้จริงอย่างหนึ่งแล้ว ก็เป็นความ

ถูกต้องอย่างหนึ่งแล้ว, โดยมากมันก็มีความถูกต้องเพียงอย่างเดียว สำหรับข้อความเรื่องเดียว. แต่ถ้าเผชิญมันถูกได้หลายอย่าง คือมันเป็นประโยชน์ได้หลายทาง ก็ให้ถือว่ามันตีความหมายได้หลายอย่าง. นี่ถ้าเราถืออย่างนี้แล้วก็จะถูกต้องตามหลักของพระพุทธรศาสนา ซึ่งมีคัมภีร์ชนิดที่จดจำกันไว้สืบ ๆ กันมา, แล้วมันก็มากมายเหลือประมาณ, แล้วมันก็นานเหลือประมาณ มันย่อมจะป้องกันไม่ได้ ที่จะไม่ให้เกิดความผิดพลาดหรือเลอะเลือน โดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม. แล้วสิ่งเหล่านี้มันตกทอดกันมาเป็นชั่ว ๆ ยุค ชั่ว ๆ อายุคน, ก็มีคนเข้าไปจับต้องหรือแทรกแซงทำอะไรลงไปก็ได้. ฉะนั้นความผิดพลาดนี้อาจจะเพิ่งเกิดในตอนหลังนี้ก็ได้, เราก็มีวิธีที่จะคัดลอกออกเสียได้ ในลักษณะอย่างนี้.

แนวการพิจารณาความในคัมภีร์ ให้เข้าใจกันได้

ที่นี้เราจะทำอย่างไรดี ที่จะให้มีความกลมกลืนเข้าใจกันได้ ในการที่เรามีคัมภีร์ด้วยกัน, แต่มันมีลักษณะแห่งการเกิดขึ้นมา หรือการยึดถือต่าง ๆ กัน. คัมภีร์ของฝ่ายหนึ่ง ถือว่าพระเจ้าเขียนส่งมาให้ ผิดไม่ได้แม้แต่อักษรสักตัวหนึ่ง; ส่วนเราถือว่ามีมนุษย์เขียนกัน แล้วก็ไปทำตามเหตุปัจจัย ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงได้

มีอะไรแทรกแซงได้; จะถือหลักอย่างไรจึงจะปลอดภัย, และจะให้เข้ากันได้ กับพวกที่เขาถือว่ามีพระเจ้า. นี่คือปัญหาที่ควรรู้จัก แล้วก็ต้องได้ด้วยกันทุกคน.

ในขั้นแรกที่สุดนี้ จะพูดถึงเรื่องพระเจ้า เท่าที่นักศึกษาและนักเรียนทั้งหลายเหล่านี้ จะพอเข้าใจได้, โดยจะย่นย่อไปกล่าวถึงข้อที่ว่า ในพุทธศาสนาก็มีพระเจ้า ซึ่งเรามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ในทุกอย่างทุกทาง; แม้ในการที่จะวินิจฉัยความถูกต้องหรือความผิดของพระคัมภีร์ ดังที่กล่าวแล้วนั้น เราก็อาศัยสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า หรือได้มาจากพระเจ้า ก็ยังได้.

ในพุทธศาสนาไม่ได้มีพระเจ้าอย่างบุคคล เช่นพระเยซูหรือพระบิดาพระเจ้าในศาสนาคริสต์ แต่ก็มีสิ่ง ๆ หนึ่ง แม้จะมีใช้บุคคล ก็มีอำนาจทุกอย่าง อย่างที่พระเจ้าชนิดบุคคลเขามีกัน ถ้าเรียกเป็นภาษาฝ่ายพุทธศาสนา ก็เรียกว่าธรรมชาตุนั้น. ฟังดูออกจะแปลกอยู่ แต่ขอให้ช่วยจำกันได้ ว่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรียก สิ่งที่เราจะเทียบกันได้กับพระเจ้านั้น ท่านเรียกว่า *ธรรมชาตุนั้น*.

คำว่า ธรรมชาตุนั้น แปลว่า ชาติแห่งธรรม หรือ สิ่งซึ่งเป็นธรรม, แล้วก็มีอยู่มาอย่างหรือมารูป แต่ว่ารูปร่างรูปที่จะมา ยึดถือเป็นสิ่งสูงสุดนั้น ก็คือธรรมชาตุนั้นเหมือนกัน, จึงต้องใช้คำว่า ธรรมชาตุนั้น.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า พระตถาคต คือพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะเกิดขึ้นก็ตาม พระตถาคตทั้งหลาย จะไม่เกิดขึ้น

ก็ตาม แต่ธรรมชาตุนั้นมันมีอยู่แล้ว; หมายความว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้สร้างธรรมชาตุนั้นขึ้นมา เพียงแต่ว่าพระพุทธเจ้า ท่านรู้จักธรรมชาตุนั้น, แล้ว ท่านก็เอาธรรมชาตุนั้น มาสั่งสอนมาเปิดเผย มาให้ทุก ๆ คนพลอยรู้ตามท่านด้วย. ธรรมชาตุนั้นแหละสูงสุดยิ่งกว่าสิ่งใด คือไม่ขึ้นอยู่กับใคร เหมือนกับพระเจ้านั่นเอง; แม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็เคารพธรรมชาตุนั้น. ตามธรรมดาพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ถึงที่สุดสูงสุด ไม่ควรจะเคารพใคร, ตามความรู้สึกของเราแล้วก็ยิ่งเห็นว่า ไม่ควรจะเคารพใคร. แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ยังมีที่เคารพ, เหมือนกับที่เราเคารพพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านก็ยังเคารพสิ่งที่เรียกว่า พระธรรม หรือ ธรรมชาตุนั้น. ตรัสว่าพระพุทธเจ้าทุกองค์เคารพพระธรรม.

ทีนี้สิ่งที่เรียกว่า **ธรรมนั้นคืออะไรกันแน่ ? ก็คือ สิ่งที**
พระองค์ตรัสเรียกในบางครั้งว่า “ธรรมชาตุนั้น”, ธรรมชาตุนั้นเป็นตถตา คือเป็นตายตัวอย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้เลย. คำ ๆ นี้ก็เป็นลักษณะของพระเจ้าในฝ่ายนั้น ในฝ่ายพวกที่เขามีพระเจ้า ตถตา แปลว่า เป็นเช่นนั้น ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น, *อวิตถตา* – ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, *อนัญญตถตา* – ไม่เป็นอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น, *ธัมมัญญิตตตา* – ความตั้งอยู่แห่งธรรมดา, *ธัมมนิยามตถตา* – ความเป็นกฎตายตัวของธรรมดา, จะพูดกันสักอีกก็คำก็ได้.

แต่สรุปความหมายได้ว่า เป็นกฎอันหนึ่งที่ตายตัว เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้; นี่แหละคือธรรมชาตุนั้น; อย่างเมื่อเราจะพูด

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๑๒ ศาสนากับสังคม

เป็นภาษาธรรมดา ๆ ไม่ระบุงู้อเขา เพราะมันระบุงู้อไม่ได้ เพราะมันไม่มีชื่อ เราก็ต้องพูดว่าไอ้คนนั้น ไอ้คนคนนั้น ไอ้หมอนั้น ก็พูดอย่างนี้ก็ได้ ก็ฟังกันถูกว่าอะไร. พระพุทธเจ้าก็เหมือนกัน ท่านต้องตรัสถึงสิ่งนั้น ด้วยคำที่มันเหมาะสม หรือมันเท่าที่จะทำได้ ท่านก็เรียกว่า ธรรมชาตุนั้น. ทีนี้ ธรรมชาตุนั้นแหละคือ สิ่งที่จะมีอะไร ๆ เหมือนกันกับฝ่ายที่เขามีพระเจ้าฝ่ายโน้น; เดียวจะว่าให้ฟัง.

ทีนี้จะพูดถึงคำว่า ธรรมชาตุนั้น กันเสียก่อน **ธรรมชาตุนั้น มีอะไรบ้าง ? ก็คือมีเรื่องกฎอื้ทั้ปัจจุยตา เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี; คือทุกอย่างเป็นไปตามกฎของธรรมชาตุนั้น. ถ้าเกี่ยวกับมนุษย์ที่เป็นทุกข์ เขาเรียกว่า เรื่องปฏิจสุมุปะบาท; ไปหาอ่านเอาเอง ว่าความทุกข์เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ? กฎเกณฑ์อันนั้นชื่อวากฎอื้ทั้ปัจจุยตา แล้วก็เป็นธรรมชาตุนั้น.**

อีกกลุ่มหนึ่ง เรียกว่า อริยสัจจ์ ความจริงอันประเสริฐ คือ ความทุกข์แล้วต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ แล้วต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้, ความดับทุกข์ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้, หนทางให้ถึงความดับทุกข์ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้. นี้ก็เรียกว่าธรรมชาตุนั้น ด้วยเหมือนกัน, เรียกสั้น ๆ ว่า ตถา ซึ่งเป้นคำเดียวกับตถตา, เป้นอันวากฎอื้ทั้ปัจจุยตานั้นก็เป็นธรรมชาตุนั้น ซึ่งเป็นตถตา เป้นต้น.

ทีนี้ก็ *กฎเรื่องสามัญลักษณ์* ที่ว่า สังขารทั้งปวงเป็นของไม่เที่ยง, สังขารทั้งปวงมีลักษณะแห่งความทุกข์, และ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ซึ่งเราเรียกกันว่า พระไตรลักษณ์. กฎแห่งพระไตรลักษณ์นี้ ก็คือ ธรรมชาตุนั้น ซึ่งก็เป็นตถตาด้วยเหมือนกัน.

เท่าที่ปรากฏอยู่ในพระบาลี ก็มีถึง ๓ กลุ่ม หรือ ๓ เรื่องแล้ว คือกฎเรื่องปัจจุสมุปบาท, กฎเรื่องอริยสัจ ๔, กฎเรื่องสามัญลักษณ์, นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่าธรรมชาตุนั้น อันเป็นตถตา คือเป็นอย่างนั้น, อวิตถตาไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตถตาไม่เป็นอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น.

คำพูดเหล่านี้เป็นลักษณะของพระเจ้า ซึ่งจะเอามากล่าวให้ฟัง ว่าฝ่ายที่มีพระเจ้าเป็นบุคคล เขาก็มีบุคคลที่ต้องประกอบอยู่ด้วยลักษณะอย่างนั้น; แต่ถ้ามันเป็นบุคคลไปไม่ได้ ก็ไปอธิบายกันเสียใหม่ก็แล้วกัน. แต่โดยเหตุที่เขาต้องการจะอธิบายอย่างบุคคล เราไม่ควรจะไปขัดคอเขา, ไม่ควรจะไปแย้งเขาให้มันเสียเวลา. ให้เป็นที่ยอมรับกันว่า สิ่งสูงสุดมีอำนาจเหนือสิ่งใดนั้น ต้องมีลักษณะอย่างที่เรียกกันว่าพระเจ้า.

นี่พระเจ้าจะดีหรือไม่ดี, จะจริงหรือไม่จริง, จะถูกหรือจะผิด, นี่เราไม่อาจจะตัดสินได้. เราควรตั้งปัญหาขึ้นมาใหม่ว่า **มีพระเจ้าดีหรือไม่ดี ? มีพระเจ้านี้จะเป็นประโยชน์หรือไม่ ? การมีพระเจ้านี้เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ ? แล้วเรามีพระเจ้าเป็นเครื่องคุ้มครองนี้ จะดีหรือไม่ คือจะมี**

ประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ?

นี่นักเรียนทั้งหลาย มีสิทธิที่จะเลือกเอาเอง ว่าจะมีพระเจ้าหรือไม่มี; แต่อยากจะพูดว่า ก่อนที่เธอจะเลือกว่ามีหรือไม่มีนั้น ควรจะมองให้เห็นชัดเสียก่อนว่า ถ้ามีเราจะได้รับประโยชน์อะไรบ้าง, ถ้าไม่มี เราจะเสียอะไรไป ?

เราจะใช้ชีวิตอยู่ โดยไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องคุ้มครองนั้น มันจะเป็นอย่างไร ? จะปล่อยไปตามบุญตามกรรม ไม่มีหลักไม่มีเกณฑ์ นั้นจะเป็นอย่างไร ? ถ้าเรามีพระเจ้าเป็นเครื่องควบคุม เราจะได้รับประโยชน์อะไร ?

ข้อแตกต่างของคนไม่มีพระเจ้า กับมีพระเจ้า

นี่ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า คนในโลกสมัยนี้ เขาทำอะไร โดยเหยียบย่ำพระเจ้า หรือเหยียบย่ำธรรมชาตุนั้นกันอยู่มาก จึงมีอันธพาลมากขึ้น, มีสิ่งเลวร้ายมากขึ้น จนตำรวจจับไม่ไหว. ให้มีตำรวจ มีกฎหมาย มีเรือนจำ มากกว่านี้อีกร้อยเท่าพันเท่า มันก็ทำให้คนชนิดนี้หยุดทำชั่วไม่ได้; เพราะคนชนิดนี้มันไม่มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือ. ถ้าคนเหล่านี้มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือแล้ว มันก็ไม่ต้องมีตำรวจ ไม่ต้องมีศาล ไม่ต้องมีเรือนจำอะไรเลย.

ถ้าคนเหล่านี้มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือ, และยึดถือจริง ๆ เราก็จะอยู่กันอย่างสบาย ไม่มีอันธพาลเบียดเบียนอย่างเลวร้าย

อย่างน่าละอายอย่างน่าบัดสี เหมือนที่กำลังเป็นมากขึ้นทุกที ๆ
ในบ้านเมืองของเราหรือในโลก.

ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ? ก็คือว่า ถ้ามีพระเจ้า ทุกคนถือ
พระเจ้า กลัวพระเจ้า มันไม่ทำอะไรให้ผิดคำสั่งหรือความ
ประสงค์ของพระเจ้าได้. เมื่อพระเจ้าต้องการให้รักผู้อื่น เหมือน
กับที่รักตัว ต้องการให้ถือว่าทุกคนเป็นลูกพระเจ้าด้วยกัน; อย่าง
นี้เบียดเบียนกันไม่ได้, แล้วคนมันเชื่อพระเจ้าอย่างนี้ ก็ไม่มีใคร
เบียดเบียนใคร. พระเจ้าสอนว่าถ้าจะรับใช้พระเจ้ายกให้รับใช้
ผู้อื่น ก็หมายความว่า เราจะต้องช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อถูกประสงค์
ของพระเจ้า ก็เลยมีแต่คนที่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน, โลก
นี้ก็มีความสุข, มีความเป็นอยู่ชนิดที่ประเสริฐเหมือนกับเมือง-
สวรรค์ เพราะทุกคนคอยช่วยกันและกัน. นี่ถ้าคนมีพระเจ้านั้น
เป็นอย่างนี้; ถ้าคนไม่มีพระเจ้า มันก็มีแต่ตัวกู; ทำอะไรมันก็
ทำเพื่อตัวกู เพื่อของกู มันก็เลยเอาเปรียบผู้อื่น เบียดเบียน
ผู้อื่น, แล้วก็ไม่คิดจะช่วยใคร เพราะมันมีแต่ความเห็นแก่ตัวกู
แล้วโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร.

พุทธศาสนาก็มีพระเจ้าในลักษณะนั้น มีพระเจ้าชนิดที่ต้อง
การให้ทุกคนประพฤติกระทำให้ถูกต้องชนิดที่เป็นประโยชน์แก่
ตนเองและผู้อื่น แม้ว่า พระเจ้านี้จะเป็นเพียงธรรมชาตินั้น คือ
ไม่ใช่เป็นบุคคล, ไม่ได้พูด, ไม่ได้สมมติว่าเป็นบุคคล อย่าง
พระเจ้าในศาสนาอื่น. พระเจ้าในศาสนาอื่นเขาพูดกันให้ฟัง
ง่าย ๆ, แม้แต่ลูกเด็ก ๆ ก็ฟังถูก, คนไม่มีการศึกษาเป็นชาวไร่

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๑๖ ศาสนากับสังคม

ชาวนาเขาฟังถูก, ว่ามีพระเจ้าศักดิ์สิทธิ์ประเสริฐสูงสุดอยู่เบื้องบน คอยควบคุมเราอยู่ เราเชื่อ เรากลัว. เราก็ทำแต่ที่พระเจ้าต้องการให้ทำ. ส่วนพุทธศาสนานี้ ไม่พูดถึงพระเจ้าชนิดนั้น พูดถึงพระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ, ที่เรียกว่า ธรรมชาติอันนั้น และตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ, แล้วก็ควบคุมสิ่งทั้งปวง, คือสิ่งสถิตอยู่ในสิ่งทั้งปวง.

พวกเขาทั้งหลายเป็นนักเรียน ก็อย่าให้เสียที่ที่เป็นนักเรียน ควรจะรู้เรื่องธรรมชาติพอสมควร, ว่า**ในธรรมชาติทั้งปวงนี้ มันมีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่, สิ่งเหล่านั้นต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ; มิฉะนั้นมันจะต้องตาย. ถ้ามันเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันก็ยังอยู่และมีความเจริญ** ไม่ต้องพูดถึงคน; แม้ที่สุดแต่ต้นไม้ต้นไม้ นี่มันเป็นธรรมชาติ, มีกฎธรรมชาติควบคุมอยู่, มันต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงจะรอดชีวิตอยู่. แม้สัตว์เดรัจฉาน มันก็เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, มันต้องมีการเคลื่อนไหวของมันเอง ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงมีชีวิตอยู่และไม่ตาย. มนุษย์เราก็เหมือนกัน มันมีธรรมชาติที่เป็นกฎอันสูงสุด อันเฉียบขาดนี้ควบคุมอยู่. เราจะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎ เราจึงจะรอดชีวิตอยู่และไม่ตาย.

ศึกษาให้รู้จักกฎธรรมชาตินั้น จักไม่มีทุกข์

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ต้องการเพียงว่าไม่ตาย เราต้องการให้ดีกว่านั้น คือให้อยู่อย่างที่ไม่มีความทุกข์; ฉะนั้นจึงต้องมีกฎของธรรมชาตินั้น ขึ้นสูงชันพิเศษประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไป สำหรับจะให้รอดชีวิตอยู่ แล้วไม่ต้องเป็นทุกข์ด้วย, คือมีจิตใจสะอาด สว่าง สงบเยือกเย็น เป็นสุขที่สุดด้วย เราต้องการถึงขนาดนี้ เราจึงต้องรู้จักพระเจ้า หรือกฎของธรรมชาตินั้นให้มากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไปอีก. เมื่อตะกับอกแล้วว่า ว่าอย่างน้อยก็มีอยู่ ๓ เรื่อง : กฎของพระเจ้า ช่วยจำไว้อย่าลืมเสีย.

เรื่องที่ ๑ เรื่องอิทัปปัจจยตา – เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี สิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี นี้ไปอธิบายเอาเองก็ได้. เราต้องประพฤติกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจนี้ ให้ถูกต้องตามกฎนั้น ๆ เราจึงจะมีความเป็นอยู่ชนิดที่ไม่มีความทุกข์เลย.

โดยใจความสั้น ๆ ว่า มันมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบกันเข้ากับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รั้มมารมณฺ์ แล้วเกิดจักขุวิญญาณ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะที่มันกระทบกันนี้ เรียกว่าผัสสะ. ตรงนี้ถ้าเราโง่ก็เป็นผัสสะโง่; ถ้าเราฉลาดมันก็เป็นผัสสะฉลาด. ถ้าเป็นผัสสะโง่ มันก็ทำให้เกิดเวทนาโง่ ที่ทำให้หลงรักหลงเกลียด, แล้วก็ยึดมั่นถือมั่นจนเป็นตัวกูที่ได้มีความทุกข์. นี่ถ้าว่าเป็นผัสสะฉลาด มันกระทบแล้ว มันรู้ว่าอะไรเป็นอะไร; แม้จะเกิดความรู้สึกสวดยหรือ

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๑๘ | ศาสนากับสังคม

ไม่สวย หอมหรือเหม็น อร่อยหรือไม่อร่อยเป็นต้น ขึ้นมา, ก็ไม่หลงยึดถือ ว่า มันมีได้เป็นอะไรมากไปกว่าความรู้สึก, จึงไม่ได้เกิดตัณหา คือความอยากอย่างนั้นอย่างนี้ ที่ทำให้เกิดเป็นทุกข์ขึ้นมา. เรามีกฎอันนี้ควบคุมชีวิตของเราอยู่ เราจะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันนี้ เราจึงจะไม่เป็นทุกข์.

เรื่องที่ ๒ ถ้าพูดให้สั้นเข้ามา ก็คือ **กฎเรื่องอริยสัจจ์ทั้ง ๔** ว่าความทุกข์เป็นอย่างนั้น, ตัณหาความอยากด้วยความโง่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์. ตัณหาเสียก็ไม่มีความทุกข์, ปฏิบัติอย่างถูกต้อง ๘ ประการ ที่เรียกว่าอริยมรรคมีองค์แปดอยู่ ตัณหาก็ไม่เกิดได้, เราก็ไม่ต้องเป็นทุกข์. กฎนี้ครอบงำเราอยู่ตลอดเวลา; ตลอดเวลา ถ้าเราทำผิดมันก็เกิดทุกข์ขึ้นมา ถ้าเราทำถูกมันก็ไม่เกิดทุกข์ขึ้นมา. นี่กฎเรื่องอริยสัจจ์ ๔ ซึ่งเป็นพระเจ้าพิเศษสูงสุดสำหรับมนุษย์, ครอบงำเราอยู่อย่างนี้.

หรือว่า **เรื่องที่ ๓ กฎเรื่องไตรลักษณ์** ว่าสังขารทั้งปวงมันไม่เที่ยง, คือมันต้องไม่เที่ยง. ดูเอาเถอะในตัวเรานี่ ดูเนื้อหนังร่างกาย ผม ขน เล็บ ฟัน หนังอะไรทุก ๆ อย่างนี้มันไม่เที่ยง. เราจะต้องประพฤติด้อมันให้ถูกต้อง ตามลักษณะที่มันไม่เที่ยง; ถ้าเราประพฤติดูผิด เราจะเป็นทุกข์เอง; เพราะว่าสังขารนี้มันมีลักษณะที่เป็นทุกข์ คือดูแล้วน่าระอาใจ ไม่น่าหลงรักหลงยึดถือว่าเรา ว่าของเรา, มันมีความทุกข์เพราะการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาของมันเอง. เราต้องทำในใจให้ถูกต้องกับสิ่งเหล่านี้ ไปบังคับมันไม่ได้, และต้องทำใจให้ถูกต้อง. อย่าให้จิตของเราต้อง

เป็นทุกข์ เพราะสิ่งเหล่านี้. เช่นมันต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย ก็ช่างหัวมัน ให้มันเป็นไปตามเรื่องของมัน. อย่ารำบ มาเป็นของเรา, แล้วเราก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ อย่างนี้เป็นต้น.

ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่ว่าจะอะไรหมด เป็นอนัตตาคือ จะถือว่า เป็นตัวเป็นตนของตนนั้นไม่ได้, เป็นของธรรมชาติโดย เด็ดขาด. เรามีจิตใจที่วางไว้อย่างนั้น เราก็ไม่ต้องมีการหลงรัก อะไร ซึ่งเอาเป็นของเราไม่ได้, เราไม่ต้องหลงเกลียดอะไร ซึ่ง เราจะบังคับมันไม่ได้, แล้วเราก็ไม่ต้องร้องไห้ เมื่ออะไรมันแตก ตายไป เพราะมันเป็นไปตามกฎของอนัตตา เป็นต้น

เพราะฉะนั้นอย่าหัวเราะเยาะคุณย่าคุณยาย ที่มัวท่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, มันเป็นเรื่องกฎสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่เขาสอน ๆ สืบกันมา ให้ทุกคนรู้จักสิ่งที่เรียกว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, และสามารถดำรงจิต ไม่ให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้จาก สิ่งเหล่านี้ หรือสิ่งทั้งปวง ที่มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

เราเรียนกันแต่หนังสือ เรียนกันแต่วิชาชีพ ไม่รู้จักธรรมะ ในพระศาสนา แล้วเราก็ยังอวดดีด้วย ว่าเรารู้อะไรมากกว่า คุณย่าคุณยาย ที่มัวแต่ท่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. คุณย่า คุณยายมัวแต่ท่องว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. เราไม่เคยได้รับการสั่งสอนให้รู้อย่าง นั้น, หรือให้รับรู้ความเป็นอย่างนั้น. เราก็อยู่กันอย่างที่ไม่รับรอง ว่า เพื่อนของเรานั้นก็เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายของเรา จึงเอา- เปรียบกัน เห็นแก่ตัว ไม่ช่วยเหลือกัน ไม่สามัคคีกัน; มันก็ผิด

ธรรมะ และพระเจ้าธรรมะนั้นแหละจะลงโทษให้อย่างสาสม, คอยดูไปก็แล้วกัน.

นี่ ขอให้สังเกตไว้แบบนี้ ว่าถ้าเราทำอะไรผิดหลักของพระธรรม เราจะต้องได้รับผลเป็นทุกข์; ถ้าเราทำถูกต้องตามหลักของพระธรรม เราจะต้องได้รับผลเป็นที่พอใจ คือไม่เป็นทุกข์ หรือเป็นสุขแล้วแต่เราจะเรียก. นี่คือพระเจ้าอันแท้จริง อยู่กับเนื้อกับตัวของเรา.

พูดอย่างนี้ฟังถูกหรือไม่ถูก ขอข้อมความเข้าใจกันหน่อยว่าทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้ เมื่ออาตมาพูดว่า พระเจ้านั้นอยู่กับเรา, อยู่ในเนื้อในตัว ในจิตใจในชีวิตของเราทีเดียว. ลองคิดดูที่ว่า มันจริงหรือไม่จริง? หมายความว่ากฎอันนี้ กฎของพระธรรมหรือธรรมชาตินั้น มันอยู่ที่ทุก ๆ อนุ ทุก ๆ ปริมาณในร่างกายเรา. พูดถึงขั้นต่ำสุดก็ว่า ทุก ๆ ปริมาณในร่างกายเรา มันควบคุมอยู่ด้วยกฎเกณฑ์อันนี้ ก็เรียกว่าพระเจ้านั้นก็อยู่ในเรา, หรือกฎของธรรมชาตินั้นควบคุมเราอยู่ทุก ๆ ปริมาณ มันจะได้ไม่ยกเว้นอะไร.

ฉะนั้นเราจะต้องประพฤติให้ถูกต้อง ทุกอย่างที่จะต้องประพฤติ และที่จำเป็น ก็คืออย่างง่าย ๆ ต่ำ ๆ เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องหลับ เรื่องนอน ใช้สอยอะไรต่าง ๆ นี้ จะต้องทำให้ถูกต้องกฎธรรมชาติ; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วจะต้องเป็นทุกข์, บางทีก็มานั่งร้องไห้อยู่ บางทีก็หัวเราะอยู่เหมือนกับคนบ้า, เพราะไม่รู้ตามที่เป็นจริงว่า มันมันเป็นเพียงธรรมชาติเท่านั้น ไปหลงรัก

หลงยินดีว่า เราทำได้อย่างใจของเรา. นี่มันก็เป็นคนโง่ที่กำลังหัวเราะอยู่ เหมือนกับคนบ้า. ถ้าเรารู้จักเรื่องนี้ดี เราก็จะปกติ ไม่หัวเราะ ไม่ร้องไห้, จะปกติ มีจิตใจเยือกเย็น. นี่เรียกว่าเราอยู่กับพระเจ้า คืออยู่ด้วยการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้านั่นเอง.

ขอให้ลองสังเกตดูให้ดี ๆ ว่า พระเจ้ามีหรือไม่มี? มันจะมี ยิ่งกว่าจริงเสียอีก มีจริงยิ่งกว่าจริงเสียอีก; มันมีอยู่ทุกอณูทุกปรมาณู ในโลกนี้ในจักรวาลนี้ ไม่ใช่เฉพาะในตัวเรา, นอกตัวเราไปทั้งจักรวาลนั้น ทุก ๆ ปรมาณู ก็มีธรรมชาตินั้น. ธรรมชาติที่เป็นตถตาเป็นพระเจ้านั้น สิ่งอยู่ไปทั้งหมด; ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกฎของพระเจ้า. ถ้าใครต้องการจะได้ประโยชน์อะไร ก็ต้องประพฤติให้ตรงตามกฎเกณฑ์อันนั้น จึงจะได้รับประโยชน์นั้น; ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า เราหลีกเลี่ยงที่จะไม่มีพระเจ้า, เราหลีกเลี่ยงที่จะไม่มีกฎเกณฑ์ของพระเจ้า.

นี่เราไม่รู้ที่เราเรียนกันทำไม นักเรียนนักศึกษาเหล่านี้เรียนกันไปทำไม? มาเรียน ก ข ก กา เพื่อให้รู้หนังสือ มาเรียนวิชาชีพ เพื่อให้เลี้ยงปากเลี้ยงท้องได้; แม้เท่านั้นมันก็เป็นกฎเกณฑ์ของพระเจ้า, ทำไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า ที่ต้องเรียนหนังสือก็เพราะกฎเกณฑ์ของเจ้ามันบังคับ, ที่จะเรียนได้ไม่ได้ ก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า, เรียนได้แล้วจะได้รับประโยชน์อะไร มันก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า แต่เพียงเท่านั้นมันไม่พอ.

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๒๒ ศาสนากับสังคม

การศึกษาในโรงเรียนยังไม่พอ ต้องรู้ธรรมะด้วย

นี่อย่าเพิ่งง่วงนอน จะพูดกันอย่างเพื่อนฝูงที่สุดว่า เราเป็นมนุษย์ด้วยกัน ถ้ามันเป็นทุกข์ก็เป็นทุกข์ด้วยกัน, ถ้ามันเป็นสุขก็เป็นสุขด้วยกัน, ฉะนั้นเราพยายามให้ดีที่สุดที่จะให้ได้รับประโยชน์จากเรื่องนี้ ให้มากที่สุด. การศึกษาเท่าที่โรงเรียนมีให้ศึกษานั้นยังไม่พอ. ไม่พอสำหรับทำให้เป็นมนุษย์ ตรงนี้ก็คงจะมีอยู่ทั้งครูอาจารย์อะไรก็มี. อาตมาก็บอกได้ไม่เกรงใจอะไร ว่าการศึกษาเท่าที่พวกคุณจัดให้เรียนให้มันกันนั้น มันไม่พอสำหรับความเป็นมนุษย์.

การศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการในโลกนี้เขาจัดกันนั้น มีเพียงว่าให้รู้หนังสืออย่างหนึ่ง, ให้รู้อาชีพอย่างหนึ่ง, แล้วมันก็เป็นมนุษย์ที่ดีไม่ได้. ก็ดูเถอะที่มันเป็นนักคอร์รัปชั่น ยาเสพติด ทั้งหมดในโลกเต็มไปทั้งโลกนี้ มันล้วนแต่เรียนหนังสือ เคยผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้วก็มาก, มันยังเป็นคนเลว ทำคอร์รัปชั่น, ทำโลกนี้ให้เดือดร้อน มันผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้ว; นี่แสดงว่าการศึกษาเพียงเท่านั้นมันไม่พอ.

รู้หนังสือแล้วรู้อาชีพด้วยนี่ไม่พอ, ต้องรู้อะไรอีกอย่างหนึ่ง คือเป็นมนุษย์ให้ถูกต้อง ตามความประสงค์ของพระเป็นเจ้า, พระเป็นเจ้าอย่างที่ว่ามา, คือหลักอันสูงสุดที่ต้องเป็นมนุษย์ให้ถูกต้อง มีความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ทางจิต, ไม่มี ความทุกข์ ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น อยู่ในโลก

นี้ด้วยกัน โดยไม่ต้องมีคอร์ปชั่น ไม่ต้องมีอันธพาล ไม่มี ยาเสพติด ไม่มีอะไรต่าง ๆ. นั่นต้องขึ้นมาถึงนั้น เพียงแต่ รู้หนังสือ และรู้วิชาชีพ ผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้ว มันก็ยังเป็น เพียงไม่ใช่มนุษย์ไม่ถึงระดับมนุษย์.

เดี๋ยวนี้เขามีคำเรียกที่ดี ใช้เรียกกันอยู่ว่า economic animal, economic แปลว่าเศรษฐกิจ แล้ว animal แปลว่าสัตว์ อย่างสัตว์เดรัจฉาน, economic animal, ก็คือสัตว์เศรษฐกิจ. เดี่ยวนี้คนในโลกเป็นได้อย่างมากเพียงสัตว์เศรษฐกิจ ยังไม่ถึง มนุษย์. คนที่บูชาเศรษฐกิจเหล่านั้นมันมันแล้วจะสร้างเงิน จะบูชาเงิน จะกอบโกยเงิน ผลิตแต่เรื่องเงิน มันเป็นสัตว์-เศรษฐกิจ ยังไม่เป็นมนุษย์; ถ้าเป็นคนก็เป็นคนที่ยังไม่เป็น มนุษย์ เป็นคนที่ยังต่ำกว่าระดับมนุษย์.

คำที่ ๒. เขาเรียกว่า political animal คือเป็น สัตว์การเมือง political คือการเมือง animal คือสัตว์ มันเป็นสัตว์การเมือง มันมีหัวการเมือง ทำอะไรเพื่อประโยชน์ ประโยชน์พวกของกู ไม่ต้องฟังเสียงถึงความถูกต้องหรือความจริง, ไม่มีพระเจ้า นักการเมืองเหล่านี้ไม่มีพระเจ้า. นี่สัตว์การเมืองเหล่านี้ ก็ยังไม่ใช่มนุษย์. ยังเป็นสัตว์ที่ยังไม่ขึ้นถึงระดับความเป็นมนุษย์, มันยังเป็นแค่คน ๆ เท่านั้นเอง คนที่ยังไม่ถึงความเป็นมนุษย์. ฟังให้ดีนะว่า คนมันอย่างหนึ่ง, มนุษย์มันอย่างหนึ่ง. มนุษย์แปลว่าคนที่มีจิตใจสูง อยู่เหนือกิเลส เหนือปัญหา เหนือความทุกข์. ถ้าเป็นคนนี้ มันคนธรรมดา นี่ใคร ๆ ก็ได้; สัตว์การเมือง

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๒๔ ศาสนากับสังคม

เหล่านั้น ยังไม่เป็นมนุษย์ ยังเป็นคนที่ต่ำกว่าระดับมนุษย์.

เขามีอีกคำหนึ่งว่า social animal คือสัตว์สังคม, มันเป็นสัตว์สังคม เอาแต่ความนิยมสังคม มันติดแพชั่น, มันทำอะไรต่าง ๆ ไปตามความบ้าหลังทางสังคม, มันก็มีจิตใจต่ำเห็นแก่ความสนุกสนานเอร็ดอร่อย ตามแบบของสังคม. ที่เรียกว่าผู้ดีในสังคมนั้น อย่าไปบูชากันนัก มันยังเป็นเพียงสัตว์สังคม ยังไม่ถึงระดับแห่งความเป็นมนุษย์.

เราอุตสาหะเรียน เป็นนักเรียนชั้นประถม มัธยม อุดมแล้ว ระวังให้ดี อย่าให้ไปติดตันอยู่เพียงเท่านั้น, คือว่ารู้หนังสือ กับวิชาอาชีพเท่านั้น, มันไม่พอ. ต้องรู้พระธรรม, รู้ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องและเต็มเปี่ยมด้วย; มิฉะนั้นแล้ว เราก็จะไปเข้าใจลงสัตว์เศรษฐกิจ สัตว์การเมือง สัตว์สังคม อยู่เพียงเท่านั้นเอง; ในโลกนี้มีแต่สัตว์อย่างนี้เสียเกือบทั้งหมดแล้ว ไม่เหมือนสมัยก่อนโน้น ที่เขายังนับถือศาสนา ยังนับถือพระเจ้า นั้น เขายังมีมนุษย์ มีมนุษย์ ไม่ใช่สัตว์ที่บูชาการเมือง บูชาเศรษฐกิจ บูชาสังคม, เขาบูชาพระเจ้า บูชาพระธรรม บูชาพระศาสนา เป็นอยู่ด้วยศีลธรรม.

นี่พูดอย่างกันเองนะ, พูดอย่างนี้ขอให้รับเอาไปด้วย ว่าพูดอย่างกันเองด้วยความหวังดีที่สุดแล้ว ว่าขอให้เรานี้ปลอดภัย ไม่ต้องไปเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ไม่ต้องไปเป็นสัตว์การเมือง ไม่ต้องไปเป็นสัตว์สังคม; แต่ให้เป็นมนุษย์ที่ดีที่ถูกต้องของพระพุทธเจ้า หรือขอพระเจ้าในศาสนาไหนก็ได้. ขอแต่ให้เป็นของพระเจ้า

เถอะ ล้วนแต่ท่านสอนไปในลักษณะที่ให้ไม่เห็นแก่ตัว ให้ยอมรับนับถือผู้อื่นในฐานะเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

เมื่อมีศาสนาก็ต้องมีพระเจ้า

ถ้าเรามีศาสนาไม่ว่าศาสนาไหน จะต้องมีพระเจ้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้, จะมีพระเจ้าอย่างบุคคลตรง ๆ เหมือนในศาสนาที่เขาสอนตรง ๆ อย่างนั้นก็ได้อีก, หรือจะมีพระเจ้าที่ต้องอธิบายอย่างในพุทธศาสนานี้มีพระเจ้าอย่างที่กำลังพูดให้ฟังนี้ ว่าธรรมชาติอันนั้นแหละ ที่พระพุทธรูปก็เคารพนั่นแหละ นั่นแหละคือพระเจ้าในพุทธศาสนา.

ที่นี่ พระเจ้าทุก ๆ ประเภท ล้วนแต่ต้องการให้มนุษย์เป็นมนุษย์; พูดแล้วก็ไม่น่าฟังอะไรเลย ต้องการให้มนุษย์เป็นมนุษย์, ไม่ต้องการมากกว่านั้น, อย่าให้เป็นเพียงคน ชนิดที่เป็นสัตว์เศรษฐกิจ สัตว์การเมือง สัตว์สังคม. ขอให้มนุษย์เท่านั้นแหละพอ, มนุษย์แปลว่ามีใจสูง เห็นอกเห็นใจและเห็นใจความทุกข์. พระเจ้าต้องการอย่างนั้น; ฉะนั้นให้ทุกคนสนองความประสงค์ของพระเจ้า.

ถ้าพวกเขาเรียนมาอย่างวิทยาศาสตร์ อย่างชีววิทยา เป็นต้น ก็ต้องรู้ว่า กฎของวิวัฒนาการนั้นมุ่งหมาย หรือมันบังคับ

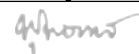

ด้วยซ้ำไป ให้มันสูงขึ้น ๆ; ถ้าไม่สูงขึ้นมันตาย คือมันไม่เหมาะสมต้องตาย, ถ้ามันอยู่ได้มันต้องดีขึ้น ๆ เช่นมีอะไรดีขึ้น ๆ นี้ อย่างน้อยก็ในทางที่จะทำให้รอดชีวิตอยู่โดยไม่ต้องตาย.

ฉะนั้นอายุतिकันได้ว่า กฎวิวัฒนาการนี้มันต้องการให้ดีขึ้น เหมือนกับว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้าเหมือนกัน, มันไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์. ถ้าเราเข้าใจพระเจ้าดี จะรู้สึกว่ามันไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์; ถ้าเราเข้าใจไม่ถูกต้อง เราจะรู้สึกว่าเรื่องพระเจ้านี้บ่าบอครีคระ ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์. ถ้านักเรียนคนไหนเคยเข้าใจอย่างนั้น ก็รีบไปศึกษาเสียใหม่, ศึกษาให้รู้จักพระเจ้าที่แท้จริง, แล้วจะรู้สึกว่ามันไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระเจ้าในพระพุทศศาสนาที่เรียกว่า ธรรมชาตุนั้น ที่เป็นตถตา อวิตถตา อนัญญตถตา นี้ ยิ่งไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์, และยังเป็นวิทยาศาสตร์เสียเอง.

นี่เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็อย่าให้เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์, แล้วเราได้พบพระพุทศศาสนา ก็อย่าให้เสียที่ได้พบพระพุทศศาสนา ซึ่งเขาล้อกันด้วยคำล้อว่า ลิงมันได้แก้ว ได้แก้วแล้วก็ไม่รู้ว่าเอาไปทำอะไร; ฉะนั้นเราจะต้องไม่เป็นลิงที่ได้แก้วแล้วไม่รู้ว่าเอาไปทำอะไร. เราเกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทศศาสนา ก็ขอให้ได้รู้จักพระพุทศศาสนา และใช้ให้เป็นประโยชน์.

พุทศศาสนาเป็นวิชาความรู้ เรื่องกฎของพระเจ้า ที่เราจะปฏิบัติให้ถูกต้อง แล้วก็ดับทุกข์ ทุกข์ดับ - ดับ ๆ จนไม่มีทุกข์

เหลือ เรียกว่าพระนิพพาน, ไปจบไปสุดกันที่พระนิพพาน คือความทุกข์ดับหมดสิ้นไม่มีเหลือแม้แต่ชนิดไหน อย่างไร หรือปริมาณสักเท่าไร ก็ไม่มีเหลือ นี่คือดับหมดเลย จะเรียกว่า ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพุทธศาสนา.

พระเจ้า ถ้าเป็นบุคคล ก็หมายความว่า บุคคลที่ต้องการ ให้สัตว์ทั้งหลายประพฤติอย่างนี้; ถ้าพระเจ้าไม่ใช่บุคคลเป็น เพียงกฎ ก็คือกฎที่บังคับให้สัตว์ทั้งหลายต้องเป็นอย่างนี้.

พระเจ้าในศาสนาคริสต์ ก็มีคุณลักษณะเหมือนกฎในพุทธศาสนา

ในศาสนาคริสต์เตียนก็ว่า พระเจ้านั้นเป็นวิญญาณบริสุทธิ์. Pure spirit, เป็นวิญญาณบริสุทธิ์ เราก็ไม่รู้จะแปลว่าอะไร ก็แปลว่า วิญญาณบริสุทธิ์. ถ้าวิญญาณอย่างวิญญาณตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ก็ไม่ถูก มันเป็นอะไรที่มากกว่านั้น ธรรมะ พระธรรม หรือกฎของธรรมะนี้ เป็นของบริสุทธิ์; แต่เราไม่เรียกว่าวิญญาณ แล้วเราจะไม่พูดอย่างคน. พระเจ้านั้นในศาสนา คริสเตียนเขาถือว่า เป็นอยู่ได้เองไม่ต้องอาศัยอะไร self existence มันเป็นอยู่ได้เอง โดยที่ไม่ต้องอาศัยอะไร; นี่คือ ตัวธรรมชาติ นั้นแหละ, ธรรมชาติที่เป็นกฎนั้นแหละ มันเป็น อยู่ได้เอง โดยที่ไม่ต้องอาศัยอะไร; ถ้ามันต้องอาศัยอะไร มัน

ต้องเปลี่ยนไปตามนั้น ดังนั้นมันจะเป็นกฎที่แท้จริงอยู่อย่างนั้นไม่ได้.

และเขาพูดต่อไปว่า พระเจ้านั้นเป็นเพียงหนึ่งเดียว, หนึ่งเดียวไม่มีอะไรปนอยู่ในนั้น เป็นสองสิ่งสามสิ่ง; หมายความว่า ถ้ามีหลายส่วนหรือหลายองค์ประกอบแล้วก็ไม่จริง มันเป็นสิ่งที่ยังไม่จริงถึงที่สุด. เหมือนทองคำนี้ มันต้องมีเนื้อที่เป็นทองคำ แต่อย่างเดียว และบริสุทธิ์, เราจึงจะเรียกว่าเป็นทองคำ. พระเจ้านี้ถ้ามีสิ่งจะ ก็มีสิ่งจะจริง อย่างเดียวเต็ม มีความดี ก็มีดีอย่างเดียวจริง เขาเรียกว่ามีแต่เพียงหนึ่งเดียว.

และพระเจ้านั้นไม่มีที่สิ้นสุด; นี่คือลักษณะของสิ่งที่เป็นกฎ หมายความว่ามันไม่ต้องตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วก็ไปจบลงที่ตรงไหน. สิ่งนี้เรายังเข้าใจไม่ได้ในบัดนี้; เพราะเราเห็นแต่สิ่งที่ตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วไปจบลงที่ตรงไหน. ถ้าเราจะมีพระเจ้า เราต้องยอมรับว่า มีสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมันไม่ได้ตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วไปจบลงที่ตรงไหน.

แล้วพระเจ้านั้นเปลี่ยนแปลงไม่ได้ คือเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เป็นตถตา – มีความเป็นอย่างนั้น, แล้วก็ อวิตถตา – ไม่ผิดจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตถตา – ไม่มีความเป็นอย่างอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น. นี่เป็น พระบาลีในพระพุทธานุศาสน เป็นพระพุทธานุศาสนที่ตรัสถึง สิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาตุนั้น, ธรรมชาตุนั้น ที่อาตมาเอามาบอกให้รู้ ว่า นี่คือตัวพระเจ้าในพุทธศาสนา.

ที่นี่ พระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่ทราบ รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง, ไม่มีอะไร

ที่พระเจ้าไม่รู้ นี่ต้องตีความกันหน่อยว่า บรรดาสิ่งที่มนุษย์รู้นั้น จะมีเท่าไร ๆ มันก็คือตัวธรรมชาติ, ตัวกฎของธรรมชาติ, ตัวพระเจ้าทั้งนั้นแหละ จะเป็นความจริงหรือตรงกันข้ามจากความจริงก็ตาม มันมีอยู่ในตัวกฎของธรรมชาติทั้งนั้น. เพราะฉะนั้น ในกฎของธรรมชาตินั้น มีความรู้ทุกสิ่งรวมอยู่ในนั้น; ฉะนั้นเขา จึงกล่าวว่า พระเจ้านั้นรู้ทุกสิ่ง ไม่มีอะไรที่พระเจ้าไม่รู้ ดังนั้น พระเจ้าจึงเป็นใหญ่กว่าทั้งหมด เป็นใหญ่กว่าทุกสิ่ง.

ที่นี้มาถึงคำที่อธิบายยาก ก็คือว่า พระเจ้านั้นรักมนุษย์ทุกคน. นี่จะอธิบายอย่างไร? กฎความจริงของธรรมชาติ จะรักมนุษย์ทุกคนได้อย่างไร? เพราะไม่มีจิต ไม่มีวิญญาณ ไม่มีความรู้สักอย่างคน ก็ให้ถือว่า กฎของธรรมชาตินั้น ให้โอกาส เปิดโอกาส หรือพร้อมอยู่เสมอ ที่จะให้สัตว์ทั้งหลายนี้ มีวิวัฒนาการไปในทางที่ดีที่งาม ที่มีประโยชน์; ถ้าไม่อย่างนั้น สัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลาย คนทั้งหลายไม่ดีขึ้นมาจนถึงนี้, ไม่ดี ไม่เจริญ ไม่วิวัฒนาการขึ้นมาจนถึงนี้ ถ้าหากว่ากฎของวิวัฒนาการมันไม่ได้มีความมุ่งหมายให้คนทุกคนมีดีขึ้น ถ้าสิ่งใดไม่ถูกตามกฎ มันตายไปแล้ว; จะไปถือว่ากฎนี้เลวร้ายก็ไม่ได้ มันช่วยกำจัดสิ่งที่ไม่ควรจะมีให้หมดไป, ให้เหลืออยู่แต่สิ่งที่ดี, แล้วก็ดียิ่งขึ้น.

มีคำอีกคำหนึ่งสำหรับพระเจ้านั้นว่า ต้องการให้ทุกคนรอดได้ ถ้าเป็นพระเจ้าแท้จริง ต้องการให้คน ให้สัตว์ทุกคนรอดได้; หมายความว่า เป็นหน้าที่ของพระเจ้าที่มีอยู่ สำหรับจะให้

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๓๐ ศาสนากับสังคม

ชีวิตทุกชีวิตรอดได้, ส่วนที่มีชีวิตนั้นไม่ยอมปฏิบัติตามแล้วมันตาย ก็ไม่ใช่ความรับผิดชอบของพระเจ้า, มันเป็นความรับผิดชอบของชีวิตที่โง่เขลา ชีวิตที่ไม่เชื่อฟังพระเจ้า ไม่ยอมปฏิบัติตามกฎของพระเจ้า. ฉะนั้นถ้าใครมาร่วมมือกับพระเจ้าแล้วคนนั้นก็รอดตามความประสงค์ของสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ต้องปฏิบัติตามพระเจ้าจะรอดจากทุกข์

ฉะนั้นขอให้เราทุกคน นักเรียน นักศึกษา ยุวชนเหล่านี้ จงรู้จักสิ่งนี้ว่า มันจำเป็นที่สุด ที่ต้องรู้จัก และต้องมี มิฉะนั้นเราไม่รอด. เราเอาตัวรอดไม่ได้ ถ้าเราไม่รู้จักพระเจ้า ซึ่งต้องการให้ทุกคนรอด, แล้วเราก็เอาตัวรอดไม่ได้; หมายความว่า เราไม่รู้จักว่า มันจะรอดได้อย่างไรกันนั่นเอง. เรารีบศึกษาเรื่องของพระเจ้า ว่าเราจะรอดกันได้อย่างไร แล้วก็ประพฤติตามนั้น แล้วเราก็จะรอดอยู่ได้.

รอดนี้ไม่ใช่รอดมีชีวิตอยู่อย่างเดียว, แต่รอดจากความทุกข์ที่บีบคั้นชีวิต; เราไม่ตาย เรารอดอยู่ได้ แต่มีความทุกข์บีบคั้นอยู่ นี่มันก็ไม่ไหว. มันต้องรอดพ้นจากความทุกข์ทั้งหมดนั้นด้วย จึงจะเรียกว่ารอดจริง ๆ. ในพระบาลี เขาเรียกว่า วิมุติ คือความหลุดรอดหรือรอดพ้น ไม่ใช่รอดจากความตาย ในความหมายธรรมดานี้ รอดจากกิเลส รอดจากความทุกข์ที่มีมาจากความ-

ตาย, ความตายไม่อาจจะบีบคั้น, ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่อาจจะบีบคั้นเขา โลกะ โทสะ โมหะ ไม่อาจจะบีบคั้นเขา. เขามีชีวิตอยู่ชนิดที่รอดจากการบีบคั้นของสิ่งเหล่านี้ จึงจะเรียกว่ารอด, แล้วพระเจ้าก็ต้องการให้ทุกคนรอด คือรอดจากสิ่งเหล่านี้.

ฉะนั้น ขอให้เราทุกคนมีชีวิตอยู่อย่างสะอาด สว่าง สงบ เยือกเย็น ไม่มีความทุกข์เลย นี่พระเจ้าจะให้พร, หรือพระเจ้า จะช่วยให้เป็นอย่างนี้ ก็ต่อเมื่อเราสมัครทำตามคำสอนของพระเจ้า. พระเจ้าซึ่งแม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็เคารพ ซื่อคล้าย ๆ กันอยู่ พระเจ้าถ้าเรียกอย่างในพุทธศาสนา ก็เรียกพระธรรมในฐานที่เป็นกฎ หรือที่พระพุทธเจ้าท่านระบุลงไปว่า ธรรมชาตุนั้น : จิตา ว สา ธาตุ – ธรรมชาตุนั้น หรือธรรมะนั้น ธรรมชาตุนั้นมีอยู่แล้ว. พระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิด ธรรมชาตุนั้นก็มีอยู่แล้ว แล้วก็อยู่อย่างพระเจ้า คือมีอยู่ตลอดเวลา, มีอยู่โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งใด ก็อยู่ได้เอง, แล้วก็เปลี่ยนแปลง ไม่มีการตั้งต้น ไม่มีการดับลง; ธรรมชาตุนั้นมันเป็นอย่างนั้น ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านก็เคารพ คือเคารพพระธรรม. ฉะนั้นเราเคารพพระพุทธเจ้า ก็พลอยเคารพพระธรรมไปด้วย เพราะว่าเป็นเรื่องเดียวกัน ต้องการให้ประพฤติถูกต้องตามพระธรรม ตามกฎของพระธรรม ซึ่งพวกอื่นเขาเรียกว่าพระเจ้า.

เดี๋ยวนี้เราอยู่ในประเทศไทยเรานี้ ก็มีคนถือศาสนาหลาย ๆ ศาสนาด้วยกัน ไม่ว่าจะที่ไหน ไม่ว่าจะจังหวัดไหน; ฉะนั้น

เราอย่าเป็นคนทำผิดในเรื่องนี้, อย่าไปดูถูกศาสนาอื่น อย่าไปดูถูกพระเจ้าในศาสนาอื่น. ถ้าเราทำอย่างนั้น ก็แปลว่า เราไม่รู้จักศาสนาของเรา แม้แต่ศาสนาของเรา เราก็ไม่รู้จัก แม้แต่พระเจ้าในศาสนาของเรา เราก็ไม่รู้จัก เราก็ไปเที่ยวดูถูกพระเจ้าในศาสนาอื่น ซึ่งเรายังไม่รู้จักมากยิ่งขึ้นไปอีก.

สรุปความว่า ขอให้ถือ หรือให้เชื่อ ให้ยอมรับว่า มันมีสิ่งสูงสุด ซึ่งเป็นกฎอันเด็ดขาดอันตายตัว อยู่ในที่ทุกสิ่ง ยุติธรรมอย่างยิ่ง ไม่ยกเว้นใครว่าไม่ต้องถือตามกฎ; นี่คือ กฎที่เป็นพระเจ้า ที่เราจะต้องรับปฏิบัติ, แล้วเราก็ก้าวพระเจ้าไม่ทำชั่ว; นั่นแหละจะเป็นการเว้นจากความชั่วที่แท้จริง, ไม่ใช่กลัวตำรวจ ไม่ใช่กลัวใครเห็นแล้วจะตำจะล้อ. แต่ว่าเรากลัวพระเจ้าที่เป็นกฎที่บังคับไม่ให้ทำชั่ว; อย่างที่พูดมาแล้วเมื่อตะกี้ที่ว่า ถ้าทุกคนมีพระเจ้า แล้วก็ไม่มีการทำชั่วในโลกนี้, แล้วโลกนี้ก็จะเป็นโลกที่ประเสริฐที่สุดสำหรับมนุษย์ ที่จะอยู่กันอย่างไม่มีปัญหา.

เดี๋ยวนี้คนไม่มีพระเจ้า คนเป็นสัตว์เศรษฐกิจ เป็นสัตว์การเมือง เป็นสัตว์สังคม ที่ไม่มีพระเจ้ามากขึ้นทุกที โลกนี้มันก็เลยเป็นปัญหามากขึ้น, แล้วมันจะต้องวินาศเป็นแน่นอน; ถ้าหากว่ามันจะไม่กลับตัวเสียใหม่ คือกลับตัวมาเป็นโลกที่ถูกต้อง มีพระเจ้า, ปฏิบัติตามพระเจ้ากันเสียใหม่.

หวังว่าเธอทั้งหลาย นักเรียน ยุวชนเหล่านี้ คงจะมีความเข้าใจ ที่เป็นจุดตั้งต้นที่สุดนี้เป็นอย่างดี. นี่อาตมากำลังบอกว่า

นี่มันเป็นจุดตั้งต้นที่สุด จะต้องตั้งต้นให้ถูก แล้วต่อไปมันก็จะดีไปตลอดสาย. ขอให้เรารับนับถือพระธรรม ที่เป็นกฎสูงสุด เหมือนกับพระเจ้า จะเล่นตลกกับท่านไม่ได้ จะต้องจริง จะต้องตรง จะต้องจงรักภักดีถึงที่สุด ประพฤติตามด้วยสุดชีวิตจิตใจ. แล้วก็ต้องรักพระธรรมอย่างชีวิตจิตใจ, จะต้องบูชา จะต้องอ่อนน้อม ด้วยการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ให้ตรง ตามวัตถุประสงค์ของพระธรรมนั้น; นั่นแหละคือเอาใจ หรืออ่อนน้อมบูชา อย่างแท้จริง; ไม่เพียงแต่จุดจุดที่เห็นอ่อนน้อมพินิจพินิจมา ๆ นี้ไม่จริง. บูชาอ่อนน้อมที่จริงคือประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องถึงที่สุด ตามกฎของพระธรรม; นี่ชื่อว่าเคารพนับถือพระธรรม, บูชาพระธรรม อ่อนน้อมพระธรรม ยึดถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง แล้วก็เป็นที่พึ่งได้จริง.

ที่เรียกชื่อว่าพระเจ้านั้น; เพราะว่ามันควรที่จะเรียกว่าพระเจ้า, เพราะว่าเป็นสิ่งสูงสุด ที่เรียกว่าพระเจ้า, ก็เพราะว่าเราจะได้ไม่ไปทะเลาะวิวาทกันกับเพื่อนมนุษย์เหล่านี้ ซึ่งเขาเรียกของเขาว่าพระเจ้า. เราไม่ต้องรังเกียจเขา, เราทำให้เป็นอันเดียวกัน เรื่องเดียวกัน เข้ากันได้, แล้วเราก็จะเป็นมนุษย์ที่เข้ากันได้ทั้งโลก, แล้วก็ในโลกของพระเจ้า มีแต่ความผาสุกทุกที่พาราตรี.

นี่วันนี้พูดเรื่องพระเจ้าเท่าที่เราควรจะรู้จัก และใจความที่จะพูดในเรื่องนี้ ก็พระเจ้านั่นแหละเป็นผู้เขียนคัมภีร์ของพระศาสนา, หรือเป็นต้นเหตุให้มีการเขียนพระคัมภีร์ใน

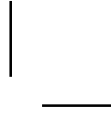
พุทธทาสธรรม (๔)

๑๓๔ ศาสนากับสังคม

พระศาสนา, หรือว่าพระคัมภีร์ในพระศาสนานั้น เขียนเป็นอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากจะเขียนไปตามความประสงค์ของพระเจ้าเท่านั้นเอง. ขอให้เรารู้จักพระเจ้าและการเกิดขึ้นแห่งพระคัมภีร์ของศาสนาต่าง ๆ ทั่วโลกนี้ ในลักษณะอย่างนี้ ก็จะเป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นหู ตา ที่สว่างไสว, เป็นสัมมาทิฐิขึ้นมาอีกข้อหนึ่ง แล้วก็จะนำไปเพื่อความดีโดยส่วนเดียว.

การบรรยายนี้สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงเท่านี้, เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรม ที่เป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ ให้ประพัตติกระทำสมกับที่พระธรรมเป็นพระเจ้า ต่อไปอีก.

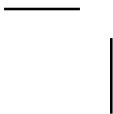
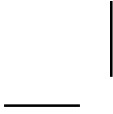

ความต่างระหว่าง ศีลธรรมกับศาสนา

จาก ธรรมเนียมของพุทธทาส “ตุลาการิธรรม”
หมวดที่ ๒ ชุดปกกรณีพิเศษ อันดับที่ ๑๖ บนพื้นแถบสีแดง

AW — 146

พระอริยนั้นทมณี (พุทธทาส อินทปญโญ)
บรรยายอบรมผู้ที่จะรับการโปรดเกล้าฯ เป็นตุลาการ รุ่นปี ๒๕๐๐
ณ ห้องบรรยาย ของ เนติบัณฑิตยสภา
๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๐

ท่านที่จะเป็นผู้พิพากษาทั้งหลาย,

การอบรมครั้งนี้ของอาตมา เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า
ได้แก่ เรื่อง “หลักพระพุทธศาสนา และศีลธรรม
พร้อมทั้งวิธีปฏิบัติ” จากหัวข้อนี้เราย่อมเห็นได้ชัดว่า
มีเรื่องที่เราจะแบ่งแยกได้เป็น ๒ เรื่อง คือเรื่องตัวพระศาสนา
และเรื่องศีลธรรม ซึ่งแต่ละเรื่องก็มีวิธีปฏิบัติด้วยกัน. ในโอกาส
นี้อยากจะชักชวนให้เราอย่ามเสียเวลากันสักคราวหนึ่ง เพื่อ
พิจารณากันถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา และ
ศีลธรรม; เพราะฉะนั้นหัวข้อที่จะบรรยายในวันนี้ก็มีว่า หลัก-
พระพุทธศาสนา และศีลธรรม.

คนทั่วไปอาจจะมีความเห็นว่า ศีลธรรมก็เป็นศาสนา,
หรือเทียบศาสนา. หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นส่วนหนึ่งของ

ศาสนา. การที่มีความเห็นหรือกล่าวเช่นนั้นก็เป็นกรถูกต้องอยู่เหมือนกัน; แต่ว่าถ้ากล่าวโดยหลักวิชาที่แท้จริงแล้ว **สิ่งที่เรียกว่าศาสนา และศีลธรรมนั้น ไม่ควรจะถือว่าเป็นอันเดียวกันเลย เพราะมีหลักเกณฑ์ต่างกัน.** เราควรจะต้องเอาตามหลักของวิธีการพิจารณาตามหลักวิชา; แทนที่จะถือเอาตามความรู้สึกทั่ว ๆ ไปว่า ศีลธรรมคือศาสนา, หรือเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา.

สำหรับคำว่า “ศีลธรรม” ในที่นี้ ควรจะยุติให้ลงกันเสียที่ได้แก่สิ่งที่เรียกกันโดยภาษาทั่ว ๆ ไปว่า moral. ว่าที่จริงเรื่องคำนี้ไม่ค่อยจะสำคัญ แต่ถ้าไม่กำหนดกันให้ตายตัวแล้วมันจะยุ่งมาก; เพราะฉะนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญอยู่ดี. สิ่งที่เรียกว่า “ศีลธรรม” ในภาษาไทยเรากับคำว่า moral นั้น โดยพยัญชนะไม่ค่อยตรงกันนัก; แต่โดยความหมายที่เรายึดถือกันอยู่ในเวลานี้ก็นับว่าตรงกันอยู่ทีเดียว. อย่างไรก็ตาม, เมื่อพิจารณากันถึงคำว่า “ศีลธรรม” แล้ว ก็อยากจะขอรับรองให้พิจารณาเลยไปถึงคำว่า “จริยศาสตร์” หรือที่เรียกกันโดยภาษาทั่วไปว่า “ethics” อีกสักคำหนึ่งกันเสียด้วยในที่นี้.

คำว่า moral ที่เราถือกันว่าได้แก่ศีลธรรมนี้ เฟื่องไปถึงในทางการปฏิบัติมากกว่าหลักวิชา; ส่วนคำว่า ethics นั้น เฟื่องไปถึงในทางหลักวิชามากกว่าที่จะเป็นตัวการปฏิบัติ. และที่ใช้กันอยู่ในบทความทั่ว ๆ ไป สิ่งที่เรียกว่า ethics นั้น นักศึกษาขยายความออกไปว่า เป็น moral philosophy; ฟังดูคล้ายกับเป็น

ปรัชญา, หรือเป็น philosophy; แต่เราไม่ควรจะให้ความหมายมากถึงอย่างนั้น; ควรจะเป็นเพียงศาสตร์ที่เกี่ยวกับศีลธรรม, ทั้ง ๆ ที่เรียกว่า moral philosophy, คำ ๆ นี้ใช้แทนกันได้กับคำว่า ethics เสมอไป ถ้าเราจะเปิดดูในหนังสือที่เกี่ยวกับเรื่องนี้.

ส่วนคำว่า moral นั้น แยกออกมาให้หมายถึงระเบียบปฏิบัติโดยตรง; แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีการใช้คำเหล่านี้แทนกัน หรือปนเปกันอยู่ในที่บางแห่ง, หรือบางคนที่เขาเป็นนักเขียน; เพราะฉะนั้นเมื่อเราจะพูดถึงศีลธรรมกันในที่นี้ ก็เป็นอันว่าขอยกเว้นสิ่งที่เรียกว่า moral philosophy หรือ ethics; จะพูดถึงแต่สิ่งที่เรียกว่า moral อย่างเดียว และเรียกว่า “ศีลธรรม”.

คำว่า “ศีลธรรม” ในภาษาไทยเรา, ตามที่พอจะบัญญัติความหมายให้รัดกุม, ก็ได้แก่ระเบียบปฏิบัติ, ซึ่งปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกและสงบสุขเนื่องด้วยสังคมเป็นส่วนใหญ่; แม้บุคคลจะเป็นผู้รับผลอันนั้น แต่ผลนั้นพึงเล็งถึงสังคมเป็นส่วนใหญ่ จะได้รับรวมกันเป็นหน่วยใหญ่.

ส่วนที่เรียกกัน “ศาสนา” หรือ religion นั้น เราพึงเล็งส่วนตัวบุคคลเป็นส่วนใหญ่; เพราะว่ามีสมรรถภาพในการประพฤติปฏิบัติสิ่งทั้งสองนี้ของคนคนหนึ่ง ๆ ไม่เท่ากัน : คนที่สามารถจะสามารถปฏิบัติในหลักของศาสนาหรือตัวศาสนานั้นไปได้ไกล; แต่ส่วน ศีลธรรม นั้น จำกัดอยู่ว่า อย่างน้อยทุกคนจะต้องมีเสมอกัน หรือเท่ากัน ในระดับหนึ่งทีเดียว

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๔๒ ศาสนากับสังคม

ด้วยเหตุนี้แหละ หลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับศีลธรรมจึงลดมาอยู่ในระดับต่ำ, คือว่าทุก ๆ คนจะปฏิบัติได้เหมือน ๆ กันหมด. นี่ก็เป็นข้อหนึ่งที่ต้องแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า moral กับ religion, หรือที่เราเรียกว่า “ศีลธรรม” กับ “ศาสนา” ในที่นี้ :

ที่นี้เราจะพิจารณาดูในส่วนที่เป็นลักษณะการ, หรือขอบเขตแห่งวิสัยของ ๒ สิ่งนี้ :

เราจะเห็นได้ทันทีว่า สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมนั้น ยังอยู่ในวิสัยที่เป็นสิ่งที่มนุษย์ทำขึ้น บัญญัติขึ้น แต่งตั้งขึ้น ตามเหตุผลของมนุษย์เอง, หรือตามความต้องการ. ตามความจำเป็นของมนุษย์เอง; ส่วนที่เรียกว่าศาสนานั้นไม่เป็นอย่างนั้น มันยิ่งไปกว่านั้นคือยังจะต้องอยู่ในวิสัยหรือลักษณะที่เป็นสัจธรรมโดยตรง; เป็นสิ่งที่ธรรมชาติอันลึกลับ หรือว่าตัวธรรมชาติที่เราไม่เข้าใจได้ นั้น เป็นผู้กำหนด หรือเป็นผู้แต่งตั้ง

เมื่อศีลธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์จัดทำ หรือปรุงขึ้นตามความต้องการของสังคมมนุษย์; ฉะนั้นอาจจะแตกต่างกันตามภาวะ, ตามสมัย, ตามเทศะ หรือถิ่น, หรือตามความจำเป็นในบางกรณี. เราจึงเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่อยู่ในวิสัยที่มนุษย์ทำ, ซึ่งเรียกกันง่าย ๆ ว่า man-made คือสิ่งที่มนุษย์ทำขึ้น. ส่วนสิ่งที่เป็นตัวศาสนานั้น เป็นสัจธรรม คือ เป็นความจริงตามธรรมชาติ; คนไม่อาจจะทำได้, คนไม่อาจจะบัญญัติได้, คนไม่อาจจะควบคุมหรือแต่งตั้งกฎเหล่านี้ได้; นี้เรียกว่าต้องเป็นไปโดยวิสัยที่เป็นอยู่

แล้ว. มันต่างกันอย่างไร ในระหว่างศีลธรรมกับศาสนา.

ถ้าพิจารณาดูกันในแง่ฐานรากของ ๒ สิ่งนี้ เราจะเห็นได้ว่าสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมนั้นตั้งอยู่หรือดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ของศาสตร์ หรือของสิ่งที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์ก็ได้; คือเอาเหตุผลเฉพาะหน้า ที่พิสูจน์ได้ ทดลองได้ เป็นหลัก; แล้วก็บัญญัติศีลธรรมนั้นขึ้นบนรากฐานอันนั้น. แต่ส่วนสิ่งที่เรียกว่า ศาสนานั้นไม่เป็นเช่นนั้น, คือไปลึกเกินกว่าคนธรรมดาจะร่วมกันไปจับกฎเกณฑ์ หรือเหตุผลมาพิสูจน์ มาทดลอง และใช้ร่วมกันได้; เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าศาสนาจึงไม่อาจจะตั้งอยู่หรือดำเนินไปตามแนวของศาสตร์ แต่ต้องเป็นไปตามแนวของสิ่งที่ลึกกลับกว่านั้น ซึ่งจะเป็นปรัชญา หรือที่เรียกว่า philosophy ก็ได้, หรือแม้ที่สุดจะเป็นไปตามความเชื่อมั่นยึดถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปาฏิหาริย์ พิสูจน์ไม่ได้ เช่น mythology ต่าง ๆ อย่างนี้ก็ไม่ได้; แต่รวมความแล้วก็คือว่า เป็นสิ่งไม่อาจจะมองเห็นได้ พิสูจน์หรือทดลองได้ โดยหลักของวิทยาศาสตร์ทางสังคม และในสายตาของคนทั่วไป.

ขอให้กำหนดไว้สักหน่อยว่า “สำหรับคนทั่วไป”, ไม่ใช่สำหรับพระอริยเจ้า, ควรจะทำความเข้าใจไว้เสียเลยว่า : สิ่งที่เรียกว่า ศาสนา ซึ่งมักจะเป็นสิ่งที่ลึกกลับ, หรือเป็นของที่เข้าใจไม่ได้สำหรับคนทั่วไป จนต้องยกให้เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ในแนวของปรัชญานั้น; มันกลับเป็นสิ่งที่เปิดเผย ชัดเจน พึงง่าย สำหรับพระอริยเจ้า. แต่เมื่อกล่าวโดยหลักทั่วไป และสำหรับคนทั่วไป

แล้ว ก็ต้องถือว่า ศาสนาสำหรับปัญญาชนนั้นมีรากฐานตั้งอยู่หรือดำเนินไปตามหลักเกณฑ์ของปรัชญา, คือสิ่งที่ไม่อาจจะพิสูจน์ทดลองได้ด้วยสติปัญญาของคนทั่วไป; จึงต้องอาศัยเหตุผล ซึ่งเป็นการคาน้ำคานวณอย่างแยบคายอยู่มาก. ส่วนอีกทางหนึ่งซึ่งเป็นศาสนาสำหรับผู้มีปัญญาชนนั้นก็อาศัยความเชื่อมันต่าง ๆ. นี่เป็นฐานรากของศาสนา คือสิ่งที่เรียกว่า ศาสนาตั้งอยู่ หรือดำเนินไปได้โดยรากฐานเหล่านี้; เช่นเดียวกับศีลธรรมตั้งอยู่ หรือดำเนินไปตามกฎเกณฑ์แห่งศาสตร์อันเปิดเผย หรือที่เรียกว่า Science.

ที่นี้เราลองพิจารณาดูถึงลักษณะการที่ของ ๒ สิ่งนี้ดำเนินไป :

เราจะเห็นได้ทันทีว่า สิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม นี้ เมื่อเป็นของสำหรับคนทั่วไป ก็ดำเนินไปตาม common sense ของคนทั่วไป; เท่าที่ปัญหาเฉพาะหน้าทางสังคมจะจูงให้เกิดความคิดนึกอย่างไร; แล้วก็ชว่นกันวางรูปแห่งศีลธรรมขึ้นตาม common sense นั้น ๆ.

ส่วนที่เรียกว่า ศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาแล้ว ไม่อาจจะใช้ common sense อย่างนั้นได้; มันมีความลับของธรรมชาติที่ตายตัวเด็ดขาดอยู่ จะต้องเข้าถึงความจริงของธรรมชาติอันนั้น แล้วมีหลักการปฏิบัติที่จะแก้ความทุกข์ทางใจกันได้ ในรูปของเทคนิคโดยตรง. อย่างที่เราจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าท่านได้แสดงคำสอนเพื่อดับทุกข์ไว้อย่างรัดกุมในรูป

ของเทคนิค; ไม่มีทางที่จะเป็น common sense เลย.

แต่อย่างไรก็ดี เราอาจจะกล่าวได้ว่า เรื่องของศีลธรรมก็มีเทคนิคเหมือนกัน; หากแต่มีได้มากมาย หรือรัดกุมอย่างที่จะต้องใช้กับพุทธศาสนา. เพราะว่าศีลธรรม เราเพิ่งถึงผลที่น้อยกว่า หรือต่ำกว่า จึงไม่จำเป็นจะต้องรัดกุมเท่ากับการที่จะทำ ความทุกข์ หรือดับกิเลสสิ้นเชิง. นี่ก็เป็นเครื่องแสดงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา กับ ศีลธรรม อยู่อย่าง ชัดแจ้ง.

เมื่อพิจารณาดูกันถึง ขอบเขต ไม่ว่าจะขอบเขตของการศึกษาหรือการปฏิบัติ; หรือเพิ่งถึงผลของการปฏิบัติก็ตาม. ขอบเขตของศีลธรรมนั้น ท่านมุ่งหมายกันกว้างมาก, คือกลายเป็นเรื่องสังคม ของสมาคมหรือของระหว่างชาติ; และเพิ่งถึงประโยชน์บน social ทางการเมือง และอื่น ๆ จนกลายเป็นมีลักษณะเป็น international ไปเลย.

ส่วนขอบเขตทางศาสนานั้น ไม่เพิ่งถึงกันในรูปนั้น; เพิ่งถึงเฉพาะคนเป็น individual. ถ้าเพิ่งผล ก็เป็นผลของ individual. โดยเหตุที่ความจำเป็นตามธรรมชาติบังคับอยู่ด้วย, โดยเหตุที่เพิ่งผลต่างกันด้วย, ศีลธรรมจึงเพิ่งผลเป็นความผาสุกของสังคม, และคำว่าสังคมก็กินความกว้างไปถึงระหว่างชาติ, หรือทั้งโลก, หรือทั่วสากลให้เหมือน ๆ กัน. ส่วนศาสนาต้องการคล้ายกับว่า ให้ทำเพื่อเฉพาะตน; ใครสามารถเท่าไรก็ไปให้ถึงที่สุดตามความสามารถสติปัญญาของตน ๆ. นี่จึงเห็นได้ว่าขอบเขตก็ต่างกัน.

ความมุ่งหมายก็ต่างกัน.

ที่นี้เราลองพิจารณาถึง**มูลเหตุให้เกิด** ๒ สิ่งนี้ :

มูลเหตุที่ทำให้เกิดศีลธรรมนั้น ไม่ต้องสงสัย พอจะมองเห็นกันได้ทุกคนว่า ได้แก่ความเดือดร้อนของสังคม. เมื่อความเดือดร้อนของสังคมเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีศีลธรรมเพื่อป้องกันแก้ไขความเดือดร้อนของสังคม. **มูลเหตุแท้จริงเพื่อเกิดศาสนานั้น** หมายถึงปัญหาทางจิตใจ เช่นความกลัวสิ่งที่ลึกลับ. อาตมาต้องใช้คำว่า “ลึกลับ” เพราะไม่ทราบว่าจะใช้คำอะไรดี. ความกลัวต่อสิ่งลึกลับหรือปัญหาลึกลับชนิดหนึ่งทีเดียว ที่เป็นมูลเหตุให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา.

ความเดือดร้อนของสังคมนั้น แทบจะไม่ต้องอธิบายอะไรกันแล้ว; พอจะเข้าใจกันได้ว่า อยู่กันด้วยความที่ไม่มีความเคารพซึ่งกันและกัน, อยู่ด้วยความเบียดเบียนซึ่งกันและกันอะไรทำนองนี้; นี่แหละความเดือดร้อนของสังคม เป็นมูลเหตุให้เกิดศีลธรรม.

ตัวอย่างในเรื่องพระบาลีอัคคัญสูตร ในพระไตรปิฎก, ซึ่งเหมือนกับเรื่องที่เรานำมาใช้เป็นเรื่องเริ่มต้นของการมีมนุษยธรรมศาสตร์, เรื่องพระเจ้าสมมตราชที่เล่ากัน ซึ่งที่แท้ก็มีในพระบาลีในสูตรในพระไตรปิฎก. เรื่องมีอยู่ว่า เมื่อคนเราอยู่ในโลกที่แรก, แรกมีมนุษย์ขึ้นในโลกตอนแรก ๆ ไม่มีปัญหาเรื่องศีลธรรม; เพราะว่าคนในระยะนั้นยังไม่มีความเป็น, ไม่มีความต้องการ, ไม่มีความทะเยอทะยานมากมาย, สิ่งต่าง ๆ หาได้ตามธรรมชาติ

เช่นว่า มีข้าวสาลีเกิดอยู่เองตามป่า; ตอนเข้าไปเก็บ รุ่งขึ้นก็มี มาตามเดิมอย่างนี้เป็นต้น. แปลว่าสิ่งสนองความต้องการมี ทั่วไป หรือล้นเหลือ; เป็นอยู่ตามธรรมชาติก็เป็นผาสุก. แต่ ต่อมา, เมื่อเกิดจำนวนคนมากขึ้น สิ่งสนองความต้องการนั้นยังไม่พอ; ก็เลยเกิดละเมิดสิทธิของกันและกันจนต้องแบ่งที่กินที่อยู่; การบัญญัติศีลธรรมหรือกฎหมาย หรือระเบียบของหมู่คณะจึง มีขึ้น. นี่เห็นได้ว่า ความเดือดร้อนของสังคม เป็นมูลเหตุของ สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม.

มูลเหตุของพุทธศาสนา หรือของศาสนาทั่วไป ซึ่งหมายถึง ความกลัวสิ่งที่ลึกลับนั้น หมายถึงสิ่งที่มนุษย์อธิบายเองไม่ได้, เข้าใจไม่ได้; เป็นปัญหาเรื่องความทุกข์ยากลำบากทางจิตใจ ทางวิญญาณ อย่างอื่น ๆ ที่ไม่อาจจะอธิบายได้ด้วยสติปัญญา ของคน; เช่นอย่างว่า ศาสนาที่สูง ๆ, สูงเหมือนกับพุทธศาสนา นี้ก็เห็นได้ว่า มีเรื่องการดับทุกข์, ดับกิเลส, ดับตัณหา, มีคำว่า ลูถึงนิพพาน, นั้นมันเป็นเรื่องลึกลับเกินกว่าที่คนจะเข้าใจกัน ได้เอง. ความลึกลับนี้ขยายต่ำลงมาถึงความกลัว เช่นเกิดความ กลัวว่า ตายแล้วจะเกิดหรือไม่, ตายแล้วจะเกิดดีหรือเกิดชั่ว; มีความหวาดกลัวสิ่งที่เป็นความลึกลับสำหรับเขา. แม้ศาสนาที่ เดินไปตามทางความเชื่อ เช่นศาสนาที่ยึดถือพระเป็นเจ้า นี้ก็ อาศัยความกลัว, ความกลัวความทุกข์ที่จะเกิดขึ้น เพราะการ ปฏิบัติผิดต่อกฎเกณฑ์ของพระเป็นเจ้า, หรือสิ่งที่ตนไม่อาจจะ เข้าใจได้. หรือแม้แต่จะต่ำลงไปถึงศาสนารุ่นแรกที่สุด ที่เรียก

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๔๘ ศาสนากับสังคม

ว่า primitive, เหมือนกะคนป่า; ก้าวฟ้า ก้าวฟ้าผ่า ก้าวลม ก้าวฝน อะไรเช่นนั้น ก็เป็นเรื่องของความกลัวสิ่งที่ลึกลับ ที่ตนอธิบายไม่ได้, ที่ตนเองทำอะไรไม่ได้เช่นเดียวกัน.

ความกลัวต่อสิ่งที่ตนไม่อาจจะเข้าใจได้นี้ เป็นมูลเหตุให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา คือทำให้เกิดการค้นคว้าที่จะดับความทุกข์, หรือดับความกลัวนั้น ๆ เสียให้ได้; ให้เป็นผู้ที่มีจิตใจเบาสบาย สงบเย็นได้ จึงได้เกิดระเบียบวิธีปฏิบัติที่เป็นตัวศาสนาขึ้น.

นี่เราจะเห็นได้ว่า สิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรมนั้น มีมูลเหตุมาจากความเดือดร้อนของสังคม; สิ่งที่เรียกว่าศาสนามีมูลเหตุมาจากการกลัวสิ่งที่ตนไม่อาจจะเข้าใจได้; และรบกวนความสงบสุขของจิตใจอยู่เสมอ. เป็นการแตกต่างกันอย่างมาก, อย่างคนละแนวทีเดียว.

ต่อไปอีก ก็ขอให้พิจารณากันถึงผลที่เป็นที่มุ่งหมายของของ ๒ สิ่งนี้.

ศีลธรรมนั้น ไม่ต้องสงสัย ย่อมมุ่งหมายถึงสิ่งที่เรียกกันว่า**ความดี**; แม้ว่าสิ่งที่เรียกความดีนั้นจะคืออะไร จะเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันมากจนถึงกับแตกต่างกันก็ตามเถิด; แต่ทุก ๆ สายของศีลธรรม จะมุ่งถึงความดีในฐานะเป็นผล; เพราะฉะนั้นปัญหาในทางศีลธรรม ซึ่งนักศีลธรรมถกกันมากในโลกก็คือว่า อะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว; เพื่อจะยุติเด็ดขาดลงไปในส่วนนี้, เพื่อจะได้กันเอาสิ่งที่เรียกว่าความดี มาเป็นที่

มุ่งหมายของศีลธรรม.

ส่วนสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น, โดยเฉพาะพุทธศาสนาแล้ว. **บัญญัติสิ่งที่เรียกว่าความดีนั้นไว้ในฐานะที่ไม่แปลกกว่าความชั่ว คือยังมีใช้สิ่งสูงสุด; เลยกลายเป็นว่าจะต้องขึ้นไปเหนือความดี;** ผิดกับความมุ่งหมายของศีลธรรมที่มาหยุดอยู่ตรงแค่ความดี. แม้ว่าในบางลัทธิศาสนาจะได้บัญญัติที่สุดของศาสนาไว้ด้วยคำว่า “ยอดสุดของความดี” ดังนี้ก็ตาม; แต่ว่ายอดสุดของความดีนั้น เขาต้องหมายถึงความดีชนิดหนึ่ง ที่แตกต่างกว่าความดีธรรมดา ตามปกติทั่ว ๆ ไป. แต่ถ้าเราเอาพุทธศาสนาเป็นหลัก ก็กล่าวได้ทีเดียวว่า มุ่งผลที่จะให้ขึ้นไปเหนือความดี; จนไม่ถูกรบกวนด้วยปัญหาของความชั่วหรือความดี จึงจะเรียกว่าเป็นผลที่มุ่งหมายอันแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ในเมื่อสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมมุ่งกันแต่เพียงความดี.

ถ้าจะมองกันให้แคบเข้ามาอีกหน่อย ถึงสิ่งที่พอจะรู้จักเข้าใจได้สำหรับข้อ : **ศีลธรรมจะมุ่งได้เพียงความเป็นสุข,** อย่างที่เรียกว่าความสุขที่คนทั่วไปต้องการ; แต่สิ่งที่เป็นศาสนาหรือวัตถุที่ประสงค์ของศาสนานั้น **มันยิ่งไปกว่าความสุขที่คนธรรมดาต้องการ** ซึ่งหาค่าเรียกยาก; เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัยคำที่มีอยู่ในพุทธศาสนา เช่นคำว่า สันติ หรือนิพพาน เป็นต้น, คือมันยิ่งไปกว่าความสุขตามธรรมดา. เราใช้ภาษาทั่วไปสำหรับความสุขตามธรรมดา ใช้กับคำว่า happiness;

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๕๐ ศาสนากับสังคม

อย่างนี้ก็พอเข้าใจได้ว่า ยังมีคำที่แสดงความหมายยิ่งกว่านั้น เช่นคำว่า bliss หรือ peace มันมีความหมายที่สูงไปกว่า จนถึงกับคนที่พอใจใน bliss นั้น อาจรังเกียจสิ่งที่เรียกว่า happiness ก็ได้. ถ้าถือตามหลักของพุทธศาสนาแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่า สันติหรือนิพพานนั้น อยู่เหนือความที่จะกล่าวว่าเป็น happiness หรือเป็นความสุข. นี่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ผลที่มุ่งหมายของสิ่งที่เรียกว่า ศาสนานั้น ไปไกลกว่าสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม. จริงอยู่ที่เราอาจจะเรียกสิ่งนี้ว่าเป็นจุดสุดยอดของสิ่งที่มนุษย์ควรจะได้ด้วยกันทั้งนั้น; แต่มันก็ยังอยู่คนละระดับอยู่นั่นเอง.

สิ่งที่เป็นสุดยอดที่ดีที่สุด ที่เราควรจะได้ในทางศีลธรรม ก็คือความสงบของสังคมดังกล่าวมาแล้ว; ส่วนสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ตามความมุ่งหมายของศาสนานั้น มันหมายถึงความที่จิตของบุคคลแต่ละคนหลุดรอดออกไปจากความทุกข์ทางจิตใจโดยสิ้นเชิง พร้อมทั้งเหตุของความทุกข์.

เราควรจะให้คำจำกัดความที่ชัดเจนเด็ดขาด เช่นว่าผลที่เป็นความสุขทางศีลธรรม เราใช้คำว่า “ความสุข” หรือ “ความผาสุกของสังคม” ก็นับว่าถูกต้องและชัดเจน. แต่เราใช้คำนี้แก่ผลที่มุ่งหมายของ ทางศาสนา ไม่ได้ เราจึงมีคำอื่น ๆ เช่นคำว่า “หลุดรอด” หรือคำว่า “รอดพ้น” อย่างที่เรียกในภาษาบาลีว่า “วิมุตติ” เป็นต้น.

คำว่า “หลุดรอด” หรือรอดพ้นนี้ หมายถึงหลุดรอดจาก

อำนาจบีบบังคับผูกพัน ร้อยรัดทุกอย่าง : การที่ยังมีความสุข เป็นความผาสุก และยินดีในความสุข นี้เรียกว่า ถูกผูกพัน ถูกครอบงำอยู่ด้วยรสของความสุขหรือความผาสุกนั่นเอง. จิตใจ จะติดแน่นอยู่กับความผาสุก หรือรสของความผาสุก; แล้วก็ ทะเยอทะยานยิ่ง ๆ ขึ้นไป หรืออย่างน้อยที่สุด ก็ไม่อยากจะให้ สิ่งนั้นเปลี่ยนแปลง หรือสูญหายไป; อยากรจะเอา ให้ยังคงอยู่แก่ ตนเรื่อย. แต่ด้วยเหตุที่สิ่งต่าง ๆ ไม่อยู่ในวิสัย ในอำนาจของ ใคร มันจึงเปลี่ยนแปลง; ก็เลยทำให้คนนั้นมีความทุกข์. ความ ทุกข์ลวงหน้าจึงเกิดขึ้นมา จากการที่ตนผูกพันไว้ด้วยความหวัง ในความสุข, หรือในความผาสุก, หรือในรสของความสุข, หรือ ถึงกับทะเยอทะยานที่จะให้สุขนี้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป; อย่างนี้ไม่เรียกว่า เป็นความหลุดรอด แต่เป็นความถูกผูกพันอย่างเต็มที่. แม้ว่า ความสุขนั้นจะเป็นความสุขที่สูงไปกว่าของมนุษย์ หรือเป็น ความสุขอย่างที่เรียกว่าในสวรรค์ หรือในพรหมโลกก็ตาม; ก็ล้วนแต่เป็นเครื่องผูกพันจิตใจอย่างเดียวกันหมด. ความนิยม ทางฝ่ายศาสนาจึงไม่อาจจะยินดีพอใจเพียงแค่ความสุขชนิดที่ เป็นความผูกพันอย่างนั้น; และเมื่อความสุขทั้งปวงเป็นที่ตั้งแห่ง ความผูกพันไปเสียทุกชนิด; เราจึงไม่ไยดีกับสิ่งที่เรียกว่าความ สุข; เลยหันไปสนใจกับสิ่งที่เรียกว่า “ความหลุดรอด” คือหลุด ออกไปได้จากสิ่งที่ผูกพัน กล่าวคือทั้งความสุขและความทุกข์ ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่จะผูกพัน; นี่คือการมุ่งหมายอันแท้จริงของ สิ่งที่เรียกว่าศาสนา.

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๕๒ ศาสนากับสังคม

สรุปได้ความว่า **ศีลธรรม มุ่งผลเป็นเพียงความผาสุกของสังคม; ส่วนศาสนา มุ่งผลเป็นความหลุดรอดของปัจเจกชนแต่ละคน ๆ**; เป็นความแตกต่างที่เห็นกันได้ชัดแล้ว.

ที่นี้เรามาพิจารณากันถึงเรื่องการปฏิบัติ ทั้งวิธีการปฏิบัติของสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม และของสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา.

สิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม ก็ตาม, หรือสิ่งที่เรียกว่า ศาสนาก็ตาม, เผอิญมีแนวปฏิบัติ หรือวิธีการปฏิบัติ นั้น คล้ายกันอยู่มาก พอที่จะสรุปได้ว่า :-

ศีลธรรม มุ่งการบังคับตัวเองเป็นส่วนใหญ่ในการปฏิบัติ; เพราะว่าถ้าปราศจากการบังคับตัวเอง หรือบังคับกิเลสแล้ว ก็ไม่อาจเกิดการประพฤติปฏิบัติขึ้นมาได้. ในทางศาสนาก็เหมือนกัน ถือเอาการบังคับตัวเองเป็นมูลฐานอันแรกที่สุดของการปฏิบัติ; เพราะฉะนั้นศีลธรรมที่เนื่องกันอยู่กับศาสนา หรือไม่เนื่องอยู่กับศาสนาก็ตาม ย่อมมีการปฏิบัติเป็นรากฐานอยู่ในขั้นที่เป็นขั้นต้น ๆ ที่ล้วนแล้วแต่เป็นการบังคับตนเองด้วยกันทั้งนั้น.

แม้ศาสนาฝ่ายที่เป็นความเชื่อ เช่นเชื่อในพระเจ้า เป็นต้น ในฐานะที่เป็นตัวศาสนาแท้ในขั้นสูงสุด, การปฏิบัติที่เป็นใจความสำคัญของศาสนาแท้นั้นก็คือการกระทำไปตามความเชื่อ คือการแสดงความหวัง, การเชื่อ และการอ้อนวอนการอธิษฐาน จิตตั้งนี้เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่จะต้องบังคับตัวเองให้กระทำ, หรือเชื่อ, หรืออ้อนวอนด้วยกันทั้งนั้น.

ส่วนศาสนาประเภทที่เป็นไปในทางปัญญา นั้น เดินไปอีกแนวหนึ่ง : แม้จะปราศจากการอ้อนวอน แต่ก็มีวิธีการที่จะตัดกิเลสโดยเฉพาะ คือการศึกษาให้รู้จักกิเลส, ให้รู้จักมูลเหตุของกิเลส, แล้วพยายามตัดกิเลส, หรือทำลายมูลเหตุของกิเลส; นั้นเป็นตัวอย่างปฏิบัติของศาสนาประเภทที่เดินไปตามปัญญา ซึ่งก็ล้วนแต่ต้องมีการบังคับตัวเองให้กระทำอย่างจริงจัง ด้วยเหมือนกัน.

ส่วนศาสนาประเภทที่อาศัยความเชื่อเป็นหลักนั้น ก็มีความประสงค์จะควบคุมหรือกำจัดกิเลสด้วยเหมือนกัน คืออาศัยการที่ผูกจิตใจไว้ด้วยความเชื่อ; ผังแน่นอนอยู่ในสิ่งที่สมมติเรียกว่า พระเป็นเจ้า หรืออะไรก็สุดแท้ ในลักษณะที่ไม่เปิดโอกาสให้กิเลสมาครอบงำย่ำยีได้เหมือนกัน.

ถ้าจะเพ่งดูที่เดียวตลอดสาย ก็พบว่า ศีลธรรม และ คำสอนที่เกี่ยวกับศีลธรรม ของศาสนาทั้งสองประเภทนั้น จะอยู่ในลักษณะที่เป็นการบังคับตัวเองเหมือนกันหมด; ไม่ว่าในศาสนาที่ถือความเชื่อในพระเจ้าเป็นหลัก, หรือศาสนาที่อาศัยปัญญา อาศัยการกระทำของตนเองเป็นหลัก, จะต้องมีรากฐานส่วนที่เป็นศีลธรรม อยู่ที่การบังคับตนเอง. ข้อนี้ยังทำให้เราเห็นได้ว่า แม้ศีลธรรมที่เนื่องกันอยู่กับศาสนา ก็ยังแตกต่างกันกับตัวศาสนา; คือศีลธรรมอาศัยหลักการปฏิบัติเพียงบังคับตัวเอง. ส่วนศาสนาอาศัยการปฏิบัติเลยขึ้นไปถึงการเชื่อ หรือการอ้อนวอน, หรือการที่จะใช้อุบายตัดกิเลส ข่มกิเลส,

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๕๔ ศาสนากับสังคม

หรือตัดกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นหลัก; เพียงแต่การบังคับตัวเองนั้นไม่พอ ที่จะทำให้ลึกจนถึงความมุ่งหมายของสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา อันแท้จริง.

ทีนี้ถ้าจะดูกันอย่าง ๆ ในลักษณะที่คนทั่วไปพอจะจับได้ด้วยตนเองก็คือ ดูที่ **ผลที่ได้**, หรือ **ผลที่เกิดขึ้น**.

ผลที่ได้หรือผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทางศีลธรรมนั้น เป็นผลคือความดีชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดมาจากผลการปฏิบัติในการเสียสละ, การอดกลั้นอดทน, การบังคับตัวเอง ฯลฯ เป็นต้นตามระบอบนั้น ๆ ไม่เกี่ยวกับปัญญาที่พิจารณาไปในทางของ *อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา* โดยเฉพาะ. แต่ส่วนผลที่จะพึงได้จากการปฏิบัติตามทางฝ่ายของศาสนานั้น ต้องเป็นผลที่ได้มาจากปัญญา, หรือที่เป็นไปในทางปัญญาในขั้นสูง หรือลึก หรือละเอียดเสมอไป. แม้จะเป็นศาสนาที่อาศัยความเชื่อ อาศัยการพิริบวงสรวงอ่อนน้อมก็ต้องจัดไว้ในฝ่ายปัญญา; คือมีปัญญา รู้จักทำความเชื่อ หรือรู้จักทำการอ่อนน้อม, ทำการอ่อนน้อมไปตามระเบียบแบบแผน ที่ผู้มีปัญญาได้วางไว้อย่างกะเป็นผู้มีปัญญาเอง. เพื่อขจัดความกลัวในจิตใจ ให้สูงขึ้น. วิธีที่สอนให้เชื่อ, หรือสอนให้ทำการบูชาอ่อนน้อมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระเป็นเจ้านั้นก็ประณีตและละเอียดแยบคายมาก ไม่ใช่การทำไปได้ตามความคิดนี้กรรมดา; เพราะฉะนั้นเขาจึงจัดไว้ในฐานะที่เป็นปัญญาชนิดหนึ่งเหมือนกัน. ด้วยเหตุนี้เราจะพบคำสองคำในปทานุกรมทางศีลธรรมว่า *moral virtue* กับ *intellectual*

virtue.

อันแรก หมายถึงผลของกุศลหรือความดีที่เกิดมาจากการปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติ ที่สังคมต้องการ; ไม่เกี่ยวกับปัญญาอันเร้นลับ เพื่อจะขจัดกิเลส หรือความกลัวชนิดที่มองไม่เห็นตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง. แต่อันหลัง หมายถึงผลที่เกิดมาจากระเบียบปฏิบัติที่จะกำจัดความกลัว หรือความทุกข์ในส่วนตัวบุคคลที่ลึกซึ้งเฉพาะคน ๆ ตามแบบที่พระศาสดา ที่เป็นผู้ตรัสรู้ของศาสนานั้น ๆ ได้วางไว้. เพราะฉะนั้นอย่าไปเข้าใจหรืออย่าไปถือว่า แม้การเชื่อหรือการอ่อนน้อมนั้นไม่เกี่ยวกับปัญญาเสียเลย : ถ้าเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับศีลธรรมแล้ว ผลที่มุ่งหมายของทางฝ่ายศาสนาที่สมบูรณ์ ย่อมเพ่งเล็งในทางปัญญาปริยายใดปริยายหนึ่งทั้งนั้น. นี่เป็นเครื่องแสดงความแตกต่างกันชัดเจนระหว่างสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม กับสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา.

วาระสุดท้ายที่เราจะลองเปรียบเทียบกันดู โดยการถือความเชื่อมาเป็นหลัก คือ**ความเชื่อในทางศีลธรรม กับความเชื่อในทางศาสนา**; ทั้งสองนี้จะให้ผลแตกต่างกันอย่างไร.

ความเชื่อในทางศีลธรรม ให้ผลเป็นความสับสนระส่ำระสายในสังคม, ที่เรียกว่าเกิดวิกฤตกาลถาวร เช่นสงคราม เป็นต้นขึ้นในทางสังคม. ส่วนผลร้ายที่เกิดมาจากความเชื่อทางศาสนานั้น คือทำให้บุคคลมืด คือให้เกิดความมืดขึ้นในจิตใจของบุคคล.

ที่ว่าวิกฤตการณ์ถาวรเกิดขึ้นแก่สังคม ในที่นี้เราหมายถึง ความระส่ำระสาย ความอยู่กันไม่เป็นผาสุกในทางสังคม เห็น การแก้ไขใด ๆ; นี้เป็นผลสรุปของการที่ศีลธรรมเสื่อมไป. ส่วน ความมืดของจิตใจนั้น หมายถึงความมืดในการที่บุคคลไม่ สามารถจะแก้ปัญหาภายในใจเฉพาะตน ซึ่งเกิดขึ้นเป็นความ เร่าร้อน ระส่ำระสายในจิตใจในส่วนลึก ไม่สามารถจะขจัดให้ สูญสิ้นไปได้; ทำให้ไม่ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับ. นี้เรียกว่าความมืดในทางจิตใจเกิดมาจากการที่เรียกว่าศาสนา เสื่อม หรือปราศจากศาสนา.

นี่เป็นการชี้ให้เห็นชัดว่า สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม กับสิ่งที่เรียก ว่าศาสนานั้น อย่างไรเสียก็ไม่อาจจะเป็นอันเดียวกันได้เลย : มีความมุ่งหมายแตกต่างกันคนละระดับ หรือมีหลักการต่าง ๆ กันไปคนละทาง; แม้ว่าในขณะหนึ่งเราอาจจะผนวกศีลธรรมนี้ ไว้ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาก็ตาม.

โดยเหตุที่หัวข้อที่อาตมาจะต้องบรรยายมีอยู่ ๒ หัวข้อ คือ ศีลธรรมกับศาสนา จึงได้พยายามชี้ความแตกต่างให้เห็นชัดเสีย ชั้นหนึ่งก่อน; เพื่อความสะดวกแก่การบรรยายในอันดับต่อไป ใน วันหลัง ๆ.

ที่นี้ก็จะได้พิจารณากันถึงข้อที่ว่า เมื่อสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม กับสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา ไม่ใช่เป็นอันเดียวกันแล้ว แต่มีความ เกี่ยวพันกันอย่างไร. เพื่อจะตอบปัญหาข้อนี้ เราจะต้องพิจารณา ดูกันถึงสิ่งที่เรียกว่า พื้นฐานที่จะเป็นที่ตั้งของศีลธรรม หรือของ

ศาสนา สองอย่างนี้ดูเสียก่อน.

โดยทั่วไปอาจจะถือว่า ศีลธรรมเนืองหนักไปทางฝ่ายภายนอก ฝ่ายวัตถุหรือฝ่ายกาย; ศาสนาเนืองหรือหนักไปในทางฝ่ายจิต. การกล่าวดังนั้นเป็นการกล่าวที่พอจะฟังได้เหมือนกัน แต่ไม่ควรจะกล่าวดังนั้น; ควรจะกล่าวได้ว่า ทั้งศีลธรรมและทั้งศาสนาจะต้องอาศัยที่ตั้ง คือสิ่งที่, ถ้าเรียกตามภาษาบาลี, ก็เรียกว่า ทวาร – ประตู; หมายถึงที่ตั้ง ที่เกิดที่กำเนิด ทั้ง ๓ ทวารคือทั้งทางกาย ทั้งทางวาจา ทั้งทางใจ; เพราะเหตุฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมจึงเนื่องถึงทั้งทางใจ, ทางสติสัมปชัญญะ, ทางความคิดความเห็น, หรือทิวฏฐิต่าง ๆ ด้วย. เพราะว่าการที่คนเราจะประพฤติปฏิบัติในทางศีลธรรมนั้น ถ้าจะให้มันหลักแน่นแน่น ศีลธรรมนั้นก็ต้องอาศัยหลักที่เป็นอุดมคติ หรือเป็นปรัชญาของทางฝ่ายศาสนาส่วนใดส่วนหนึ่งมาเป็นหลัก. เพราะเหตุฉะนั้นแหละสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมจึงต้องอาศัยบนความรู้ ความเข้าใจ, ซึ่งภาษาบาลีใช้คำว่า ทิวฏฐิ คือความคิดความเห็น. แม้ความเชื่ออันแน่นแน่นก็เรียกว่าทิวฏฐิด้วยเหมือนกัน. ในภาษาไทยเรากล่าวว่าทิวฏฐิมักจะหมายถึงทิวฏฐิมานะ; แต่ภาษาบาลีใช้หมายถึง ความเห็นที่ตนกำลังยึดถืออยู่.

ถ้าพิจารณาดูที่พุทธศาสนาโดยเฉพาะ ก็พอจะเห็นได้ชัดว่า ในพุทธศาสนานี้ มีข้อปฏิบัติส่วนที่เป็นศีลธรรมพอที่จะแบ่งได้เป็นชั้น ๆ เหมือนกัน. ที่เป็นชั้นต่ำที่สุดคือ เนื่องด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมทั่ว ๆ ไป; นี้แทบจะกล่าว

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๕๘ ศาสนากับสังคม

ไม่ได้ว่า เป็นหลักของพระพุทธศาสนา; เพราะว่ามันไปพ้องกันกับทุก ๆ ศาสนา หรือว่ามีอยู่ก่อนพุทธศาสนา. เมื่อมีพุทธศาสนาเกิดขึ้น ก็ได้กล่าวถึงสิ่งเหล่านี้ หรือยอมรับสิ่งเหล่านี้มาผนวกเข้าไว้ด้วย. เพราะฉะนั้นศีลธรรมที่เนื่องอยู่ในวงของพุทธบริษัทส่วนนี้ ก็ไม่อาจจะกล่าวได้เต็มปากว่า เป็นตัวพุทธศาสนาแท้; หรือที่สูงขึ้นไปกว่าที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่นศีลธรรมในชั้นศีล ๕, ธรรม ๕, อย่างที่อาตมาได้เคยบรรยายละเอียดแล้ว ในปาฐกถาครั้งที่สอง ปีที่แล้วมานั้น. ศีล ๕ ประการ หรือธรรม ๕ ประการนั้น ก็สูงขึ้นมากอีกหน่อย; แต่ถึงอย่างนั้นก็ไม่น่าจะกล่าวว่าเป็นเนื้อแท้ หรือเป็นศีลธรรมที่เป็นเนื้อแท้ของพุทธศาสนา; ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลอย่างเดียวกันอีก คือว่า มันมีอยู่ในศาสนาอื่นด้วยกัน, หรือพ้องกัน หรือมีอยู่ก่อนพุทธศาสนา; แม้ว่าพุทธศาสนาจะไต่ย้ามากในศีลธรรมชั้นนี้ก็ตาม.

เราจะเห็นได้ว่า ศีลธรรมที่เนื่องด้วยระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม หรือศีลห้า ธรรมห้านี้ ยังไม่ได้เกี่ยวกับความคิด ความเห็น คือทิวฐิติโดยตรง; ต่อเมื่อเราเขยิบไปอีกหน่อย ถึงหลักศีลธรรมอีกหมวดหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า กุศลกรรมบถที่แบ่งเป็นทางกาย ทางวาจา และทางใจ หรือมโน. ที่เป็นทางกายทางวาจาก็ไม่แปลกออกไปจากศีลธรรม ๕ ข้อ; คือไม่แปลกออกไปจากการไม่ฆ่า, ไม่ลัก, ไม่ลวงละเมิดทางกาม, อะไรทำนองนี้; ทางวาจาก็ไม่มากไปกว่า ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบคาย, ไม่

พูดคำๆ แยกให้แตกกัน, ไม่พูดคำเพื่อเจ้าไว้ประโยชน์. แต่ส่วน
หมวดสุดท้าย ที่เป็นมโนกรรม คือเนื่องด้วยจิตใจนั้นมีอยู่ว่า
ต้องไม่โลภ ไม่เพ่งเล็ง, ไม่พยาบาท ไม่ปองร้าย, ไม่มีความ
เห็นเป็นมิชฌาปฏิฐาน, แต่เป็นสัมมาปฏิฐาน.

ข้อสุดท้าย คือ สัมมาปฏิฐาน นี้เอง เป็นเครื่องแสดงให้เห็น
ชัดว่า : **สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม ที่เนื่องกันอยู่กับพุทธศาสนานั้น**
เพ่งเล็งไปในทางสติปัญญา และความคิดเห็นโดยตรง;
และควรจะถือว่ามากกว่าศีลธรรมสากลทั่ว ๆ ไป. เพราะ
ว่าเราจะเอาสัมมาปฏิฐานเป็นมูลฐานของศีลธรรม เราต้อง
เข้าใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งปวงเสียก่อน โดยเฉพาะก็คือ
เข้าใจถูกต้องในธรรมชาติทั้งปวง.

สิ่งที่เรียกว่าธรรมชาตินั้น อย่างไรเสียมันก็ต้องมีความ
ลึกลับ, ลึกลับมากกว่าที่คนธรรมดาจะเข้าใจได้; โดยเหตุนี้
และพร้อมกันนั้น สัมมาปฏิฐานจึงต้องแบ่งแยกเป็นชั้น ๆ คือเป็น
สัมมาปฏิฐานชั้นที่เกี่ยวกับศีลธรรมนี้อย่างหนึ่ง และสัมมาปฏิฐานที่
เกี่ยวกับหลักศาสนา ชั้นสูงโดยตรงนั้นอีกอย่างหนึ่ง.

สัมมาปฏิฐานในชั้นที่เกี่ยวกับศีลธรรมนี้ ท่านจัดไว้ใน
อันดับต่ำ; ยกตัวอย่างเช่น มีความเข้าใจถูกต้องว่า บุญหรือ
บาปมี, ทำดีได้ดี, ทำชั่วได้ชั่ว. แล้วก็ยึดถือแต่ในฝ่ายที่เป็นการ
ทำความดี หรือมีความคิดความเห็นที่ถูกต้องว่า โลกนี้มี, โลก
อื่นมี, โลกหน้ามี; หรือว่าสัตว์ชนิดที่มีไซ้มนุษย์ ตรงกันข้ามจาก
มนุษย์ หรือแปลกไปจากมนุษย์ เช่น เทวดา เป็นต้นนี้มี; ตลอด

ถึงความคิด ความเชื่อ อย่างที่ไซค์ว่า บิดามารดามี, ครู อาจารย์มี, คือความมุ่งหมายให้ยอมรับว่าบิดามารดา ครู อาจารย์ อะไรเหล่านี้ เป็นสถาบันอันหนึ่งซึ่งเป็นความดี มีความ ศักดิ์สิทธิ์ จะลบหลู่ว่าไม่มีความสำคัญ หรือไม่มี ความหมายนั้น ไม่ได้; จัดเป็นมิจฉาทิฏฐิ.

แต่อย่างก็ตาม สัมมาทิฏฐิในอันดับนี้ เป็นสัมมาทิฏฐิขั้น ต่ำ ๆ ขั้นต้น ๆ ที่เนื่องอยู่กับศีลธรรม. เช่น สัมมาทิฏฐิที่มีหลัก ว่า ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว, อย่างนี้อย่าเพอเข้าใจว่า เป็นขั้นสูง สุด. สัมมาทิฏฐิในขั้นสูงสุดนั้น จะต้องอยู่ในลักษณะที่สามารถ ทำตนให้ขึ้นอยู่เหนือความดีความชั่ว; ให้ความดีและความชั่ว ผูกพันไม่ได้ จึงจะเป็นสัมมาทิฏฐิขั้นสูง, เป็นสัมมาทิฏฐิของ ทางฝ่ายศาสนาโดยตรง, ไม่ใช่สัมมาทิฏฐิของทางฝ่ายศีลธรรม.

เราควรจะพิจารณาด้วยว่า ศีลธรรมสากลทั่วไป ไม่ได้มี หลักเกี่ยวพันมาถึงสัมมาทิฏฐิในทำนองนี้; ไม่ได้พิจารณาถึง เรื่องโลกหน้า หรือโลกอื่นว่า ควรจะถือว่ามี หรือไม่มี; และ ไม่ได้มีหลักว่า กรรมดี กรรมชั่ว; ทำกรรมอย่างไรจึงจะได้รับผล ของกรรมนั้นอย่างเด็ดขาด เหมือนกับสัมมาทิฏฐิในพุทธศาสนา แม้เป็นเพียงสัมมาทิฏฐิในขั้นศีลธรรม.

นี่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นชัดอีกชั้นหนึ่งว่า **แม้ศีลธรรมที่เนื่อง กันอยู่กับศาสนา, และเป็นศีลธรรมในขั้นที่มีรากฐานอยู่ บนสติปัญญา หรือทิฏฐิแล้ว, และมีหน้าขำมีชื่อเหมือน กันว่า สัมมาทิฏฐิ, สัมมาทิฏฐิ อย่างนี้แล้ว มันก็ยังแบ่ง**

ออกเป็น ๒ ประเภท คือเป็นสัมมาทิฐิในชั้นศีลธรรม, และเป็นสัมมาทิฐิในชั้นศาสนา; ต่างกันอยู่อย่างนี้. แม้ว่าศีลธรรมเหล่านี้ต้องเนื่องไปถึงทางจิตใจ, ทางสติปัญญา, ทางความคิดเห็น ซึ่งเรียกว่าทิฐิด้วยกันทั้งหมด แต่แล้วก็ยังแบ่งแยกเป็นฝ่ายศีลธรรม และฝ่ายศาสนาอยู่นั่นเอง; เพราะว่าฝ่ายศีลธรรมมุ่งส่งเสริมเพียงความสงบของสังคม : ส่วนฝ่ายศาสนามุ่งส่งเสริมเป็นความหลุดรอดของคนแต่ละคน โดยเฉพาะ.

ทั้งหมดนี้เป็นการจำกัดความหมายของคำว่าศีลธรรม และคำว่าศาสนา ให้เห็นชัดว่า แตกต่างกันอย่างไร; และเป็นการวางเส้นเขตเส้นแนว แบ่งแยกระหว่างศีลธรรมกับศาสนาให้ชัดแจ้ง เพื่อกันความพัวพัน.

เพื่อความเข้าใจในชัดเจนยิ่งขึ้น ในเหตุผลที่อาตมาได้กล่าวมาแล้วตามลำดับนั้น ในตอนนี้เราควรจะใช้ตัวอย่างเป็นเครื่องทำความเข้าใจอีกครั้งหนึ่ง : ตัวอย่างที่อยากจะยกมา ก็คือตัวอย่างที่เกี่ยวกับสิ่งปฏิภูล และไม่ปฏิภูล. คำเหล่านี้อาจจะเป็นคำแปลก คำใหม่ สำหรับบางท่าน; แต่อาตมาก็อยากจะให้พยายามศึกษา หรือทำความเข้าใจเอาไว้.

ปฏิภูล - แปลว่าสกปรก หรือไม่สะอาด หรือน่ารังเกียจ. บัณฑิตท่านถือว่าคนเราทั่ว ๆ ไปนั้น ไม่รู้จักปฏิภูล; แล้วไปเข้าใจในสิ่งที่ปฏิภูลว่าไม่ใช่ปฏิภูล; จึงได้หลงรักในสิ่งปฏิภูล, หรือไปหลงในสิ่งที่ควรรังเกียจเกลียดชังว่า น่ารัก น่าพอใจ.

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๖๒ ศาสนากับสังคม

คำ ๆ นี้เหมือนกันอย่างที่ใช้ทั่ว ๆ ไปสำหรับผู้ปฏิบัติขั้นเริ่มแรก; ท่านสอนว่า ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง นี้, หรือส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย เหล่านี้, เป็นของปฏิญู; แต่คนก็ไม่เห็นปฏิญู. เพราะเมื่อถูกกิเลส เช่น ความกำหนดครอบงำแล้ว; ก็มองไม่เห็นความเป็นของปฏิญู หรือมองข้ามความเป็นปฏิญู แล้วไปหลงรักสิ่งเหล่านั้นได้ทั้ง ๆ ที่เป็นปฏิญู; เมื่อความรักครอบงำแล้ว ก็ทำบาป หรือทำสิ่งที่ไม่ควรทำได้ด้วยเหตุสิ่งที่เป็นปฏิญู.

คนทั่วไปขั้นต้น ถ้าเริ่มเห็นสิ่งที่เป็นของปฏิญูนั้นว่าเห็นของปฏิญูเข้า; เราก็ยอมนับถือว่า นี่ดีขึ้นมาน้อยแล้ว; คือพอที่จะเห็นว่าปฏิญูเป็นสิ่งที่ปฏิญู. เช่นเห็นร่างกายนี้เป็นของปฏิญู แล้วก็ไม่หลงใหล มีจิตใจปกติ หรือไม่ลวงละเมียดศีลธรรมบางอย่างได้. แต่แล้วลองพิจารณาต่อไปอีกว่า ถ้าจะให้ดีไปกว่านั้น จะต้องเป็นอย่างไร ?

ถ้าเลื่อนขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง ก็คือ บุคคลที่มีปัญญาสูงขึ้นไปจนถึงกับมองเห็นสิ่งที่คนธรรมดาเห็นว่า ไม่ปฏิญู นั้นแหละปฏิญูเหมือนกัน; เช่นโต๊ะ เก้าอี้ ไม้กระดาน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ของสกปรก เน่าหนอนเหมือนเนื้อหนัง; คนธรรมดาก็ไม่ถือว่าปฏิญู. แต่ถ้ามีปัญญาสูงขึ้นมาถึงระดับนี้ก็จะเห็นว่ามันก็ “ปฏิญู” เหมือนกัน หากแต่มันปฏิญูในอีกลักษณะหนึ่ง.

การที่เห็นปฏิญูมีเพียงแต่ของเน่าหนอนเท่านั้นไม่พอ, น้อยเกินไป; แม้ของที่ถือกันว่าสะอาด มันก็ปฏิญู เพราะว่า มันหลอกลวง, คือเป็นของไม่เที่ยง แล้วหลอกลวงให้เห็นว่า

เพียง; ไม่น่ายึดถือ ก็หลอกหลวงให้เห็นว่าน่ายึดถือ. อย่างนี้ก็เลยเห็นว่า แม้แต่โต๊ะ เก้าอี้ หรือสิ่งของเหล่านี้ก็เป็นปฏิญญา ไม่ใช่ปฏิญญาแต่อุจจาระปัสสาวะอะไรทำนองนั้น. ถ้าเรามาพิจารณาดูแล้ว จะเห็นว่า ความเห็นแจ้งในขั้นนี้เป็นสติปัญญาแจ่มใสขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง, หรือสูงขึ้นมาจากขั้นหนึ่ง จนถึงกับเห็นว่าแม้โต๊ะ เก้าอี้ ก็เป็นปฏิญญาเหมือนกันกับอุจจาระปัสสาวะ ถึงแม้เพชรนิลจินดาแก้วแหวนเงินทองก็เป็นสิ่งปฏิญญาเหมือนกับอุจจาระปัสสาวะ.

ทีนี้ลองคิดดูต่อไปอีกว่า ถ้าจะมีความคิดดีกว่านั้น หรือแจ่มใสมากกว่านั้น; มีจิตใจสูงไปกว่านั้น จะเห็นได้อย่างไร.

ทีนี้ก็มาถึงระดับอีกระดับหนึ่ง ซึ่งมองเห็นว่า ไม่มีทั้งสิ่งปฏิญญาและไม่ปฏิญญา. ตามที่ไปเข้าใจว่า นี่ปฏิญญา, นี่ไม่ปฏิญญา, อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ยังเป็นความโง่ชนิดหนึ่ง; ซึ่งที่แท้แล้วสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรจะถือว่าปฏิญญาหรือไม่ปฏิญญาเลย; ควรจะไม่มีความรู้สึกว่าปฏิญญา หรือมีความรู้สึกว่าเป็นปฏิญญา. นี้ได้แก่จิตใจของพระอรหันต์; ไม่มีความรู้สึกว่าอะไรเป็นปฏิญญา หรืออะไรไม่เป็นปฏิญญา.

เมื่อเป็นดังนี้เราลองพิจารณาดูว่า ปุถุชนคนธรรมดาเป็นเอามาก ๆ ถึงกับว่า อุจจาระปัสสาวะ หรือเนื้อหนังนี้ ก็ไม่เป็นของปฏิญญา; ทั้ง ๆ ที่ความรู้สึกเวลาหนึ่งก็มองเห็นชัด และขยะ-เขยง; แต่เมื่อถูกกิเลสเข้าครอบงำ ก็ไม่เห็นสิ่งสกปรกนี้ ว่าเป็นปฏิญญา; ได้แก่คนทั่วไป นี้ขั้นหนึ่ง. ถ้าสูงขึ้นมาก็จะรู้ว่า มัน

ปฏิคุณ, สิ่งเหล่านี้เป็นปฏิคุณ; ไม่ควรหลงไหลในผม ขน เล็บ ฟัน หนัง หรือเลือดเนื้ออวัยวะ อันเป็นที่ตั้งของความหลงไหล; เพราะมันเป็นปฏิคุณ นี่ก็อีกชั้นหนึ่ง; คือคนปุถุชนชั้นที่ค่อยดี หน่อย ปุถุชนที่ถึงขนาดว่าอะไร ๆ ก็ไม่ปฏิคุณนั้น เป็นปุถุชนอย่าง เลวอย่างต่ำ; ปุถุชนตามสามัญปกติพอที่จะไม่หลงไหลในปฏิคุณ ก็เรียกว่าปุถุชนชั้นดี หรือกัลยาณชน.

แต่ชั้นสูงขึ้นมา มีสติปัญญา พอเห็น, ก็เห็นว่า มันปฏิคุณ เท่า ๆ กัน ทั้งสิ่งที่ดี ที่ชั่ว ที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต; คือบรรดา สิ่งทั้งหลายที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตาแล้ว เป็นปฏิคุณ เท่า ๆ กัน, น่าขยะแขยงเท่ากัน, ทำความน่ารังเกียจให้เท่ากัน, อย่างนี้เป็นจิตชั้นพระอริยเจ้า; แต่ยังไม่ถึงชั้นสูงสุด จะเป็นชั้น พระโสดา, สกทาคา, อนาคา หรืออะไรก็ตามแต่ยังเป็น พระอริยเจ้าชั้นต้น ๆ. ครั้งถึงพระอริยเจ้าที่ปลดปล่อยอุปาทาน ความยึดถือได้หมด, คือชั้นพระอรหันต์ ก็เลยหมดปัญหาเรื่อง ว่าปฏิคุณ หรือไม่ปฏิคุณ; เพราะฉะนั้นปัญหาจึงไม่เกิดแก่ท่าน ที่เกี่ยวกับปฏิคุณ หรือไม่ปฏิคุณ; จิตใจของท่านจึงสงบเย็นถึงที่ สุด ไม่ปัญหากระทบกระทั่งเกี่ยวกับปฏิคุณ หรือไม่ปฏิคุณ.

นี่ก็เพื่อจะเปรียบเทียบให้เห็นว่า ในฝ่ายศีลธรรมนั้น ไม่ อาจจะขึ้นมาถึงขั้นที่เห็นสิ่งต่าง ๆ เสมอกันหมด, แล้วปฏิคุณ เหมือนกันหมด; หรือไม่มีความเป็นปฏิคุณ หรือไม่ปฏิคุณเลย. ในขั้นศีลธรรมก็มีปฏิคุณ และไม่มีปฏิคุณ; คนเรา ก็จะเกลียด สิ่งที่ปฏิคุณ แล้วก็พอใจในสิ่งที่ไม่ปฏิคุณ จึงจะถูกต้องตามหลัก

ของศีลธรรม. แต่ถ้าขึ้นมาถึงหลักของศาสนา มันจะกลายเป็นว่า ปฏิกฎเท่า ๆ กัน จนไม่รู้ว่าจะอะไรจะน่ายินดี. ถ้าสูงขึ้นไปอีก จนถึงขั้นสูงสุด มันเลยไม่มีสิ่งปฏิกฎ หรือไม่ปฏิกฎ; กลายเป็นว่าทุก ๆ สิ่งไม่ควรจะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยอุปาทาน; ไม่มีอะไรที่น่าเขา – น่าเป็นดังนี้ เป็นต้น. ทั้งหมดนี้ เป็นการแสดงความแตกต่างระหว่างหลัก ซึ่งแสดงความรู้สึกที่เกิดขึ้นเองในจิตใจของคนเรา ที่เกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนา ว่ามันแตกแยกกันคนละแนวอย่างไร.

ถ้าหากตัวอย่างที่ยกมานี้มันยุ่ง อาตมาก็อยากจะยกตัวอย่างใกล้เคียง ๆ เข้ามาอีก; เช่นว่า กินเนื้อหรือกินผัก. **ปัญหาทางศีลธรรมมีอยู่ทั่วโลก ทุกชาติทุกภาษาว่า กินเนื้อดีหรือไม่ดี, กินผักเป็นผลดีกว่ากินเนื้อหรือไม่, จนเกิดความคิดความเห็นไปอย่างหนึ่งในทางศีลธรรม, เกิดมีพวกไม่กินเนื้อกินแต่ผักเป็นต้นก็มี เป็น vegetarian ไป.** ในขั้นศีลธรรมเป็นอย่างนั้น คือถือว่ามีเนื้อหรือมีผัก; เพราะฉะนั้นคนจึงมีปัญหาทางศีลธรรมว่า ควรกินเนื้อหรือไม่ควรกินเนื้อ; แล้วก็วินิจฉัยกันต่าง ๆ นานา จนแบ่งแยกเป็นพวกกินเนื้อและไม่กินเนื้อ. เมื่อไปยึดถือเข้า มันก็ทำความยุ่งยากให้ตามสมควรแก่การที่เข้าไปยึดถือ ว่ากินเนื้อหรือกินผัก; จึงเลยยังไม่เป็นความสงบ หากยังมีความรู้สึกว่ามีเนื้อหรือผัก.

เมื่อความคิดได้สูงขึ้นมาตามหลักของพระศาสนา ซึ่งสูงกว่าศีลธรรม ก็เลยไม่มีเนื้อ ไม่มีผัก; ไม่มีความรู้สึกว่า

กินเนื้อหรือกินผัก, ไม่มีเจตนาที่จะกินเนื้อหรือกินผัก; มันเลยกลายเป็นกินอาหารไป. ถ้าสติปัญญาเรามีเพียงพอ บริบูรณ์ ก็ไม่กินอาหารชนิดที่จะทำให้เกิดโทษขึ้นมาได้; พร้อมกับไม่มีปัญหายุ่งยาก ว่า เนื้อหรือผัก, เพราะฉะนั้นผู้ที่มิหลัก ทำนองนี้ หรือว่าถือตามหลักของพุทธศาสนา การกินอาหารนั้น จึงเป็นเพียงการกินเนื้อลูกของตัวเองกลางทะเลทราย.

อาตมาใช้สำนวนในพระไตรปิฎก คือเรื่องมีว่า พ่อแม่คุม ลูกอ่อนข้ามทะเลทราย; หลงทางออกไม่ได้จนลูกตาย แล้วก็ ยังแต่ตัวเองจะตายถ้าไม่มีอะไรมากินไว้บ้าง; ก็เลยต้องฝืนกิน เนื้อลูกที่ตายแล้ว; มันจะกินได้สักก็มาน้อย. ความหมายก็คือกินเพียงอย่าให้ตาย; ถ้ากินเพียงอย่าให้ตาย เหมือนกิน เนื้อลูกในทะเลทรายอย่างนี้แล้ว ก็เรียกว่ากินอาหาร ไม่ใช่กิน เนื้อ. แต่ถ้ากินเพื่อความเอร็ดอร่อยอย่างใดอย่างหนึ่ง, หรือ ไม่เอร็ดอร่อยอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็เรียกว่า กินเนื้อหรือกินผัก อย่างใดอย่างหนึ่งแน่. หรือแม้จะกินด้วยความยึดถือว่า นี่เป็น วัตร, เป็นข้อปฏิบัติที่ควรจะยึดถือ; อย่างนี้ก็ต้องมีเนื้อ มีผักแน่; และก็ด้วยอุปาทานยึดถือว่าเนื้อหรือผักนั้นเอง จะทำให้มี ความหมายยุ่งยากมากขึ้น แก่ผู้ปฏิบัติตนเอง.

เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า ในระดับที่เป็นฝ่ายศีลธรรมนั้น มันมีผักมีเนื้อ, และมีการกินผักกินเนื้อ; และมีปัญหาเรื่องเกี่ยวกับการกินผักกินเนื้อ. แต่ทางฝ่ายศาสนานั้นเข้าถึงความจริงของ ธรรมชาติลึกถึงขนาดที่ไม่รู้สึกว่ามีผักหรือเนื้อ; เพราะฉะนั้น

จึงไม่มีการกินผัก หรือกินเนื้อ และมีแต่การกินอาหารชนิดที่เป็น “เนื้อลูก ที่ตายอยู่ในทะเลทราย”

อีกอย่างหนึ่ง, อุปมาการกินอาหารว่า เป็นเพียงสักว่า น้ำมันสำหรับหยอดเพลากวียน; นี้ใช้สำนวนในพระไตรปิฎก. ถ้าใช้สำนวนอย่างเดี๋ยวนี ก็คือน้ำมันที่ใช้หยอดรถยนต์ รถต่าง ๆ นั้นเอง. การหยอดน้ำมันให้แก่ล้อรถหรือล้อกวียน ไม่ได้หยอดให้ล้นให้ไหล ในปริมาณมาก; คือหยอดพอให้มันลื่นได้เท่านั้นเอง. ถ้าเรากินอาหาร หรือดื่มเครื่องดื่ม อย่างกินเนื้อลูกกลางทะเลทราย หรือเหมือนการหยอดน้ำมันที่เพลากวียน; อย่างนี้ละก็ไม่มีปัญหาเกิดขึ้นเป็นความยุ่งยาก เกี่ยวกับการกินเนื้อ หรือกินผัก.

หลักของทางฝ่ายศาสนาต้องการจะให้คนเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ; และทำลายความรู้สึกลักษณะอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งเป็นความยึดถืออันเสีย แล้วก็จบเรื่อง. แต่ในระดับที่เป็นศีลธรรมนั้น ไม่ได้มีความมุ่งหมายถึงอย่างนั้น; เพราะฉะนั้นจึงมีปัญหามากกว่า กินเนื้อ หรือกินผัก, ว่าดีหรือชั่ว, ว่าอย่างไรเป็นโทษ, ว่าเป็นคุณ, ดังนี้ เป็นต้น.

ทั้งนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างระดับที่เรียกว่า ศีลธรรม หรือการปฏิบัติตามทางศีลธรรม, กับสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา หรือแนวปฏิบัติตามหลักที่เป็นตัวศาสนาแท้จริง. นี่เป็นตัวอย่างที่ช่วยแสดงความชัดเจน ความแตกต่างระหว่างศีลธรรมกับศาสนา.

พุทธทาสธรรม (ศ)

๑๖๘ ศาสนากับสังคม

อาจมาจะยกตัวอย่างออกไปอีกหน่อยหนึ่งว่า **ความเข้าใจของนักศีลธรรมนั้นยังน้อย; ไม่อาจจะเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของนักศาสนา.** ยกตัวอย่างในปัญหาเรื่องพระเวสสันดรให้ทานลูก ตาตา ๆ ไปกับคนที่โหดร้าย, คือชูชก : ถ้าพิจารณากันในแง่ของศีลธรรม พระเวสสันดรก็ใช้ไม่ได้; เว้นไว้แต่ควรจะทำ ความเข้าใจกันเสียก่อน : เรื่องพระเวสสันดรมีจริงหรือไม่จริง, พระพุทธเจ้าจะได้ทำอย่างนั้นจริงหรือไม่; นี้ไม่ใช่ปัญหา, ไม่ต้องพูดถึง, ไม่ต้องวินิจฉัยในที่นี้; เอาแต่เพียงว่ามีข้อความในพระคัมภีร์นั้น เพราะว่าข้อความในพระคัมภีร์นั้น มุ่งจะชี้ความแตกต่างระหว่างศีลธรรมกับศาสนา.

ถ้าถือตามหลักของศีลธรรม การที่พระเวสสันดรทำอย่างนั้น คือให้ลูกเล็ก ๆ ไปกับคนที่โหดร้าย แล้วไปตี, ไปเหยียน, ไปขายตามชอบใจนั้น; เป็นการไร้ศีลธรรมอย่างยิ่ง นี้เพราะมองด้วยสายตาของนักศีลธรรม; เพราะนักศีลธรรมมีความรู้สึกแต่เพียงผิดชอบชั่วดี ตามความรู้สึกสามัญสำนึกของสัตว์ธรรมดา.

ส่วนฝ่ายศาสนานั้น เพิ่งเล็งผลเป็นความหลุดรอดแท้จริงของปัจเจกชน : เมื่อมองเห็นความรัก หรืออุปาทาน หรือความผูกพันนี้ คือสิ่งที่เป็นปัญหา, หรือว่าเป็นเครื่องผูกพันให้ติดอยู่กับความทุกข์ หรือกับวิญญูสงสาร, หรือกิเลส, เพราะฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่สมควรที่จะตัด; จึงได้ทำการตัดอุปาทาน หรือตัดต้นเหตุ ด้วยการให้ลูกที่รักยิ่งกว่าแก้วตา หรืออะไรทำนองนี้. ยิ่งรักมากที่สุด ยิ่งมีความหมายมากที่สุด ในการที่จะให้ไปแก่คนที่โหด-

ร้ายอย่างนั้น; ซึ่งเป็นการฝึกฝนปฏิบัติบทรเรียนในทางฝ่ายศาสนาชั้นสูงสุดที่แท้จริง. ทั้งที่เป็นเพียงการฝึกฝนบทรเรียนหรือทำบทรเรียนบทรหนึ่งเท่านั้น. นี่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นได้ว่า นักศาสนากับนักศีลธรรมนั้นเดินกันคนละแนว ไม่มีทางเข้าใจกันได้ในกรณีเช่นนี้.

อาตมาเคยเห็นทะเลาะกันในเรื่องนี้ ในที่ประชุมสนทนาธรรม จนเถียงกันไปตั้งนาน ว่าปัญหาเรื่องพระเวสสันดรให้ทานลูกนี้ เป็นความผิดหรือถูก. แต่ถ้าเรารู้ความแตกต่าง หรือเส้นเขตแดนที่ป็นให้เห็นชัดว่า ศาสนาคืออะไร, ศีลธรรมคืออะไร. โดยหลักหัวข้ออย่างที่กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้นแล้ว; เราจะเห็นว่าไม่ขัดกันเลย. พระเวสสันดรควรจะทำอย่างนั้นอย่างยิ่ง : ผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าควรจะทำอย่างนั้นอย่างยิ่ง. ทั้งหมดนั้นเป็นการลงทุนที่ได้มาซึ่งสิ่งที่มีมูลค่าเหลือหลาย มาช่วยสัตว์โลกทั้งปวงได้; พระเวสสันดรจึงกล่าลงทุน และให้เป็นไปตามหลักของฝ่ายศาสนาไม่ใช่ฝ่ายศีลธรรม.

ตัวอย่างเหล่านี้ยกมาเพื่อให้เห็นว่า ศีลธรรมกับศาสนามีความมุ่งหมายต่างกันอย่างไร; แต่พร้อมกันนั้น สำหรับข้อที่ว่า **ศีลธรรมเป็นสิ่งที่ทำขึ้น** คือเป็น man-made; ส่วนศาสนาเป็น truth ของธรรมชาติ, เป็นความจริงของธรรมชาติ, นั่นก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรลืมน. เพราะว่าสิ่งที่คนทำขึ้นนั้น ต้องเข้าใจว่า **คนอยู่ใต้อำนาจของกิเลสอีกทีหนึ่ง; คนอยู่ใต้อำนาจของอวิชชาอุปาทานอีกทีหนึ่ง; เพราะฉะนั้นสิ่งที่คนทำขึ้น**

นั้น จะต้องเจืออยู่ด้วยกิเลส ตัณหา อุปาทานเป็นธรรมดา; เพราะฉะนั้นศีลธรรมของคนจึงผิดแปลกแตกต่างกันไปตามประเทศ หรือตามถิ่น ตามกาละ ตามเวลา สูง ๆ ต่ำ ๆ .

ยกตัวอย่างเช่นว่า ในหมู่คนบางพวก ถ้าคนจวนจะตายอยู่แน่ ๆ เขาก็ซัดยาให้ตายเลย; หรือว่าสัตว์พาหนะ เช่นวัว ควาย เจ็บจะต้องตายแน่ เขาก็รีบฆ่าให้ตายเลย; ถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกศีลธรรม เพราะมันจะไม่ต้องทรมานมาก จะได้ตายเร็ว ๆ นี่การทำไม่ให้ทรมานมาก เป็นการถูกศีลธรรม. แต่ว่าผู้ที่อยู่อีกมุมหนึ่งของโลกไม่อาจจะยอมรับ ทั้งนี้ก็เพราะว่าระดับของจิตใจของผู้ปฏิบัติศีลธรรมนั้นต่างกับระดับจิตใจของนักศาสนา.

นักศีลธรรมที่เล็งถึงร่างกายเป็นหลัก อาจจะได้ถือว่าการทำอย่างนั้นเป็นของถูก, แต่นักศีลธรรมที่สูงขึ้นไปจนถึงเอาจิตใจในระดับสูงเป็นประมาณจะไม่เห็นด้วยก็ได้. ส่วนหลักของทางฝ่ายศาสนาที่แท้จริง ซึ่งถือหลักของธรรมชาติ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติเป็นเกณฑ์แล้ว ย่อมทนต่อปรากฏการณ์ตามธรรมชาติได้ทุกประการ : จะไม่เป็นทางเกิดการทะเลาะวิวาทอย่างนี้; และจะสามารถประพฤติปฏิบัติได้โดยไม่มีทางที่จะกระทบกระทั่งกันเลย. นี้เห็นได้ว่า ศีลธรรมกับศาสนานั้นอยู่กันคนละระดับจริง; เพื่อกันความพินเื้อในการที่จะอธิบายบางสิ่งบางอย่างในคราวหน้า.

ทีนี้ ข้อสุดท้ายที่เอาตมาจะแนะให้สังเกต สำหรับพุทธบริษัท ที่มีหลักของพุทธศาสนาเป็นหลักประจำใจอยู่แล้ว ก็คือหลักของ หัวใจพระพุทธศาสนาที่ได้อธิบายมาในปาฐกถาปีก่อนโน้น. หัวใจพุทธศาสนามีอยู่ว่า ไม่ทำความชั่วอันหนึ่ง, แล้วทำความดีให้เต็มทีอันหนึ่ง, แล้วก็ทำจิตให้บริสุทธิ์ถึงที่สุดนี้อันหนึ่ง. ลองพิจารณาดูเถิดว่า อันไหนยังอยู่ในขั้นที่เป็นศีลธรรม, อันไหนเป็นขั้นตัวแท้ของศาสนา.

หรือแบ่งกันอีกอย่างหนึ่ง, อย่างที่ขอบแบ่งกันมากในพวก พุทธบริษัทก็คือแบ่งประโยชน์ออกเป็น ๓ ชั้น : *ประโยชน์เกี่ยวกับโลกนี้* – โลกธรรมดา โลกปัจจุบัน นี้อย่างหนึ่ง. *ประโยชน์โลกหน้าหรือโลกอื่น* ซึ่งยิ่งไปกว่าหรือสูงไปกว่าโลกนี้อีกชั้นหนึ่ง, แล้วอีกประโยชน์หนึ่ง ซึ่งไม่เกี่ยวกับโลกเลย, *เป็นปรมาตม-ประโยชน์* เป็น ๓ ชั้นอย่างนี้แล้ว; จงพิจารณาดูว่า ในสามชั้นนี้ชั้นไหนเป็นส่วนศีลธรรม และชั้นไหนเป็นชั้นที่ยิ่งไปกว่าศีลธรรม คือเป็นตัวแท้ของศาสนา. ทุกคนจะสามารถพิจารณาเห็นได้ตามหลักที่เอาตมาได้บรรยายมาแล้วข้างต้นนั้น กล่าวคือ –

สองข้อแรกนั้นยังต่ำมากทีเดียว เพียงแต่ไม่ทำความชั่วแล้วทำความดี; หรือว่าทำประโยชน์โลกนี้ และประโยชน์โลกอื่นนั้น ยังอยู่ในขั้นศีลธรรม; คือมีปัญหาที่จะวินิจฉัยแต่เพียงความชั่วและความดี เพื่อจะแยกกันความชั่วเสีย แล้วก็ถนอมเอาความดีไว้; ยึดมั่นในความดี. อย่างนี้เป็นศีลธรรมโดยแท้

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๗๒ | ศาสนากับสังคม

สามารถที่จะบำบัดความระส่ำระสายของสังคมได้; ทำให้เกิดความผาสุกทางสังคมได้; แต่ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดความหลุดรอดของปัจเจกชน ที่จะหลุดรอดไปจากเครื่องผูกมัดรัดรั้งใจโดยประการทั้งปวง. เพราะเหตุนี้จึงมีข้อที่สาม คือข้อที่เรียกว่า ทำจิตให้บริสุทธิ์โดยสิ้นเชิง; หรือข้อที่ว่าทำประโยชน์ชนิดที่อยู่เหนือโลก, ไม่เกี่ยวกับโลก.

การทำจิตให้บริสุทธิ์สิ้นเชิง ก็คือ ทำจิตให้อยู่เหนือวิสัยที่ดีความดีหรือความชั่วจะไปผูกพันด้วยได้, ไม่ให้ผลของความดีหรือผลของความชั่วไปผูกพันด้วยได้; ถ้าเรายังหลงรัก หรือหลงโกรธอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่แล้ว มันก็เป็นความไม่สงบอย่างยิ่งอยู่นั่นเอง. ความดี ความชั่ว ให้ผลเป็นหลงรักหรือหลงโกรธ : ที่เป็นความชั่วก็ให้เกิดความไม่พอใจ, ที่เป็นความดีก็ให้เกิดความพอใจ, เพราะฉะนั้นจึงไม่ถือว่าจิตชนิดนั้นบริสุทธิ์ถึงที่สุดเลย.

จิตที่บริสุทธิ์ถึงที่สุดจะต้องฉลาดกว่านั้น. ฉลาดจนถึงกับเห็นว่าความดีกับความชั่วนี้เป็นเครื่องรบกวนจิตใจเท่า ๆ กัน, ถึงแม้จะมีลักษณะที่ต่างกันเพียงไรก็ตาม มันรบกวนเท่ากัน, จึงได้มีการปล่อยเสียทั้งความหวังในความดีและความชั่ว, หรือผลของความดีและความชั่ว, จึงจะถือว่าขั้นถึงขั้นที่จิตบริสุทธิ์สะอาดปราศจากเครื่องเศร้าหมองโดยประการทั้งปวง; เป็นอันดับสุดท้าย เป็นตัวแท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ถ้าจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นประโยชน์ที่เหนือโลก คือเป็นปรมาตมประโยชน์ ก็อธิบายอย่างเดียวกัน.

ประโยชน์ที่ยังเกี่ยวกับโลก ก็หมายความว่า ประโยชน์นั้น ๆ จะทำให้ได้เกิดอยู่โลก, ให้เป็นอยู่ในโลกตามที่ต้องการ. แต่ที่สูงขึ้นไปกว่านั้น ก็คือเห็นว่าถ้ายังมีพัวพันอยู่กับโลก, หรือต้องเป็นไปตามวิสัยโลกนั้นยังไม่เป็นอิสระ, ยังต้องล้มลุกกระหกระเหินไปตามสิ่งที่ผูกพันนั้น. เพราะฉะนั้นจึงประพจน์ประโยชน์อย่างสูงสุด คือมีจิตใจไม่เกี่ยวข้องกับโลกเลย. นี้เรียกว่าปรมาตตประโยชน์.

ลักษณะที่กล่าวนี้จะเห็นได้ว่า อยู่เหนือวิสัยของศีลธรรม ไม่มีสิ่งๆ ที่เรียกว่าศีลธรรมของพวกใดในโลกนี้ แสดงความมุ่งหมายอย่างนี้ หรือมีลักษณะปฏิบัติอย่างนี้, จึงยกขึ้นให้เป็นส่วนที่เป็นตัวแท้ของศาสนา ซึ่งต่างกันโดยสิ้นเชิงว่า ศีลธรรมนั้นยังเกี่ยวพันอยู่กับโลกอย่างหนึ่ง, ยังเกี่ยวพันอยู่กับความชั่วหรือความดี ซึ่งเป็นของที่เต็มไปด้วยในโลกนี้อย่างหนึ่ง. ส่วนตัวแท้ของศาสนานั้น มุ่งหมายที่จะไม่เกี่ยวกับโลก และมุ่งหมายจะอยู่เหนือความชั่วหรือความดี ที่เต็มอัดอยู่ในโลก, เป็นการชี้ให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดแจ้งระหว่างศีลธรรมกับศาสนา โดยอาศัยหลักของพระพุทธรศาสนาเป็นหลักสำหรับการบั้นเขตหรือการแยกออกจากกัน.

สรุปความอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้จับใจความได้ว่า :

ศีลธรรมอยู่ในวิสัยที่มนุษย์ทำขึ้นได้ เป็น man-made; ส่วนศาสนาเป็นปัจเจกภาพของศาสนาเอง, ซึ่งโดยความหมายที่แท้จริงอาศัยหลักความจริงของธรรมชาติ มนุษย์จะทำเอาตาม

ความรู้สึก หรือความต้องการของมนุษย์เองไม่ได้.

ฐานรากของศีลธรรม ดำเนินไปตามสิ่งที่พิสูจน์ทดลองได้ด้วยความรู้สึกสามัญสำนึกธรรมดา แม้ที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์. ส่วนศาสนานั้นฐานรากอยู่เหนือสิ่งที่กล่าวนั้น คือไม่อาจพิสูจน์ได้โดยความรู้สึกของมนุษย์ธรรมดา; จะต้องใช้คำนี้ คำนวนทางปรัชญา โดยอาศัยปรัชญาเป็นที่ตั้งนี้อย่างหนึ่ง; และอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจัดไว้สำหรับคนทั่วไปที่ไม่มีปัญญา ก็อาศัยทางความเชื่อตามระบบที่เขาบัญญัติไว้ให้เป็นอย่างดีแล้ว, แต่เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นชัดไม่ได้, แม้จะเป็น Mythology หรืออย่างไรก็ตาม, ก็เรียกว่าเป็นรากฐานที่ตั้งของสิ่งที่เรียกว่าศาสนาได้เหมือนกัน.

ศีลธรรมดำเนินไปตาม common sense ของคนมีสติ ปัญญาธรรมดา, แต่ตัวแท้ของศาสนาต้องอาศัยความรู้อันชัดแจ้ง แล้วสามารถจัดเทคนิคเฉพาะได้.

ขอบเขตของศีลธรรมเป็นไปทางสังคม และกว้างขวางถึงกับเป็น international คือระหว่างชาติ หรือสังคมใหญ่; ส่วนขอบเขตของสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น เป็นของเฉพาะคน, ตามสติปัญญา, ตามกำลังความรู้. สติปัญญาความสามารถของแต่ละคน ๆ ไม่อาจจะทำให้เท่ากันได้, หรือแทนกันได้.

มูลเหตุของศีลธรรม คือความเดือดร้อนของสังคม ทำให้เกิดศีลธรรมขึ้น; แต่มูลเหตุของสิ่งที่เรียกว่าศาสนาคือความมืดหรือความกลัวต่อสิ่งที่ตนเข้าใจไม่ได้ ยังเป็นความลึกลับ เช่น

ไม่สามารถจะเอาชนะกิเลสได้เกิดความกลัวขึ้นมา อย่างนี้เป็นต้น; หรือแม้แต่กลัวฟ้า กลัวธรรมชาติของคนป่าเถื่อน ก็เรียกว่ากลัวสิ่งลึกลับ ซึ่งเป็นมูลเหตุของศาสนาด้วยเหมือนกัน.

ศีลธรรมมุ่งผลเป็นความดีที่สุด, ส่วนศาสนาที่แท้จริงมุ่งผลเป็นความรอด ซึ่งหนีอไปจากการผูกมัดของความดีในที่สุด.

การปฏิบัติศีลธรรม อาศัยการบังคับตนเป็นที่ตั้ง, ศาสนาต้องเลยไปกว่านั้น คืออาศัยสติปัญญาที่ตัดกิเลส, หรือแม้สติปัญญาที่จะรู้จักพิธีอันวอน หรือปลอบโยนให้หายกลัวก็ตาม.

ผลทางศีลธรรม คือความสงบที่เกิดแก่สังคมจากการปฏิบัติตามระเบียบที่จัดขึ้น; ผลทางศาสนานั้น คือผลที่เกิดมาจากสติปัญญาของปัจเจกชนแต่ละคน ๆ โดยเฉพาะ ไม่เหมือนกัน หรือไม่ร่วมกัน.

การขาดศีลธรรม ทำให้เกิดความยุ่งยากทางสังคม, ขาดศาสนาทำให้คนเรามีดเป็นคน ๆ ไปทีเดียว.

นี่คือความแตกต่างระหว่างศีลธรรมกับศาสนา ซึ่งอาตมาได้รับภาระว่าจะบรรยายตามหัวข้อที่กำหนดไว้ ว่า หลักพระพุทธศาสนา พร้อมทั้ง วิธีปฏิบัติ และ ศีลธรรม.

จึงในวันแรกนี้ ขอบ้นเขต ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม กับ ศาสนา ให้ชัดเจน อย่างที่ว่ามานี้ พอเป็นเครื่องประกันความสับสนของการที่จะฟังคำอธิบายในวันต่อ ๆ ไป.

อาตมาขอยุติการบรรยายในวันนี้ เพราะหมดเวลาแล้ว แต่เพียงเท่านี้.

ธรรมศาสตร์ มีค่าเท่ากับปัญญา

จาก ธรรมโฆษาของพุทธทาส “ธรรมศาสตร์ (เล่ม ๑)”
หมวดที่ ๔ ชุดชุมนุมธรรมบรรยาย ชั้นปีที่ ๔๐.๓ บนพื้นแถบสีน้ำเงิน

AW — 186

๒๙ เมษายน ๒๕๑๖

วันนี้เป็นวันแรกของการกำหนดให้ ที่เป็นกลุ่มธรรม-
ศาสตร์ มาเพื่อรับการอบรมศึกษาธรรมะ, จึงคิดว่า
จะเริ่มการบรรยายชุดนี้ในวันนี้กันสักชุดหนึ่ง,

สำหรับในวันนี้ก็ไม่ได้ตั้งใจจะพูดอะไรมาก เป็นการทำ-
ความเข้าใจทั่ว ๆ ไปมากกว่าที่จะพูดเรื่องใดโดยเฉพาะ, แต่ถึง
อย่างนั้นก็ขอให้สนใจฟังให้ดีเป็นพิเศษด้วยเหมือนกัน, มันเป็นเรื่อง
เรื่องเกี่ยวกับคำพูด, แต่ถ้าเราเข้าใจคำพูด ก็เป็นอันเข้าใจเนื้อหา
ได้ด้วย.

พุทธทาสธรรม (๔)
๑๘๐ ศาสนากับสังคม

คำปรารภในการบรรยายชุดนี้

เรื่อง คำพูด นี้สำคัญ ตรงที่ว่ามันเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยไปตามถิ่นที่มันทำให้เกิดความสับสน, บางทีก็กำกวม เช่น คำในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นต้นตอของพุทธศาสนาคำเดียวเท่านั้น พอมาถึงเมืองไทยก็เปลี่ยนความหมาย อย่างนี้เป็นต้น, กระทั่งว่ามาเมืองไทยแล้ว แรก ๆ ก็มีความหมายอย่างหนึ่ง มาบัดนี้ก็มีความหมายที่เปลี่ยนไปไม่น้อย. ฉะนั้น เราควรจะทราบข้อเท็จจริงอันนี้ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคอยู่มากในการที่จะเข้าใจธรรมะ.

ถ้าพูดโดยธรรมชาติแท้ ๆ ธรรมะหรือปรัชญาก็ตาม มันเข้าใจไม่ได้ เข้าใจไม่ได้ง่าย ก็เพราะว่าคำพูดของมนุษย์ที่มีอยู่ในเวลานี้ ไม่พอที่จะใช้กับความหมายอันหนึ่ง ๆ ที่มันพบใหม่ ในวงของธรรมะของศาสนาของปรัชญา, แล้วในยุคแรกยุคดึกดำบรรพ์ มันก็เป็นอย่างนั้น กระทั่งมาบัดนี้มันก็ยังเป็นอย่างนั้น ยังมีสภาพอย่างนั้น; แต่แง่คิดทางปรัชญาทางธรรมะที่พบใหม่ คำพูดมีไม่พอที่จะบรรยาย.

อีกอย่างหนึ่ง เดียวนี้ก็มีวลีความลำบากมาก เกี่ยวด้วย เรื่อง คำพูดแม้ในภาษาไทย พูดไทยกับคนไทยนี้ ก็ยังอธิบายธรรมะให้เป็นที่เข้าใจไม่ได้, แล้วก็คน ๆ หนึ่งมักจะมีการตีความหมายของคำ ๆ หนึ่งกว้างแคบ สูงต่ำกว่ากันอยู่ไม่มากก็น้อย, เราจึงต้องเถียงกันด้วยคำพูด. แล้วยิ่งไปพูดให้ชาวต่างประเทศฟังแล้ว

ก็ยิ่งลำบาก, อธิบายธรรมะให้ชาวต่างประเทศฟัง ก็ยิ่งลำบาก หลายเท่ากว่าการที่จะพูดเป็นภาษาไทยกับคนไทย. นี่ถ้าอย่างไรก็ทำความเข้าใจให้ชัดเจนกันเสีย ว่าเกี่ยวกับภาษานี้มีอยู่อย่างนี้, แล้วบางทีก็ช่วยได้มากถ้าเข้าใจความหมายของคำนั้นถูกต้องมาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที. วันนี้ก็จะพูดถึงเรื่องนี้เป็นส่วนสำคัญ.

การบวชระหว่างปิดภาคนี้ ถือโอกาสมาทำการศึกษา หรืออบรมอะไรบ้าง, เพื่อประโยชน์อะไร, เพื่อจะได้อะไร, ผมคิดว่าเป็นปัญหาด้วยเหมือนกัน, ที่หวังว่าจะได้นั้น บางที่ยังจะน้อยมากกว่าที่ควรจะได้ก็ได้, หรือกระทั่งนิดเดียวก็ได้. ขอให้คิดดูให้ดี ๆ ว่า การที่จะหาความรู้จากสถานที่นี้, จะหาความรู้เพื่อประโยชน์อะไร, ถ้าเพื่อประกอบการศึกษา ที่จะศึกษาต่อไปในมหาวิทยาลัย อย่างนี้มันก็ได้, แล้วบางท่านอาจจะคิดว่า ได้เท่านั้นก็พอแล้ว. แต่ที่จริงมันควรจะได้มากกว่านั้นมาก คือ การศึกษาธรรมะนี้ มันเพื่อประโยชน์แก่บุคคลนั้นจนตลอดชีวิตในทุก ๆ เรื่อง ที่เกี่ยวกับการมีชีวิต. แม้ว่าจะไม่เป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ก็ยังมีความจำเป็นหรือความเหมาะสมที่จะศึกษาธรรมะอยู่นั้นแหละ, แม้จะเห็นกันเสียว่า ธรรมะนี้เป็นเรื่องเล็ก ๆ เรื่องหนึ่ง ที่จะเอาไปประกอบเรื่องอื่น ให้ทำกิจกรรมอื่นอื่นให้ได้ดี.

การที่จะเห็นว่าเรื่องธรรมะนี้มันเป็นเรื่องใหญ่ของคนเราทั้งหมด, ส่วนการศึกษาอย่างอื่นนั้นเพื่อประกอบเรื่องของ

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๘๒ ศาสนากับสังคม

ธรรมะ, นี้ขอให้ไปลองคิดดูให้ดี ๆ ว่าเรียนธรรมศาสตร์นี้เป็นเรื่องใหญ่ที่สุด, แล้วเรียนธรรมะประกอบ, หรือว่าเรียนธรรมศาสตร์เพื่อประกอบ เป็นส่วนประกอบน้อย ๆ ส่วนหนึ่งของเรื่องธรรมะ คือเรื่องชีวิตทั้งหมด ซึ่งอยู่ไปจนกว่าจะตาย, นี่มีปัญหามากไม่มีที่สิ้นสุด.

เคยสังเกตเห็น บางคน ได้ผลนิดเดียวจากธรรมะ; นี่ก็เป็นที่น่าเสียดายเวลา คือเขาไม่ทราบว่ ปัญหาทั้งหมดนั้นคืออะไร, ปัญหาทั้งหมดของคนเรานั้นตลอดชีวิตชาติหนึ่งคืออะไร, แล้วอะไรจะเป็นสิ่งที่จะช่วยทำลายปัญหานั้น คือจะแก้ปัญหานั้น. นี่เราจะต้องพูดกันตรง ๆ คือว่าผมก็นิยมพูดตรง ๆ เพื่อประหยัดเวลา เพื่อเข้าใจง่าย เพื่อฟังง่าย ตรงไปตรงมา จึงพูดใช้คำที่คนบางคนเขาฟังแล้วเขาหาว่า ผมดูถูกดูหมิ่นลบลบลหรือพูดหยาบค้าย. เรื่องนี้มันก็ช่วยไม่ได้, เรื่องที่พูดตรง ๆ แล้วฟังดูบางทีก็หยาบค้าย.

เดี๋ยวนี้เรามีเวลาน้อย มีเรื่องมาก บางทีก็ได้มีการทำอย่างชนิดที่ยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดมากเกินไป ยากที่จะถอนออกได้, จะปลุกให้ตื่นนอนอย่างนี้ จะไปสะกิด ๆ นี่ไม่ตื่น, ไปทุบสัก ๒ ตีง มันก็ไม่ตื่น ถึงขนาดที่จะต้องถลกหนังหัวออกเท่า ๒ นิ้ว จึงจะตื่น, นี้ขอให้อภัยด้วย ในการที่การพูดจានี้อาจจะฟังแล้วไม่น่าฟัง และรุนแรงไปบ้าง, ขอให้ถือว่ามันเป็นการพูดกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ ที่มีการเห็นอกเห็นใจหรือทุกขี้อันแทนกัน อย่างนี้ก็ดี, หรือว่าผู้ฟังควรจะฟังในลักษณะที่ว่า เรากำลังมี

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๘๔ ศาสนากับสังคม

เรื่องจริง แล้วเป็นตัวปัญหาจริง ๆ ที่เกิดแก่มนุษย์เรา.

มนุษย์มีปัญหาเป็นพื้นฐานเป็นรากฐานอยู่แล้ว แล้วมันกลับมาก มาก ๆ ขึ้น, มัน ต้องการสิ่งที่จะตัดปัญหา ที่เป็นเครื่องมือสำหรับตัดปัญหาเหล่านั้น จึงพยายามที่จะศึกษาและอบรมในสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ, เป็นที่เชื่อได้เลย ไม่ต้องสงสัยว่าธรรมะนั้นแหละคือเครื่องมือที่จะตัดปัญหาของมนุษย์ทุกชนิดทุกระดับทุกยุคทุกสมัย เราทุกคนที่กำลังเป็นมนุษย์ แล้วก็มีปัญหา ก็ต้องการเครื่องมือที่จะตัดปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น จึงได้ชวนขวามาศึกษาและอบรมธรรมะเท่าที่พูดนี้ตรงกับความจริงเหมือนกับว่าเป็นเรื่องที่ไม่ยากนัก คือเป็นสิ่งที่ผมพอจะสนองความต้องการได้ แม้จะพูดกันถึงสิ่งที่จะช่วยตัดปัญหา.

นี่ถึง คำว่า ตัด คำว่า ตัดก็ต้องมีคมจึงจะตัดได้, สิ่งที่มีคมเขาเรียกว่าศาสตรา, คำว่า อาวุธ แปลว่า สิ่งที่ใช้ฆ่าฟันกัน ทำลายชีวิตกัน ถ้าไม่มีคมก็ใช้ว่าทัณฑะ, ถ้ามันมีคม ก็ว่า ศาสตรา, อย่างทัณฑะนี้เป็นไม้พลองกระบอง หรือแม้แต่จะขว้างไปหรือแม้แต่ลูกปืนที่มันจะบินไปก็รวมอยู่ในคำว่า ที่ไม่มีคม เพราะมันมีความเร็วเป็นคม ก็ตามใจจัดไว้ในพวกที่ไม่ได้มีคมอย่างคมมีด, ถ้ามีคมอย่างมีดก็เรียกว่าศาสตรา.

คำว่า ศาสตร์นี้แปลว่า เครื่องตัดโดยตรง โดยเฉพาะ, ส่วนไม้พลองกระบองนั้นมันตัดไม่ได้ ต้องใช้เป็นอาวุธอย่างอื่นได้ไว้แก้ปัญหาที่ได้ผลเหมือนกันก็ได้, แต่ถ้าคำว่า ศาสตร์นี้ หมายถึง

ถึงสิ่งที่มีคม; ฉะนั้น ศาสตร์ทั้งหลายที่เราใช้กันอยู่นี้ มันก็เป็น
คำเดียวกับคำว่าศาสตรา ซึ่งแปลว่าของมีคม.

พูดว่า ธรรมศาสตร์ นี้เข้าใจกันได้อย่างไร ซึ่งจะเข้าใจกัน
ว่าวิชาธรรมะหรือวิชาอันหนึ่ง ซึ่งเนื่องด้วยธรรมะ, เอาคำว่า
ศาสตร์เป็นเพียงวิชา นี้ก็จะเสียความหมายเดิมไปเป็นอันมาก.
คำว่า ศาสตร์นั้นแปลว่าตัด, สิ่งที่จะต้องตัด.

คำว่า ศาสตร์นี้ใน ฝ่ายคัมภีร์มหายาน เขาใช้เรียกข้อความ
ประเภทคำอธิบาย, ที่เรียกว่าอรรถกถา supplementary
ทั้งหลายก็ถูกเรียกว่าศาสตร์ คำว่า ตัวยกเท้า ๆ จะเรียกว่าสูตร,
คำอธิบายของสูตรจะเรียกว่าศาสตร์ เพราะว่าสูตรนั้นเกิดความ
สงสัยเข้าใจยาก, นี้ก็มีคำอธิบายที่จะตัดความสงสัยนี้ได้ ก็เรียก
ว่าศาสตร์, ต่อทำด้วยคำว่าศาสตร์ เช่น วิทยปฏิมาตราสุทธิ-
ศาสตร์ คำอธิบายของสูตรชื่อนั้น ซึ่งมันยากมันเข้าใจยาก.
คำว่า ศาสตร์หมายถึงอรรถกถา อย่างนี้มันก็ไม่ถึงความหมาย
เดิม เป็นของมีคมที่ตัดความสงสัยความไม่เข้าใจเกี่ยวกับตัวสูตร
นั้น ๆ นี้ถือเอาความหมายเดิมก็แล้วกัน. ว่าศาสตร์นี้มันหมายถึง
ถึง ของมีคม.

วันนี้ผมอยากจะพูดโดยหัวข้อว่า ธรรมศาสตร์นี้มีค่าเท่ากับ
ปัญญาวุธ. ในพระพุทธศาสนาเรามีคำอยู่คำหนึ่งเรียกว่า อาวุธ
คือปัญญา, ปัญญา อาวุธ, อาวุธคือปัญญา ความหมายมัน
เหมือนกับคำว่าธรรมศาสตร์. ถ้าอธิบายคำว่าศาสตร์ตามตัว
หนังสือ ตามความหมายเดิมแท้ ธรรมศาสตร์ แปลว่า ศาสตรา

คือธรรมะ หรือธรรมะที่ถูกใช้เป็นศาสนา เพื่อจะตัดสิ่งที่ดีควรจะตัด คือความโลภ ความสงสัย ความที่เป็นปัญหาต่างๆนี้ ส่วนธรรมาวุธ อาวุธคือธรรมะนี้มันชานออกไป เหมือนกับที่พูดเมื่อตะกี้

คำว่า อาวุธมีคมก็ได้, ไม่มีคมก็ได้, ถ้ามันทำให้ใครตายแล้วก็เรียกว่าอาวุธได้; แต่ ศาสตร์ หมายถึงที่มันมีคมเฉียบเหมือนกับมีด. บางทีเรายอมให้ความหมายมันกว้างออกไป จึงใช้คำว่าอาวุธ อาวุธคือปัญญา ปัญญาคืออาวุธ อย่างมีบาลีว่า *โยเรถ มารี ปญญาวุธเณ* – ท่านจงรบมารด้วยอาวุธคือปัญญา. ปัญญาวุธอาวุธคือปัญญา มีความหมายกว้างกว่าที่เรียกว่า ธรรมศาสตร์, ศาสตร์ คือธรรมะนี้ มันแคบเข้ามา แล้วมันชัดในขอบเขตที่จำกัด แล้วมันจะคมเฉียบ จะตัดความโลภความสงสัยกันอย่างเฉียบขาดลงไป. ลองฟังให้ดีว่าจะได้ประโยชน์อะไร ธรรมศาสตร์ มีค่าเท่ากับปัญญาวุธ.

ปัญญาวุธใช้สำหรับทุกคน ที่จะตัดสิ่งที่ต้องการตัด แต่ถ้ามันใช้จนมีคม คมอย่างเฉียบ เฉียบนี้ใช้คำว่า ศาสตร์, แต่ปัญญาศาสตร์นี้ยังไม่เคยได้ยิน ได้ยินแต่คำว่าธรรมศาสตร์. ก็ทำให้เข้าใจว่า มันมีความหมายตรงกันมาก, ลองฟังให้ดีว่ามันจะเกี่ยวข้องกับมนุษย์อย่างไร.

ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่ามนุษย์มันมีปัญหา ปัญหาของมนุษย์มันมี, คือมีปัญหา. ถ้าไม่มีปัญหาแล้วก็ไม่ต้องทำอะไร ไม่ต้องเรียนอะไร ไม่ต้องลำบากยุ่งยากอะไร อย่างที่กำลัง

ลำบากอยู่เดี๋ยวนี้. เดี่ยวนี้มันมีปัญหาที่ทำให้นั่งอยู่ไม่ได้, ปัญหา มันบีบคั้น มันรบกวน กระทั่งเผาผลาญ จึงต้องหาสิ่งทีซิ่งมาทำลาย ปัญหาเสีย, ตัดปัญหาเสีย.

ธรรมศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ตัดปัญหาทุกชนิด

ถ้าใครจะคิดว่า ธรรมศาสตร์เป็นเพียงวิชาที่ใช้เพียงเป็น หลักสูตร มีเพียงแขนงเท่านั้น ๆ เท่านั้นแขนง, นี่เป็นเรื่อง ธรรมศาสตร์อย่างในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้นแหละ ไม่ใช่ในความหมายที่กว้าง ตามตัวหนังสือนั่น, เป็นศาสตร์ที่ใช้ตัดปัญหาทุกชนิด ซึ่งไม่ได้มีเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้, ปัญหาของมนุษย์ทุกชนิดควรจะถูกลดลงไปด้วย ศาสตร์คือธรรมะ, เอาธรรมะมาเป็นศาสตร์ ของมีคมตัด ปัญหาทุกชนิด. เมื่อความหมายของคำว่าธรรมศาสตร์นี้กว้าง- ขว้างและสูงสุดอยู่อย่างนี้; แต่เมื่อถูกจำกัดให้แคบเข้ามา ด้วย ความมุ่งหมายในที่บางแห่งในสถาบันบางแห่ง ก็ได้เหมือนกัน, แต่ก็ควรจะรู้ว่าคำนี้ของเรามีนิเสษนะ มันมีความหมายสูง มีอุดมคติสูง ผมจึงคิดว่า มันควรจะเทียบเท่ากับคำว่าปัญญาจรูญ คือเป็นหลักใช้ในทางธรรมะในทางศาสนา โดยเฉพาะก็คือ พุทธศาสนา.

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๘๘ ศาสนากับสังคม

ศึกษาคำว่าปัญหา

ที่นี้ก็อยากจะพูดถึงคำว่า ปัญหา ให้ชัดเจนออกไปอีกสักหน่อย ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า วันนี้เราจะไม่พูดอะไรกันมาก นอกจากจะพูดถึงเรื่องถ้อยคำเท่านั้น ปรับปรุงถ้อยคำให้มันตรงกันเสียก่อน จะพูดกันง่าย คำว่า ปัญหา มันไม่ใช่เป็นแต่เพียงคำถาม, ปัญหา มันไม่ใช่ question. ปัญหา มันเป็น problem, มันไม่ใช่เพียงคำถามที่ต้องตอบ, นั่นมันเป็นเรื่องคำพูดอย่างเดียว ปัญหา มันเกิดขึ้นได้ทุกอย่างทุกทาง คนไม่มีข้าวจะกิน มันก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นมา, แล้วก็ทำอะไรกินจนเกิดวิกฤตการณ์ อย่างไร ๆ ขึ้นมา ก็เรียกว่าเป็นปัญหาทั้งนั้น ต้องแก้ต้องวาง เป็นการตอบด้วยการกระทำ, เป็นการถามด้วยการกระทำ, ไม่ใช่ด้วยคำพูด. สิ่งที่ยึดมั่นทำให้มนุษย์ทนอยู่ไม่ได้ ต้องชวนขวายดิ้นรนแก้ไข; นั่นคือปัญหา.

นี่ขอให้หลับตามองให้กว้างขวางที่สุด ให้เห็นปัญหาทุกยุคทุกสมัยของมนุษย์และทุกทาง : เป็นปัญหาทางกาย, ปัญหาทางจิต, ปัญหาทางวิญญาณ, นี้ส่วนบุคคล. แล้วก็ปัญหาทางสังคมส่วนสังคม, ทางส่วนบุคคลและส่วนสังคม ก็แยกออกได้หลาย ๆ ชั้น หลาย ๆ ระดับ ซึ่งมีเวลาหรือสมัย. สมัยที่ก่อนประวัติศาสตร์ยังไม่มีหลักฐานเป็นตัวหนังสือ แล้วก็มีการมีเหตุผลที่พอจะทราบได้ว่า มันจะต้องเป็นอย่างไร, เช่นคน-

สมัยหินได้ทิ้งอะไรไว้ในแผ่นดิน ก็ให้รู้ว่าเขาเป็นอย่างไร, เขาอยู่กันอย่างไร, เขามารวบรวมศึกษาดู พอให้รู้ว่าเขาเป็นอย่างไร อยู่กันอย่างไร มีปัญหาอย่างไร.

ที่จะถอยออกไปอีกนั้นก็ยังมีปัญหาซึ่ง ไกลออกไปอีก แต่มันจะไปใกล้ปัญหาของสัตว์เดรัจฉานมากขึ้นทุกที. ความคิดที่ว่า คนเกิดที่หลังสัตว์เดรัจฉาน นี่เป็นสิ่งที่เชื่อแน่ได้, ถ้าปัญหาของคนแรก ๆ ที่ยังใกล้ ๆ สัตว์เดรัจฉาน ก็มีปัญหาคคล้าย ๆ กับปัญหาของสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมันยังน้อยมาก หรือง่ายมาก หรือต่ำมาก. ต่อมามันจึงเจริญ คนเจริญไกลจากสัตว์เดรัจฉานเข้ามาทุกที ปัญหามันก็เปลี่ยน.

วิธีแก้ปัญหาคพัฒนาการเรื่อยจนเป็นศาสนา

สมัยที่เรียกว่า ก่อนมีวัฒนธรรม หรือภูมิธรรม ขนาดที่ทำได้ไหนได้ นี่ควรจะเป็นจุดหนึ่งที่แบ่งความแตกต่างอย่างใหญ่หลวง, หมายความว่ามันเป็นเรื่องที่ต่างกันมาก คือมนุษย์ยังไม่รู้จักการผลิตด้วยตนเอง ยังต้องเก็บของที่มีอยู่ตามธรรมชาติกิน. นี่ก็ไปฝายนี่. นี่ต่อมามันรู้จักผลิต จึงรู้จักทำไถไถนา เป็นต้น, มนุษย์รู้จักผลิตไม่ต้องพึ่งธรรมชาติล้วน ๆ มันก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง จึงเชื่อได้ว่ามัน ตั้งต้นวัฒนธรรมกันที่รู้จักผลิตพืชผล ด้วยการใช้อัตถุเครื่องมือ เช่นไถสำหรับ

พุทธทาสธรรม (๔)
๑๙๐ ศาสนากับสังคม

ไถนาเป็นต้น. แล้วลองคำนวณดู ปัญหามันจะต่างกันอย่างไร. คน ๆ นั้นมีมือเฉย ๆ ไม่มีเครื่องมือ ไม่รู้จักเครื่องมืออะไรนอกจากว่าสวิง, ต่อมารู้จักทำไถไถนา มันก็ต้องต่างกันลิบ, มันสมองก็ต่างกันลิบ ปัญหาก็เปลี่ยนไป.

ที่นี้ฉลาดขึ้น มันก็รู้จักทำให้อุดชีวิตมากขึ้นง่ายขึ้น. คนมันก็มากขึ้น ๆ ปัญหามันก็ยิ่งเปลี่ยน, มนุษย์รู้จักเพาะปลูกด้วยสติปัญญา ความสามารถของตนมันก็ทิ้งสัตว์เดรัจฉานไกลเลย. แต่แล้วปัญหาทางสังคมมันก็ต้องเกิดขึ้น. คุณเดาเอาเองก็ได้ มันจะต้องมีอะไรบ้าง, ถ้ามันมีการผลิตแล้ว มันก็ต้องมีการได้ ซึ่งทำให้มีคนรวย แล้วมีคนจน. ก่อนนี้เราไปเก็บในป่ามากินด้วยกันเสมอกันหมด ไม่มีคนรวยคนจน, นี้คนบางคนมันฉลาดทำเครื่องมือได้ผลิตได้มันก็เป็นคนมีขึ้นมา, บางคนมันยังล่าหลังทำไม่ได้ มันก็ต้องเป็นคนจน, นั่นแหละปัญหาทางสังคมมันเกิด, เกิดมีความแตกต่างระหว่างคน เป็นปัญหากระทั่งบัดนี้ จนบัดนี้ไม่รู้ที่หมื่นปีมาแล้ว ยังเป็นปัญหาเดียวกัน, คือคนมันต่างกัน จนว่ามี มั่งมีมาก จนมาก, ก็เป็นมาอย่างนี้ เรียกว่ารู้จักทำมาหากินยุคหนึ่ง. เรื่องทางจิตใจยังไม่ค่อยมีการค้นคว้า จนกว่าจะมีคนที่ค้นคว้าไกลออกไปทางจิตใจ เป็นวัฒนธรรมทางจิตใจขึ้นมา.

ความก้าวหน้าทางวัตถุนี้มันจะต้องรวดเร็วรุนแรงมาก เพราะใคร ๆ ก็ชอบ, แล้วก็ทำได้ง่าย. แต่แล้วในที่สุด มีคนบางคนหรือบางพวกเห็นว่า นี่มันก็ยังไม่ใช้ความสงบสุข : มีกิน

มีใช้ มีบ้านมีเรือน กระทั่งมีที่อยู่อาศัยเป็นที่พอใจแล้ว มีกฎหมายแล้ว, สมมติว่ามีผู้ที่ฉลาดเฉลียว มีการปกครองแล้ว, มีระบบการปกครองหรือมีผู้ปกครองแล้ว ก็จะมีปัญหาหมด, อย่างนี้ก็ได้. คนยังมีปัญหาในจิตใจอีก : มีความกลัว มีความสงสัย มีความสะดุ้งกลัว วิตกกังวลตลอดเวลา นอนหลับยาก, นี่เป็นปัญหาอันหนึ่งแล้ว จึงมีคนหลีกออกไปอยู่ในที่สงบ สงัด, ไปค้นอยู่คนเดียวเพื่อค้นเรื่องทางจิตใจ, มันก็เกิดปัญหาทางจิตในเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา. ที่แรกมันยังไม่มี เพราะว่ามันยังไม่รู้จักทำกินให้เป็นเรื่องที่เป็นปึกแผ่นแน่นอน, ต่อมาหากินเป็นปึกแผ่นแน่นอนได้แล้ว หมดปัญหาทางนั้นแล้ว มันก็เกิดปัญหาทางจิตใจเข้ามาแทน. คนบางคนทนไม่ได้ก็ออกไปหาคำตอบ มันก็พบคำตอบทางจิตใจ, ถ้าใครรู้สึกร้อนใจอย่างนั้น อย่างนี้ ต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ มันเกิดระบบศาสนาขึ้นมา.

ถ้าถือตามเรื่องราวที่เขาเชื่อกันในประเทศอินเดีย ก็มีว่าพวกนี้เป็นฤๅษี มุนี โยคี อะไรต่าง ๆ ที่ออกไปจากบ้าน ไปอยู่ในป่าในดง ไปนั่งนึกนั่งคิด เพราะเขาเป็นคนผ่านโลกมามากแล้ว อายุมากแล้วก็คิดออก, คิดออกแล้วก็รวบรวมเข้าไว้เป็นข้อ ๆ. ตอนหลังมีคนไปหา เพื่อจะได้รับประโยชน์อันนี้บ้าง, หรือว่าเขา ก็อยากให้ประโยชน์แก่คนอื่น บอกให้เป็นข้อ ๆ ก็เรียกว่ามนต์ ยุคที่เรียกกันว่ามนต์มันเกิดขึ้นมาอย่างนี้ ที่จะเป็นต้นตอของศาสนาทั้งหลาย. ต่อมามันจำยาก, จึงผูกเป็นคำกลอน เป็นอะไรขึ้นมา ก็เรียกว่ามนต์. ใครไปหาฤๅษี ฤๅษีก็ให้มนต์ คือ

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๙๒ ศาสนากับสังคม

คำสอนข้อหนึ่งซึ่งมีความสำคัญมาก ที่จะมาใช้แก้ปัญหาวางจิตของคนเรา จนกระทั่งมันขยายตัวออกไปจนถึงเรื่องที่ไม่จำเป็น. เรื่องที่ไม่ควรจะเรียกว่าสำคัญก็มี มิมนต์ เป็นมนต์ขึ้นมา แต่นั่นอย่าไปคิดเลย เอาแต่เรื่องที่มีมันจำเป็นที่สุด ที่มีมนุษย์จะต้องรู้ และจะได้สบายใจ ก็ได้มนต์กันมาจากฤๅษีทั้งหลาย.

ครั้นนานมาหลายชั่วคน มนต์นี้มันก็มีมาก, มากเข้า ๆ ก็ถูกร้อยกรอง ให้ดีขึ้น โดยครูบาอาจารย์ในบ้านในเมืองก็ได้, หรือว่าในป่าก็ได้, ก็เรียกว่าเวท หรือพระเวทหรือไสย ที่เรียกกันว่าไตรเพทเป็นความรู้ เป็น collection ใหญ่มาก ที่ได้มาจากฤๅษีต่าง ๆ หลายยุคมาแล้ว ก็เกิดสิ่งๆ ที่เรียกว่าเวท เป็นสติปัญญาของมนุษย์. นี่ยุคนี้มันก็มีอยู่มาก แต่มนุษย์ก็แก้ปัญหาวางจิตใจได้ไม่น้อย.

ยุคพระเวท วิวัฒนาการมาเป็นยุคศาสนา

ครั้นต่อมา ยุคใกล้ ๆ พระพุทธเจ้าเกิดนี่ เขาทำได้ดีกว่านั้น คือมักจะมองจากข้างในมากขึ้น ก่อนนี้มักจะมองข้างนอก หรือมองออกไปข้างนอก ไปพบเวทพมมนต์ที่เนื่องด้วยดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ด้วยเทวดาด้วยอะไรต่าง ๆ นั้นมันข้างนอก, แต่มันก็ยังดีกว่าไม่มี, สามารถที่จะแก้ความทุกข์ร้อนในจิตใจของคนได้เหมือนกัน แต่มันไม่ได้เด็ดขาด ระเบียบปฏิบัติเหล่านั้นมันก็

ทำให้สบายใจได้บ้าง แต่ไม่เด็ดขาด.

ต่อมาถึงยุคที่เรียกว่า ยุคเกิดศาสนาอันแท้จริง เช่นพุทธศาสนาเป็นต้นนี้ ที่นี้เรามองข้างในกันทั้งนั้นแหละ ก็เกิดความรู้อะไรเรื่องข้างใน เรื่องกิเลสเรื่องอะไรที่เกิดอยู่ข้างใน เป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ ก็เกิดพระศาสนาชนิดนี้ขึ้นในยุคที่พอจะเรียกได้ว่า ยุคพุทธกาล. คัมภีร์พระเวท คัมภีร์อะไรทั้งหลายเหล่านั้นก็ถูกเอามาวิพากษ์วิจารณ์กันใหม่ปรับปรุงกันใหม่ ที่ใช้ไม่ได้ก็ทิ้งไป, ที่ยังใช้ได้ก็เอามาเป็นตัวบทสำหรับพิจารณาแล้วก็น้อมเข้ามาข้างในเรื่อย, เป็นยุคที่ประหลาดยุคหนึ่งในโลก. ในอินเดียเขานิยมเรียกยุคนี้ว่ายุคอุปนิษัท คือ เข้าไปนั่งใกล้อาจารย์หรือเข้าไปนั่งใกล้ความจริง, เข้าไปนั่งใกล้สัจจะอะไรก็แล้วแต่จะแปล. แต่ว่ายุคนี้เป็นยุคที่มองย้อนเข้าไปข้างใน, มองเข้าไปในจิตในสิ่งที่เกิดอยู่ในจิตใจ จนรู้เรื่องในจิตใจ. นี่พระพุทธเจ้าก็เกิดในยุคนี้, พระศาสดาศาสนาอื่น ๆ ในยุคเดียวกัน ก็เกิดขึ้นในยุคนี้.

ที่นั่นสนใจหรือน่าประหลาดใจบ้างก็ไม่ได้เกิดแต่ที่ในอินเดีย, ทางในประเทศจีนตะวันออกสุด ก็เกิดเหลาจื๊อขึ้นมา ซึ่งมีคำสอนฉลาดคมคายลึกซึ้ง แบบมองจากข้างในนี้. คำสอนเหลาจื๊อบางบทเหมือนหรือเท่ากับพระพุทธเจ้าก็มี มุ่งไปทางที่จะไม่ให้ยึดถือด้วยความงมงายในสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมอยู่รอบ ๆ ตัวเรา, คำสอนของเหลาจื๊อก็เป็นอย่างนี้ พ้องสมัยกันกับพระพุทธเจ้า. ไปทางตะวันตกไปทางไหน ก็มีบางคนเริ่มมองจาก

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๙๔ ศาสนากับสังคม

ข้างใน รู้เรื่องข้างใน เช่น ศาสดาคนหนึ่งชื่อ ฮีรัคคลิตัส ที่สอนลัทธิแพนทาเร ซึ่งแปลว่า ทุกอย่างไหล, แพนทาทุกอย่าง, เร – ไหล คือสอนเรื่องอนิจจังอย่างละเอียด อย่างรุนแรง, สอนอนิจจังเท่ากับในพุทธศาสนาเลย, คนนี้ฟ้องสมัยฟ้องกันกับ พระพุทธเจ้า คือว่ายุคเดียวกันได้. แล้วมีคนอื่นอีก ในเอเชียใน อะไรต่าง ๆ, แล้วก็มาเป็นที่น่าประหลาดว่า ในยุคนั้นทำไม ทั่วทั้งโลก เกิดมองข้างใน แล้วก็พบความรู้อันนี้ ที่จะแก้ปัญหา ให้มันลึกยิ่งขึ้นไปอีก, แก้ปัญหาได้ดียิ่งขึ้นไปอีก. ปัญหาที่ลึกก็ แก้ได้อีก. นี้เรียกว่ายุคเกิดพระศาสดาเกิดศาสนา ก็พอจะกล่าว ได้ว่าสองหรือสามพันปีอย่างนี้มาแล้ว, เอา ๒๕๐๐ นี้เป็นหลัก ดีกว่า ว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้วเป็นจุดศูนย์กลางของยุคที่มนุษย์ เริ่มมองด้านใน, มีความรู้สติปัญญามาก โดยสามารถที่จะ ตัดปัญหาในขั้นสูงสุด คือปัญหาทางจิตทางวิญญาณได้.

นี่ปัญหามันได้เปลี่ยนมาอย่างนี้ แล้วสิ่งที่เรียกว่า ศาสตร์ หรือปัญญาที่เป็นอาวุธ มันก็เจริญก้าวหน้ามาอย่างนี้, จะเรียกว่า ศาสตร์ก็ได้ จะเรียกว่าปัญญาก็ได้ มันสูงตามขึ้นมา ตามขึ้นมา ทันทกับปัญหาที่เกิดขึ้น, แล้วมนุษย์ก็ค้นคว้าแก้ไข จนตัดไป ได้ทำลายไปได้. นี้ดูสิ่งที่เรียกว่าศาสตร์หรือปัญหาที่คู่กันมา ปัญหาเป็นสิ่งที่จะถูกตัด ศาสตร์เป็นสิ่งที่จะตัด เป็นเครื่องมือ สำหรับจะตัด. นี้ปัญหาทางวัตถุมันก็ตัดได้ง่าย, ปัญหาทางจิต มันก็ตัดได้ง่าย, ปัญหาทางสังคมมันก็ตัดได้ง่าย.

ปัญหาทางวัตถุ เช่นว่าเมื่อก่อนนี้ ก็ไม่ทำอะไรได้ นอกจาก

ไปเก็บกินในป่า ของเกิดอยู่เอง หรือทำนาทำอะไรได้ นี่ปัญหาทางวัตถุ, นับตั้งแต่รู้จักไถนา ก็มีปัญหาทางจิต คือมันไม่ฉลาดพอกับหน้าที่การงานที่มันก้าวหน้า โดยรู้จักอบรมจิตให้เป็นสมาธิ, ให้เป็นจิตที่มีสมรรถภาพสูงกว่าระดับธรรมดาตามาก มันก็ได้เกิดขึ้นในระบบของพวกโยคีมีอะไรต่าง ๆ อบรมจิตใจให้มันสูงขึ้น กำลังจิตที่ไม่เคยพอมันก็พอขึ้นมา. ฉะนั้นจึงเรียนแก่จำแก่ วิถีจรรย์แก่ ตัดสินแก่. ถ้าจะแยกเป็นปัญหาอีกทางหนึ่ง เรียกว่าปัญหาทางวิญญาณ คือความรู้ความเข้าใจในความลึกซึ้งของธรรมชาติ ก็รู้มากขึ้นจนรู้ความไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา ของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามหลักธรรมะ, ความรู้ทางจิตทางวิญญาณในชั้นสูง เมื่อรู้ก็แก้ปัญหาเหล่านี้ได้.

แล้วมันน่าอัศจรรย์อยู่หน่อยที่ว่า ปัญหาทางสังคมก็แก้ได้ ไม่ใช่ว่าทางส่วนตัวปัจเจกชนเจริญแล้ว ทางสังคมมันจะไม่ตามมา มันก็ฉลาดขึ้น; ฉะนั้นคนในยุคพระพุทธเจ้า นั้น ก็มีความเฉลียวฉลาดพอที่จะป้องกันปัญหาทางสังคม ไม่ให้เกิดขึ้นคือเขายังรักษาระบบธรรมชาติไว้ได้. spirit หรือเจตนารมณ์ตามธรรมชาติ ที่มีความสงบสันติภาพก็รักษาไว้ได้, คือข้อที่ไม่มีใครจะประพฤติเลวทราม ถึงขนาดที่เอาเปรียบผู้อื่น. ความเลวทรามในทางเอาเปรียบผู้อื่นนั้น มันเป็นการทำความยุ่งยาก ทำวิกฤตการณ์ให้เกิดขึ้น เป็นปัญหาทางสังคม.

จะเล่า มาได้โดยลำดับว่า ที่แรกมนุษย์เก็บกินในป่า ไม่มีใครเอาส่วนเกินได้, เพราะไม่มีปัญญาที่จะทำยุ่งช่างใส่ไว้เป็น

ส่วนเกิน.

ครั้นยุคต่อมามีมนุษย์ที่อุตริมีปัญญา รู้จักเก็บมาใส่ยุ้งฉาง ก็เป็นคนรวยขึ้นมา, คนอื่นมันก็จน มันก็เกิดแย่งชิงกัน ก็เลยต้องมีระเบียบเกิดขึ้นมา ว่าเราจะไม่เอาเปรียบกันอย่างนั้น.

ต่อมารู้จักผลิตในไร่ในนามากมายมันก็เกิดขโมย ก็ต้องประชุมกัน; นี่ผมเล่าไปตามที่มีอยู่ในพระสูตรในพระบาลี ในสุตตันตปิฎก สมมติให้มีหัวหน้าที่จะป้องกันการทำผิดอย่างนี้ เช่นลักเช่นขโมยอย่างนี้, หัวหน้ามีอำนาจก็ต้องสมมติให้เป็นพระยาสมมติราช กำจัดขโมย กำจัดอะไรที่ไม่น่าปรารถนา, โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการเอาส่วนเกิน แล้วยังคงรักใคร่เอื้อเฟื้อเพื่อแผ่กันอยู่ เมื่อความเป็นอย่างนี้มันเกิดเป็นสถาบันขึ้นในตัวมันเอง ไม่ใช่ในทางวัตถุ คือทางจิตใจ. ในจิตใจของทุกคนยอมรับในข้อนี้ ว่าไม่เอาส่วนเกิน, ไม่เอาเปรียบผู้อื่น, นั่นแหละเป็นบุญเป็นกุศล, ฉะนั้นในครั้งพุทธกาล เราจึงได้เห็นการแก้ปัญหาของคนโดยอัตโนมัติ ไม่ทำให้เกิดคนรวยชนิดที่เห็นแก่ตัวข้างเดียว, มันเกิดคนรวยที่เห็นแก่คนจน ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็ยังหาดูไม่ได้นะ.

แต่ที่ว่านี้ว่ากันถึงสมัยนั้น ผู้ที่เป็นเศรษฐี คือผู้มีทรัพย์สมบัติมาก มีบริวารมาก, มีทหารมาก แต่เขาได้อะไรมา ก็มาทำประโยชน์สังคม, เช่นตั้งโรงงานแข่งกัน, สัญลักษณ์ของเศรษฐีคือการตั้งโรงงานแข่งกัน หรือว่าสร้างวัดแข่งกัน มันแสดงน้ำใจ ฉะนั้น พวกทาสเหล่านั้นไม่อยากจะจากเศรษฐีนั้น

ไป เพราะเขารักอย่างคนเป็นเหมือนลูกหลานเชื้อเพื่อเผ่าเผ่าอะไร, เช่นไปได้ประโยชน์อะไรมาก็มาตั้งโรงงานแข่งกันนี้ แล้วทำไมจะไม่เลี้ยงคนในบ้าน ข้าทาสในบ้าน. เขาจะมีความรักใคร่ผูกพันเหมือนกับพ่อเลี้ยงรักลูกรักน้อง, มันผิดจากความหมายของคำว่าเศรษฐีสมัยนี้ หรือนายทุนสมัยนี้ เขาจะเอาเข้าข้างตัวให้มากขึ้น ๆ, ไม่เคยสร้างโรงงานแข่งกัน. พวกนายทุนสมัยนี้ไม่เคยตั้งโรงงานแข่งกัน, แล้วเศรษฐีสมัยโน้น คือคนที่ตั้งโรงงานแข่งกัน. นี่แก้ปัญหาลังคมได้โดยอัตโนมัติ.

เมื่อเราพิสูจน์ได้ว่า สติปัญญาความรู้ของมนุษย์ มันได้เจริญมา ๆ มันเป็นศาสตร์ที่จะตัดปัญหาต่าง ๆ ได้ ในลักษณะอย่างนี้, แล้วจะใช้ธรรมะเป็นหลัก นั่นแหละคือตัวธรรมศาสตร์แท้. ถ้าคุณอ่านหนังสือปรัมปรา เรื่องมनुธรรมศาสตร์ ผู้บัญญัติมनुธรรมศาสตร์ ก็จะเข้าใจเรื่องนี้กันทันที คือเขาเอาธรรมะนั้นแหละเป็นศาสตร์. เรื่องนี้ได้ชื่อมาจากอินเดีย รับมาจากอินเดียมनुธรรมศาสตร์, แล้วก็บัญญัติมनुธรรมศาสตร์, เขาก็แปลมาจากภาษาอินเดีย โบรมโบราณมนานครั้งพุทธกาล.

ต้นเหตุของปัญหาอยู่ที่หลงวัตถุ

จะขอรับรองให้สนใจคำว่าธรรมนี้สักหน่อย ว่ามันคืออะไร, แล้วมาเป็นศาสตร์ เป็นของมีคม มันเป็นอย่างไร, มันตัดปัญหา

พุทธทาสธรรม (๔)

๑๙๙ ศาสนากับสังคม

ต่าง ๆ ได้อย่างไร. ถ้าคนยังคงประพฤติกันอยู่ตามแบบของ มนุษรรมศาสตร์นี้ โลกไม่เป็นอย่างนี้แน่; ยังมีความรักใคร่ เมตตากรุณา ทุกคนยึดมั่นอยู่แต่ในธรรม. เดียวนี้มันจะทิ้งกันหมดแล้ว แม้แต่ในอินเดียเอง ก็ไม่เห็นร่องรอย มันหมุนมาหา วัตถุ ก็เลยขึ้นมายุคนี้ยุคใหม่ เรียกว่า วัตถุพัฒนา, พัฒนาวัตถุ คือยุคปัจจุบันนี้, มันเป็นวัตถุพัฒนาสูงสุด ค่อย ๆ เป็นมาหลายสิบปีหลายร้อยปีแล้วก็ได้, กำลังสูงสุดด้วยเรื่องวัตถุ เห็นแก่วัตถุ บูชาวัตถุพัฒนาวัตถุ เรื่องจิตใจ ไม่ต้องนึกถึงกันแล้ว.

เรื่องวัตถุมันเป็นเรื่องทางกาย แล้วก็เพ่งเล็งเอาความสุข สนุกสนานเอร็ดอ่อยทางเนื้อหนังเป็นของสูงสุด, เดียวนี้คนกำลังเป็นอย่างนี้กันทั่วโลก มากขึ้น ๆ, บูชาความสุขทางเนื้อหนังมากขึ้น ก็ต้องทิ้งธรรมศาสตร์นั้นไป ทิ้งธรรมะในฐานะที่เป็นศาสตร์นั้นไปไป ๆ จนเอาอะไรมาเป็นศาสตร์ก็ดูเอาเองซิ. แล้วมันไม่มีอะไรจะแก้ปัญหามาของคนสมัยนี้ได้ ปัญหาที่โลกไม่มีสันติภาพในเวลานี้อะไรจะแก้ได้, หรือที่ปลื้มย่อยลงมา. นี่อันธพาลเต็มบ้านเต็มเมือง ที่กรุงเทพฯ เป็นอย่างไรคุณก็เห็นอยู่, อะไรจะแก้, อะไรจะเป็นศาสตร์ที่จะตัดปัญหานี้ออกไป. เดียวนี้บูชากามารมณ์ โสเภณีทางวิญญาณเต็มไปทั่วโลก คือสตรีเพศที่แต่งกายอย่างยั่วเย้าที่สุดเต็มไปทั่วโลก ทำจิตใจของมนุษย์ให้หันเหไปทางวัตถุอะไร อะไรจะมาเป็นศาสตร์ คืออาวุธที่คมที่จะตัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากโสเภณีทางวิญญาณที่ครอบงำโลกเวลานี้ยิ่งขึ้น ๆ, ทำกันอย่างไรก็ไม่ทราบ ไป ๆ มา ๆ

ก็ให้สตรีเพศนี้เปิดเผยอวัยวะที่เป็นเครื่องยั่วยวนมากขึ้น ๆ ๆ, ก็มีปัญหาทางสังคม มีอาชญากรรมทางเพศเต็มไปทั่วทุกหัวระแหง.

ดูข่าวหนังสือพิมพ์มาเปรียบเทียบกัน หนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับ ในปัจจุบันนี้ไป, ไปเทียบกันดูกับหนังสือพิมพ์เมื่อสัก ๑๒ ปี ๑๕ ปี. จะเห็นว่าข่าวพาดหัวต่าง ๆ ต่างกันลิบ, เดียวนี้เต็มไปด้วยเรื่องอันธพาล, เรื่องกามารมณ์ ทั้งหน้า หน้าในหน้านอก หน้าหลังเต็มไปหมด พร้อมด้วยรูปภาพด้วย แต่หนังสือพิมพ์เมื่อสิบกว่าปีมาแล้วไม่มีอย่างนี้ มันมีพาดหัวด้วยสาระคดี หรือข่าวที่เป็นสาระน่าชื่นใจ, นี่มันแสดงว่าโลกได้เปลี่ยนมาอย่างไร. อารยธรรมเนื้อหนังมันเจริญรุ่งเรืองอย่างไร เอามาจากไหน, ปัญหามันได้เกิดขึ้นอย่างไรในยุคที่เรียกว่าวัตถุนิยมพัฒนา.

ถ้าเกิดเศรษฐกิจ ขึ้นมา ก็เศรษฐกิจที่จะเห็นแก่ตัวอย่างยิ่ง, แล้วคนจนมันก็จนอย่างยิ่ง มันก็ต้องทำลายเศรษฐกิจ. ถ้าใช้ระบบโบราณ เศรษฐีแข่งกันสร้างโรงงานนี้, คนจนได้รับการเลี้ยงดู มันก็ไม่เกิดปัญหาอันนี้ขึ้น. อย่างสังคมนิยมประเทศคอมมิวนิสต์ หรืออะไรที่ยิ่งกว่านั้น มันมีไม่ได้ เพราะมันมีการป้องกันอยู่โดยอัตโนมัติ. นั่นแหละคือ ผลของธรรมศาสตร์, ศาสตร์ที่เป็นธรรมะ ธรรมะที่เป็นศาสตร์, อาวุธที่มีคมคือธรรมะนั้นัน ตัดปัญหาเหล่านี้ออกไป, มนุษย์ก็เลยอยู่กันเป็นผาสก.

ที่นี้มันเริ่มจางลง ๆ ของยุคที่นิยมจิตวิญญาณ นิยมจิตใจหรือวิญญาณเป็นใหญ่จางไป ๆ มานิยมวัตถุเป็นใหญ่มาก

พุทธทาสธรรม (๔)

๒๐๐ ศาสนากับสังคม

ขึ้น ๆ, ไม่ก็ร้อยปีความก้าวหน้าทางวัตถุ มันเหมือนกับวิ่ง เช่น ไปดวงจันทร์ได้นี้ ก็เรียกว่าความเจริญทางวัตถุนี้มัน เหมือนกับวิ่ง, ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ทำให้คนเราหาประโยชน์ ความสุขทางเนื้อ ทางหนัง จากวัตถุกันทั้งนั้น จนไม่มีใครฟังใคร ไม่มีใครละอายใคร, ไม่มีใครจะเชื่อเพื่อเผื่อแผ่แก่ใคร. นี่คุณ จะไปขอความเมตตากรุณาจากใครเดี๋ยวนี้อ้อ เมื่อเขาทิ้งธรรมะกัน เสียหมดแล้ว, พุทธศาสนาก็ถูกทอดทิ้ง ว่าที่จริง ถือกันแต่ปาก เป็นส่วนมาก, ศาสนาคริสต์เดี๋ยวนี้อ้อ ขาวกันเป็นการใหญ่ ว่า พระเจ้าตายแล้ว. การถือว่าพระเจ้าตายแล้วนี้เป็นของจริงหรือไม่ถูกหรือไม่ ก็ถูกนำไปวิจารณ์ วิพากษ์กันในที่ประชุมของผู้มีสติปัญญา, มันก็มีคนที่เห็นว่าพระเจ้าตายแล้วจริง ๆ นี้ คือ ไม่จำเป็นต้องมี คำว่าพระเจ้าหรือสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

นี่มามองซิ ที่แท้ธรรมะนั้นแหละคือพระเจ้า พระเจ้าตาย ไม่ได้ แล้วพระเจ้าจำเป็นอยู่เสมอ. ถ้าพระเจ้าไม่จำเป็นหรือตายแล้ว ก็หมายความว่า ไม่มีธรรมะแล้วในโลกนี้, แล้วก็จะไม่มี ธรรมศาสตร์ คืออาวุธที่คมที่สุด อันได้แก่ธรรมะ, แล้วก็จะเกิด ปัญหายุ่งยากทั้งหลายทั้งปวง. นี่เดี๋ยวนี้อ้อ ธรรมศาสตร์ก็เหลือแต่ ชื่อแล้วเห็นไหม, เอามาเป็นชื่อของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ระวังให้ดีจะเหลือแต่ชื่อ จะไม่มีธรรมะที่แท้จริงที่จะตัดปัญหา ยุ่งยากของมนุษย์ได้ทั้งโดยส่วนบุคคลและส่วนสังคม. ถ้ายังมี อยู่จริง ธรรมะยังมีอยู่จริง ไม่ได้ตาย, พระเจ้าก็ไม่ได้ตาย ก็มี สิ่งที่มีอำนาจตัดปัญหาสังคมได้ แล้วมนุษย์จะอยู่เป็นผาสุก

ไม่มีเรื่องน่าเกลียดน่าชังน่ากลัว เหมือนกับพาดหัวเต็มไป
หน้าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับที่วางขายอยู่.

นี่ขอให้เข้าใจคำว่า ปัญหาของมนุษย์ มนุษย์มีปัญหา,
แล้วมนุษย์ต้องการเครื่องมือที่จะตัด เครื่องมือ นั้น เราเรียกว่า
ของมีคมหรือศาสตร์.

นี่ผมได้พูดที่แรกแล้วว่าวันนี้ไม่พูดอะไรเป็นขึ้นเป็นอัน
จะพูดแต่เรื่องคำพูดที่เป็นคำสำคัญ ๆ ที่เกิดความกำกวมกันขึ้น,
สิ่งที่เรียกว่าธรรมเปลี่ยนความหมายกลายเป็นวัตถุ จนกลายเป็น
อำนาจเป็นธรรม, อะไรเป็นธรรมอย่างนี้. ถ้ามีสิ่งที่เรียกว่า
ธรรมศาสตร์กันจริง ๆ แล้ว ก็เป็นเครื่องบอกวามมนุษย์นี้ปลอดภัย,
โลกนี้จะปลอดภัย มนุษยชาติจะปลอดภัยถ้าเรามีธรรมศาสตร์
กันจริง ๆ ของมีคมคือธรรมะที่จะตัดปัญหาทุกชนิดได้.

นี่ถ้าคุณจะเรียนแต่เพียงเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เหมือน ๆ กับที่เรียนมหาวิทยาลัยอื่น ๆ มันก็ตัดปัญหาเล็ก ๆ
น้อย ๆ ได้เท่านั้น, ไม่ใช่ตัดปัญหาส่วนใหญ่ส่วนลึกของมนุษย์
ทั้งหมดได้, เรียกว่าเรียนรัฐวิชาใดโดยเฉพาะ มันก็ตัดปัญหาที่
จะเกิดขึ้นในเมื่อเราไม่มีวิชาอันนั้น เช่นวิชากฎหมาย มันก็ตัด
ปัญหาได้บ้างสำหรับมนุษย์ ที่มีแต่อยู่กันอย่างไม่รักใคร่กัน.

ถ้ามนุษย์มันเกิดรักใคร่เป็นคนเดียวกัน, กฎหมายก็เป็น
หมั้น ไม่มีใครเอาเปรียบใคร, เรื่องนี้ก็สำหรับแก้ปัญหาล้วนน้อย
แล้วขึ้นอยู่กับพยานหลักฐาน ซึ่งก็เป็นสิ่งที่เรียกว่าไม่แน่นอน
ถูกต้องหรือยุติธรรมร้อยเปอร์เซ็นต์ได้, เพราะมันขึ้นอยู่กับพยาน

พุทธทาสธรรม (๔)

๒๐๒ ศาสนากับสังคม

หลักฐาน ขึ้นอยู่กับมันสมองของผู้พิพากษา ยังเป็นเด็กก็มี, ผู้ใหญ่ก็มี, มีศาลชั้นต้นชั้นกลางอะไร.

สิ่งที่เรียกว่า ธรรมศาสตร์ นั้นยังไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ มันต้องมีรากฐานที่ดีที่ถูกต้อง คือ จิตใจของมนุษย์ทุกคนบูชาความถูกต้อง รักความถูกต้องความจริงคือสิ่งที่เรียกว่าธรรม, และชวนกันศึกษาสิ่งที่เรียกว่าธรรมหรือพระธรรมให้มาก ๆ อันนี้จะกลายเป็นธรรมศาสตร์สำหรับตัดปัญหาทุกอย่างของมนุษย์.

เพียงแค่เรียนบัญชีที่ธรรมศาสตร์อย่างนี้ มันก็เป็นธรรมศาสตร์ที่ตัดปัญหาได้ก็มากน้อย, ก็เป็นเรื่องที่เราทำบัญชีไม่เป็นก็ทำเป็นเท่านั้น. แต่ถ้าว่าเป็นธรรมศาสตร์ที่แท้จริงต้องแก้ปัญหทั้งหมดของมนุษย์เรา ซึ่งมีรากฐานรวมอยู่ที่สิ่ง ๆ เดียว คือความเห็นแก่ตัว ซึ่งมันก็มีมากขึ้น ๆ ตามความเจริญของมนุษย์. ก็ควรดูอีกสักนิดเดี๋ยวก็พอ :-

กำจัดความเห็นแก่ตัวได้ด้วยธรรมศาสตร์

เมื่อมนุษย์ยังคล้ายสัตว์นี้ ความเห็นแก่ตัวก็มีน้อยมาก เหมือนกับสัตว์นี้, พอสูงขึ้นมารู้จักกอบโกยมาใส่ยุ้งใส่ฉาง, ต่อมารู้จักผลิตนั่นผลิตนี่ มีเครื่องทุ่นแรงผลิตมาก ก็รวยมาก ก็กอบโกยมาก พวกเหล่านั้นยังจนอยู่. ปัญหาก็เกิดขึ้นรบราฆ่าฟันกัน, มันตั้งต้นมาจากความเห็นแก่ตัวอย่างนี้ จนกระทั่ง

บัดนี้ ถ้าคนเราหมดความเห็นแก่ตัว โลกนี้ก็เป็นสันติภาพ, มีสันติภาพเป็นโลกพระศรีอารีย์ได้ในพริบตาเดียวก็ได้พร้อม, การหมดความเห็นแก่ตัวพร้อมกันทุกคนในพริบตาเดียว โลกนี้ก็เป็นโลกพระศรีอารีย์ได้ เดียวนี้ไม่มีใครรักผู้อื่น มุ่งแต่กอบโกยเอามาเป็นของตัวไม่มีพอ, ได้เท่าไร ๆ ก็ไม่พอ.

ฉะนั้นเรามามองกันข้อนี้ คือทำลายความเห็นแก่ตัวเสียให้ได้, ความรู้ข้อนี้แหละคือธรรมศาสตร์อันแท้จริง, แล้วได้ผลจะทำให้ไม่ต้องมีกฎหมาย ไม่ต้องมีคุกตะรางไม่ต้องมีอะไรที่น่าปรารถนา, แล้วไม่ต้องมีอะไรที่น่าเกลียดน่าชัง อันธพาลเต็มไปทั้งเมืองก็ไม่มี, ตามถนนหนทางมันก็ไม่มี, ที่ไหน ๆ ก็ไม่มี, ถ้าสิ่งที่เรียกว่าธรรมศาสตร์มี และมันครองโลก. ถ้าเพียงที่เรียกว่าธรรมศาสตร์มีอยู่ในโลกและครองโลก โลกก็เป็นโลกพระศรีอารีย์ที่แท้จริง, ไม่ใช่โลกพระศรีอารีย์อย่างที่พวกคอมมิวนิสต์เขาเอามาโฆษณาชวนเชื่อ เป็นโลกพระศรีอารีย์อันแท้จริงของพวกธรรมศาสตร์จริง ๆ, แล้วจริงอย่างว่า ไม่มีใครเห็นแก่ตัว ไม่มีนายทุนไม่มีกรรมกร ไม่มีการขี้แย่ง ไม่มีผู้ที่กอบโกยโดยส่วนเกิน.

เด็ก ๆ ของเราก็จะเจียดเงินที่พ่อแม่ให้ ๕๐ สตางค์นั้น เอาไปให้เพื่อนสัก ๑๐ สตางค์ก็ทำได้, ถ้าธรรมศาสตร์มันครอบงำจิตใจเด็กคนนั้น เขาได้เงินมา ๕๐ สตางค์ต่อวันมากินอาหารกลางวัน เขาอาจจะเจียดให้เป็นส่วนเกินออกมาสัก ๑๐ สตางค์, ส่วนพอดีของเขาคือ ๔๐ สตางค์ ๑๐ สตางค์นั้นเอาไปให้เพื่อน.

พุทธทาสธรรม (๔)

๒๐๔ ศาสนากับสังคม

เดี๋ยวนี้เด็กคนไหนมันทำละ เว้นไว้แต่เด็กพิเศษหรือเป็นหนี้บุญคุณต่อเพื่อน หรือมันรักเพื่อนเป็นพิเศษ มันไม่มีความจำเป็นอะไร. ที่ว่าเป็นระดับทั่วไป, ยังต้องการอีก ยังต้องการอีก ๕๐ สตางค์ไม่พอ ต้องการ บาท ๒ บาท ๓ บาท แล้วยังไม่พอ, ได้ ๒ - ๓ บาทแล้วอาจจะเจียดให้เพื่อนสักบาทหนึ่ง มันไม่มีส่วนเกินที่จะเจียดให้เพื่อนได้. ที่เรียกว่ามันเห็นแก่ตัว ก็ก้มหน้าก้มตาอย่างหลับหูหลับตา เพราะเห็นแก่ตัว รุกออกไปรุกออกไป, ไม่มีส่วนที่ว่าจะเกิน ว่าเรานี้เกินแล้วให้เพื่อนบ้างเถอะ นี้ไม่มี. ถ้าเป็นอย่างโบราณทำบุญ คนโบราณเขามีส่วนที่เจียดเจียดให้ผู้อื่น เจียดให้ส่วนรวม, เช่นว่าเขาสละเวลามาทำงานที่วัดให้วันหนึ่งอย่างโบราณนะ หรือว่าเจียดทรัพย์สมบัติให้วัดหรือให้แก่ประชาชนสงเคราะห์.

ผมได้เห็นแก่ตา ได้ยินแก่หูเอง นี่คนแก่สมัยที่ผมเป็นเด็ก เขาปลูกถั่วปลูกพืชผลอะไรหย่อนเม็ดลงไปในดิน เขาหย่อนไปเม็ดหนึ่งเขาก็ว่าคาคาถั่วหนึ่ง เขาจะเรียกคาคาถั่วด้วยซ้ำไป ว่านกกินเป็นบุญ คนกินเป็นทาน แล้วก็หยิบไปเม็ดหนึ่งจิ้มไปหลุมนี้, นกกินเป็นบุญคนกินเป็นทาน จิ้มลงไปหลุมนั้น. นกกินเป็นบุญคนกินเป็นทาน. และถ้าเขาปลูกได้พืชผลขึ้นมา, เป็นแต่ไม่เป็นสับปะรดอะไรสุดแท้ เขาไม่เคยโกรธขโมย, ไม่เคยหรือ โกรธสัตว์ที่มาเจาะมากินอะไรของเขา. จิตใจของเขาจะเป็นอย่างไร, เขาไม่ต้องไปซื้อปิ่นมา, แล้วเมื่อทุกคนมันทำอย่างนี้กันหมด แล้วบ้านเมืองมันจะเป็นอย่างไร. บ้านไหนบ้านไหนก็

นกกินเป็นบุญ คนกินเป็นทานอะไรไปทั้งหมด. ทุกไร่ทุกนา
มันก็รักใคร่กลมกลืนกัน เป็นพี่น้องกันโดยทางธรรม, ประตุ
ไม่ต้องใส่กุญแจ, ประตูบ้านประตูเรือนไม่ต้องใส่กุญแจ, จับ ๆ
ไว้ก็ไปได้ ไปนาไปอะไรก็ได้ บอกเพื่อนฝูงข้างบ้านว่า ช่วยดูบ้าน
ด้วย ไม่มีกุญแจ. นั่นแหละตามที่ว่ามันมีธรรมศาสตร์ ตัดปัญหา
ความเห็นแก่ตัว ความคดโกง ความขโมยอะไร ได้มากขนาด
นั้น. นี่คุณดูคำว่าธรรมศาสตร์สิ มันคมเฉียบถึงขนาดนี้ ตัด
สิ่งที่ไม่เป็นธรรมได้. เอาละเราจะยึดถือคำว่าธรรมศาสตร์เป็น
หลักกัน เพราะว่าเดี๋ยวนี้คุณมีพวกธรรมศาสตร์ที่มาใหม่นี้ ผมก็
เลยถือโอกาสพูดคำที่คุณลืมมันไม่ได้ จะจำมันไปได้.

สรุปว่ามนุษย์นี้มันมีปัญหาตั้งแต่อ่อนแต่ออก หรือว่าถ้า
พูดอย่างมนุษยชาติจะมีปัญหาตั้งแต่เริ่มเป็นมนุษย์, ไม่รู้ก็
 همینปีมาแล้ว ก็ต้องการเครื่องตัดปัญหานั้นคือของมีคมที่เรียก
ว่าศาสตร์ แล้วก็ต้องมาจากธรรมะ, ต้องมีอยู่ในรูปของธรรมะ
แล้วก็เรียกว่าศาสตร์ เรียกว่าธรรมศาสตร์. มนุษย์ต้องการ
ธรรมศาสตร์เป็นเครื่องตัดปัญหาของมนุษย์ เดี่ยวนี้ยังไม่มี ยัง
ไม่ค่อยรู้จัก ก็ต้องอุตส่าห์มาศึกษาเล่าเรียน. ฉะนั้นถ้าจะมหา
ประโยชน์อะไรจากที่นี่ ผมคิดว่าไม่มีอะไรดีกว่า ที่มาศึกษา
อบรมพูดกันแต่เรื่องที่มีมันจะเป็นธรรมศาสตร์, ความหมายอย่าง
นี้ได้โดยแท้จริง แล้วเราจะได้พูดกันต่อ ๆ ไปในวันหลัง, เพื่อให้
มันได้สิ่งที่เรียกว่าธรรมศาสตร์กลับมา ใช้เป็นประโยชน์ได้จริง,
สมตามความประสงค์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระศาสดาของ

พุทธทาสธรรม (๔)

๒๐๖ ศาสนากับสังคม

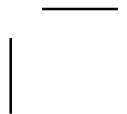
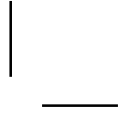
พวกเรา. ที่เราบวชคราวนี้ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้ ก็บวชอุทิศพระ-
พุทธเจ้าทั้งนั้น พระพุทธเจ้าท่านมีประสงค์ให้เรารู้ธรรมศาสตร์,
แล้วบางที่ท่านก็เรียกว่าปัญญาคุณ, อาคุณคือปัญญา พวกเธอ
ไปรบมารด้วยอาคุณคือปัญญา.

คำว่ามารนี่อย่าเข้าใจว่าเป็นยักษ์เป็นมาร เป็นตัวเป็นตน
เป็นคน จะเป็นคนโง่ที่สุดในโลก, เมื่อพูดว่ามาร ได้ยินคำนี้แล้ว
ก็คิดว่าหน้าตาเป็นยักษ์มีเขี้ยวยาวเหมือนอย่างในนิยาย. คำว่า
มารไม่ใช่อย่างนั้น นี่ความรู้สึกในจิตใจของมนุษย์ที่จะทำลาย
มนุษย์ เขาเรียกว่ามาร, จงรบมาร จงชนะมาร จงทำลายมาร
เสียให้หมด ด้วยอาคุณคือปัญญา, ปัญญาคุณก็คือสิ่งที่เรียกว่า
ธรรมศาสตร์, ไม่มีความแตกต่างอะไรกัน.

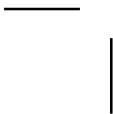
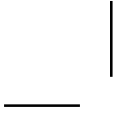
เอากล่ะเป็นอันว่า เราจะยึดถือเอาคำนี้เป็นหลักสำหรับ
ศึกษา สำหรับทำความเข้าใจในการบรรยายครั้งต่อ ๆ ไป ครั้ง
นี้ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว, ขอยุติการบรรยายครั้งแรกนี้ไว้เพียง
เท่านี้.

AW — 215

AW — 216

ชื่อ นัล ชวณม เดี๋อ เลอชยุทิด

- ๑) เลอชยุทิด
และมอริส มีบ้าน
อยู่ที่ปรางค์ ๑๑๖ ๗๖ ๗๖
- ๒) นัล ชวณม มีบ้าน
๑๑๖ ๗๖ ๗๖
- ๓) แล้วจะเอาชื่อใหม่ มาเป็น
และมอริส ๗๖ ๗๖

ความเจริญก้าวหน้า

๑) ความเจริญก้าวหน้า คือสภาพที่
เกิดจากมนุษย์ ซึ่งความก้าวหน้า
คือ

๒) ซึ่งเจริญมาก ยิ่งกว่าใคร, หรือ
ให้ดีกว่าคนอื่น (ซึ่งหมายถึงการที่
มัน, ทั้ง ทางด้าน และ
ของมนุษย์ ที่มีการพัฒนา
ตามปกติ และ ซึ่งอยู่ใน
อันดับ ๖

๓) การแข่งขัน และ ซึ่งเจริญ
ให้ก้าวหน้า ทั้ง และ ซึ่ง
เจริญ โดยไม่คำนึงถึง
สิ่งอื่น!

ยี่๑ คิดเหมือนคอมมิวนิสต์
Dialectic Materialism*

- เกือบทั้งหมดในโลกปัจจุบันนี้ (แม้
 บางประเทศด้วย) ยังยึดถืออยู่, เชื่อ
 กันอยู่, ว่า วิทยาศาสตร์(ดี) และ
 จีวิทยา (หรือสังคม) ก็ดีพอ.
- แต่ความจริงมันผิดกันอยู่ โดยเฉพาะ
 ประจักษ์ชัดๆ เขาเป็นเช่นนี้ไม่ได้,
 คือ ยิ่งเดินแถว แล้วสร้าง
 โลกบ้าง อนาคตบ้าง, เห็น
 กันอยู่, วิทยาศาสตร์, วิทยาศาสตร์,
 วิทยาศาสตร์
- นักวิทยาศาสตร์ นักปรัชญา ยุคปัจจุบันนี้ ก็
 ยึดมีความเชื่อเช่นนี้ และไม่ค่อย
 สนใจเรื่อง จีวิทยา, อนาคตบ้าง เพื่อ
 พกผ่อน อนาคตแล้ว อนาคต.

* Dialectic Materialism = ลัทธิวัตถุนิยม

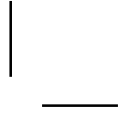
อย่างเข้าใจผิด ต่อบุพพชศสส.

- ๑) พุทธศาสนา ไม่สอนอะไรเลย แต่ผู้ที่มีแต่
หัวใจชั่วร้ายหรืออิจฉาคนอื่น นั้นไว้ใจได้
- ๒) ที่สอนนั้น ๑- ทำอย่างไร?
ต้องทำให้มีพุทธศาสนา อยู่ในใจ.
- ๓) ทำอย่างไร?
ต้องปฏิบัติธรรมให้ ถูกต้องแก่ ความ
มีเมตตาธรรมของตน ทุกชั้นตอนแห่ง
วิวัฒนาการ.
- ๔) ปฏิบัติอย่างไร?
ที่หนักที่สุดคือ ๑- ๒- ๓- ๔- ๕- ๖- ๗- ๘- ๙- ๑๐-
ได้ละเว้นในกิจอื่น ในทุกกรณี.
- ๕) สรรณี ดุจฉาณี กัง แต่ปาง พระรัตนตรัย
ยุคใหม่จะ ช่วยอย่างไร? คือ มีพระ
รัตนตรัย กันจริง ดูบ้าง จะช่วยได้
ครึ่งหนึ่งหรือไม่.

ไม่เห็นแก่ตนอย่างเดียว หมกปัญหา.

- ① มีแต่ โลกจะวิเศษด้วยตัวเอง คนเรา นรีอ เกิดในโลซี โท ความไม่เห็นแก่ตนของคน จะดีเองกัน และ ถ้าไม่ มีปัญหา จะเกิด ขึ้น ดี หรือ นมจ
- ② แม้มนุษย์จะลืมปัญหา คน (ลืม โลก) ไป นมจ ไม่ดี จะ โลกจะแก้ ปัญหา ได้ นอก จาก ความ ไม่เห็นแก่ตัว
- ③ จุดเริ่มต้น ของทุก การ ความยากจน มาจาก ความไม่ตั้งใจ ความ ที่ มา จาก ความ เห็นแก่ตัว นว. ๑๓ มีว แต่สิ่ง เลวร้าย ฉะนั้น (ใครจะ) ทำ
- ④ ฝนตกลง มาเป็น ของดี ทุบโลก ก็ ยัง ดี ฉะนั้น การรวม 17 มี 11 ที่ 92 มี สิ่ง ความ นรีอ ไม่เห็นแก่ตัว.

A/W — 223

AW — 224

